

Evaluering av tre kommunale botiltak

*På oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
Januar 2023*

Om Oslo Economics

Oslo Economics utreder samfunnsfaglige problemstillinger og gir råd til bedrifter, myndigheter og organisasjoner. Våre analyser kan være et beslutningsgrunnlag for myndigheter, et informasjonsgrunnlag i rettslige prosesser, eller for interesseorganisasjoner. Vi forstår problemstillingene som oppstår i skjæringspunktet mellom marked og politikk.

Oslo Economics er et samfunnsfaglig rådgivningsmiljø med erfarne konsulenter med bakgrunn fra offentlig forvaltning og ulike forsknings- og analysemiljøer. Vi tilbyr innsikt basert på bransjeerfaring, fagkompetanse og et nettverk av samarbeidspartnere.

Om NIBR

NIBR er et samfunnsfaglig forskningsinstitutt som ligger under OsloMet-storbyuniversitetet. Vår kjernekompetanse er helhetlige analyser av sted og styring innen utvalgte politikkefelt. Ved å kombinere spisskompetanse på tvers av faglige grenser tilbyr vi nasjonal og internasjonal forskning, utredning og evaluering med stor vekt på relevans for våre oppdragsgivere. Våre kompetanseområder er bolig, by og sted, demokrati og styresett, helse og velferd, klima og miljø, migrasjon og integrasjon, planforskning og regional og territoriell utvikling. Vi har omfattende erfaring med gjennomføring av evaluering av offentlig virksomhet. NIBR har en klar anvendt forskningsprofil med god innsikt i virkeligheten vi analyserer.

Evalueringsrapport av tre kommunale botiltak/OE-rapport nr 2022/99

© Oslo Economics, 13. januar 2023

Kontaktperson:

Marit Svensgaard / Partner

msv@osloeconomics.no, Tel. +47 982 63 985

Foto/illustrasjon: iStock.com/marchmeena29

Innhold

Sammendrag og konklusjoner	5
1. Innledning	8
1.1 Bakgrunn	8
1.2 Mandat	8
2. Metode	9
2.1 Evalueringsmodell	9
2.2 Kilder	11
3. Tidligere kunnskap om kommunale botiltak og alternative tiltak	13
3.1 Kommunale botiltak	13
3.2 Virkninger av og suksesskriterier for botiltak	15
3.3 Virkninger og suksesskriterier av alternative tiltak for målgruppen	17
3.4 Kostnader av alternative tiltak	19
4. DUE Bergen	20
4.1 Mål og metode	20
4.2 Målgruppe	21
4.3 Organisering	23
4.4 Oppfølging	24
4.5 Boligene	29
4.6 Kostnader	30
4.7 Virkninger	31
4.8 Barrierer og suksesskriterier	38
5. Gartnerhaugen	40
5.1 Mål og metode	40
5.2 Målgruppe	40
5.3 Organisering	42
5.4 Oppfølging	42
5.5 Boligene	47
5.6 Kostnader	47
5.7 Virkninger	48
5.8 Suksesskriterier og barrierer	55
6. DUE/Foyer Bodø	57
6.1 Mål og metode	57
6.2 Målgruppe	57
6.3 Organisering	59
6.4 Oppfølging	60
6.5 Boligene	65

6.6 Kostnader	66
6.7 Virkninger	67
6.8 Barrierer og suksesskriterier	74
7. Oppsummerende drøfting og anbefaling	77
7.1 Hvordan virker botiltakene?	77
7.2 Suksesskriterier og barrierer	80
7.3 Betydningen av lokale forhold	84
7.4 Anbefalinger	85
8. Referanser	88

Sammendrag og konklusjoner

Denne rapporten presenterer en evaluering av tre kommunale botiltak; DUE i Bergen, Gartnerhaugen i Trondheim, og DUE/Foyer i Bodø. Den metodiske innretningen er relativt lik på tvers av de tre botiltakene og fremstår i alle tre tilfellene som godt egnet til å støtte disse ungdommene i overgangen til voksenlivet. Botiltakene utgjør dermed et godt supplement i den eksisterende tiltaksporteføljen til barn i barnevernet, for ungdom som ikke bør eller vil bo hjemme, i fosterhjem eller institusjon.

Kommunale botiltak er frivillige hjelpetiltak hjemlet i barnevernlovens § 4-4, annet ledd, hvor brukerne bor i egen bolig med ulike former for oppfølging. Behovet for kommunale botiltak kan oppstå i tilfeller der barnevernet vurderer at barnet eller ungdommen ikke bør fortsette å bo sammen med sine foreldre, men der fosterhjem eller institusjon ikke vurderes som hensiktsmessig. Kommunale botiltak kan dermed sees på som en «mellomløsning» mellom strengt regulert omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12 og hjelpetiltak i hjemmet.

Antallet barn og unge som bor i kommunale botiltak har økt over tid. Av barn med bosted utenfor hjemmet, bodde 6 prosent i kommunale botiltak i 2005. I 2019 var andelen økt til 19 prosent. Det er imidlertid dokumentert i tidligere studier at det er stor variasjon i hvordan kommunene har innrettet sine lokale tilbud med botiltak. Det er heller ingen spesifikke krav til innhold, oppfølging eller kvalitet i kommunale botiltak, utover de generelle bestemmelsene i barnevernloven.

På oppdrag for Bufdir har Oslo Economics og NIBR/OsloMet gjennomført en evaluering av tre kommunale botiltak; DUE i Bergen, Gartnerhaugen i Trondheim, og DUE/Foyer i Bodø. Formålet med evalueringsoppdraget er å fremskaffe ny kunnskap om virkningene av tiltak for barn og unge i barnevernet som skal bo utenfor hjemmet, og barrierer og suksesskriterier for tiltakene. Målgruppen for tiltakene er barn og unge det er krevende for det offentlige å finne gode plasseringstiltak til.

Evalueringen er basert på informasjon fra dokumentasjon, rapportering og brukerundersøkelser fra tiltakene, og intervjuer og arbeidsmøter med involverte aktører. Vi har vurdert virkninger og suksesskriterier opp mot en antatt resultatkjede for botiltakene, som rammeverk for å vurdere hvorvidt det er sannsynlig at det ene steget har ført til det neste i kjeden. Indikatorer for evalueringen er etablert felles på tvers av de tre botiltakene, i samarbeid med tiltakene selv. Vi har intervjuet ansatte i tiltakene og ansatte i barnevernet og andre samarbeidende tjenester i de tre kommunene. I tillegg har vi, i samarbeidet med tiltakene, gjennomført spørreundersøkelser om brukernes erfaringer med og virkninger av tiltaket, som er besvart av totalt 58 brukere og 80 koordinatore som har svart på vegne av sine brukere.

DUE i Bergen

DUE står for «Der Ungdommen Er», og er en metode for oppfølging av ungdom som er utviklet i Bergen kommune. I botiltaket bor ungdommene i private utleieboliger. DUE er organisert som en selvstendig kommunal enhet, som fakturerer barnevernet eller NAV som søker ungdommene inn i tiltaket. Tiltaket har dermed ingen fast begrensning for antall ungdommer som kan tas inn, men øker antall ansatte i takt med innsøkingen. Høsten 2022 har DUE Bergen i underkant av 100 ungdommer i botiltak.

DUE sitt mål er å sammen med barnevernet og NAV bidra til å gi utsatt ungdom et koordinert, helhetlig og individuelt tilpasset tilbud om oppfølging i eget nærmiljø. Målgruppen er ungdommer mellom 16 og 25 år som står i fare for å utvikle problematikk som kvalifiserer for opphold i institusjon, trenger videre oppfølging etter endt opphold i institusjon eller fengsel, har behov for behandling for rusmiddelavhengighet og/eller psykiske vansker, mangler bolig, mangler et meningsfullt aktivitetstilbud på dagtid, og/eller befinner seg i overgang mellom barnevernstjenesten og NAV.

Gartnerhaugen i Trondheim

I Gartnerhaugen i Trondheim bor ungdom i private utleieboliger, med oppfølging fra Gartnerhaugens terapeuter. Noen ungdommer bor i boliger tilknyttet private husverter, som får støtte for å være en ekstra ressurs for ungdommen. Gartnerhaugen er organisert i Barne- og familietjenesten i Trondheim kommune, på siden av barnevernet. Høsten 2022 er i underkant av 80 ungdommer i botiltaket.

Gartnerhaugens mål er å bidra med støtte, omsorg og kunnskap for at ungdommer skal leve et godt ungdomsliv og på sikt bli aktive og likeverdige deltakere i samfunnet. Målgruppen er ungdommer mellom 13 og 23 år. Barnevernet henviser ungdommer til tiltaket og bestemmer dermed i stor grad målgruppen. Ungdommene er som regel de som er for gamle til å etablere et nytt boforhold i en fosterfamilie og hvor det ikke synes å være behov for den tette oppfølgingen som gis i en institusjon. Gitt at ungdommene bosettes i egne hybler, med ambulerende oppfølging, anses bosettingstiltakene ikke egnet for ungdom som har alvorlige vansker i forhold til rus og/eller psykiatri.

DUE/Foyer i Bodø

DUE og Foyer i Bodø er to ulike botiltak med felles organisasjon og drift. I DUE bor ungdommene i private utleieboliger, mens ungdommene i Foyer bor i én av elleve Foyer-boliger som tilhører tiltaket. Disse er lokalisert sammen med tiltakenes kontorlokaler. Metoden for oppfølging av ungdommene er lik på tvers av DUE og Foyer. Tiltaket er organisert som en del av barnevernstjenesten og har til enhver tid omtrent 30 plasser i botiltak. Tiltaket opererer med ventelister dersom innsøkingen er høyere enn antall plasser. DUE-konseptet i Bodø er basert på DUE-modellen utviklet i Bergen.

DUE/Foyer har felles mål om å (i) gi utsatt ungdom mellom 16 og 25 år systematisk, koordinert, helhetlig og individuelt tilpasset tilbud om oppfølging i nær tilknytning til sitt nettverk og nærmiljø og (ii) legge til rette for å bedre overgangene mellom de ulike tjenestene innad i kommunen og mellom statlige og kommunale tjenester. Videre er det et eget mål for alle ungdommer i DUE/Foyer at de en gang skal stå på egne ben i livet. Målgruppen er ungdom mellom 16 og 25 år som er eller står i fare for å bli bostedsløse og har utfordringer knyttet til bolig, og har behov for hjelp og veiledning for mestring av andre livsområder. Det er ungdom som er på vei ut i et selvstendig voksenliv, som trenger støtte til å opprettholde meningsfull dagaktivitet og mestre å bo i egen bolig. Det er et krav at ungdommene skal delta i en eller annen form for meningsfull dagaktivitet mens de er i tiltaket, enten i skole, arbeid, aktiv helsebehandling, eller annet.

Finansiering og kostnader

De månedlige kostnadene per ungdom i botiltakene er beregnet til 27 500 kroner ved DUE Bergen, 21 000 kroner ved Gartnerhaugen, og 32 500 kroner ved DUE/Foyer Bodø. Dette er gjennomsnittlige kostnader per bruker i tiltakene høsten 2022, inkludert oppfølging, bolig og livsopphold. Kommunene betaler størsteparten av disse utgiftene.

Forskjellen mellom kostnadene i de tre botiltakene skyldes ulike kostnader til oppfølging (utgifter til koordinatorene). Gjennomsnittlig oppfølgingskostnad per ungdom er beregnet til ca. 13 500 kroner/måned i DUE Bergen, 7 000 kroner/måned ved Gartnerhaugen, og 18 500 kroner/måned ved DUE/Foyer i Bodø. Forskjellene ser i stor grad ut til å kunne forklares av ulik oppfølgingskapasitet per ungdom. DUE/Foyer i Bodø i gjennomsnitt har ansatt koordinatorene tilsvarende én 20 prosents stilling per ungdom. Dette er marginalt mer enn DUE Bergen (18 prosent stilling per ungdom), og nesten dobbelt så mye som i Gartnerhaugen (11 prosent stilling per ungdom).

Ulik oppfølgingskapasitet mellom tiltakene må også sees i sammenheng med målgruppen tiltakene tar inn. Foyer-tiltaket, med noe mer tilstedeværelse av voksne, gir mulighet for inntak av ungdommer som er noe mindre selvstendige, sammenlignet med DUE og Gartnerhaugen.

DUE/Foyer i Bodø oppgir også at de tar inn ungdommer som har noe mer oppfølgingsbehov enn de andre tiltakene gjør. DUE/Foyer i Bodø kan ta inn ungdommer med behov for oppfølging opp til 40 prosent, mens DUE Bergen har maksimalt oppfølging tilsvarende 30 prosent (12 timer per uke) og Gartnerhaugen ikke synes å ta inn ungdommer med større oppfølgingsbehov enn 20 prosent.

Til sammenligning er gjennomsnittskostnaden for en plassering i barnevernsinstitusjon, som i realiteten vil være alternativet for en del av målgruppen, beregnet til over 400 000 kroner per måned. Av dette betaler kommunene i underkant av 200 000 kroner. Både kommunene og det offentlig samlet sparer dermed store summer på at ungdom plasseres i botiltak, sammenlignet med institusjon. De største besparelsene på samfunnsnivå vil likevel ligge i at botiltakene, i den grad de treffer målgruppens behov bedre enn institusjonsplassering, gir ungdommene bedre forutsetninger for å klare seg godt i overgangen til voksenlivet, og dermed potensielt også livsløpet ut.

Virkninger og suksesskriterier

I brukerundersøkelsen oppgir de fleste brukerne i alle de tre botiltakene at de jobber godt med målene de har satt seg i tiltaket, og at tiltaket har bidratt til at de har det bedre i livet. Et flertall av brukerne oppgir også at

tiltaket har hjulpet dem å følge opp egen helse og å få bedre boevne. Våre informanter blant ansatte i botiltakene, i barnevernet og andre samarbeidende tjenester, som NAV og helsetjenestene, opplever i hovedsak at metoden som tilbys i tiltaket fungerer godt for å bidra til økt livsmestring og selvstendigjøring av brukerne. Selv om ikke alle brukerne klarer å nyttiggjøre seg tiltaket, oppleves botiltakene likevel som det beste alternativet disse kan tilbys målgruppen.

Vi vurderer at alle de tre botiltakene i stor grad virker i tråd med målene om å gi utsatt ungdom et koordinert, helhetlig og individuelt tilpasset tilbud om oppfølging i nær tilknytning til sitt nettverk og nærmiljø og legge til rette for å bedre overgangen fra barnevernet til offentlige tjenester for voksne, som NAV og helsetjenester. Botiltakene utgjør viktige alternativer i barnevernets tiltaksapparat, for ungdom som ikke bør eller vil bo hjemme, i fosterhjem eller institusjon. Egen bolig og oppfølgingen de får i tiltaket skal ruste ungdommene for et mer selvstendig voksenliv. Den metodiske innretningen er lik på tvers av de tre botiltakene og ser ut til å ha gode virkninger i form av å bidra til de enkelte ungdommenes individuelle mål og til å tilføre ungdommene økt stabilitet, mestring og evne til å håndtere voksenlivet på egenhånd. Dette gir ungdommene bedre forutsetninger for å leve gode og selvstendige liv også over tid.

For at botiltakene skal fungere godt er det avgjørende at tiltaket er frivillig, og at ungdommene får medvirke til innretningen av tiltaket gjennom fokus på deres behov slik de selv opplever dem. Det innebærer også at tiltaket må være fleksibelt nok til at tiltakene kan tilpasse oppfølgingen underveis, etter ungdommenes behov, og at tiltakets ansatte er tilgjengelige for ungdommene når ungdommene måtte ha behov for oppfølging. Innholdet i oppfølgingen er avgjørende for måloppnåelse i botiltakene. Tiltakenes ansatte må ha kompetanse til både å bygge en tett relasjon til ungdommen og stille krav når det er nødvendig, for å jobbe målrettet med selvstendigjøring. En del av dette er også å hjelpe ungdommene med å bygge egne relasjoner utenfor botiltaket og gjøre dem i stand til å håndtere offentlige tjenester på egenhånd. Oppfølgingen har bedre forutsetninger for å fungere godt når ungdommene får en kontaktperson de «matcher» godt med. Det er også en fordel dersom botiltakene kan tilby ulike former for boliger, for å kunne møte ulike behov hos ungdommene.

Konklusjon og anbefaling

Sentrale elementer ved tiltaket som skiller dette fra alternative tiltak for målgruppen er egen bolig i nærmiljøet, tett oppfølging fra en stabil voksenperson, fleksibilitet i oppfølgingen og fokus på selvstendigjøring. Verken institusjon, fosterhjem eller hjelpetiltak i hjemmet innehar disse elementene på samme måte. Botiltakene utgjør dermed en viktig mulighet for ungdom i barnevernet, som ikke passer inn i alternative tiltak. Kravet om frivillighet og fleksibiliteten i botiltakenes innretning gjør at botiltakene kan tilpasse oppfølgingen til ungdommens egne behov. Samtidig er botiltakene langt billigere enn institusjonsplasseringer, både for kommunene og for det offentlige samlet.

De tre botiltakene som er evaluert her fremstår derfor som et godt supplement i den eksisterende tiltaksporteføljen til ungdommer i barnevernet. I utgangspunktet fremstår denne typen botiltak dermed som et tilbud som bør være tilgjengelig for ungdommer i hele landet. Det kan imidlertid være noen utfordringer med å etablere botiltak av tilstrekkelig kvalitet i mindre kommuner. Dersom det skal etableres botiltak av god kvalitet i hele landet, kan det derfor være fornuftig å ha en stegvis tilnærming. Vi anbefaler at Bufdir først jobber for å bistå kommunene med å etablere kvalitativt gode botiltak i store, og eventuelt mellomstore kommuner. I tillegg bør Bufdir jobbe med å kartlegge behovet for botiltak også i mindre kommuner. Erfaringene fra dette kan brukes som grunnlag for å vurdere behovet for å etablere botiltak også i mindre kommuner, samt hvordan et slikt tilbud bør innrettes.

Botiltakenes fleksibilitet fremstår som det avgjørende suksesskriteriet og gjør at tiltakene kan innrettes for å møte behovene til svært ulike ungdommer, både når det gjelder bolig og oppfølging. Den primære målgruppen for botiltakene er ungdom som ikke fungerer godt i hjemmet, som ikke ønsker å etablere seg i et nytt fosterhjem og som heller ikke ønsker eller har behov for den tette oppfølgingen i institusjon, og hvor barnevernet vurderer at de vil kunne klare seg bedre i egen bolig med oppfølging. Dette kan også inkludere ungdom som alternativt ville blitt plassert i barneverninstitusjoner, frivillig eller med tvang. Kriteriet for å bruke botiltakene i stedet for andre tiltak bør være en barnevernfaglig vurdering om at de antas å ha bedre forutsetninger i botiltakene, sammenlignet med institusjon. I tillegg bør det være en forutsetning at botiltakene er frivillige. Botiltakene er i utgangspunktet ikke egnet for ungdommer med alvorlige psykiske lidelser eller rusproblemer, dersom de har behov for mer tilsyn eller helsefaglig oppfølging enn botiltakene har kapasitet og kompetanse til å gi. Kommunene må forvente at behovet for botiltak varierer over tid, og vi anbefaler at botiltakene innrettes med en finansieringsform som gir mulighet for å kunne skalere tiltaket etter behov. Vi anbefaler også at det etableres noen felles nasjonale krav eller retningslinjer for botiltakene for å sikre tilstrekkelig kvalitet i tilbudet.

1. Innledning

De siste 20 årene har det vært en betydelig utvikling av kommunale botiltak for barn og ungdom i barnevernet, både i volum og i innholdet i botiltakene. Det er behov for mer kunnskap om virkningene av tiltakene for barna og forutsetninger for å få tiltakene til å fungere godt. Denne rapporten evaluerer tre kommunale botiltak og gir, basert på dette, anbefalinger til videreutvikling av kommunale botiltak. De tre tiltakene er DUE i Bergen, Gartnerhaugen i Trondheim, og DUE/Foyer i Bodø kommune.

1.1 Bakgrunn

Tidligere utredninger har pekt på et behov for flere typer plasseringstiltak i barnevernet, slik at barn i barnevernet i større grad får tiltak som passer den enkeltes behov (Menon, 2020a). Samtidig har også barnevernreformen, som ble innført i januar 2022, gitt kommunene et større og mer helhetlig ansvar for barnevernet. Et av formålene med reformen er at barn og unge skal få tidligere hjelp og tiltak på lokalt nivå dersom det er mulig. Dette gir ytterligere behov for utvikling av mer lokalt baserte tiltak, og tiltak i grenseland mellom fosterhjem og institusjon.

Kommunale botiltak er en fellesbetegnelse på tiltak utenfor hjemmet som er regulert som hjelpetiltak etter barnevernloven (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016-2017). Behovet for kommunale botiltak kan oppstå i tilfeller der barnevernet vurderer at barnet eller ungdommen ikke bør fortsette å bo sammen med sine foreldre, men der fosterhjem eller institusjon ikke vurderes som hensiktsmessig. Kommunale botiltak benyttes også i situasjoner der foreldre har normal omsorgsevne, men hvor den beste løsningen for ungdommen likevel vurderes å være oppfølging i egen bolig, for eksempel grunnet konflikt mellom barn og foreldre eller andre utfordringer i hjemmet (Oslo Economics og NIBR, 2021). Kommunale botiltak kan dermed sees på som en «mellomløsning» mellom

strengt regulert omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12 og hjelpetiltak i hjemmet.

Antallet barn og unge som bor i kommunale botiltak har økt over tid. Av barn med bosted utenfor hjemmet, bodde 6 prosent i kommunale botiltak i 2005. I 2019 var andelen økt til 19 prosent.¹ Det er imidlertid stor variasjon i hvordan kommunene har innrettet sine lokale tilbud med botiltak (Oslo Economics og NIBR, 2021). Det er heller ingen spesifikke krav til innhold, oppfølging eller kvalitet i kommunale botiltak, utover de generelle bestemmelsene i barnevernloven.

Bufdir har mottatt et utredningsoppdrag fra Barne- og familiedepartementet (BFD) om behovet for nye plasseringstiltak for barn som det offentlige i dag sliter med å finne gode tiltak til. En del av kunnskapsgrunnlaget for utredningen er å evaluere allerede eksisterende tiltak.

1.2 Mandat

Bufdir har gitt Oslo Economics og NIBR oppdraget med å evaluere tre utvalgte botiltak; Der ungdommen er (DUE) i Bergen, Gartnerheimen i Trondheim kommune, og Foyer i Bodø kommune. Disse tre er valgt ut fordi de har elementer som er relevante for målgruppen Bufdir i det videre skal anbefale tiltak for. De er også kommunale botiltak som er drevet over flere år, har stort omfang og med tydelig organisering og profil.

Oppdraget innebærer å gi en beskrivelse av de tre tiltakene, samt identifisere og evaluere tiltakenes virkninger og måloppnåelse, og barrierer og suksesskriterier for måloppnåelse. Videre skal evalueringen vurdere og gi anbefalinger for videreutvikling av tiltaket nasjonalt.

Evalueringen er gjennomført i perioden mai til desember 2022. Fra Oslo Economics har Ingrid Gaarder Harsheim, Elias Sandnes, Ragnhild Haugli Bråten (prosjektleder) og Marit Svensgaard (kvalitetssikrer) deltatt. Fra NIBR har Arne Holm deltatt i evalueringen.

¹ Kilde: Bufdir, hentet fra:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Oppsum_mert_status_i_tall_for_barnevernet/

2. Metode

Evalueringen er basert på informasjon fra dokumentasjon, rapportering og brukerundersøkelser fra tiltakene, og intervjuer og arbeidsmøter med involverte aktører. Vi har vurdert virkninger og suksesskriterier opp mot en antatt resultatkjede for botiltakene, som rammeverk for å vurdere hvorvidt det er sannsynlig at det ene steget har ført til det neste i kjeden. Indikatorer for evalueringen er etablert felles på tvers av de tre botiltakene, i samarbeid med tiltakene selv.

2.1 Evalueringsmodell

For hver av de tre utvalgte botiltakene skal evalueringen svare på følgende overordnede problemstillinger:

- Hvilke målgrupper er tiltakene rettet mot som er relevante for Bufdirs utredning?
- Hva er de overordnede målene med tiltakene?
- Virker tiltakene i tråd med målene?
- Hvilke barrierer og suksesskriterier påvirker om tiltakene fungerer etter hensikten?
- Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene?

2.1.1 Evidensnivå

«Gullstandarden» for dokumentasjon av virkninger av tiltak er gjerne randomiserte kontrollstudier, hvor utviklingen for en gruppe som mottar et tiltak måles mot en sammenlignbar kontrollgruppe som ikke har mottatt tiltaket. Dette kan ofte være umulig å gjennomføre av praktiske og etiske årsaker, og særlig innenfor tiltak i barnevernet. Likevel kan det være ulik kvalitet på dokumentasjon av virkninger av tiltak. Ungsinn har utarbeidet et system for klassifisering av evidensnivåer², hvor de beskriver seks nivåer for evidens, med ulike krav til blant annet teoretisk rasjonale, antall studier og kvalitet på forskningsdesign. Vi vurderer at evidensnivået for disse tre tiltakene vil sammenfalle med Ungsinn sitt «Nivå 2: Teoretisk begrunnede tiltak». Kravene for dette nivået er at:

- Det finnes en tilfredsstillende beskrivelse av tiltaket med målsettinger, målgrupper, tiltaksarenaer, utforming og metoder.
- Tiltaket har en generell forklaringsmodell for menneskelig atferd eller fungering i kombinasjon

med refleksjoner om sammenhenger mellom tiltaket og utfall for målgruppen.

- Det er ikke gjennomført effektevaluering av tiltaket

Tiltakenes tidligere dokumentasjon av metode og virkning vil sammen med denne evalueringen beskrive hvordan tiltakenes metoder kan antas å lede til måloppnåelse. Basert på dette kan en gjøre en vurdering om det er sannsynlig at tiltakene virker, i henhold til evidensnivå 2.

2.1.2 Rammeverk

Vi har definert en resultatkjede for evalueringen av virkninger og suksesskriterier/barrierer. Resultatkjeder er en metode som benyttes i mange effektevalueringer, og beskriver hvordan et tiltak er tenkt å lede til bestemte typer virkninger gjennom en stegvis prosess. Ved å innhente informasjon som dokumenterer de ulike stegene i prosessen, kan vi vurdere hvorvidt det er sannsynlig at det ene steget faktisk har ført til det andre. Suksesskriterier defineres som momenter som bidrar til at det ene steget faktisk fører til det neste i kjeden. Evalueringens resultatkjede er illustrert i Figur 2-1.

Resultatkjeden starter med ressursinnsatsen. Ressursinnsatsen i botiltakene er økonomiske ressurser, ansatte og metoden i tiltakene. Neste steg i resultatkjeden er aktiviteter og tiltak. Dette er botilbudenes interne organisering, botilbudet som gis og oppfølgingen ungdommene får i tiltaket. Denne innsatsen antas å gi opphav til brukervirkninger, først kortsiktige virkninger og deretter mer langsiktige utfall. For eksempel er noen av botiltakenes direkte mål å bidra til økt stabilitet for ungdommen og å bidra til at ungdommen, sammen med koordinator/terapeut, håndterer de mest sentrale aspektene av egen hverdag på en god måte. Tiltaket skal hjelpe ungdommene med dette. På noe lenger sikt er det gjerne et mål at ungdommen skal bli gradvis mer selvstendig og kunne håndtere egen hverdag på egen hånd. Det kan for eksempel innebære å kunne delta i en skolehverdag, etablere relasjoner til nettverk og håndtere offentlige tjenester på egen hånd. Dette skal igjen bidra til at ungdommen på lang sikt har bedre forutsetninger for god helse og livskvalitet, å fullføre skole og utdanning og å delta i arbeidslivet over livsløpet.

I den grad tiltakene bidrar til denne typen positive langsiktige virkninger for brukerne, vil det også medføre positive langtidsvirkninger for samfunnet som helhet. Bedre livskvalitet og funksjonsnivå vil gi bedre

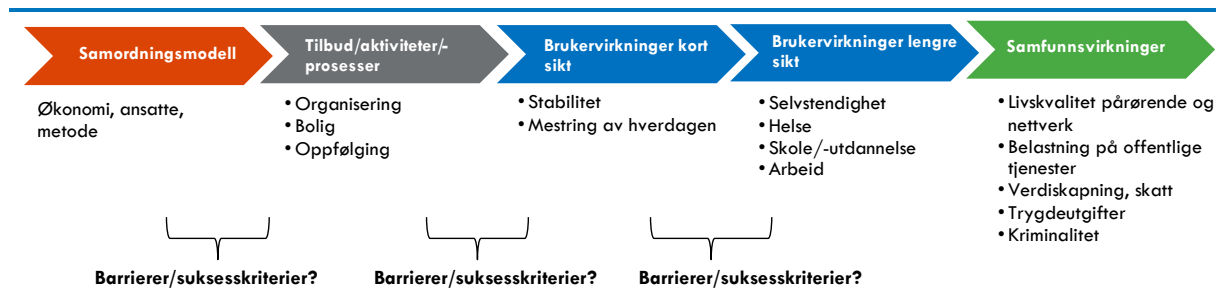
² Kriterier for klassifisering – nye | Ungsinn

livskvalitet for pårørende og nettverk. Økt arbeidsdeltakelse vil gi økt verdiskapning og skatteinngang, reduserte offentlige trygdeytelser, og redusert risiko for kriminalitet.

Desto lengre ut i resultatkjeden man kommer, desto mer usikre blir imidlertid virkningene, særlig fordi flere og en rekke ukjente faktorer også vil spille en rolle i utviklingen. I denne evalueringen har vi fokusert på brukervirkninger på kort og mellomlang sikt.

Det er imidlertid godt grunnlag for å anta at positive virkninger i form av stabilitet, selvstendighet og mestring av egen hverdag i overgangen fra ungdomsårene til voksenlivet for denne målgruppen også vil føre til bedre helse og økt arbeidsdeltakelse på lang sikt for målgruppen som helhet. I kapittel 3 omtales forskning som har studert disse sammenhengene, og suksessfaktorer for botiltak og alternative tiltak rettet mot barn i barnevernet.

Figur 2-1: Resultatkjede for evaluering av virkninger og suksesskriterier

Illustrasjon av Oslo Economics og NIBR

Vurderinger av virkninger må gjøres opp mot et alternativt scenario, for antatt utfall for de samme brukerne dersom de ikke hadde vært i botiltaket. Vi har derfor også innhentet vurderinger fra botiltakene om hvilke tiltak eller plasseringer brukerne alternativt ville vært i, dersom botiltakene ikke hadde vært tilgjengelige. Dette er gjerne institusjon, fosterhjem eller egen bolig med eller uten en form av oppfølging.

I denne evalueringen har vi imidlertid primært kunnet innhente informasjon om de tre botiltakene vi har evaluert, og ikke om de alternative tiltakene. Eksisterende kunnskap om virkninger av alternative tiltak og suksesskriterier for disse er drøftet og oppsummert i kapittel 3.

I intervjuer og arbeidsmøter med informanter har vi innhentet vurderinger om tiltakets virkninger, også sammenlignet med antatte virkninger av alternative tiltak. Disse informantene har ikke nødvendigvis erfaring og kjennskap til de alternative tiltakene og dette begrenser muligheten for sammenligninger. Det er også usikkert hva som ville vært alternativet for den enkelte ungdom og hvordan dette ville virket for den enkelte, og de potensielle alternative tiltakene og oppfølgingen ungdommene får i alternative tiltak er svært ulike. Forskjellene beror både på variasjon

mellom ulike typer tiltak og innenfor en gitt type tiltak, som institusjoner, og på at oppfølgingen ungdommene får i institusjoner varierer i stor grad med ungdommenes behov. Det samme vil vi forvente at gjelder for fosterhjem. Hvilke virkninger brukerne ville hatt i alternative tiltak er derfor usikkert.

I beskrivelsen av virkninger legger vi derfor vekt på å beskrive hvilke konkrete elementer i botiltakene som vurderes å hemme eller fremme virkninger. Sammenligningen av virkninger opp mot alternative tiltak vil da i stor grad baseres på en vurdering av hva som skiller botiltakene fra alternative tiltak på disse sentrale elementene. Slike sentrale elementer ved botiltakene omtales som suksesskriterier og barrierer.

2.1.3 Indikatorer

Vi har utarbeidet et sett med indikatorer til evalueringen, i samarbeid med Bufdir og de tre botiltakene. Indikatorene har definert hvilke tema og spørsmål vi har innhentet informasjon om og belyst for hver av de tre botiltakene. Figur 2-2 gir en oversikt over evalueringens indikatorområder. Indikatorene er utarbeidet av Oslo Economics, og justert etter innspill fra Bufdir og de tre tiltakene i felles arbeidsmøte.

Figur 2-2 Indikatorområder

Mål og målgrupper	Økonomiske innsatsfaktorer	Innholdet i tiltaket	Virkninger for brukere og samfunnet som helhet	Barrierer, suksesskriterier og overførbarhet
- Mål og metode - Antall brukere - Kjennetegn ved brukere/utførelse faktorer for bruk av tiltaket - Definere alternative tiltak for ulike brukergrupper - Brukernes aldersfordeling - Varighet av tiltak	Finansiering Totale kostnader per bruker (per mnd.) - Kostnader bolig/lokaler - Kostnader for ansatte - Andre kostnader	Organisering og rammer - Eierform, organisering - Ansatte, kompetanse - Tilsyn, internkontroll Oppfølging - Oppfølging per bruker - Tilgjengelighet - Innhold i oppfølgingen - Brukermedvirkning - Samarbeid andre tjenester Bolig - Leie versus eie - Bygningsmasse og miljø - Bistand til anskaffelse	Hva er virkninger for brukere, på kort og lang sikt? I hvilken grad har tiltaket hjulpet brukerne med: - Følge opp egen helse - Skoleprestasjoner - Deltakelse arbeid - Boevne - Forhold til nettverk - Fritidsaktiviteter - Å jobbe etter egne mål - Livet samlet sett Virker tiltaket i tråd med målene? Hva er virkninger for samfunnet som helhet, på lang sikt?	- Hva er de viktigste suksesskriteriene for at tiltaket skal gi gode virkninger/måloppnåelse for brukerne? - Hva er de viktigste barrierene? - Hva avgjør overførbarheten til andre kommuner?

Indikatorene er utarbeidet av Oslo Economics og NIBR, i samarbeid med Bufdir og de tre evaluerte tiltakene

2.2 Kilder

Evalueringen er basert på dokumentgjennomgang, rapportering og brukerundersøkelser fra tiltakene, og intervjuer og arbeidsmøter med ansatte i tiltakene og andre tjenester i kommunene. Vi har ikke hatt mulighet til å gjennomføre intervjuer med brukere.

Brukerperspektivet er ivarettatt gjennom brukerundersøkelser, hvor både brukere og koordinatorene har svart på spørsmål om hvordan tiltaket fungerer for den enkelte. I tillegg har vi gjennomgått tidligere litteratur om brukeres perspektiver i botiltak. Sentrale funn fra disse studiene er lagt til grunn i valg av indikatorer, og resultatene fra evalueringen er drøftet opp mot disse funnene.

2.2.1 Dokumentgjennomgang

Vi har gjennomgått tidligere forskning og annen relevant litteratur både om kommunale botiltak og alternative tiltak. Vi har særlig lett etter tidligere dokumentasjon på virkninger og suksesskriterier av botiltakene og alternative tiltak, som fosterhjem og institusjon, for å kunne vurdere virkninger i botiltakene opp mot virkninger av alternative tiltak. I kapittel 3 oppsummeres relevante funn fra denne gjennomgangen.

Fra de tre utvalgte tiltakene har vi mottatt og gjennomgått relevant dokumentasjon, herunder metodebeskrivelser og retningslinjer, interne evalueringsdokumenter, tidligere brukerundersøkelser (Gartnerhaugen) og mal for brukerundersøkelse (DUE Bergen).

2.2.2 Rapportering fra tiltakene og brukerundersøkelser

I forbindelse med evalueringen har vi utarbeidet et eget rapporteringsskjema som hver av de tre tiltakene har fylt ut. I dette skjemaet har tiltakene rapportert

antall brukere i tiltaket høsten 2022, deres aldersfordeling og tiltakets vurdering av hvilket tiltak ungdommen ville mottatt/hvor ungdommen ville vært plassert dersom botiltaket ikke hadde vært tilgjengelig. Videre har tiltakene rapportert hvor mange ungdommer som avsluttet botiltaket i 2021 og varighet av botiltaket for disse.

Vi har også, sammen med tiltakene, utarbeidet en brukerundersøkelse som tiltakene selv har distribuert til nåværende brukere og ansatte. Brukerundersøkelsen er basert på mal fra DUE Bergen, med spørsmål om brukermedvirkning, vurdering av arbeidet opp mot brukers plan og mål i tiltaket og vurdering av samarbeid med andre tjenester. Malen er i tillegg utvidet med flere spørsmål om virkninger av tiltaket. Tiltakene har selv innhentet svar på denne undersøkelsen fra egne brukere og ansatte, og deretter sammenstilt svarene og sendt disse til oss. Alle brukere som var i tiltaket høsten 2022, og som hadde vært i tiltaket minst tre måneder, ble bedt om å fylle ut undersøkelsen. Tilsvarende ble alle deres koordinatorene bedt om å fylle ut en tilsvarende undersøkelse, om koordinatorenes vurderinger av den enkelte bruker på de samme indikatorene. 58 brukere og 80 koordinatorene har svart på undersøkelsen. Svarprosenten er altså noe lavere blant brukere enn blant koordinatorene.

2.2.3 Intervjuer og arbeidsmøter

Vi har gjennomført intervjuer og arbeidsmøter med ledelsen og ansatte i tiltakene, samt med ansatte i andre tjenester i kommunene.

Innledningsvis i evalueringen har vi intervjuet ledelsen i hver av de tre botiltakene, for å innhente overordnet kunnskap om tiltakene og legge en plan for den videre prosessen. Deretter gjennomførte vi et felles arbeidsmøte med Bufdir og ledelsen fra de tre botiltakene, hvor vi drøftet det metodiske opplegget

for evalueringen og indikatorer. I dette møtet ble det bestemt at vi skulle gjennomføre en brukerundersøkelse, i samarbeid med tiltakene (se over).

Deretter har vi gjennomført fysiske besøk hos hver av de tre tiltakene. I hver av disse besøkene har vi hatt ett arbeidsmøte med ledelsen for tiltakene, hvor vi har kartlagt organisatoriske og økonomiske faktorer. Deretter har vi hatt ett arbeidsmøte med en gruppe koordinatore/terapeuter fra tiltaket, hvor vi har drøftet virkninger, måloppnåelse, suksesskriterier og barrierer.

I etterkant av besøkene har vi gjennomført intervjuer med samarbeidsaktører i hver av de tre kommunene,

herunder informanter fra barneverntjeneste, NAV, skole, kommunal helse/omsorgstjeneste og spesialisthelsetjenesten. Vi har foreløpig gjennomført 2–7 slike intervjuer med samarbeidende aktører for hvert av de tre tiltakene, med i alt 13 informanter.

Utover arbeidsmøtene som ble gjennomført i forbindelse med de fysiske besøkene hos tiltakene, er alle intervjuer gjennomført digitalt. I forkant av intervjuene har vi utarbeidet en intervjuguide, som informantene har fått tilsendt. Intervjuene er gjennomført som semistrukturerte intervjuer, hvor spørsmålene er tilpasset hvert enkelt intervju og informant.

3. Tidligere kunnskap om kommunale botiltak og alternative tiltak

Kommunale botiltak er frivillige hjelpetiltak hjemlet i barnevernlovens § 4-4, hvor brukerne bor i egen bolig med ulike former for oppfølging. Botiltak brukes primært for ungdommer over 15 år. Det er gjennomført enkelte kartlegginger av kommunenes bruk av botiltak, som belyser suksesskriterier og kortsiktige virkninger av tiltaket slik det erfares av brukere og andre involverte aktører. Det finnes imidlertid ikke kunnskap om langsiktige virkninger av kommunale botiltak. Det finnes noe mer forskning som belyser virkninger og suksesskriterier av alternative tiltak for målgruppen, som fosterhjem og institusjon, men det er generelt lite forskning som sammenligner virkninger av ulike tiltak opp mot hverandre.

I dette kapittelet oppsummerer vi relevante funn fra tidligere forskning og rapporter om kommunale botiltak, og alternative tiltak for barn i barnevernet. Informasjonen om kommunale botiltak bygger særlig på funn ifra studien til ISF fra 2018 (Institutt for samfunnsforskning, 2018) og fra Oslo Economics og NIBR fra 2021 (Oslo Economics og NIBR, 2021). ISF-studien er basert på svar fra en spørreundersøkelse rettet mot alle landets barneverntjenester og intervjuer med 16 ungdommer i botiltak samt ansatte og intervjuer med fagpersoner på feltet. Studien fra Oslo Economics og NIBR er basert på intervjuer med barnevernet og andre berørte aktører i 12 utvalgte kommuner som benytter botiltak, samt aggregert statistikk. Videre har vi gjennomgått andre studier som belyser virkninger og suksesskriterier for alternative tiltak, for å kunne vurdere virkninger og suksesskriterier av botiltak opp mot alternativene for målgruppen.

3.1 Kommunale botiltak

3.1.1 Hva er kommunale botiltak?

Kommunale botiltak kan ta mange ulike former og innretninger, som kan sies å gjenskape egenskaper ved andre tiltak som institusjon, fosterhjem og hjelpetiltak i hjemmet (Oslo Economics og NIBR, 2021). Eksempler på ulike typer kommunale botiltak er bofellesskap, hybelbolig hos vertsfamilie og egen hybel enten i kommunal bolig eller i det private utleiemarkedet. Bofellesskap er et eksempel på et

botiltak der barn/unge voksne bor sammen i et kompleks, som kan inkludere fellesarealer og døgnoppfølging fra barnevernet eller bofellesskap med mindre oppfølging. Botiltak i hybel hos en vertsfamilie gjensker noen av egenskapene ved fosterfamilier, og egen hybel med varierende grad av oppfølging har likhetstrekk med hjelpetiltak i hjemmet.

Det er stor variasjon i hvilke typer boliger kommunene tilbyr i kommunale botiltak og hvilken type oppfølging som gis i tiltakene. I en rapport fra Institutt for samfunnsforskning (2018) presenteres resultatene fra en spørreundersøkelse rettet mot kommuner om deres bruk av kommunale botiltak. I denne undersøkelsen oppga et flertall av kommunene at de har erfaring med bruk av kommunale botiltak. Kun 18 prosent av kommunene oppga at de ikke hadde erfaringer med kommunale botiltak. Samtlige av disse var små kommuner. De fleste kommunene har erfaring med bruk av kommunale botiltak for unge som del av ettervern. Dette antas å være unge som enten tidligere har vært i botiltak eller som har hatt andre tiltak fra barnevernet. Vel 30 prosent av kommunene benytter eller har benyttet kommunale botiltak for unge flyktninger. Den høye andelen barnevernstjenester som benytter dette som en del av ettervernet innebærer også at de fleste som bor i kommunale botiltak er over 18 år, hvorav flest er mellom 18 og 20 år, og noen færre er fra 20 til 23 år.

De fleste kommunene oppgir å benytte leid hybel med oppfølging. Vertsfamilier med ungdom boende på hybel er også ganske utbredt, samt kommunal bolig med oppfølging. 18 prosent av kommunene oppgir også å benytte bofellesskap med oppfølging (Institutt for samfunnsforskning, 2018).

3.1.2 Rettslig grunnlag for bruk av botiltak

Botiltak skal etter lovverket kun brukes for barn med vedtak etter barnevernlovens § 4-4 annet ledd, som et frivillig hjelpetiltak når foreldre har omsorg for barnet. Det er ikke lov å bruke botiltak for unge under 18 år dersom omsorgssituasjonen tilsier at vilkårene for omsorgsovertakelse etter barnevernlovens § 4-12 er oppfylt. Det er heller ikke lov å bruke botiltak som et frivillig plasseringstiltak etter § 4-4 sjette ledd, når ungdommen har behov for den omsorg og oppfølging som gis i fosterhjem eller institusjon.

Ved bruk av kommunale botiltak er det krav om samtykke fra barn og foreldre for barn under 18 år, og det er krav om samtykke til videre hjelp og oppfølging fra den unge voksne i ettervern.

Oslo Economics og NIBR (2021) har påpekt at det kan oppstå gråsoner i tilfeller der botiltak benyttes, på tross av at vilkårene for frivillig plassering utenfor hjemmet er oppfylt, og det dermed ikke er hjemmel i lovverket for å bruke botiltak.

3.1.3 Målgruppen

Institutt for samfunnsforskning (2018) omtaler målgruppen for kommunale botiltak som en tredelt gruppe: ungdommer som har botiltak som hjelpetiltak utenfor hjemmet, ungdommer på ettervern, og unge flyktninger. 73 prosent av de om lag 500 unge flyktningene som ble bosatt dette året, ble plassert i ulike botiltak under barnevernet.

Selv om målgruppen sorteres i de tre gruppene som nevnt over, fremhever Institutt for samfunnsforskning (2018) at de grunnleggende behovene til ungdommene i stor grad er sammenfallende på tvers av disse gruppene. Dette er ungdommer med utfordringer i overgangen til voksenlivet. «...Felles for dem er det at de mangler en foreldreinstans og trenger støtte fra andre voksne i overgangen fra ett omsorgssystem til en annen, fra én kulturell kontekst til en annen, fra ett sted og sosial omgivelse til et annet. [...] En helhetlig oppfølging som rommer alle sider ved de unges tilværelse, er derfor avgjørende for at de skal mestre overgangen til et voksenliv på måter de selv og samfunnet er tjent med» (Institutt for samfunnsforskning, 2018).

Oslo Economics og NIBR (2021) peker på at målgruppen for kommunale botiltak i hovedsak er ungdommer over 15 år, som tilbys kommunale botiltak når hjemme- og omsorgssituasjonen tilsier at ungdommen vil ha det bedre om det ikke lenger bor hjemme, og der både ungdommen og/eller foreldre samtykker til at barnet flytter et annet sted. Fleksibiliteten i kommunale botiltak gjør at tiltaket i mange kommuner kan favne mange med ulike behov, men at det ikke bør brukes for ungdommer med alvorlige rusproblemer eller psykiatriske utfordringer fordi tiltakene ikke er bemannet med kompetanse for å behandle slike tilstander. Rapporten peker også på at finnes gråsoner der botiltak benyttes, på tross av at vilkårene for frivillig plassering utenfor hjemmet er oppfylt, hvor det dermed ikke er lov hjemmel for å bruke botiltak.

3.1.4 Krav til kvalitet

Både Institutt for samfunnsforskning (2018) og Oslo Economics og NIBR (2021) peker på behovet for å innføre kvalitetskrav for og tilsynsordning med kommunale botiltak. På spørsmål om hvilke krav barnevernet setter til kvalitet ved botilbudene fremkommer det at kun 18 prosent av barnevernstjenestene i studien har skriftlige rutiner for botiltak. Flere svarer at de har krav til botiltakene, uten at dette er skriftliggjort. Dette innebærer at det

blir den enkelte saksbehandler som vurderer kvaliteten på tilbudet (Institutt for samfunnsforskning, 2018).

Det er også sentralt når det kommer til kvalitet å spørre hvilke rutiner barnevernstjenestene har for kontroll og oppfølging av botiltaket. Her svarer 82 prosent at de fører intern kontroll med disse (Institutt for samfunnsforskning, 2018). Samtidig er det bare 60 prosent som har rutiner for internkontroll med botiltak i privat regi. Forskjellen kan imidlertid kanskje delvis tilskrives at tiltakene driftet av kommunen versus private baserer seg på forskjellige modeller, hvor private botiltak i større grad er hybler og liknende. Dette kan gi ulike behov for kontroll og ettersyn.

3.1.5 Oppfølgingen i tiltakene

Ungdommene i et botiltak kan få oppfølging av enten saksbehandler i kommunen eller personale på botiltaket. Mest utbredt er at saksbehandler eller en fast kontaktperson står for oppfølgingen. Dette gjelder nær 70 prosent av ungdommene (Institutt for samfunnsforskning, 2018). Vel 50 prosent følges opp av hybelverter, mens vel 40 prosent følges opp av personale i turnus. Noen få får også oppfølging av helsepersonell eller terapeut. Om dette handler om at de har mindre behov eller om de er plassert i botiltak der samarbeidet med psykisk helsevern er mer begrenset, skal være usagt. Men dette berører det sentrale spørsmålet om hvordan brukere fordeles på botiltak, gitt brukernes behov på den ene siden og hvilke samarbeidsrelasjoner inn mot helsesektoren botiltaket har på den andre siden.

Over halvparten av barnevernstjenestene stiller krav til personalet, både personalets kompetanse og til tilgjengelighet av personale (Institutt for samfunnsforskning, 2018). Dette impliserer at personalet er en viktig del av tilbudet, også ved botiltakene. Bare vel halvparten av barnevernstjenestene som inngår i studien, oppgir å ha krav til tilgjengelighet av personale. Om lag like høy andel oppgir å ha krav til personalets kompetanse. Gitt at personalet er den mest avgjørende kvalitetsfaktoren innenfor barnevernsarbeidet, anses dette som lave tall av Institutt for samfunnsforskning. Kompetansekraft til personalet er svært utbredt i barnevernet, men altså ikke i samme grad i botiltakene. Tallene kan imidlertid ha sammenheng med at barnevernstjenester også benytter hybel uten oppfølging som et botiltak. Det samme gjelder ungdom som bor hos vertsfamilier, et tiltak som også baserer seg på ikke-profesjonell oppfølging i det daglige. På den annen side må også disse gruppene følges opp av barnevernet.

Samtidig er det en sammenheng mellom alder og hvor omfattende personalbasert oppfølging den enkelte får (Institutt for samfunnsforskning, 2018). De finner at det er det eldste, de opp mot 18 år, og de på

ettervern (over 18 år), som får minst oppfølging. Det brukes også mer personalmessige ressurser på enslige mindreårige flyktninger enn andre ungdommer. En forklaring på dette er at enslige mindreårige flyktninger oftere plasseres i botiltak, der annen ungdom plasseres i fosterhjem (Institutt for samfunnsforskning (2018); Garvik, et al. (2016)). Dette henger sammen med at kommunen ikke trenger å plassere enslige mindre asylsøkere i barneverntiltak. Enslige mindre asylsøkere har dermed større oppfølgingsbehov i snitt, som betinger den høyere ressursbruken overfor denne gruppen.

3.2 Virkninger av og suksesskriterier for botiltak

Når vi snakker om virkninger av botiltak er tidsdimensjonen viktig. Noen virkninger inntreffer etter kort tid, mens vedkommende er bosatt i botiltaket. Andre virkninger kan oppstå senere i livet, som følge av ting som har skjedd i tiltaket, og kan tenkes å vare over hele livsløpet til brukeren. I botiltakene snakker vi blant annet om kortsiktige virkninger i form av å stabilisere livssituasjonen til den unge, som kan tenkes å bidra til langsiktige konsekvenser i form av skoledeltakelse, utdanning og arbeid over livsløpet.

Det finnes i liten grad forskning som studerer langsiktige virkninger over livsløpet av tiltak i barnevernet, verken for kommunale botiltak eller alternative tiltak. Studier av langsiktige virkninger krever en metodisk tilnærming hvor man studerer utfall for en stor gruppe deltakere med bruk av kvantitative data, hvor langsiktige utfall sammenlignes med utfall hos en sammenlignbar kontrollgruppe. Det er krevende å etablere en god kontrollgruppe i studier av barneverntiltak.

De fleste studier av barneverntiltakenes virkning er derfor basert på bruk av kvalitative data, som intervjuer med brukere og ansatte i tiltakene. Kvalitative data er lite egnet til å avdekke langsiktige virkninger, men kan være godt egnet til å identifisere de mer kortsiktige virkninger av tiltaket. Ved bruk av kvalitative data vil virkningene ofte måtte knyttes opp mot spesifikke elementer i tiltaket, for å sannsynliggjøre at det er elementer i tiltaket som fører til de antatte virkningene. Diskusjonen av virkninger i kvalitative data blir derfor tett knyttet opp mot en diskusjon av hvilke elementer eller kjennetegn i tiltakene som bidrar til å utløse de ønskede virkningene. Vi omtaler slike elementer som suksesskriterier ved tiltaket.

I det følgende oppsummerer vi foreliggende kunnskap om kortsiktige virkninger av botiltak, knyttet opp mot identifiserte suksesskriterier i tiltakene.

3.2.1 Hva oppleves som viktig for ungdommene selv?

Studien til Institutt for samfunnsforskning (2018) er blant annet basert på intervjuer med ungdommer i botiltak. I intervjuene oppgir alle disse gruppene at botiltak har utgjort et viktig alternativ for dem. Botiltakene dekker et behov for de som ikke ønsker å bo hjemme, i fosterhjem eller institusjon. Det er oppfølgingen de får i botiltak som oppleves som det mest avgjørende elementet i botiltakene.

Basert på intervjuer med ungdommene trekker studien frem flere suksesskriterier. Stabilitet og voksenkontakt fremheves som viktig. I voksenkontakten fremstår det som avgjørende at det er voksne som klarer å knytte gode relasjoner til ungdommen, som lytter til ungdommen og oppleves å være på ungdommens side. Flere oppgir at de ikke har møtt slike voksne før de kom til botiltaket. Videre fremstår det som et suksesskriterium at oppfølgingen kan tilpasses til ungdommens behov. De fleste har større behov for oppfølging i starten av oppholdet, både fordi de har behov for trygghet ved at det er voksne til stede, men også for å hjelpe dem med å håndtere viktige elementer av livet, som bolig og økonomi. Flere oppgir at det var viktig for dem å få tett oppfølging i starten, men at det også er fint at de voksne trekker seg mer ut når de i større grad klarer å håndtere livet alene.

Noen oppgir bemannede bofellesskap som viktig i starten av et opphold i tiltaket. Det at det er voksne i nærheten oppleves som avgjørende for deres opplevelse av trygghet.

Relasjonen til de voksne i tiltaket er av stor betydning for ungdommene. Flere snakker om de voksne som «sin familie», og at det fremstår som avgjørende for dem å oppleve dette nære båndet til de voksne. Samtidig er det flere som sliter med ensomhet, isolasjon og tristhet, og mangel på relasjoner til voksne, både i og utenfor botiltaket. I intervjuene med ungdommene fremstilles de voksne i botiltakene oftere i en veilederrolle i forhold til ungdommene, enn i en personlig relasjon. Institutt for samfunnsforskning (2018) påpeker at det derfor kan virke som at denne personlige relasjonen, som oppleves som så avgjørende for mange ungdommer, en del ganger mangler i botiltakene.

Engasjement fra andre, også utenfor botiltaket, oppleves som viktig for ungdommene. Det kan være engasjerte hybelverter, vertsfamilie, fosterforeldre, frivillige eller annet nettverk. Dersom botiltakene kan hjelpe ungdommene til å få og beholde slike ressurspersoner i livene sine, kan det derfor være viktig for å bidra til ungdommenes livskvalitet.

Mange ungdommer er også opptatt av medvirkning, og særlig at de får lov til å bestemme selv over regler

og økonomi. Reglene i botiltakene oppleves ofte som for strenge og begrenser ungdommenes frihet. Ungdommenes personlige økonomi kan være veldig stram, og mulighet for økonomisk støtte til enkelte ting oppleves som avgjørende.

3.2.2 Bemanning, kompetanse og medvirkning

Institutt for samfunnsforskning (2018) reiste spørsmål om det bør etableres noen felles nasjonale standarder for kommunale botiltak. De konkluderte med at det her var viktig at tilbudet var individuelt tilpasset den enkeltes behov, men peker likevel på tre generelle suksesskriterier for tiltaket. Det første er at det er tilstrekkelig bemanning i botiltakene, slik at hver ungdom har minst én voksenperson som den kan utvikle et fortløpig forhold til. Det andre er at bemanningen har allsidig fagkompetanse. Det tredje er ungdommenes mulighet for medvirkning, både gjennom den løpende kontakten mellom ungdommen og voksenpersonen i tiltaket, men også ved at det etableres formelle kanaler som sikrer ungdommenes innflytelse over eget liv.

3.2.3 Bomiljøet

Hvilke virkninger bosettingen har for den enkelte ungdom kan også ha sammenheng med miljøet i botiltaket. I Oslo Economics og NIBR (2021) kom det frem at det kan oppstå uheldige konsekvenser for ungdommene dersom de blir bosatt i nærheten av eller sammen med voksne med store utfordringer. Dette gjelder særlig der de voksne har utfordringer med rusbruk eller psykiske utfordringer. Botiltak som bosetter ungdommene slik at de ikke trenger å være i nærheten av andre voksne eller ungdommer i store kriser, vil kunne unngå dette problemet. Dette gjelder for eksempel i botiltak i hybler fra det private markedet, med ambulerende tjenester.

Studier har også vist til at plasseringen av boligene kan ha effekter på den enkeltes muligheter til å mestre egen hverdag. I en studie fra 2013 viser Hansen mfl. at det å bosette sårbare personer, og da spesielt ungdom, i belastede boområder vil kunne påvirke deres livssjanser negativt (Hansen, et al., 2013).

I denne sammenhengen er det interessant at Institutt for samfunnsforskning (2018) finner at nær 90 prosent av kommunene plasserer ungdom i selvstendige enheter i vanlige boområder. De samme kommunene kan imidlertid plassere ulike ungdom i ulike typer botiltak. Nær 20 prosent av kommunene plasserer også ungdom i «selvstendige enheter nær andre boliger for personer med tjenestebehov» og at en tilsvarende andel kommuner plasser ungdom «som del av større boenhet rettet mot personer med tjenestebehov». 30 prosent av tjenestene bruker kommunale boliger til botiltak for unge. Om dette samtidig innebærer at ungdommen i sterkere grad

eksponeres for rusproblematikk fremgår ikke av studien, men generelt er rusmisbruk mer utbredt i kommunale boliger (Hansen, et al., 2013).

3.2.4 Relasjonen mellom ungdom og koordinator

I en artikkel basert på intervjuer med ansatte og ungdommer i botiltaket Gartnerhaugen i Trondheim, påpekes betydningen av relasjonen mellom ungdom og koordinator (Paulsen, et al., 2017). Ved å legge til rette for en god relasjon mellom ungdom og koordinator, kan botiltaket gi ungdommene en opplevelse av støtte, mestring og anerkjennelse. Gjennom slike erfaringer kan de få mulighet til å ta større ansvar og kontroll også i eget liv. Artikkelen trekker frem tre faktorer som er særlig viktig i dette relasjonsarbeidet: 1) å møte ungdommene «der de er», 2) å gi ungdommene mulighet for medvirkning i eget liv og beslutninger om eget liv, og 3) å legge opp til gjensidighet i relasjonen.

3.2.5 Ferdighetstrening

De kommunale botiltakene innebærer i ulik grad oppfølging i form av å støtte ungdommen i ulike former for ferdighetstrening. Dette kan blant annet handle om å innøve en døgnrytme eller møte på skole, fritidsaktiviteter eller andre regelmessige aktiviteter. Det samme gjelder opplæring i personlig økonomi og gode råd om kosthold, søvn og rutiner. Institutt for samfunnsforskning (2018) finner at dette i stor grad er oppgaver ungdommene må følge opp selv, i tråd med et selvstendighetsorientert fagperspektiv i tiltakene. Dette er imidlertid særlig fremtredende innenfor ettervernet.

Ulike sider ved tiltakets organisering vil kunne ha betydning for hvordan tiltaket virker for ungdommene. Dette handler blant annet om organiseringen av voksenkontakt, og rutiner for besøk. Virkningene kan antas å variere avhengig av om kontakten er sporadisk eller regelmessig. Institutt for samfunnsforskning (2018) finner blant sine informanter at regelmessige kontakter er en forutsetning for åpne og ærlige relasjoner mellom de ansatte og ungdommene. Tett kontakt styrker med andre ord ferdighetslæringen. Dette er i Rogoff definert som «guided participation» (Rogoff, 2003).

3.2.6 Utfall for ungdom som mottar ettervernstiltak

Botiltak er av de vanligste tiltakene også for ungdom i ettervern (NTNU Samfunnsforskning, 2020). Selv om ungdom i ettervern er over 18 år, og denne utredningen primært er rettet mot ungdom under 18 år, så har disse to gruppene trolig mye til felles når det gjelder behov for oppfølging i overgangen til voksenlivet. Basert på intervjuer med kommuner og ungdom i ettervern viser NTNU Samfunnsforskning (2020) at disse ungdommene har behov for praktisk hjelp, emosjonell støtte og omsorg, og råd og veiledning på ulike områder i livet. Studien viser

samtidig at det er manglende prioritering av ettervern i mange kommuner, som gjør at mange ikke får det oppfølgingstilbudet de har behov for i overgangen til voksenlivet.

En analyse av registerdata i samme studie, viser at unge med bakgrunn fra barnevernet som mottar ettervernstiltak i noe større grad fullfører videregående skole (32 prosent), sammenlignet med unge med bakgrunn fra barnevernet som ikke mottar ettervern (30 prosent). Det er også marginalt færre i ettervernsgruppen som mottar helserelaterte ytelser (29 prosent), sammenlignet med de som ikke har ettervern (30 prosent). De som mottar ettervern synes samtidig å være en noe mer utsatt gruppe enn de som ikke mottar ettervern, ved at de har tyngre tiltakshistorikk og mer komplekse saker målt i antall vedtaksgrunner fra barnevernet. Når de likevel har samme eller noe lavere risiko for utenforskap i form av frafall fra utdanning og mottak av helserelaterte ytelser, indikerer det at ettervern i form av bolig med oppfølging og økonomisk støtte kan redusere risiko for utenforskap. (NTNU Samfunnsforskning, 2020)

3.2.7 Generelle utfall for unge med bakgrunn fra barnevernet

Unge med bakgrunn fra barnevernet har generelt dårligere skoleprestasjoner og økt sannsynlighet for utenforskap, sammenlignet med befolkningen generelt. Barn i barnevernet er en utsatt gruppe, og vi kan derfor ikke sammenligne utfall mellom denne gruppen og andre. Dette er viktig å ta høyde for i vurderingen av ulike tiltak i barnevernet og langsiktige virkninger for målgruppen.

Unge voksne som har hatt barnevernstiltak har høyere sannsynlighet fri å motta offentlige ytelser og stønader³ (Backe-Hansen, et al., 2014). Statistikk over barn og unge som har mottatt tiltak fra barnevernet viser også at det, blant barn og unge med tiltak fra barnevernet, var en klart større andel som mottok helserelaterte ytelser sammenlignet med barn og unge uten tiltak fra barnevernet (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2022). Dette indikerer at unge som har hatt en vanskelig oppvekst, og som har mottatt tiltak fra barnevernet, har større helseproblemer enn andre unge.

Ungdom som har mottatt tiltak fra barnevernet fullfører i mindre grad videregående opplæring, sammenlignet med ungdom uten barnevernstiltak. Blant ungdom generelt fullfører 84 prosent på normert eller utvidet normert tid, mens andelen blant ungdom

som har mottatt tiltak fra barnevernet er 50 prosent (SSB, 2022).

Statistikk over barn og unge som har mottatt tiltak fra barnevernet viser at 34 prosent ikke var i jobb eller utdanning 10 år etter fullført grunnskole (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2022). Tilsvarende andel var om lag 12 prosent for barn og unge uten tiltak fra barnevernet.

3.3 Virkninger og suksesskriterier av alternative tiltak for målgruppen

Spørsmålet om virkninger og suksesskriterier ved botiltakene må vurderes opp mot hva som antas å være viktige elementer i oppfølgingen av målgruppen generelt. Vi har derfor også sett til dokumentasjon om virkninger og suksesskriterier i alternative tiltak som kan være aktuelle for botiltakenes målgruppe.

3.3.1 Differensiering av tilbudet

En sentral forutsetning for å lykkes med tiltak i barnevernet er å gi riktig tiltak til det enkelte barn. Et gitt tiltak kan fungere godt for et barn, men dårlig for et annet. For å oppnå best mulig forventede effekter er det derfor viktig å ha et differensiert tilbud av tiltak, som kan matche ulike behov. (Storø, et al., 2010)

Menon (2020b) skriver i sin rapport at det innenfor dagens institusjonstilbud er en manglende differensieringsgrad som særlig rammer ungdom med store utfordringer med egen psykisk helse. Deres behov går mer på tvers av dagens inndeling i atferds- og omsorgsinstitusjoner. Menon holder nettopp frem et differensiert institusjonstilbud som en sentral suksessfaktor når det kommer til å tilpasse institusjonstilbudet til barn og unges behov. Dette er også tett knyttet opp til utviklings av behovsrettet spisskompetanse. Resultatet av manglende differensiering kan være at viktige behov ikke ivaretas.

3.3.2 Kartlegging og behovsbasert valg av tiltak

I forlengelsen av dette er det også viktig at barnas behov kartlegges tilstrekkelig i forkant av tiltaksvalget, slik at man kan velge tiltaket som best matcher barnets behov. (Storø, et al., 2010)

Også Menon (2020b) påpeker at mulighetene for å oppnå positive effekter for beboerne på institusjon har sammenheng med hvor godt den enkelte er utredet på forhånd. Gitt at det oftest er atferdsuttrykket som ligger til grunn for institusjonsplasseringer, skjer det for ofte at

andel med lav sosioøkonomisk status og minoritetsbakgrunn enn blant barn og unge for øvrig. Fra forskningslitteraturen vet vi også at det er en tydelig sammenheng mellom sosiodemografisk bakgrunn og frafall i utdanningssystemet.

³ I en sammenligning av ungdom med og uten barnevernstiltak, er det viktig å bemerke at det er mer enn barnevernstiltak som er forskjellen på de to gruppene. Blant barn og unge med tiltak fra barnevernet er det en større

institusjonen ikke har tilstrekkelig kompetanse til å gi et tilpasset tilbud. Dette grenser også opp mot hvilken samhandlingskompetanse som foreligger i institusjonene og i hvilken grad de klarer å oppnå synergieffekter i samhandlingen mellom individualterapi og miljøterapi (Menon, 2020b).

Feilplasseringer kan i verste fall medføre behov for flyttinger mellom institusjoner, med de belastningene som ligger i det. Statistikk fra Bufdir, gjengitt i Riksrevisjonen (2020), med tall fra 2019, viser at mange barn flytter mellom institusjoner og andre tiltak. 61 prosent av barn på barnevernsinstitusjon i 2019 (N=809) flytter minst en gang etter at de flytter ut av hjemmet. 12 prosent har flyttet fire eller flere ganger.

Flyttinger kan også være hyppige blant barn som plasseres i fosterhjem. I en noe eldre studie fant Havik (2007) at to av tre barn som hadde vært plassert i fosterhjem, hadde vært plassert før de kom i fosterhjemmet. De fleste riktignok bare en gang. Studien omtaler heller ikke om dette også inkluderer plasseringer i beredskapshjem. Hvis dette er inkludert vil ikke flyttingen nødvendigvis være utilsiktet.

Flyttinger kan være uttrykk for flere ting, men kan også være en indikasjon på at kartleggingen som er gjort av barn og unges behov, ikke er tilstrekkelig som grunnlag for plasseringen. Funnene er også blitt tolket dit hen at fosterhjems plasseringer kan innebære en risiko og at noen av de barn og unge som flytter ofte med fordel kunne fått tildelt et annet plasseringstiltak i utgangspunktet (Storø, et al., 2010).

3.3.3 Lokalisering og omgivelser

Verdien av at nære relasjoner til familie, venner, skole og fritidsaktiviteter opprettholdes under institusjonsoppholdet er dokumentert (jmfør (Menon, 2020b)). Reintegrering kan også være lettere om barn og unge har institusjonsplass tett på sitt opprinnelige miljø, dersom det ikke foreligger et spesielt behov for skjerming. På den andre siden kommer behovet for spisskompetanse i gitte tilfeller. Netto nytteeffekt her må avveies i det enkelte tilfellet.

En eldre studie av Andreassen (2003) viser her også til den risiko som alltid vil foreligge når flere ungdommer med atferdsvansker eller andre utfordringer samles. I denne sammenhengen fraråder Andreassen opphold i atferdsinstitusjon for ungdom uten alvorlige atferdsvansker, siden faren for «smitteeffekt» er stor (Andreassen, 2003). Avbrutte institusjonsopphold kan, ifølge Andreassen, ha uheldige effekter.

3.3.4 Planer, mål og oppfølging

I en eldre studie av effekter av institusjonsbehandling i en norsk kontekst konkluderer Andreassen (2003) at det er mulig å oppnå gode effekter, men at det stiller

krav til både institusjonen og personalet. Dette handler om valg av metoder, forandringsmål, hvordan personalet fungerer, hvordan institusjonen er organisert, kontakt med normalsamfunnet, ettervern og skoletilbudet.

Mangel på helhetlige planer og konkrete mål kan svekke motivasjonen for den enkelte til å jobbe med utfordringer (Menon, 2020b). Dette gjelder både i fosterhjem og institusjoner. Hvor lenge skal ungdommen være på institusjonen og hva skal målet være? Dette handler også om å få til gode overføringsfaser eksempelvis ved tilbakeføring til hjemmet. Dette kan også, ifølge Menon (2020b) ha negative effekter når det kommer til medvirkning og motivasjon for å jobbe seg gjennom krevende perioder og problemstillinger. Dette er særlig aktuelt når ungdommen nærmer seg 18 år og diskusjonen om bosetting i annen bosituasjon melder seg (Menon (2020b); NIBR (2015)).

Riksrevisjonens (2020) påpeker at flere barn ikke får god nok oppfølging under oppholdet på barnevernsinstitusjonen. Grunnlaget for denne konklusjonen er blant annet at mange barn i barnevernsinstitusjoner ikke har handlingsplaner, slik de forventes å ha. Det ble også konstatert manglende rapportering for hele eller deler av oppholdet.

3.3.5 Kontinuitet

I en studie fra Kunnskapssenteret (2013) understrekes viktigheten av kontinuitet i omsorgen for barn og unge i barnevernet. Særlig understrekes viktigheten av kontinuitet i tjenestene som tilbys innenfor barnevernsinstitusjoner. I studien vises det til at særlig fem forhold er sentrale for kontinuiteten; turnusordninger, stabilitet i antall ansatte, bruk av vikarer, antall omsorgsgivere per ungdom og antall tilgjengelige omsorgsgivere. Kontinuitet fremheves som sentralt i oppfølgingen av unge, både innenfor institusjoner og fosterhjem. I vurderingen av virkninger av kommunale botiltak, er det derfor grunn til å stille spørsmål om botiltakene gir mer eller mindre grad av kontinuitet for ungdommene, sammenlignet med institusjon eller i fosterhjem. Med kontinuitet i omsorgen menes i rapporten kontinuitet innenfor en plassering, ikke overføringer mellom ulike plasseringer.

3.3.6 Samordning med andre tjenester

Barn og unge som får hjelp fra barnevernet har ofte behov for oppfølging fra flere kommunale og statlige velferdstjenester, noe som stiller krav til samarbeid og samordning på tvers av tjenesteapparatet. For barn og unge med store og sammensatte behov, er det flere ganger vist at det ordinære tjenesteapparatet i mange tilfeller ikke klarer å gi god nok hjelp (Barneombudet, 2020; Riksrevisjonen, 2021; Statens undersøkelseskomisjon for helse- og omsorgstjenester, 2020; FAFO, 2020;

Helsedirektoratet, 2017; IPSOS, 2018). Manglende samarbeid kan føre til at barnas behov ikke blir avdekket tidlig nok, og at barn og unge ikke får den hjelpen de trenger (FAFO, 2020). God samordning av det samlede tjenesteapparatet fremstår derfor som et suksesskriterium i oppfølgingen av barn og unge i barnevernet.

Utfordringer med samordning for barn med tiltak fra barnevernet synes særlig å få konsekvenser i form av mangel på eller dårlig fungerende helsetjenester. 76 prosent av barn og ungdom i barnevernsinstitusjoner har en psykisk lidelse, men kun et mindretall får psykiatrisk hjelp fra spesialisthelsetjenesten (Kayed, 2015). I mange tilfeller er det en utfordring at BUPs rammer begrenser fleksibiliteten i tjenestene, og at både barn, ungdom, foreldre og behandlere opplever at tjenesten ikke klarer å tilpasse hjelpen i tilstrekkelig grad til det enkelte barns livssituasjon og behov (Barneombudet, 2020).

3.4 Kostnader av alternative tiltak

En vurdering av effektiviteten av ulike tiltak for barn i barnevernet må også ta høyde for ulike kostnader i tiltakene. Tabell 3-1 viser kommuners egenbetaling for utvalgte statlige barneverntiltak som vurderes som mulige alternativer for botiltak. Satsene er veiledende for 2022, og representerer en andel av den totale offentlige ressursinnsatsen for ulike barneverntiltak.

Tabell 3-1: Kommuners egenbetaling for statlige barneverntiltak i kroner (2022)

Tiltak	Sats/måned
Barnevernsinstitusjoner	170 000
Barnevernsinstitusjoner – enslige, mindreårige asylsøkere og flyktninger fra omsorgssentre og asylmottak	85 000
Beredskapshjem og spesialiserte fosterhjem	85 000
MST (multisystemisk terapi)	15 000
FFT (funksjonell familieterapi)	15 000

Tabellen viser kommunenes satser for egenbetaling for statlige barneverntiltak, jf. barnevernloven §§ 9-4 og 9-5 og Prop. 1 S (2021-2022) fra Barne- og familiedepartementet⁴

Totale utgifter for Bufetat belyse den totale offentlige ressursinnsatsen knyttet til ulike barneverntiltak. Tabell 3-2 gir oversikt over totale utgifter per måned i 2021. Oversikten viser at de samlede utgiftene knyttet til for eksempel barnevernsinstitusjon er 412 200 kroner per måned, eller i overkant av fem millioner kroner i året.

Tabell 3-2: Bufetats utgifter fordelt etter formål (Kr.)

	Kostnad per bruker/ måned, 2021
Statlige og private fosterhjem	108 300
Forsterkede fosterhjem	13 620
Barnevernsinstitusjon	412 200

Kilde: Bufdirs årsrapport 2021⁵. Per måned er beregnet ut fra utgift per oppholds dag (multiplisert med 30 dager per måned).

For fosterhjem og besøkshjem er det samlede satsene per barn betydelig lavere enn for nevnte barneverntiltak, og utgjør henholdsvis 18 547 og 1 334 kroner i måneden (Tabell 3-3). Kompensasjon til fosterforeldre kan imidlertid være høyere dersom fosterforeldre frikjøpes fra sitt ordinære arbeid. Fosterforeldre kan kompenseres for tapt inntekt opp til 6G. Dette impliserer at de totale utgiftene per år for et barn i fosterhjem kan være opptil 780 339 kroner i året, tilsvarende 65 000 kroner per måned.

Tabell 3-3: Veiledende satser for fosterhjem og besøkshjem (2022)

Tiltak	Samlet godtgjøring/ måned
Fosterhjem (15 år og eldre)	18 457
Besøkshjem (10 år og eldre)	1 334

Kilde: KS⁶

⁴ Satser for kommunal egenbetaling for statlige barneverntiltak - 2022 (L)(1043983).docx (bufdir.no)

⁵ Årsrapport 2021 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (bufdir.no)

⁶ Veiledende satser for fosterhjem og besøkshjem (2022) - KS

4. DUE Bergen

DUE står for «Der Ungdommen Er», og er en metode for oppfølging av ungdom som er utviklet i Bergen kommune. I botiltaket bor ungdommene i private utleieboliger. Tiltaket fakturerer barnevernet etter faste månedlige satser per barn, og kan skalere tilbudet etter barnevernets behov. Høsten 2022 har DUE Bergen i underkant av 100 ungdommer i botiltak.

4.1 Mål og metode

4.1.1 Mål

DUE sitt mål er å sammen med barnevernet og NAV bidra til å gi utsatt ungdom et koordinert, helhetlig og individuelt tilpasset tilbud om miljøterapeutisk oppfølging i eget nærmiljø. Nærmiljøet er definert som den plassen det er naturlig for ungdommen å være, med nærhet til familie eller andre nettverk som er positive for ungdommens utvikling. Tiltaket skal bidra til en mer effektiv bruk av ressurser i det kommunale og statlige barnevernet.

Sentrale delmål knyttet til ungdommene er;

- (i) bidra til økt sosial inkludering og livsmestring,
- (ii) forebygge institusjonsopphold,
- (iii) sikre ettervern etter opphold i institusjon eller fengsel,
- (iv) bidra til å sikre gode overganger mellom hjem/institusjon og egen bolig,
- (v) sikre kvalifisering til arbeid, og
- (vi) sikre at flere får utarbeidet en individuell plan som benyttes som et aktivt verktøy i samhandlingen mellom bruker og tjenesteyter, eventuelt tiltaksplan i barneverntjenesten hvor ungdommen selv definerer målene sammen med tiltaket

DUE har i tillegg delmål knyttet til systemnivå;

- (i) styrke tjenestetilbudet for vanskeligstilt ungdom,
- (ii) videreutvikle og etablere samarbeidstiltak og samarbeidsformer på tvers av tjenestesteder og fremme hensiktsmessige måter å organisere arbeidet på,
- (iii) sikre gode overganger mellom tjenestesteder,
- (iv) bidra til fag- og kunnskapsutvikling, samt bidra til formidling og forankring av kunnskap i kommunene),

- (v) prøve ut alternative metoder for å fremskaffe egnede boliger til målgruppen, og legge til rette for at den enkelte ivaretar boforholdet, og
- (vi) redusere antall ungdommer i midlertidige botilbud.

Tiltaket og tiltakets oppfølgingsmodell er utviklet av Bergen kommune. For å inspirere andre kommuner til lignende satsninger har tiltaket utviklet en egen metodehåndbok, samt «Boveilederen for ungdom: Tusen ting å huske på når du skal flytte for deg selv».

4.1.2 Metode

DUE står for «Der Ungdommen Er». Det er et miljøterapeutisk oppfølgningstiltak for ungdom i Bergen kommune. Idégrunnlaget til DUE er å hjelpe ungdom der de er, både utviklingsmessig, og geografisk i nær tilknytning til sitt nettverk og nærmiljø (DUE, 2012). Tiltaket kan innebære bistand til å leie og flytte inn i privat bolig utenfor hjemmet, i tillegg til oppfølging i en periode etter innflytting. Dette omtaler vi i denne rapporten som botiltak. Tiltakets varighet er så lenge ungdommen får oppfølging av en koordinator, og ungdommen kan fortsette å bo i samme bolig etter tiltaket avsluttes. DUE kan i tillegg gi miljøterapeutisk oppfølging til barn, ungdom og familier som bor hjemme, og veiledning til foresatte. Sistnevnte gruppe omtales ikke videre i denne rapporten, da disse ikke mottar botiltak. Metoden for oppfølging er imidlertid den samme.

God tilgjengelighet og kort responstid anses som viktige forutsetninger for at ungdommene skal føle seg ivaretaget og trygge i DUE. Filosofien er derfor at antallet voksenkontakter skal være få, men stabile. I DUE tildeles hver ungdom én fast koordinator og det etableres egne «prosjekter» rundt hver enkelt ungdom. Disse bygger på den enkelte ungdommens ferdigheter og behov. Det er ungdommenes behov for hjelp og oppfølging som styrer oppfølgingen den enkelte får og innretningen av det enkelte prosjekt.

Valg av koordinator drøftes med ungdommene selv ved oppstart i tiltaket, med formål at man skal finne en koordinator som «matcher» ungdommenes interesser og behov. Dette inngår i en strategi for å bygge en god relasjon mellom ungdom og koordinator. Derfor anses det som viktig å ha et bredt mangfold blant medarbeiderne, for eksempel når det gjelder kjønn, alder, etnisitet, personlighet, interesser, erfaring og kompetanse.

Koordinatoren er ansvarlig for å kartlegge situasjonen, utforme og koordinere ungdommens ulike tiltak. Videre skal koordinator bidra til utarbeidelse

av en tiltaksplan og/eller en individuell plan, i samarbeid med ungdommen og innsøkende instans. Oppfølging av målene for å sikre måloppnåelse er en viktig del av arbeidsoppgavene til koordinatoren. Oppfølgingen skal skje gjennom et tett samarbeid med ungdommen selv. Samarbeidet mellom ungdom og koordinator må bygge på en gjensidig forståelse av målene med prosjektet, og dertil hørende respekt, forståelse og anerkjennelse. Dette er ment å legge et godt utgangspunkt for å lage en realiserbar plan sammen. Medbestemmelse i utarbeidelsen av planen er ment å ansvarliggjøre både ungdom og koordinator.

Ungdommene skal så langt det er mulig, ha et dagtilbud i form av skole, arbeid, jobbtrening eller annet. Tilrettelegging av dette og oppfølging her er også en sentral oppgave for koordinatoren.

DUE-metodikken bygger også på tett kontakt med den enkeltes nettverk, familie, venner og fritidsaktiviteter. Også opplæring i økonomistyring for den enkelte ungdom er en del av oppfølgingen etter behov. Her samarbeides det både med lånekassen og NAV etter behov. Der den enkelte ungdommen boettes, har koordinatoren tett kontakt med utleier.

Koordinatoren skal også hjelpe ungdom med å koordinere andre tjenester ungdommen har behov for. DUE har et tett samarbeid med kommunen og samarbeider tett på tvers av etater. Dette øker muligheten for å identifisere utfordringer og bedre rutiner knyttet til overganger, eksempelvis mellom barnevernet og NAV. Det samme gjelder overgangen mellom psykisk helsevern for barn og psykisk helsevern for voksne. Disse overgangene kan i andre tilfeller representere potensielle bruddflater i en helhetlig oppfølgingsstrategi.

Brukermedvirkning står sentralt i den metodiske tilnærmingen DUE Bergen bygger på. Dette handler om å tilrettelegge tiltaket eller prosjektet til den enkelte ungdommens behov og situasjon. Ungdommen er selv med å definere målet med oppfølgingen, i tillegg til å være delaktige i alle beslutninger som angår dem. Dette gir ungdommene et eieforhold til beslutningene som tas. I tillegg til evalueringsmøter fire ganger i året, evaluerer ungdommen tiltaket skriftlig i et samarbeidsskjema tre ganger i året. Dette gir et godt grunnlag for justering av mål for tiltaket. Ungdommene får også tilbud om å være med å skrive tertialvise rapporter til barneverntjenesten der de selv gir innspill på måloppnåelse og ønske om eventuelle endringer. DUE-tiltaket sikrer brukermedvirkning og dokumentasjon av ungdommens stemme gjennom interne kontrolltiltak og eventuelt avviksrapportering, dersom dette er mangelfullt.

Videre er det også et viktig metodisk grep at tiltaket arbeider for å sikre en helhetlig oppfølging, preget av helhetlige tiltakskjeder. Dette innebærer blant annet å sikre gode overganger mellom ulike tjenester innad i kommunen, og mellom statlige og kommunale tjenester. Dersom det blir opphold mellom tiltak eller dersom tiltakene er lite koordinert, vil effektene av tiltakene reduseres og det krever ofte merarbeid om tiltakene skal ha effekt. Dette gir svakere prognoser for bedring av det som er grunnlaget for oppfølgingen. Innsøkende instans og DUE må derfor samhandle godt, både med hverandre og med relevante tjenestesteder.

Alle ansatte i DUE-tiltaket har opplæring og ukentlig øving i *Basal eksponeringsterapi (BET)* som metodikk for å møte en stor variasjon av psykiske smerteuttrykk. Fokus er på å styrke den enkeltes autonomi og samtidig styrke funksjonell selvregulering. Koordinatorene har øvinger, rollespill og gir hverandre tilbakemeldinger i en struktur som heter «feedbackbasert kollegaveiledning». Metoden gjør DUE-tiltaket bedre rustet til å styrke den enkeltes psykiske helse og gjøre den enkelte ungdom mer autonom. Metoden er sentral i det daglige arbeidet med ungdom i tiltaket. I tillegg har DUE-tiltaket satset sterkt på familierapi og nettverksarbeid som videreutdanning og har en rekke medarbeidere som er ferdig med eller holder på med denne utdanningen.

4.2 Målgruppe

4.2.1 Inklusjonskriterier

Ungdommene i DUE er mellom 16 og 25 år og møter ett eller flere av følgende kriterier:

- står i fare for å utvikle problematikk som kvalifiserer for opphold i institusjon
- trenger videre oppfølging etter endt opphold i institusjon eller fengsel
- har behov for behandling for rusmiddelavhengighet og/eller psykiske vansker
- mangler bolig
- mangler et meningsfullt aktivitetstilbud på dagtid
- befinner seg i overgang mellom barnevernstjenesten og NAV
- skal flytte ut fra fosterhjem og trenger videre tett oppfølging fra miljøterapeut
- skal flytte ut av biologisk hjem, der tiltak som fosterhjem eller institusjon ikke er aktuelt, men hvor det er behov for tett oppfølging fra miljøterapeut

DUE-tiltaket var i utgangspunktet rettet mot ungdom i overgangen fra barnevernet til NAV. Tiltaket har blitt mindre rigid på dette etter oppstart og bistår for eksempel også en del ungdommer som kommer fra

biologiske hjem. Det er imidlertid fortsatt en betydelig andel av ungdommene i tiltaket som kommer fra institusjon eller fosterhjem og som skal flytte for seg selv.

Både barnevernet og NAV kan søke ungdommer inn i DUE. Noen av ungdommene kommer til DUE-tiltaket med bakgrunn i at NAV og/eller barnevernet ikke har klart å finne andre tiltak som kan ivareta ungdommens behov. Alle ungdommene i DUEs botiltak som søkes inn fra barnevernet, er frivillig plassert utenfor hjemmet med samtykke fra ungdommen og/eller foreldrene (frivillig hjelpetiltak under barnevernlovens § 4-4, annet ledd).

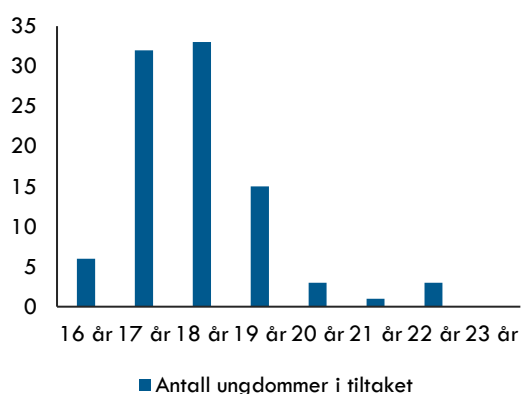
De ansatte i DUE-tiltaket beskriver at mange av ungdommene kommer fra institusjonsopphold, uten mulighet til eller ønske om å flytte hjem til foreldrene. Det er også en del som har bodd i fosterhjem, men hvor avtalen har gått ut og ikke fornyes. I tillegg er det en del ungdommer som har bodd hjemme hos egne foreldre frem til de kommer til DUE. Disse har gjerne hatt utfordringer med å bo hjemme, enten fordi foreldrene har utfordringer som gjør det krevende for ungdommen å bo hjemme eller fordi det er konflikter i familien.

Ungdommene som kommer til DUE har gjerne til felles at de har behov for en trygg voksen som kan veilede dem inn i voksenlivet. De har behov for hjelp til å lære seg å bo alene, og de har også gjerne behov for en de kan snakke med om økonomi, rus og psykisk helse. De kan også ha behov for hjelp til å bli koblet på ulike deler av det offentlige tjenestetilbudet. Slik de ansatte beskriver ungdommen, har de ofte ikke verktøyene de trenger for å klare seg alene. De trenger hjelp til å bli selvstendige.

4.2.2 Antall ungdommer og aldersfordeling

Per september 2022 er det 93 ungdommer i DUE-tiltaket. De fleste er 17 eller 18 år. (Figur 4-1).

Figur 4-1: Ungdommer i tiltaket fordelt på alder

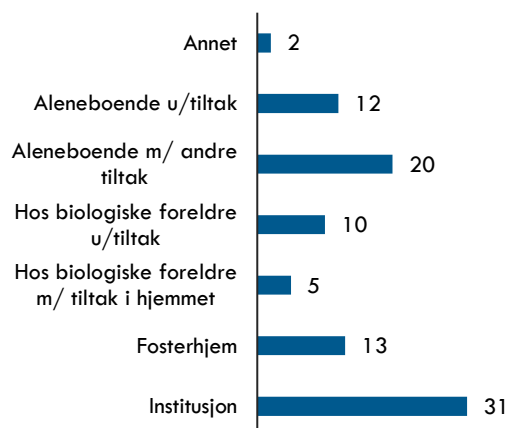

Kilde: DUE i Bergen. Ungdommer i tiltaket per september 2022.

4.2.3 Alternative tiltak

Vi har bedt tiltakets ansatte om å vurdere hvor ungdommene i DUE alternativt ville ha vært hvis det ikke hadde vært for tiltaket. Figur 4-2 viser en oversikt over de ansattes vurdering av alternative tiltak for ungdommene som er i tiltaket per høsten 2022.

Figur 4-2: Antatte alternative tiltak DUE i Bergen

Kilde: DUE i Bergen. Ansattes vurderinger av alternative tiltak for alle ungdommene i tiltaket per september 2022.

Omtrent en tredjedel av ungdommene antas å ville vært på **institusjon** hvis det ikke hadde vært for DUE. 35 prosent antas å ville ha bodd alene i **egen bolig uten DUE, med eller uten alternative tiltak**. Aktuelle tiltak for denne delen av målgruppen beskrives å være tilbud om oppfølging fra NAV grunnet rus eller råd og veiledning fra barnevernstjenesten (for de under 18 år). Uten å ta stilling til hva alternativet hadde vært for brukerne av DUE, gir en informant i barnevernet i Bergen uttrykk for at DUE er aktuell der barnevernet selv ikke har kapasitet til å følge opp. Dette kan både gjelde situasjoner med lettere rusproblematikk, alkohol eller i situasjoner der foreldre er engstelige for en hjemmeboende sønn eller datter som "bare sitter inne å gamer". Dette må vi anta virker forbyggende på både plasseringer, men også behovet for styrket oppfølging i hjemmet. Det samme møter vi i NAV Bergen, når det gjelder eldre ungdom som er utfaset fra barnevernet grunnet alder. Her uttrykker en informant fra NAV Bergen at det å ha en DUE-koordinator fungerer "veldig bra" for ungdommen. "Noen trenger virkelig en koordinator". Informanten viser her til at DUE på en fleksibel måte følger den enkelte ungdommen tett opp.

Det antas videre at 16 prosent ville ha bodd **hjemme hos egne foreldre, med eller uten hjelpetiltak i hjemmet**. Av hjelpetiltak i hjemmet, for de som hadde bodd hos biologiske foreldre, nevnes råd og veiledning fra barnevernstjenesten eller miljøterapeut i

hjemmet. Det antas også at for de som ville bodd hos biologiske foreldre uten tiltak, hadde råd og veiledning fra barnevernstjenesten også blitt forsøkt. Videre antar tiltaket at 14 prosent av barna ville vært i **fosterhjem**.

Dette er naturligvis subjektive og vanskelige vurderinger, og fordelingen av alternative tiltak vil variere avhengig av hvilke ungdommer som til enhver tid er i tiltaket. Vurderingene av alternative tiltak tilsier likevel at målgruppen er svært variert i sine behov, hvorav en betydelig andel ville ha bodd på institusjon hvis DUE ikke hadde vært et tilgjengelig tiltak.

4.3 Organisering

4.3.1 Organisering i kommunen

DUE i Bergen tilhører etat for barn og familie. Etaten har tidligere vært organisert under ulike byrådsavdelinger, men er nå en del av byrådsavdeling for Barnevern og sosiale tjenester. I etat for barn og familie ligger også blant annet barne- og familietjenester, helsestasjoner, barnevernstjenester og forvaltningsenhet for psykisk helse til barn og unge, samt fosterhjemstilsyn og veiledning. Det er Utekontakten i Bergen kommune som er ansvarlig for DUE-tiltaket. Utekontakten legger til rette for at utsatte barn og ungdom skal få en helhetlig, koordinert og individuell oppfølging i eget nærmiljø. Utekontakten er en av de «byomfattende» tjenestene i etat for barn og familier, som leverer både oppsøkende og vedtaksbaserte tjenester.

4.3.2 Ansatte

DUE-tiltaket estimerer at antall årsverk brukt på ungdom som bor for seg selv er 19, som fordeler seg på 80 prosent erfaringskonsulentstilling, 120 prosent avdelingslederstilling og 17 koordinatore i hundre prosent stillinger. De fleste ansatte i DUE-tiltaket er heltidsansatte, foruten enkelte som har frivillig redusert stilling. Tiltaket har tidligere hatt tilknyttede på oppdragsbasis, og har fortsatt mulighet til å gjøre dette for korte perioder, men har gjort dette i mindre og mindre grad de siste årene. Denne utviklingen kommer av en opplevelse av at det bidrar til bedre kvalitet i leveransen av tjenester. Tiltaket beskriver at å ha ansatte på fulltid skaper et bedre fagmiljø for alle og for hver enkelt ansatt. De ansatte har ulike fagbakgrunner og kompetanseområder. For eksempel har tiltaket ansatte med særlig kompetanse på æresrelatert vold, og noen er familierapeuter.

4.3.3 Inntak av ungdommer

Det er i hovedsak barnevernet som henviser ungdom til DUE. Noen blir også henvist av NAV, men dette er under fem prosent av ungdommene. I saker hvor barnevernet ser at DUE kan være et hensiktsmessig

tiltak, sender de, ifølge en informant i barnevernet i Bergen, en henvisning og søknad til DUE. Dialogen med barnevernstjenesten i forbindelse med søknadene beskrives som god både av en informant i barnevernet og av informanter i tiltaket. De ansatte ved DUE beskriver for eksempel at dersom barnevernet er usikre på om DUE er riktig tiltak for en gitt ungdom, så ringer de og spør direkte om råd tilknyttet dette.

DUE opplever sjeldent å måtte si nei, men det er ulike årsaker til at DUE ikke er egnet tiltak for en ungdom. Dette kan for eksempel gjelde ungdommer som trenger oppfølging i helger og på helligdager. Tiltaket kan i noen saker være egnet for ungdom med omfattende rusproblematikk, men DUE-tiltaket står da ikke med et behandlingsansvar for ungdommen. Dersom ungdommen trenger døgntil behandling er ikke DUE-tiltaket rette tiltak. Med alvorlig eller omfattende rusproblematikk, da DUE ikke kan ha behandleransvar.

Det skal være ungdommens eget valg å innrulleres i DUE-tiltaket heller enn andre aktuelle tiltak. Frivillighet er avgjørende for at ungdommer får DUE-tiltaket. Hvordan ungdommen beskriver sin egen situasjon overfor barnevernet har betydning for hvilket tiltak barnevernet velger å søke til. DUE-tiltaket er kjent for mange, og de ansatte opplever at mange ungdommer ringer inn og ønsker seg et DUE-tiltak. Mange unge ønsker for eksempel støtte ved utflytting til egen bolig, å beholde plass på skolen og/eller å ikke flytte.

Når det kommer til avveininger mellom DUE og institusjon eller fosterhjem fra innsøkende instans sin side, er det flere andre forhold som vurderes. Ungdommen må selv være i stand til å klare seg i botiltaket. Videre er det et spørsmål om problematikken til ungdommen er omfattende nok til at barnevernet vurderer opphold på institusjon eller i fosterhjem.

4.3.4 Fleksibilitet i tiltaket

DUE-tiltaket fakturerer innsøkende instans per ungdom, og har dermed i utgangspunktet ingen kapasitetsbegrensninger utover antall tilgjengelige ansatte i tiltaket. Gjennom tiltakets levetid har DUE ansatt kontinuerlig, og ledelsen forsøker å se fremover i tid for å løpende vurdere behovet for å gjøre ansettelser. Dette gir tiltaket en stor grad av skalerbarhet og fleksibilitet, og at de kan levere tjenester av samme kvalitet uavhengig av veksten i antall områder. Fleksibiliteten har vært viktig for tiltakets evne til å tilby skreddersydd hjelp til de ungdommene som har behov for det, på en tilfredsstillende måte.

Ledelsen i tiltaket opplever at betalingen som faktureres innsøkende instans per ungdom er

tilstrekkelig til å dekke lønn, kjøring, aktiviteter og så videre, slik at kvaliteten av tjenesten til hver enkelt ungdom også er god nok.

4.3.5 Kontroll med tiltaket

Hver koordinator rapporterer kvartalsvis til veileder eller leder i tiltaket. Rapportering skjer med utgangspunkt i målsettingene i individuell plan eller tiltaksplan. Koordinator skal rapportere kort og presist på måloppnåelse, kontakt med ungdommen og samarbeid. Rapportene gjennomgås av veileder og videresendes til innsøkende instans. Rapportene skrives i samarbeid med ungdommen selv.

I tillegg har DUE-tiltaket kvalitetsvariabler knyttet til kommunens kvalitetssystem BK Kvalitet, som omfatter at det skal meldes avvik ved mangler knyttet til ukentlig kontakt med den enkelte ungdom, manglende dokumentasjon av barnets stemme eller forsinket utsending av tertial- eller avslutningsrapport. Disse avvike meldes av DUE-koordinator, behandles av avdelingsledere og analyseres i LKU (Lokalt kvalitetsutvalg).

DUE er opptatt av å bidra til at erfaringer og resultater blir gjort tilgjengelig for klienter og pårørende, samarbeidspartnere, kolleger, samt for administrativt og politisk nivå. Tiltaket har derfor som mål å dokumentere og dele erfaringer og resultater både ved skriftlig rapportering, notater og annet informasjonsmaterieil, samt være tilgjengelig for presentasjoner og innlegg både internt i Bergen kommune og på regionale og nasjonale samlinger.

4.4 Oppfølging

4.4.1 Oppfølgingens intensitet og varighet

I DUE Bergen følges ungdommene som regel opp av én tildelt koordinator. For den enkelte ungdom kan det imidlertid vurderes dithen at det er hensiktsmessig med oppfølging fra to ansatte. DUE anslår i intervju at dette er tilfellet for om lag ti prosent av ungdommene de følger opp. Videre er det også noen ungdommer som også følges opp av en erfaringskonsulent – en ansatt som selv tidligere har vært i DUE. Dette kan gjerne være i tilfellet der tiltaket vurderer at det kan være behov for en ansatt som kan «bygge bro» til ungdommen, for eksempel fordi den ansatte har særlig relevant egenerfaring og/eller fordi tiltaket opplever at det kan være nødvendig å legge ned en ekstra innsats for å nå gjennom til ungdommen. DUE-tiltaket har tilgang på to erfaringskonsulentstillinger, hvorav to av dem er direkteansatt på DUE-tiltaket.

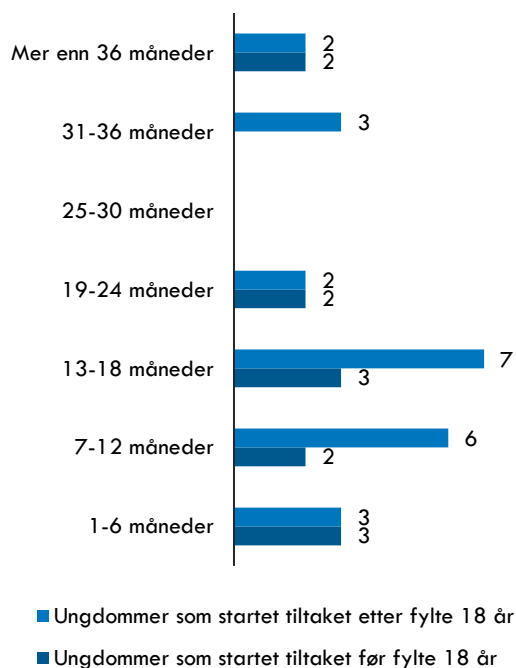
Hver ungdom har enten fire, åtte eller 12 timer oppfølging fra koordinator hver uke, avhengig av behov. De fleste får oppfølging fire timer i uken. Mange starter med åtte timer i uken og nedjusteres til fire timer etter en tid i tiltaket, når behovet er

redusert. Ved særlig store behov kan det gis tilbud om 12 timers oppfølging i uken.

Med 17 koordinatorårsverk som følger opp ungdom i botiltak, og 93 ungdom i botiltak, per september 2022, tilsvarer dette at det i snitt er én 18 prosent koordinatorstilling per ungdom (dette tilsvarer i underkant én dag i uken). I praksis er oppfølgingsintensiteten noe mindre i gjennomsnitt, fordi koordinatorne også bruker tid på andre ting enn oppfølging, herunder intern møteaktivitet, kompetanseheving, osv.

Tiltaket oppgir at hver ungdom i snitt følges opp imellom 18 og 20 måneder. Men at det hender også at ungdom får oppfølging i kortere perioder, for eksempel 3 måneder. Dette gjelder typisk for ungdom som trenger hjelp med å etablere seg i egen bolig, men som i liten grad har behov for oppfølging og støtte i etterkant av dette. Det hender imidlertid også at ungdom er i tiltak lenger enn 20 måneder, og enkelte kan være i tiltaket over en periode på flere år.

Figur 4-3: Fordeling av ungdom etter antall måneder i tiltak (ungdom som avsluttet tiltaket i 2021)

Kilde: DUE Bergen

4.4.2 Tildeling av koordinatore til ungdommer

Kartleggingsfasen legger grunnlaget for valg av koordinator til ungdommen. Ungdommen får spørsmål knyttet til hva de ønsker seg fra en koordinator. Dette kan være knyttet til personlighetstype (for eksempel utadvendt eller innadvendt), kjønn og nasjonalitet.

Kjønn trekkes frem som særlig viktig for mange ungdommer.

En koordinator trekker frem at det gir trygghetsfølelse at det er en matching, ettersom de da vet fra første møte at de som person er noe ungdommen ønsker seg. Det at ledelsen, som kjenner dem godt, har matchet dem med en ungdom, er også en betryggende faktor. Videre beskriver de at det er positivt at ungdommene blir hørt fra første stund, ved at ønsker knyttet til koordinatoren blir hensyntatt. Det er imidlertid ikke slik at alle ønskene til ungdommene alltid kan bli oppfylt. Da må man jobbe mer med den situasjonen i hvert tilfelle, og koordinatorene opplever at det kan bli bra likevel. For eksempel kan det oppstå tilfeller hvor ungdommen sier at de «trenger en mann», men likevel får en kvinne, men at tiltaket har fungert veldig godt likevel.

4.4.3 Tilgjengelighet

I DUE Bergen skal alle ansatte være tilgjengelig for ungdommene i ukedagene mellom klokken 08.00 og klokken 20.00. Dette innebærer imidlertid ikke at de ansatte jobber utover 37,5 timer i uken, men det er forventet at koordinatorene er tilgjengelig på telefon for brukerne i tidsrommet. At arbeidstiden går utover klokken 16.00 begrunnes med at det ofte er på kvelden at møtene med ungdommene skjer i og med at disse ofte er opptatt med skole, jobb eller behandling på dagtid. Tiltaket oppgir i samtaler at det ikke nødvendigvis er slik at de ansatte må jobbe hver kveld, men at det er forventet at de minst skal jobbe to kvelder i uken.

Utover at koordinatorene skal være tilgjengelig for ungdommene mellom klokken 08.00 og klokken 20.00, skal tiltaket være tilgjengelig 24 timer i døgnet, syv dager i uken. De resterende timer dekkes derfor av en døgnbemannet beredskapstelefon.

Beredskapsfunksjonen er etablert for å sikre at koordinatorenes arbeidsbelastning ikke blir for stor og at reglene i arbeidslivet følges, samtidig som ungdommen får en reell tilgjengelighet på døgnbasis. Beredskapen organiseres som ukevakter (jf. Hovedtariffavtalen § 4.3.2), og åtte avdelingsledere/prosjektledere på Utekontakten inngår i rullerende beredskap natt og helg.

De ansatte forteller at det til tider kan være vanskelig å begrense oppfølgingen til gitt arbeidstider. Enkelte ungdom har høye forventninger til hvor tilgjengelige de ansatte skal være. En ansatt forteller blant annet at vedkommende i den første perioden i jobben ikke turte å gå noe sted uten mobilen, i frykt for å ikke være tilgjengelig når ungdommene hadde behov for det.

Det synes imidlertid å være felles enighet om at de ansatte selv har et ansvar for å sette grenser og verne

om eget privatliv. Flere oppgir at de ikke nødvendigvis skruer av telefonen etter arbeidstid og det hender derfor at de får henvendelser fra ungdom på kveldstid. De ansatte gjør som regel en vurdering av hvorvidt det er behov for at de skal svare eller ikke. En ansatt forteller blant annet at dersom en ungdom som vanlig vis aldri tar kontakt etter arbeidstid, tar kontakt, er det større sannsynlighet for at den ansatte velger å besvare henvendelsen sammenlignet med om det er en ungdom som ofte tar kontakt på kvelden. Det påpekes også at de ansatte selv har et ansvar for å snakke med ungdom som ofte tar kontakt utenom arbeidstid, blant annet for å adressere årsaken til at ungdommen har behov for hyppig kontakt. I og med at tiltaket ikke skal være tilgjengelig for ungdommen resten av livet, er det viktig at ungdommen og koordinator sammen jobber for å sikre at ungdommen har andre relasjoner eller verktøy på plass som kan ivareta disse behovene. Videre er det viktig å unngå hyppige kontakter utenfor arbeidstid for å sikre at arbeidsbelastningen for koordinatorene ikke blir for høy.

4.4.4 Innholdet i oppfølgingen

Tiltaksplan og mål

Alle ungdommer som henvises til tiltaket fra barnevernet skal ha en tiltaksplan, i Bergen kommune kalt Barnets plan eller Ungdommens plan. Planen utarbeides av kontaktperson i barnevernet, i samråd med ungdommen og koordinator. Arbeidet med denne planen er en sentral del av tiltaket. Koordinatorene gjennomfører jevnlig møter med ungdommen for å evaluere hvordan ungdommen ligger an i forhold til målene i planen. DUE skal også bidra til at flere ungdommer med behov for langvarige og koordinerte tjenester får utarbeidet en individuell plan (jf. Pasient- og brukerrettighetsloven § 2-5).

Tiltaket utarbeider i liten grad egne planer, men det gjennomføres alltid en kartleggingssamtale med ungdommen ved oppstart. På denne kartleggings-samtalen vil koordinator og ungdommen gå gjennom tiltaksplanen sammen. Mot slutten av denne samtalen vil koordinator gjerne spørre ungdommen hva vedkommende ønsker å jobbe med i perioden hvor ungdommen er i tiltaket. Basert på dette utarbeides det gjerne noen egne mål for ungdommen. Dette trekkes frem som særlig nyttig i perioder der ungdommen er umotivert eller opplever at tiltaket blander seg for mye inn i ungdommens liv. De ansatte forteller at de i slike perioder gjerne kan vise til planen og påpeke at «det var jo faktisk du som ønsket at vi skulle jobbe med dette».

Flere av de ansatte oppgir i samtale at arbeidet i like stor grad handler om å følge opp og støtte ungdommen i problemstillinger som oppstår i hverdagen, og som nødvendigvis ikke er en del av

tiltaksplanen eller de formulerte målene, for eksempel kjærlighetssorg, konflikter hjemme og lignende. Dette kan føre til at fokuset flyttes vekk fra de langsiktige målene i en periode. Det bemerkes imidlertid at arbeid med slike problemstillinger ofte også er nyttig for å hjelpe ungdommene med å nå de avtalte målene.

I tilfeller der en ungdom har som mål i sin tiltaksplan å snakke jevnlig om sin psykiske helse med koordinator, kan disse samtaler finne sted i trygge omgivelser.

Relasjons- og nettverksarbeid

En sentral del av jobben til en koordinator i DUE er å hjelpe ungdommen med å etablere et nettverk, samt å pleie forholdet til eksisterende nettverk. Som en del av dette arbeidet benytter koordinator gjerne flere ulike verktøy, som nettverkskart, for å få oversikt over relasjoner i ungdommens liv som det kan være relevant å jobbe med. En del av nettverkskartleggingen skjer imidlertid også mer indikerte. I intervju trekkes det for eksempel frem at det, i en flytteprosess, gjerne vil være relevant at koordinator forhører seg med ungdommen om vedkommende har en venn eller lignende som kan hjelpe til med flytteprosessen. På denne måten kan koordinator danne seg et bilde av hvilket nettverk og hvilke relasjoner ungdommen har i livet.

En koordinator har i arbeidsmøtet trukket frem et eksempel på hvordan de jobber med nettverksarbeid i DUE. I dette tilfelle har tiltaket avdekket at ungdommen har et distansert forhold til sin far. Det har derfor blitt avtalt at far skal være med fisketurer som koordinator og ungdommen i utgangspunktet gjennomfører sammen, som et tiltak for at far og ungdom også skal etablere en nærmere relasjon.

Koordinatorene har 1 000 kroner i måneden som de kan bruke på hver enkelt ungdom. Hva disse pengene brukes på varierer, og kan være alt fra en finn-annonse for å søke etter leilighet, innkjøp av pølser i forbindelse med utflykt eller penger til at koordinator kan møte ungdommen for en kebab eller en kaffe i nærområdet. Det påpekes i samtale med lederne i DUE at disse 1 000 kronene oppleves som et viktig verktøy i arbeidet med å bygge relasjon til ungdommene.

Et annet verktøy for relasjonsbygging, som nevnes både av ledelsen og av de ansatte, er bilkjøring. De ansatte forteller i samtale at de opplever at de ofte får til gode samtaler med ungdommene i bil, både fordi samtalen kan flyte lettere når man ikke sitter rett overfor hverandre og fordi det også kan være rom for å kjøre deler av turen i stillhet mens man observerer landskapet utenfor. Det hender derfor ofte at de ansatte tar med ungdommene ut på en kjøretur dersom de har noe de ønsker å snakke om.

Det bemerkes også at mange ungdommer gjerne kan påvirkes negativt dersom andre sentrale personer i ungdommens liv har problemer. Det kan derfor forekomme at koordinator kan henvende seg til og bistå sentrale personer i ungdommens liv. Et eksempel som trekkes frem i samtale med ledelsen er ungdommer som gjerne bekymrer seg mye for foresattes økonomiske situasjon. I enkelte tilfeller kan koordinator oppleve at dette kan ta så stor plass at det forstyrrer ungdommen i å fokusere på andre ting i livet. Det kan da være relevant for koordinator å henvende seg til ungdommens foresatte og tilby seg å hjelpe med økonomisk rådgivning eller lignende. Mange av koordinatorene har også kompetanse på familierapi, og kan gjerne også bistå ungdommer som har relasjonelle problemer med familie, kjæreste eller venner, for eksempel ved å gjennomføre samtaler der nettverket er inkludert.

Bistand til å mestre eget liv

En annen sentral del av koordinatorenes arbeid handler om å hjelpe ungdommen å mestre situasjoner og slik ta kontroll over eget liv. Dette inkluderer blant annet boligsosialt arbeid, i form av å hjelpe ungdommene med å fremskaffe egnede boliger og å legge til rette for at den enkelte klarer å ivareta et boforhold over tid. Koordinatorene kan gjerne hjelpe ungdommene med flytteprosessen, i form av å bistå med bæring, være med på IKEA og lignende, med det bemerkes samtidig at de ansatte, som tidligere nevnt, også er opptatt av å oppmuntre og hjelpe ungdommen til å utnytte eget nettverk i denne perioden. Som en del av det boligsosiale arbeidet vil de ansatte gjerne også hjelpe ungdommen med å få oversikt og kontroll over egen økonomi. Dette kan for eksempel innebære å vise ungdommen hvordan den kan betale regninger, men også å forklare hva som vil være konsekvensen dersom ungdommen ikke betaler.

Tiltaket har erfaring med at ungdom i stor grad profiterer på det å få ansvar og bli møtt på ønske om å etablere seg for seg selv, og ofte mestrer de det å bo for seg selv mye bedre enn det foreldre og andre i omgivelsene hadde trodd på forhånd (DUE, 2012). Erfaringen er at etablering i en egnet bolig som oftest er en forutsetning for å lykkes i det videre oppfølgingsarbeidet.

Samtlige ungdommer som får tiltak i DUE forplikter seg til å gjøre en innsats for å få en meningsfull aktivitet på dagtid, og koordinator hjelper ungdommen med å følge opp dette. Innholdet varierer ut fra forutsetningene og behovene til den enkelte ungdom, men målet er som oftest å kvalifisere seg til lønnet arbeid. I tillegg til tett samarbeid med skole, Oppfølgingstjenesten og NAV, har DUE også etter hvert opparbeidet et eget nettverk av private virksomheter som kan tilby den enkelte ungdom arbeidspraksis.

Utover hjelp til å mestre skole/arbeid og boforhold, hjelper koordinatorene også ungdommene med å mestre andre aspekter ved livet som hver enkelt kan oppleve som vanskelig eller utfordrende. Dette kan blant annet inkludere å være med ungdommen på ulike møter eller avtaler, for eksempel med NAV, psykolog, tannlege, lege eller lignende. Det understrekes i samtaler at det alltid er et mål at ungdommen etter hvert skal kunne mestre dette selv – for eksempel i form av at koordinator i en periode kan være med ungdommen til legen, men at det samtidig settes som et mål at dette er noe ungdommen skal mestre på egenhånd. Målet med tiltaket er at ungdommen til slutt skal ta styringen over eget liv og at koordinatoren skal bli overflødig. I praksis betyr dette først å gjøre ting sammen med ungdommen, før ungdommen i neste omgang skal gjøre ting selv.

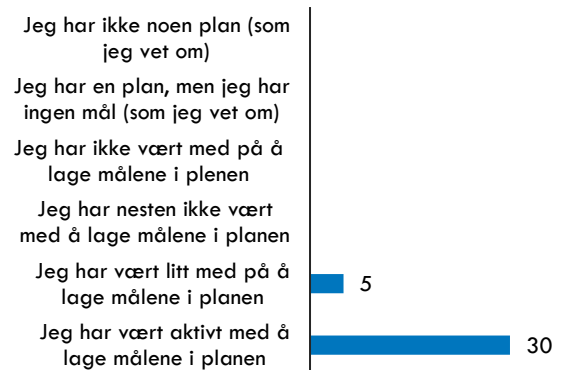
4.4.5 Brukermedvirkning

Brukermedvirkning er en sentral del av tiltaket, både helt konkret i form av brukerundersøkelser og indirekte som følge av tiltakets utforming og innhold. Innholdet i oppfølgingen utformes alltid i samarbeid med ungdommen, i form av at ansatte stiller spørsmål om hva ungdommen ønsker å oppnå og hvordan ungdommen selv tenker at de sammen kan jobbe mot dette målet. Hvis målet for eksempel er å flytte i egen bolig, vil koordinator spørre hvor ungdommen ønsker å bo og hvordan ungdommen selv ser for seg at dette kan oppnås. Videre vil samtalen omhandle hvordan leilighet ungdommen kan se for seg og hva som er viktige kvaliteter ved leiligheten. Koordinator sin rolle vil være å støtte ungdommen i arbeidet med å finne en leilighet, for eksempel gjennom å være med på visninger. Videre gjennomfører alle tiltak jevnlig evalueringsmøter med ungdommene og saksbehandler i barnevernet. Temaene for disse møtene er blant annet å diskutere ungdommens fremgang sammen med ungdommen, samt om innholdet i tiltaket eventuelt bør justeres.

I DUE Bergen jobbes det aktivt med brukermedvirkning, også i form av at det gjennomføres jevnlig brukerundersøkelser der ungdom stilles en rekke spørsmål om hvordan tiltaket fungerer for den enkelte. Brukerundersøkelsen inneholder blant annet spørsmål om hvordan ungdommen selv opplever samarbeidet med koordinator, arbeidet med å nå egne mål, samt om ungdommen selv opplever at vedkommende har vært med på å utforme målene i tiltaksplanen. Videre stilles det også spørsmål om hvordan ungdommen ønsker at arbeidet skal innrettes fremover. Undersøkelsen skal fungere som et verktøy for ungdommen og koordinator, og legge grunnlaget for en samtale om samarbeidet og oppfølgingen. Undersøkelsen er frivillig og kan enten fylles ut av ungdommen alene eller i samarbeid med koordinator.

Resultater fra spørreundersøkelsen til ungdommene i DUE indikerer at ungdommene selv opplever at de selv får være med på å innvirke i tiltaket. Litt over 70 prosent (30 av 41) oppgir at de opplever at de selv har fått være med på å lage målene i egen tiltaksplan (Figur 4-4). Videre er det 80 prosent (33 av 41) som oppgir at koordinator/tiltaket og ungdom sammen jobber godt eller svært godt med å nå ungdommens mål (Figur 4-5).

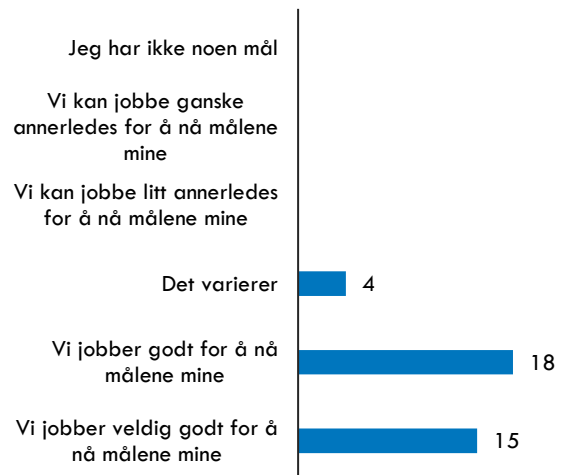
Figur 4-4: Om ungdommene selv opplever at de har vært med på å lage målene i egen plan

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE Bergen på vegne av Oslo Economics.

Merknad: Fire respondenter har svart «Vet ikke» og to har svart «Ikke relevant». Disse er utelatt fra figuren. N=41.

Figur 4-5: Ungdommenes opplevelse av arbeidet med å nå ungdommens mål

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE Bergen på vegne av Oslo Economics.

Merknad: Tre respondenter har svart «Vet ikke» og én har svart «Ikke relevant». Disse er utelatt fra figuren.

4.4.6 Samarbeid med og koordinering av andre tjenester

DUE-koordinatoren har ansvar for å koordinere aktørene rundt ungdommen og bygge allianser rundt

ungdommen, men med mål om at ungdommen selv skal settes i stand til å holde kontakten med de hjelpetjenestene de trenger.

DUE-koordinatorene kan samarbeide med alle aktørene rundt den enkelte ungdom. Aktører de ofte samarbeider med er barnevernstjenesten, Barne- og familiehjelpen, NAV, skole og helsetjenester. Samarbeidet tilpasses den enkeltes behov. Mange har i første omgang behov for å få disse tjenestene på plass. De mangler kanskje helsetjenester eller økonomisk bistand fra NAV som de har behov for og krav på. Koordinatorene hjelper ungdommen å kontakte tjenestene, bestille timer og blir med ungdommene på timer/møter hos de ulike aktørene. DUE-tiltaket bidrar på denne måten til å få på plass det offentlige tjenesteapparat rundt ungdommen. I mange tilfeller har DUE-koordinator også en viktig rolle i å hjelpe ungdommen å følge opp avtalte timer ved å ringe dem og minne om avtalte timer, følge opp at de står opp og kommer seg til timene i tide, motivere dem til deltakelse og følge opp eventuelle ting som blir avtalt med andre tjenester. Dette er særlig knyttet til psykiske helsetjenester. Ved å være en link mellom ungdommen og den behandlende tjenesten bidrar DUE til å redusere frafall fra behandling og sørge for at ungdommene får den behandlingen de trenger.

Samhandlingen foregår på individnivå. I samarbeidsmøter med ulike tjenester deltar den personen fra de ulike tjenestene som er i kontakt med ungdommen. Det hender at samhandlingen blir løftet opp til et høyere nivå dersom saken blir mer komplisert.

De ulike aktørene som er involvert i ungdommens plan skal få tydelige ansvarsoppgaver. Koordinatorene følger opp at de ulike tjenestene gjør det de skal i forhold til ungdommen. I tillegg til å hjelpe ungdommene med å håndtere de andre tjenestene enkeltvis, skal koordinatorene også ta initiativ til å kalle inn til fellesmøter mellom flere aktører rundt ungdommene, dersom det er behov for det.

Barneverntjenesten tar initiativ til ansvarsgruppemøter, finner tidspunkt og kaller inn. Ansvarsgruppemøtene foregår uavhengig av om DUE er involvert, men DUE kan gjøre det enklere å få møtet i stand. En ansatt i barnevernet forklarer at DUE har mer tid til å ringe rundt til tjenestene og finne et passende tidspunkt for møtet.

Dersom det foreligger en individuell plan (IP), er det IP-koordinatoren som organiserer ansvarsgruppemøter. Det er da i de fleste tilfeller DUE-koordinatoren som er IP-koordinator. Ungdommen involveres i utarbeidelse av IP. På et IP-møte blir tjenestene enige om hvem som skal gjøre hva og hva

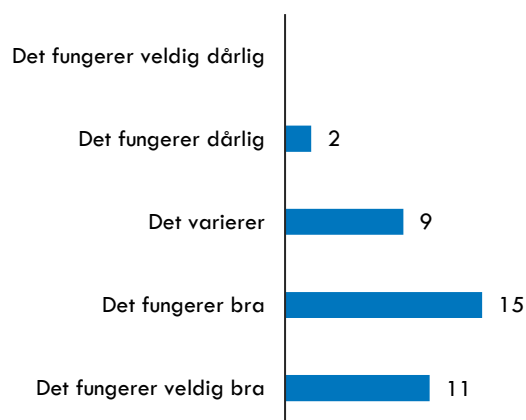
målet skal være. DUE har ofte snakket med ungdommen i forkant av IP-møtet for å gjøre dem trygge på hva en IP er, og hva den bør inneholde.

Ungdommen deltar alltid på møter som handler om dem selv. Dette er en sentral del av brukermedvirkningen. Brukeren må gi samtykke til at DUE-koordinatoren tar kontakt med hver enkelt av de andre tjenestene. Dette innebærer også at brukeren kan velge å holde noe utenfor DUE og håndtere det selv. Ledelsen i DUE Bergen opplever at de får de nødvendige samtykkene de trenger for å samhandle med andre aktører.

I brukerundersøkelsen ble ungdommene i DUE spurt hvor godt de mener at samarbeidet mellom de ulike aktørene fungerer. 26 av 41 ungdommer (63 prosent) som har besvart brukerundersøkelsen oppgir at samarbeidet med andre tjenester fungerer bra eller veldig bra (se Figur 4-6).

Også informanter fra de samhandlende tjenester oppgir i hovedsak å ha gode erfaringer med samhandlingen med DUE. Informantene fra andre aktører fremhever betydningen av at DUE er et fleksibelt tiltak som tilpasses rundt ungdommens egne behov. Det at DUE-koordinatorene opparbeider seg en så tett relasjon til ungdommen, gjør at de har kunnskap som kan være veldig relevant for behandlende helsetjenester. DUE-koordinatorene kjenner til den enkeltes ressurser, og ikke bare svakhetene, kan være nyttig for behandlere i helsetjenesten å hensynta. En informant fra helsetjenesten oppgir at de derfor lytter godt til DUE-koordinatorenes innspill i saker. Det kan også ha betydning for behandlingen at ungdommen har med seg en trygg voksen i rommet. Det å være to voksne, både DUE-koordinator og behandler, kan også være en trygghet for behandlere, særlig i møte med ungdommer som er i aktiv rus.

Figur 4-6: Ungdommenes opplevelse av hvordan samarbeidet mellom de ulike tjenestene fungerer

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE Bergen på vegne av Oslo Economics.

Merknad: To respondenter har svart «Vet ikke» og to har svart «Ikke relevant». Disse er utelatt fra figuren.

4.5 Boligene

4.5.1 Boliger i privatmarkedet

I likhet med mange andre kommuner i Norge har Bergen stor mangel og lang ventetid på kommunale utleieleiligheter. Dette har gjort det nødvendig for DUE å utforske mulighetene på det private utleiemarkedet. DUE i Bergen har ikke egne boliger, og de aller fleste ungdommene i DUE-tiltaket finner boliger i det private markedet. Dette kan oppleves utfordrende av og til, særlig i et presset leiemarked med høy etterspørsel etter utleieboliger fra studenter og andre grupper. Tiltaket beskriver for eksempel at de forsøker å håndtere «konkurransen» fra studenter ved å gjøre en ekstra innsats for å få barn inn i tiltaket og i boliger i mai/juni, før studentene inntar markedet.

Det er også viktig for tiltaket å sørge for en god kombinasjon av ungdom og boligeiere. Tiltaket har opplevd at enkelte boligeiere kan være skeptiske til å ta inn enkelte ungdommer, særlig når de har med seg garantier fra NAV. I de få tilfellene hvor det «skjærer seg» mellom ungdommen og utleiere, særlig etter et par forsøk, blir løsningen ofte å søke kommunal bolig. Koordinatorene beskriver at det er noen få som de har hjulpet med å få kommunal bolig. Disse tilfellene beskrives å nesten alltid være relatert til rus.

Ansatte ved tiltaket opplever at mange boligeiere synes det er positivt når ungdommen har med seg en koordinator i prosessen, og at boligeierne relativt ofte ønsker seg en ny DUE-ungdom i boligen sin ved endt leieperiode. En faktor for at DUE ofte lykkes i det boligsosiale arbeidet, er at koordinator også er tilgjengelig for utleier. Med samtykke fra ungdom kan

koordinator samarbeide tett med utleier for å få leieforholdet til å fungere best mulig, og eksempelvis kunne være i forkant og ta opp utfordringer på et tidlig stadium. Koordinator kan i perioder ha mye kontakt med utleier, noe som gir trygghet for alle parter og forebygger utkastelse. DUE forsøker å bygge opp et nettverk av sosialt engasjerte utleiere, og har god erfaring med å samarbeide med huseiere som ønsker å bidra til at ungdom som har et vanskelig utgangspunkt, får en egnet bolig. Enkelte ungdommer kan imidlertid ønske at koordinatorene ikke har kontakt med utleier av boligen.

4.5.2 Bistand til anskaffelse av boliger

Ungdom over 18 år er selv ansvarlige for leieforholdet og kontraktinngåelse. Koordinatorene er tydelige overfor ungdommen på at DUE ikke tar ansvar for hva som skjer i boligen, og de står ikke på kontrakter eller foretar signeringer. Likevel kan koordinatorene være et bindeledd til utleier, og mange får bistand fra koordinatorene i anskaffelsesprosessen etter behov. Noen ungdommer kan for eksempel ønske å ha koordinator med på visninger, enten for å ta full styring eller å holde seg «i bakgrunnen». Andre ønsker ikke hjelp til å bli med på visninger. DUE-tiltaket har 1000 kr i måneden som disponeres fritt av koordinator, som for eksempel kan brukes til å opprette en leietakerannonse på Finn.no til ungdommen. De fleste leilighetene i tiltaket er blitt fremskaffet ved at koordinator og ungdom sammen har laget en annonse der en har fokusert på at ungdom med oppfølging trenger leilighet i ønskede områder, og sammen har gått på aktuelle visninger.

Når koordinatorene skal hjelpe ungdom med å velge bolig, legger de vekt på at det er ungdommen selv som skal ha preferanser knyttet til valg av bolig. Som en koordinator beskriver er det «viktig at de bor et sted hvor de trives, da det kan spille over i resten av livet». Ungdommer kan for eksempel ønske å ikke bo i en kjeller, å bo langt unna (eller nærmere) miljøet de oppholder seg i, eller å bo tettere på byen. DUE-tiltaket beskriver at beliggenhet er viktig for verdien av en bolig for ungdommene. Det handler da ikke om økonomisk verdi, men om verdien av å ha en bolig i sitt eget nærmiljø, i nær tilknytning til eventuell familie, nettverk, skole eller arbeid. Dette er førende for DUE sitt boligsosiale arbeid. Det å kunne påvirke valg av bolig og beliggenhet viser seg også å være en prediktor for at boligforholdet utvikler seg positivt.

Koordinatorene skal altså ikke nødvendigvis påvirke ungdommens preferanser knyttet til bolig, men de kan være med «å undre seg» over preferanser og mulige behov sammen med ungdommen. Koordinatorene trekker særlig frem det økonomiske aspektet som viktig når det kommer til å drøfte valg av bolig med ungdommen. Det er ikke gitt at ungdommen alltid får

alle boutgifter dekket av NAV, og mange er ute etter jobb og vet at de ikke vil få midler fra NAV på lengre sikt. Det er viktig at ungdommen er i stand til å beherske disse bokostnadene og derfor ikke velger altfor dyre boliger, noe koordinatorene ofte trekker frem i denne prosessen.

4.6 Kostnader

4.6.1 Tiltakets driftskostnader

DUE-tiltaket finansieres gjennom fakturering av innsøkende instans i henhold til antall timer med oppfølging for ungdommen per uke. Tiltaket fakturerer (per 2022) 12 000 kroner i måneden for ungdom med 4 timer oppfølging i uken, og 20 000 kroner i måneden for ungdom med 8 timer oppfølging. DUE-tiltaket har ikke kapasitetsbegrensninger utover kapasiteten til ansatte og ledelsen, og kan derfor være relativt fleksible når det kommer til å skalere opp tiltaket ved behov. Tiltaket forsøker å estimere behov for ansatte fremover i tid basert på anslått etterspørsel fra innsøkende instanser, og gjennomfører eventuelle nyansettelser deretter. En betydelig fordel med denne organiseringen er at det tillater DUE-tiltaket å ta inn nye ungdommer og øke kapasiteten til tiltaket kontinuerlig, uten at det går utover kvaliteten på tilbudet (forutsatt at tilgangen på kvalifisert arbeidskraft er tilstrekkelig). Et risikomoment knyttet til denne organiseringen kan være at det er mer utfordrende å skalere ned antall ansatte enn opp. Dersom etterspørselen etter tiltaket reduseres over tid, kan det føre til høyere kostnader per ungdom enn ønskelig. Det er imidlertid lite som tyder på at etterspørselen etter DUE-tiltaket vil avta.

Tabell 4-1: Driftsutgifter i DUE (stipulert for 2022)

Utgifter	2022
Totale utgifter til boliger	0
Totale utgifter til personell	12 915 087
Andre driftskostnader	1 995 281
Totale driftsutgifter	14 910 367

Kilde: DUE. Andre driftskostnader består av utgifter til bil/annen transport kontorleie og strøm, samt kjøp av varer og tjenester inkludert veiledning av ansatte.

Tiltakets utgifter varierer med antall ungdommer, og antall ungdommer i tiltaket varierer gjennom året. Samtidig har ungdommene ulik grad av oppfølging og har ulik kostnad. Det vil derfor være usikkerhet knyttet til å gi eksakte estimater for utgifter per måned per ungdom under oppfølging. Tallene som legges til grunn er totale driftsutgifter tiltaket har stipulert for hele 2022 (Tabell 4-1).

Gjennomsnittlig antall ungdom i tiltaket er antatt å være 93, hvilket gir en gjennomsnittsutgift per ungdom på 13 361 kroner i måneden (Tabell 4-2). Dette er et snitt for alle ungdommene, uavhengig av antall timer oppfølging i uken.

Tabell 4-2: Driftsutgifter per barn per måned i 2022

Utgifter	Per barn/mnd
Totale utgifter til boliger	0
Totale utgifter til personell	11 573
Andre driftskostnader	1 788
Totale driftsutgifter	13 361

Kilde: DUE

Samlede kommunale og offentlige kostnader

For ungdom under 18 år betales bolig og livsopphold av foreldrene, eller barnevernet dersom foreldrene ikke har mulighet til å betale. De faktiske kostnadene til bolig varierer noe, avhengig av hvilken type bolig ungdommene ønsker og klarer å oppdrive i det private markedet. Bokostnadene kan ligge på omtrent 7000 kroner per måned. Elever i videregående skole kan få borteboerstipend fra Lånekassen, på inntil 4979 kroner per måned (sats for skoleåret 2022/2023). Resterende beløp og livsopphold dekkes av foreldre og/eller barnevernet. Vi legger til grunn at kommunenes satser for livsopphold er omtrent 6 500 kroner. Dersom ungdommen mottar barnetrygd reduseres satsen deretter (i 2022 er satsen for barnetrygd 1054 kroner for barn over 6 år). Andelen av de totale offentlige utgiftene som dekkes av statlige aktører kan variere, og i beregningene av kommunenes utgifter legger vi til grunn at staten dekker 5000 kroner per ungdom per måned i gjennomsnitt, for alle tiltakene.

I Tabell 4-3 har vi beregnet tentative kostnader for hhv. kommuner og det offentlige samlet for bolig, livsopphold og botiltakene samlet sett. De faktiske offentlige kostnadene for den enkelte ungdom vil variere både med ungdommens oppfølgingsbehov, foreldrenes mulighet til å delfinansiere bolig og livsopphold, og også med boligmarkedet i kommunene og den enkelte ungdommens behov for bolig og livsopphold. Vi har estimert samlede kostnader av botiltaket, inkludert bolig og livsopphold, til omtrent 27 500 kroner i måneden per ungdom. For ungdom med stort oppfølgingsbehov kan kostnadene være opp mot 35 000 kroner i måneden, mens ungdommer med mindre oppfølgingsbehov kan koste ned mot 20 000 kroner i måneden.

Tabell 4-3: Kostnader for botiltakene, beregnet gjennomsnitt per ungdom/måned

	DUE Bergen
Tiltakets driftskostnader	13 361
Kostnad bolig	~7 500
Kostnad livsopphold	~6 500
Samlede offentlige kostnader	~27 500
Av dette - kommunale kostnader	~22 500

Kilde: Tall fra DUE Bergen

4.7 Virkninger

4.7.1 Hvordan har tiltaket påvirket brukerne?

Mye av hensikten med tiltaket er å lære ungdommene til å følge opp viktige områder i eget liv og dermed bli mer selvstendig og i større grad ta ansvar for eget liv. Tiltaket har fokus på ungdommenes behov og de områdene av livet som ungdommene har mest behov for hjelp til å håndtere, det kan for eksempel være oppfølging av helse/helsehjelp, skole/arbeid, bosituasjon og sosialt nettverk.

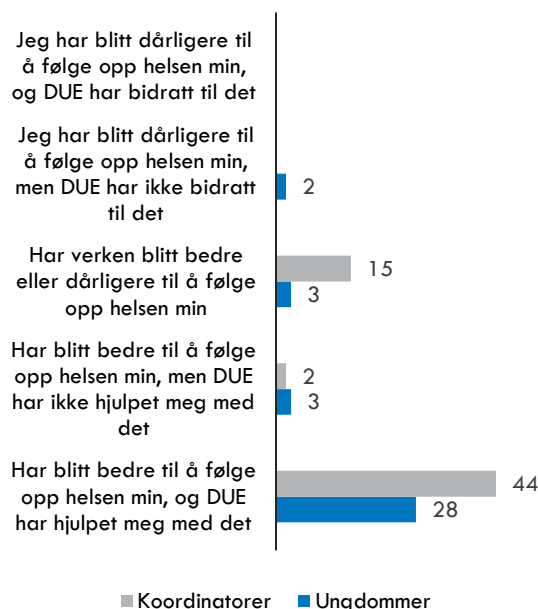
Helse

Gjennom å kartlegge og følge opp ungdommenes helsebehov, samtidig som det arbeides mot at ungdommen etter hvert skal kunne ha oversikt over og følge opp dette selv, kan tiltaket trolig ha en positiv effekt på ungdommenes evne til å følge opp egen helse. Koordinatorere spiller en viktig rolle når det gjelder å oppmuntre og pushe ungdommene til å starte opp og fullføre nødvendige behandlinger i helsetjenesten. For enkelte kan dette også innebære å starte opp og/eller fullføre rusbehandling. Videre bidrar koordinatorere også ofte med praktiske ting for å støtte ungdommen i kontakten med helse-tjenestene, som å bestille time, minne ungdommen på å møte opp til timer og følge behandlingsplaner. Dette innebærer også at koordinatorere aktivt går i dialog med helsetjenester for å bidra til at ungdommen får det tilbudet de har behov for og at tilbudet tilrette-legges for ungdommens behov. Eksempelvis vil koordinator være et talerør for ungdommenes sak, der de kanskje ikke klarer å ordlegge seg godt selv, og være en pådriver for at ungdommene skal få prioritet inn i helsetjenesten. Koordinatorere oppgir at de bruker mye tid på dette, og det er ikke alltid de lykkes, men ved å ta en slik rolle bidrar de til at ungdommene i større grad får oppfølging fra helse-tjenesten og at de også i større grad klarer å ta imot og nyttiggjøre seg oppfølgingen.

I spørreundersøkelsen, som er besvart av ungdommene i tiltaket, svarer nærmere 70 prosent (28 av 41) av ungdommene at de opplever at tiltaket har hjulpet dem til å bli bedre til å følge opp egen helse (se Figur

4-7). Det samme gjelder for koordinatorere som har besvart undersøkelsen (44 av 64).

Figur 4-7: Ungdommer og koordinatorer sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens evne til å følge opp sin fysiske eller psykiske helse

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE Bergen på vegne av Oslo Economics.

Merknad: N(Koordinatorer)=64 og N(Ungdommer)=41. Det er henholdsvis tre koordinatorer og fem ungdommer som har oppgitt at de ikke vet eller at spørsmålet ikke er relevant. Disse er utelatt fra figuren.

Skole og arbeid

Tiltaket kan også spille en viktig rolle når det gjelder å hjelpe ungdom til å gjennomføre skole eller å stå i arbeid. Det er først og fremst skole som er relevant for ungdommer under 18 år.

Dersom bosituasjonen og oppfølgingen bidrar til å stabilisere ungdommens liv og fungering, vil det også gi ungdommen bedre forutsetninger for å kunne fungere godt på skolen. Oppfølgingen i tiltaket kan også innebære å støtte ungdommene direkte i skolesituasjonen og å motivere ungdommene til å delta og følge opp aktiviteter i skolen.

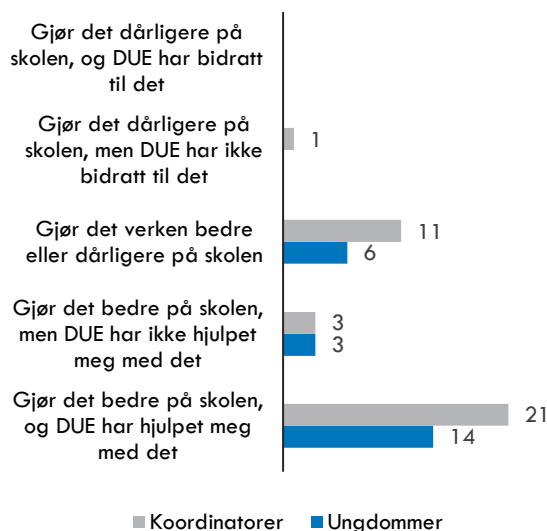
Oppfølgingen vil også kunne innebære samarbeid med skolen, og andre aktører rundt ungdommen, for å bidra til å tilrettelegge systemene rundt ungdommen slik at ungdommen skal ha bedre forutsetninger for å kunne delta på skolen. Koordinator i tiltaket opptre som en støttespiller for ungdommen, en som kjenner ungdommens behov godt og som dermed kan «tale ungdommens sak» i dialogen både med skole og andre aktører, sånn at det også blir lettere for skole og andre aktører og tilrettelegge for ungdommens

situasjon. Dette bidraget til samordningen av tjenester kan potensielt ha virkning både direkte inn i skolens tilrettelegging rundt ungdommen, mens også indirekte ved at ungdommen fungerer bedre på skolen når andre tjenester og elementer av livet fungerer. Det samme vil kunne gjelde i en eventuell arbeidssituasjon. Det er derfor flere elementer i tiltaket som kan bidra til å bedre ungdommenes forutsetninger for deltakelse og prestasjon på skole og i arbeid.

18 av de totalt 41 ungdommene som har svart på spørreundersøkelsen fra DUE, oppgir «vet ikke» eller «ikke relevant» på spørsmål om tiltaket har påvirket skoleprestasjoner. Vi antar at dette betyr at de ikke går på skolen. Av de resterende, svarer 60 prosent at de opplever at tiltaket har hjulpet dem til å prestere bedre på skolen, mens omtrent 60 prosent av koordinatorene svarer det samme.

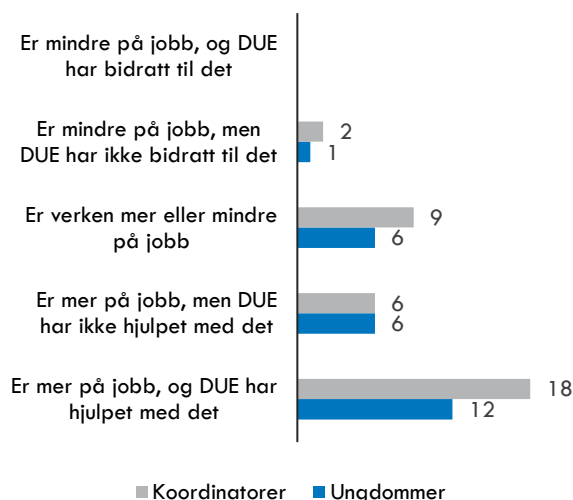
Av de totalt 41 ungdommene som har svart på spørreundersøkelsen, svarer 16 «vet ikke» eller «ikke relevant» på spørsmål om tiltakets virkning på arbeidsevne. Vi antar at disse ikke er i arbeid. Av de resterende respondentene oppgir om lag 50 prosent at de opplever at tiltaket har gjort dem bedre rustet til å være i arbeid.

Figur 4-8: Ungdommer og koordinatore sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens prestasjoner på skolen

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE Bergen på vegne av Oslo Economics.
Merknad: N(Koordinatorer)=64 og N(Ungdommer)=41. Det er 28 koordinatorene og 18 ungdommer som har oppgitt at de ikke vet eller at spørsmålet ikke er relevant. Disse er utelatt fra figuren.

Figur 4-9: Ungdommer og koordinatore sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens evne til å være i jobb

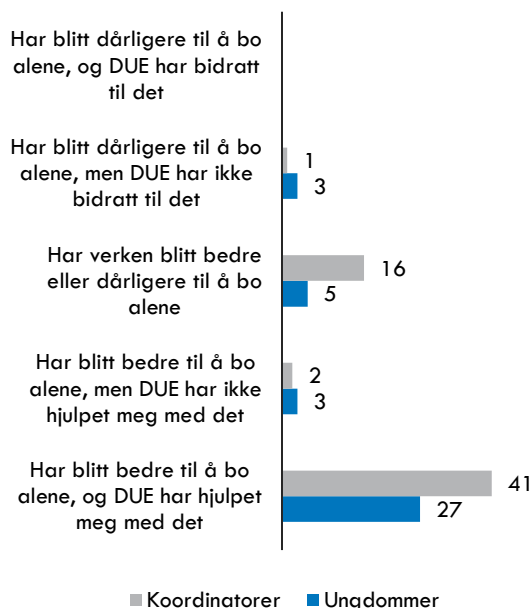
Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE Bergen på vegne av Oslo Economics.
Merknad: N(Koordinatorer)=64 og N(Ungdommer)=41. Det er henholdsvis 29 koordinatorene og 16 ungdommer som har oppgitt at de ikke vet eller at spørsmålet ikke er relevant. Disse er utelatt fra figuren.

Boevne

Botiltakene innebærer en overgang fra å bo sammen med andre voksenpersoner til å bo alene for nær sagt alle ungdommene. Mye av oppfølgingen i botiltaket er også rettet mot å støtte ungdommen i denne overgangen, både når det gjelder å få på plass økonomi rundt bosituasjonen og også i å håndtere sentrale elementer ved å bo alene, som å handle og lage mat, vaske, betale regninger osv.

Svar fra spørreundersøkelsen viser også at både ungdommer og koordinatore opplever at tiltaket har en positiv påvirkning på ungdommenes evne til å bo alene – henholdsvis 65 og 66 prosent av ungdommene og koordinatorene som har besvart undersøkelsen oppgir at de opplever at DUE har hjulpet ungdommen til å bli bedre til å bo alene.

Figur 4-10: Ungdommer og koordinatore sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens evne til å bo alene

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE Bergen på vegne av Oslo Economics.

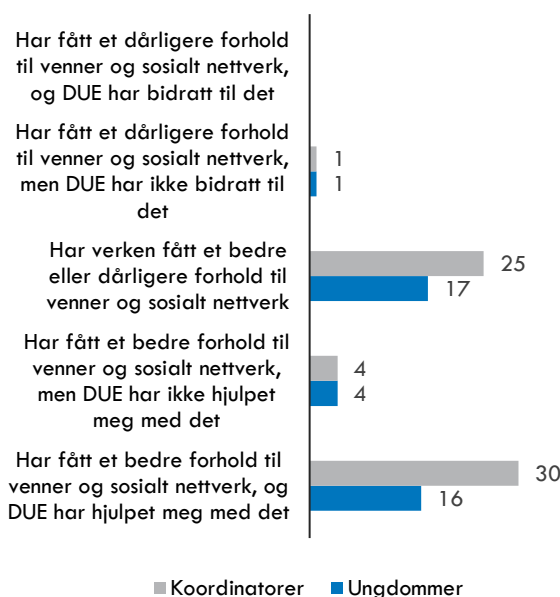
Merknad: N(Koordinatorer)=64 og N(Ungdommer)=41. Det er henholdsvis tre koordinatore og tre ungdommer som har oppgitt at de ikke vet eller at spørsmålet ikke er relevant. Disse er utelatt fra figuren.

Nettverk

Mange ungdommer i DUE har et dårlig forhold til foreldrene og nærmeste familie, og lite nettverk utenom. Koordinatorene i tiltaket jobber aktivt for å hjelpe ungdommene med å bygge og utvikle et bedre forhold til både foreldre, annen familie og annet nettverk (se omtale av dette i Kapittel 4.4.4)

I spørreundersøkelsen oppgir om lag 40 prosent av ungdommene at de opplever at tiltaket har bidratt til at ungdommen har fått et bedre forhold til venner og annet sosialt nettverk.

Figur 4-11: Ungdommer og koordinatore sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens forhold til venner og annet sosialt nettverk

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE Bergen på vegne av Oslo Economics.

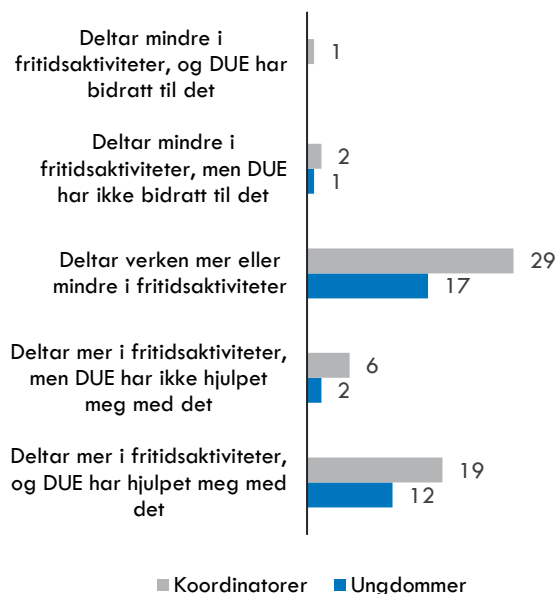
Merknad: N(Koordinatorer)=64 og N(Ungdommer)=41. Det er henholdsvis fire koordinatore og tre ungdommer som har oppgitt at de ikke vet eller at spørsmålet ikke er relevant. Disse er utelatt fra figuren.

Fritidsaktiviteter

DUE-tiltaket jobber aktivt for at ungdommen skal ha en meningsfull aktivitet på dagtid. Koordinatorene kan også hjelpe ungdommene inn i fritidsaktiviteter, hvis det er noe ungdommen ønsker eller har behov for. Det er imidlertid ikke så mange som deltar i fritidsaktiviteter. Ungdommene har ofte store utfordringer med å håndtere de mest sentrale elementene i livet, og har gjerne ikke kapasitet til fritidsaktiviteter utover det. For enkelte kan likevel fritidsaktiviteter være viktig, og i slike tilfeller kan koordinatorene hjelpe dem å finne en aktivitet og støtte dem i deltakelsen.

Brukerundersøkelsen tyder på at tiltaket i mindre grad påvirke ungdommenes deltakelse i fritidsaktiviteter, sammenlignet med de andre områdene vi har spurt om i brukerundersøkelsen. Både blant ungdommer og koordinatore oppgir flest respondenter ungdommen verken deltar mer eller mindre i fritidsaktiviteter gjennom tiltaket. Det er imidlertid også rett under 30 prosent (12 av 41) av ungdommene som oppgir at DUE har bidratt til at de deltar mer i fritidsaktiviteter.

Figur 4-12: Ungdommer og koordinatore sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens deltakelse i fritidsaktiviteter

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE Bergen på vegne av Oslo Economics.

Merknad: N(Koordinatorer)=64 og N(Ungdommer)=41. Det er henholdsvis syv koordinatore og ni ungdommer som har oppgitt at de ikke vet eller at spørsmålet ikke er relevant. Disse er utelatt fra figuren.

Ungdommens liv samlet sett

Samlet sett vil tiltaket, gjennom å hjelpe ungdommene med ulike deler av livet, på kort sikt kunne bidra til å gi ungdommene ro og stabilitet i livssituasjonen, som gjør at de fungerer bedre i hverdagen, og på lengre sikt kunne bidra til å gjøre ungdommene mer selvstendige og trygge på seg selv.

Ungdommene i DUE mottar systematisk oppfølging, spesielt innrettet for å gjøre dem selvstendige og sikre at ungdommen er rustet for et liv etter tiltaket. Sammenlignet med å bli boende i et hjem som gir ungdommene dårlige forutsetninger for å mestre overgangen til voksenlivet, eller i et fosterhjem der oppfølgingen ikke er like systematisk og målrettet, synes kommunale botiltak for mange ungdommer å ha bedre forutsetning for å gjøre ungdommene rustet for livet etter tiltaket.

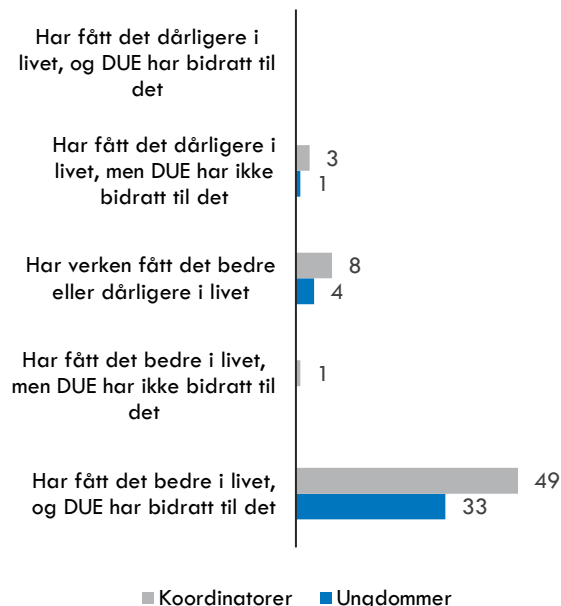
Tiltaket har erfaring med at ungdom i stor grad profiterer på det å få ansvar og bli møtt på ønske om å etablere seg for seg selv, og ofte mestrer de det å bo for seg selv mye bedre enn det foreldre og andre i omgivelsene hadde trodd på forhånd. Ansatte beskriver hvordan ungdom som regel opplever stor personlig utvikling i løpet av tiltaksperioden – de er mindre sinte, lander mer følelsesmessig, aksepterer den de er og tør å være seg selv i møte med andre

menesker. Koordinatorene opplever også at ungdommene får mer troen på seg selv og hva de kan oppnå i livet. På denne måten kan tiltaket for flere ungdommer bidra til å forebygge en negativ utvikling i ungdommens liv, for eksempel i form av å unngå at et lite rusproblem utvikler seg større eller at atferdsproblemer utvikler seg til lovbrudd og en kriminell løpebane.

Samtidig oppgir flere av våre informanter at det ikke er gitt at disse ungdommene klarer seg godt på egenhånd etter tiltaket. Mange vil fortsatt være avhengig av bistand fra NAV, noen videreutvikler et begynnende rusproblem og mange har fortsatt store psykiske utfordringer også når de er ferdige med tiltaket. Dette handler, ifølge våre informanter, om at mange av ungdommene har svært dårlige forutsetninger, og at ikke alle klarer å nyttiggjøre seg hjelpen. Det er aktørenes vurdering at disse ikke ville fått bedre forutsetninger i alternative tiltak.

Svar fra spørreundersøkelsen indikerer også at tiltaket har en positiv innvirkning på ungdommenes liv samlet sett – 80 prosent av ungdommene oppgir at de opplever at DUE har bidratt til at de har fått det bedre i livet. 76 prosent av koordinatorene oppgir at de vurderer at DUE har bidratt til at ungdommen har fått det bedre i livet.

Figur 4-13: Ungdommer og koordinatore sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens liv samlet sett

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE Bergen på vegne av Oslo Economics.

Merknad: N(Koordinatorer)=64 og N(Ungdommer)=41. Det er tre koordinatore og tre ungdommer som har oppgitt at de ikke vet eller at spørsmålet ikke er relevant. Disse er utelatt fra figuren.

4.7.2 Brukervirkninger i forhold til alternative tiltak

For ungdommene i DUE brukes tiltaket i hovedsak som alternativ til institusjon eller fosterhjem, eller som et alternativ til å bo i et dårlig fungerende eller konfliktfylt hjem, kanskje med hjelpetiltak fra barnevernet. Virkninger av et opphold i DUE må derfor vurderes opp mot virkninger av disse alternativene. Våre informanter fra tiltaket selv og barneverntjenesten vurderer i hovedsak at DUE fungerer bedre enn disse alternativene, for de ungdommene som vurderes å passe i DUE. Dette siste er altså en viktig forutsetning. Noen vil ha det bedre hjemme, og andre vil ha det bedre i institusjon.

Virkninger sammenlignet med å bli boende hjemme

For målgruppen for DUE er hjemmesituasjonen ofte vanskelig, noe som gir ungdommene dårlige forutsetninger for å mestre hverdagen og overgangen til voksenlivet. Som tidligere beskrevet bor mange av disse ungdommene gjerne hos foreldre som fungerer dårlig som omsorgspersoner, og som derfor ikke evner å følge opp ungdommene i tilstrekkelig grad, for eksempel som følge av utfordringer knyttet til rus eller psykiske lidelser. I DUE får ungdommen tilgang på en fast, stabil og trygg voksenperson med relevant kompetanse innenfor for eksempel miljøarbeid, familieveiledning, relasjons- og veiledningskompetanse, samt kompetanse på og erfaring med å følge opp ungdom. Det vurderes derfor som sannsynlig at mange av ungdommene som ellers ville ha blitt boende hjemme, vil få bedre oppfølging i DUE.

For de som alternativt ikke har en trygg voksenrelasjon og voksenstøtte i hjemmesituasjonen, vil noe av den mest sentrale forskjellen ved å flytte til DUE være å kunne få en tett og trygg relasjon til en voksen som gir støtte og omsorg, på ungdommens premisser. Koordinatoren blir en samtalepartner som skal se og møte ungdommens behov, men samtidig balanserer det å gi støtte opp mot å stille krav.

I tillegg til det rene omsorgselementet, får ungdommene støtte og profesjonell oppfølging til å håndtere sentrale elementer i livet. Det kan være ulike områder hvor ungdommene har behov for oppfølging, for eksempel knyttet til helse, skole og/eller arbeid, eller oppfølging knyttet til selve bosituasjonen. For ungdommer som ellers har manglet oppfølging og trygge voksenpersoner i livet, vil denne oppfølgingen i overgangen til voksenlivet kunne være avgjørende for at de skal håndtere livene sine og bli trygge, og selvstendige voksenpersoner. For at disse ungdommene skal ha bedre forutsetninger i botiltaket, sammenlignet med hjemmesituasjon, er det imidlertid avgjørende at oppfølgingen er av bedre kvalitet enn oppfølgingen de fikk hjemmet, samt at de får hjelp til også å håndtere det å bo alene.

I flere tilfeller kan forholdet mellom barnet og foreldrene også være ustabilt og preget av konflikter. Oslo Economics og NIBR (2021) beskriver i sin rapport fra 2021 et typetilfelle med en jente på 17 år som går på skole og bor hjemme med et ellers godt nettverk, men hvor konfliktnivået med moren er høyt. Konfliktnivået skyldes ikke at moren mangler omsorgsevne, men noe har skåret seg i relasjonen mellom mor og datter. Jenta får derfor tilbud om å flytte inn i et kommunalt botiltak. For denne typen ungdommer vil det å kunne bo i egen bolig, med avstand fra den konflikthfulle situasjonen i hjemmet, kunne bidra til å gi ungdommen mer ro og stabilitet i livet. Gjennom å skape avstand til et konfliktfylt forhold kan det gi grunnlag for en bedre relasjon på sikt. Dette avhenger imidlertid av at oppfølgingen i tiltaket erstatter også de delene av voksenoppfølgingen i hjemmet som kanskje fungerte godt. I botiltaket vil jenta trolig ha behov for hjelp til å klare å bo alene, herunder matinnkjøp, vasking, betale regninger, osv. Dersom hun blir stående helt alene i dette, er det ikke sikkert botiltaket tilfører stabilitet. I metodehåndboken beskriver DUE at forholdet til familien ofte bedrer seg så fort ungdommen får beskjed om at vedkommende har fått plass i tiltaket. Dette forklares blant annet med at *«energi og fokus blir flyttet fra et, ofte ensidig, problemfokus til et konstruktivt og positivt felles prosjekt der ungdom og foresatte har felles interesse av å begynne å forberede utflytting og orientere seg på nytt»* (DUE, 2012).

Som nevnt over er det særlig avgjørende at koordinator klarer å etablere en trygg og omsorgsbasert relasjon til ungdommen, skal tiltaket ha positive virkningene i form av økt stabilitet og fungering, sammenlignet med forventet utfall i hjemmesituasjon. Dette gjelder særlig i tilfeller der barnet har en god relasjon til forelder, men hvor forelder av ulike årsaker klarer ikke følge opp tilstrekkelig. Oslo Economics og NIBR (2021) beskriver i sin rapport et annet typetilfelle, der en far i perioder sliter med psykiske vansker. Datteren på 17 år har gjennom ungdommen inntatt en større omsorgsrolle for faren enn normalt, men er sliten av dette. Barnevernet i kommunen tilbyr et botiltak til datteren i en tid hvor faren er inne i en dårlig periode. Faren og datteren har fortsatt en god relasjon, i tillegg har datteren en eldre søster som følger henne opp. For at botiltaket i slike tilfeller skal virke bedre enn å bli boende hjemme, må følgelig oppfølgingen være både tryggere og tettere enn det forelder kan tilby.

Virkninger sammenlignet med å være aleneboende

For enkelte ungdommer vurderes det mest nærliggende alternativet til DUE å være aleneboende med eller uten tiltak. Aktuelle tiltak for denne delen av målgruppen beskrives å være tilbud om booppfølging fra NAV grunnet rus eller råd og veiledning fra

barnevernstjenesten (for de under 18 år). For ungdom under 18 år som bor alene, er det grunn til å tro at barnevernet vil ha relativt tett oppfølging. Hvorvidt DUE virker bedre for ungdommene enn denne alternative oppfølgingen, vil avhenge av bosituasjonen og kvaliteten i den alternative oppfølgingen. Det er imidlertid grunn til å tro at alternativ oppfølging vil være mindre systematisk og skreddersydd til ungdommenes behov i overgangsfasen til voksenlivet.

Det synes derfor som sannsynlig å anta at ungdommen i DUE vil få bedre forutsetninger til å etablere ro, stabilitet og selvstendighet, samt evne til å følge opp ulike aspekter av livet, som helse, skole og arbeid, sammenlignet med alternativ oppfølging som aleneboende. På samme måte som for ungdom som alternativt ville bodd i hjemmet, vil også virkningene for gruppen som alternativt ville bodd alene med annen type oppfølging avhenge av at koordinator klarer å etablere en trygg og omsorgsbasert relasjon til ungdommen, samt evner å utarbeide en plan for oppfølging som bistår ungdommen på de områdene der det er mest behov.

Virksomheter sammenlignet med opphold i institusjon eller plassering i nytt fosterhjem

For flere ungdommer ville alternativet ha vært et opphold i institusjon eller fosterhjem, dersom ungdommen ikke hadde kunnet bo hjemme og ikke hadde kunnet bo alene.

Den primære målgruppen for barnevernsinstitusjoner er barn som trenger, og kan nyttiggjøre seg, av den systematiske utviklingsstøtten og behandlingen institusjonene kan tilby. Når det gjelder tilgang på voksenpersoner med relevant kompetanse til å følge opp ungdommer med spesielle behov, for eksempel knyttet til psykisk helse og atferdsproblemer, kan institusjon følgelig tilby ungdommen en del av de samme kvalitetene som botiltakene kan, og med enda tettere oppfølging og tilstedeværelse.

Ved institusjon tildeles ikke nødvendigvis ungdommen den samme faste kontaktpersonen, som ungdommen kan etablere en trygg relasjon til. Tidligere utredninger viser at barn og unge i barnevernsinstitusjoner ofte opplever at de må forholde seg til mange forskjellige ansatte, i mange tilfeller også ufaglærte og vikarer (Menon, 2020b). Hyppig utskifting av personale og mangelfull kompetanse kan i mange tilfeller føre til at barna føler seg utrygge. Det synes derfor rimelig å anta at botiltak i mange tilfeller vil kunne tilby ungdom mer persontilpasset og trygg oppfølging, sammenlignet med institusjon, forutsatt at ungdommen er selvstendig nok til å kunne bo alene.

Tilgangen på en trygg og stabil voksenperson kan i større grad vært til stede for ungdommer som

plasseres i fosterhjem. Det stilles krav til at alle fosterforeldre skal gjennomgå grunnopplæring før eller i kort tid etter barnet flytter inn. Det kreves imidlertid ikke utdanning innen helse- eller sosialfag eller relasjons- og veiledningskompetanse. Det kan derfor argumenteres for at ungdom vil kunne få tilgang på mer systematisk og faglig fundert oppfølging i kommunale botiltak, sammenlignet med i fosterhjem.

Mange ungdommer i målgruppen for kommunale botiltak er også i en løsrivelsesfase og ønsker ofte ikke å knytte seg til en ny familie. Situasjonene hvor botiltakene fremstår som et godt alternativ fremfor fosterhjem, er særlig der det er unge med en viss grad av egenmestring. Et typetilfelle som beskrives av Oslo Economics og NIBR (2021) er en gutt på 16 år som har utfordringer med egen psykisk helse og et noe overdrevet alkoholbruk i perioder. Barnevernet i kommunen vurderer at omsorgssituasjonen ikke er alvorlig nok til at det oppfyller vilkår for omsorgsovertakelse, men at det heller ikke er hensiktsmessig med hjelpetiltak i hjemmet. Guttens er ung, men selvstendig for alderen, og ønsker på ingen måte en fosterfamilie. Guttens tilbys en sokkelleilighet hos en vertsfamilie, som følger opp med praktiske gjøremål i dagliglivet, i tillegg til oppfølging fra barnevernet. Kommunale botiltak kan for denne typen ungdommer tilby oppfølging fra en trygg og stabil voksenperson, på mange måter lignende fosterhjem, samtidig som ungdommen får mulighet til å leve et selvstendig liv. Dette understrekes også av en av DUEs erfaringskonsulenter. Erfaringskonsulenten forteller i samtale at vedkommendes alternativ til å være i tiltaket trolig ville ha vært å være i fosterhjem, men at dette ikke opplevdes «som riktig». Erfaringskonsulenten forteller at det å ha noen som ga uttrykk for at de trodde at vedkommende kunne få til noe i livet, i tillegg til muligheten til å bo i en egen leilighet, lage egen mat og bevege seg rundt etter eget ønske, ga en følelse av å ha en egenverdi. Botiltaket var smalt med på å gi vedkommende «livsgleden tilbake».

Oslo Economics og NIBR (2021) beskriver et annet typetilfelle der en gutt på 16 år enebarn og bor med en enslig mor som har lange arbeidsdager, helseutfordringer og ikke klarer å følge opp barnet sitt. Guttens trekkes mot dårlige miljøer, sliter i økende grad psykisk og er lett påvirkelig, med fare for forverring. Barnevernet ser behov for tett oppfølging og bistand. Institusjonsopphold vil imidlertid sende gutten langt vekk fra moren som gutten er glad i, og det er en risiko for at et hardt miljø på institusjon kan forverre situasjonen. Barnevernet i kommunen tilbyr istedenfor et bofellesskap med stor grad av oppfølging, der de er kjent med beboer-sammensetningen og vet at gutten kan få tett og god

oppfølging fra en voksenperson. I dette, og i mange tilfeller, er det en stor fordel for ungdommen at de kan beholde kontakten med nærmiljøet når de bor i DUE, de kan fortsette på samme skole og de kan beholde kontakten med eventuelle ressurspersoner i livet, som tanter, onkler eller andre støttepersoner rundt familien.

Det synes rimelig å anta at tiltaket, sammenlignet med både fosterhjem og institusjon, har bedre forutsetninger for å øke ungdommenes boevne. Tiltaket jobber aktivt for å få ungdommene ut i en egnet bolig og for å legge til rette for at den enkelte skal klare å ivareta boforholdet over tid, blant annet gjennom opplæring i økonomistyring, praktiske ferdigheter i det å bo og vedlikehold av bolig. Om tiltaket er bedre rustet til å hjelpe ungdommene med å skaffe og beholde arbeid eller å fullføre skole, sammenlignet med for eksempel fosterhjem og institusjon, er usikkert. De ansatte oppgir selv i samtale at de opplever at flere av ungdommene de følger opp ikke hadde klart å fullføre skolen om det ikke hadde vært for tiltaket. Tiltaket samarbeider tett med flere skoler, og gjennomfører blant annet jevnlig samarbeidsmøter hvor det diskuteres hvordan skolen best kan tilrettelegge for ungdommen.

De ansatte trekker også i samtale frem at de opplever at tiltaket, i større grad enn institusjon og fosterhjem, evner å gjøre ungdommen selvstendige og uavhengige. Dette handler blant annet om at det er enklere for koordinatorene å skape litt avstand til ungdommene, noe som i større grad tvinger dem til å ta egne valg og til å ta ansvar for eget liv. Videre er tiltaket innrettet slik at oppfølgingen gradvis reduseres i takt med ungdommens selvstendigjøring.

4.7.3 Samfunnsvirkninger

Tiltaket kan trolig gjennom økt selvstendigjøring og mestring av eget liv gi ungdommene bedre forutsetninger for å stå på egne ben i voksenlivet, ta vare på egen helse og delta i skolegang. Alt dette gir bedre forutsetninger for å leve gode og lange liv som voksne, for å kunne delta i arbeidslivet som voksen og for å bli økonomisk selvstendig. Ungdommene i DUE er i utgangspunktet sårbare ungdommer, som gjerne har utfordringer på flere områder i livet og er i en avgjørende fase hvor de skal etablere seg på egenhånd i voksenlivet. Årene i overgangen fra ungdom til voksen kan være avgjørende for resten av livet. Tiltaket kan derfor utgjøre forskjellen mellom at en ungdom klarer seg på egne ben resten av livet, og et liv med dårlig helse og økonomisk avhengighet av det offentlige. For ungdommene som lykkes med denne selvstendigjøringen gjennom tiltaket, kan de positive virkningene derfor tenkes å bli livsvarige.

Økt livskvalitet for den enkelte, men også for pårørende, er en viktig del av samfunnsgevinsten.

Bedre fysisk og psykisk helse i ungdomstiden gir ungdommene bedre helsemessige forutsetninger gjennom et langt liv. Dette vil igjen kunne ha stor betydning for livskvaliteten og helsen blant pårørende.

I den grad tiltaket bidrar til at ungdommer som ellers ikke ville ha deltatt i arbeidslivet, klarer å stå i og beholde arbeid over livsløpet, har stor verdi også for samfunnet. Økt arbeidsdeltakelse gir også økt verdiskapning og skatteinngang for staten. Arbeidsdeltakelse reduserer også behovet for å motta trygdeytelser over livsløpet. I sum er utgjør dette betydelige besparelser for offentlige budsjetter.

Stabilitet, trygghet og selvstendighet i ungdomstiden gir dem også bedre forutsetninger for å unngå kriminalitet, både i ungdommen og i voksen alder. Redusert kriminalitet er en betydelig, potensiell samfunnsgevinst.

Verken tiltaket eller noen av de andre offentlige instansene rundt disse ungdommene har noen systematisk oversikt over hvor mange som «lykkes» gjennom tiltaket. En informant i Nav, Bergen fremhever imidlertid at «i noen tilfeller er det å ha en DUE-koordinator veldig bra for ungdommen». Informanten sier videre at «Noen trenger virkelig en koordinator. DUE er fleksible, de er gull for oss der det tar tid å få på plass andre tjenester». «Nav har ikke så mye tid til å følge opp. Vi er glade vi har muligheten til å knytte til oss DUE.» (Informant Nav Bergen). Noe av det samme kommer til uttrykk når en informant i barnevernet i Bergen viser til at DUE er aktuelt når barnevernet ikke selv har kapasitet til å følge opp. Nettopp det at DUE kan ta denne koordinerende rollen, med å koble på andre tjenester, der dette er en del av barnevernets bestilling til DUE, står sentralt ifølge denne informanten, når barnevernet velger å trekke DUE inn i oppfølgingen av en ungdom.

Informanter fra barnevernet opplever at mange av ungdommene lykkes i DUE, i form av at de mestrer livene sine bedre under tiltaket og er bedre rustet til å leve et selvstendig voksenliv i etterkant. Det er imidlertid ingen som har en samlet oversikt over hvordan det går med disse i etterkant. Å lykkes i tiltaket betyr heller ikke nødvendigvis at de blir økonomisk uavhengige etter tiltaket. Mange vil ha behov for bistand fra NAV og andre offentlige tjenester i lang tid etterpå, og kanskje livet ut. Det er også noen som ikke lykkes i tiltaket, ved at livssituasjonen ikke bedrer seg i særlig grad, de får kanskje ikke bukt med sine psykiske utfordringer og rusproblemer kan eskalere. Det er vanskelig å si om noen av disse kunne hatt bedre forutsetninger i andre tiltak, men trolig vil det alltid være noen som ikke nyttiggjør seg av tiltaket selv om barnevernet vurderer at dette tiltaket var det beste alternativet.

4.7.4 Virker tiltaket i tråd med målene?

I brukerundersøkelsen oppgir de fleste brukerne at de jobber godt med målene de har satt seg i tiltaket, og at tiltaket har bidratt til at de har det bedre i livet. Et flertall av brukerne oppgir også at tiltaket har hjulpet dem å følge opp egen helse og å få bedre boevne. Et mindretall av brukerne oppgir at tiltaket har hjulpet dem i å prestere bedre på skolen eller delta i arbeidslivet. Samtidig har mange av de resterende svart at disse spørsmålene ikke er relevante, noe vi antar skyldes at de ikke går på skole eller er i arbeid.

Både ansatte og andre samarbeidende tjenester opplever i hovedsak at metoden som tilbys i tiltaket fungerer godt for å bidra til økt livsmestring og selvstendiggjøring av brukerne. Selv om ikke alle brukerne klarer å nyttiggjøre seg tiltaket, oppleves tiltaket likevel som det beste alternativet disse kan tilbys.

Vår vurdering er at DUE i Bergen i stor grad virker i tråd med hovedmålet om å gi ungdommer et koordinert, helhetlig og individuelt tilpasset tilbud om oppfølging i eget nærmiljø. Videre virker metoden godt egnet til å ruste ungdommene i overgangen fra ungdom til voksenliv. Her vil det imidlertid kunne være store variasjoner, både avhengig av hvilke utfordringer ungdommen sto i under oppfølgingen, hvilke ressurser man hadde å bygge på i prosessen og ikke minst i hvilken grad tjenester lot seg koordinere, herunder spørsmålet om informasjonsutveksling etater imellom. Her er vi langt på vei over i spørsmålet om barrierer og kriterier for suksess (se neste delkapittel).

Som vist til ovenfor trekkes DUE blant annet inn av barnevernet der det handler om kapasitetsutfordringer knyttet til å følge opp en ungdom og å koordinere tjenestene som knyttes til vedkommende. Dette gir grunn til å anta at alternativsituasjonen ikke-DUE, ville representert et svakere alternativ enn å koble DUE på. Dette forsterkes også av de andre elementene som skiller DUE-tiltaket fra alternative tiltak for målgruppen, som egen bolig i nærmiljøet, tett oppfølging fra en stabil voksenperson og fokus på selvstendiggjøring. Verken institusjon, fosterhjem eller hjelpetiltak i hjemmet innehar disse elementene på samme måte. Tiltaket utgjør dermed en viktig mulighet for ungdom i barnevernet, som ikke passer inn i alternative tiltak.

4.8 Barrierer og suksesskriterier

I det følgende lister vi opp det aktørene selv fremhever som de viktigste suksesskriteriene for at tiltaket skal oppnå sine overordnede mål, samt hva som vurderes å være de mest sentrale barrierene/hindrene for måloppnåelse.

4.8.1 Frivillighet

Det virker å være et viktig element i tiltaket at det er basert på frivillig deltakelse fra ungdommen. Ungdommen får selv være med på å bestemme om vedkommende ønsker tiltaket, samt hvor lenge tiltaket skal vare. Dette bidrar også gjerne til å gjøre ungdommen mer investert i målene og oppfølgingen, fordi ungdommen føler seg hørt og som en aktiv deltaker i tiltaket.

4.8.2 Fleksibilitet, tilgjengelighet og individuell tilrettelegging

Selv om koordinatorens overordnede oppgave er å bistå ungdommen med å nå målene i tiltaksplanen, er tiltaket innrettet slik at koordinatoren står fritt til å skreddersy oppfølgingen til hver enkelt ungdom, avhengig av hva de og ungdommen selv opplever at det er behov for. Dette gir koordinatoren mulighet til, gjennom observasjon og dialog med ungdommen, å identifisere andre underliggende forstyrrelser eller bekymringer i ungdommens liv, samt til å jobbe med disse.

Tiltaket oppsøker også ungdommene «der de er». Dette innebærer at møter, samtaler og annen oppfølging i stor grad foregår der ungdommen ønsker, for eksempel hjemme hos ungdommen eller i ungdommens nærmiljø. En slik tilnærming er mindre vanlig i andre deler av hjelpeapparatet, hvor oppfølging ofte innebærer at ungdommen må komme til timer/oppfølging på et bestemt sted. Det trekkes også frem som viktig at de ansatte også jobber og møter ungdommene på kveldstid, og at de ikke kun er tilgjengelig for ungdom når mange uansett er på skole eller på arbeid.

4.8.3 Fokus på selvstendighet og tiden etter tiltaket

Tiltaket jobber aktivt og målrettet for å sikre at ungdommen skal kunne stå på egne ben når tiltaket avsluttes. Dette gjøres både gjennom å koble på de delene av hjelpeapparatet som ungdommen har behov for, for eksempel NAV og/eller ulike deler av helsetjenesten, men også ved å hjelpe ungdommen med å pleie og styrke sitt personlige nettverk. Arbeid med å hjelpe ungdommen til å styrke kontakten med øvrig sosialt nettverk er viktig for at ungdommen skal utvikle en sosial kompetanse som gjør dem trygge og i stand til å klare seg uten individuell oppfølging.

I arbeidet mot ungdommens selvstendighet er det sentralt at relasjonen mellom koordinatoren og ungdommen ikke blir for tett/personlig. Selv om koordinatoren skal hjelpe ungdommen med å mestre ulike deler av livet er det viktig at koordinatoren hele tiden er bevisst på at formålet med tiltaket er at koordinatoren skal være overflødig. I dette ligger det at det ikke nødvendigvis er tilrådelig at koordinatoren er med på å feire ungdommens bursdag, jul eller

lignende. Selv om koordinator skal være tilgjengelig for ungdommen ved behov, er det også viktig at koordinatoren ikke gjør seg tilgjengelig utover avtalte tider (med mindre koordinator vurderer at det er særlig behov for dette). Dette «tvinger» ungdommen til å lære seg å benytte seg av eget nettverk og andre deler av hjelpeapparatet.

4.8.4 Oppfølging av ansatte

Å legge til rette for et godt fag- og ansattmiljø, beskrives som viktig for at koordinatorene skal trives og gjøre en god jobb i en rolle som krever mye selvstendig arbeid. DUE Bergen gjennomfører derfor jevnlig faglig veiledning og kompetanseutviklingstiltak, med utgangspunkt i koordinatorenes behov og arbeidsoppgaver.

Ansatte i DUE får både månedlig enkeltveiledning med avdelingsleder, ukentlig kollegial veiledning, samt gruppeveiledning hver annen måned (med eksterne ressurser i andre deler av enheten). Videre får de ansatte også metodikkveiledning av en psykospesialist fire ganger i året.

Utover faste veilednings- og oppfølgingspunkt er avdelingsleder også tilgjengelig for koordinatorene ved behov. DUE Bergen beskriver i sin metodehåndbok at koordinatorene selv opplever at dette er en forutsetning for å sikre at koordinatorene føler seg trygge på at de får nødvendig oppfølging i krevende arbeidsfaser.

4.8.5 Samarbeid med andre aktører

Samarbeid med andre aktører i tjenesteapparatet rundt ungdommen er en viktig del av arbeidet med å støtte ungdommen til å etablere og nyttiggjøre seg de tjenestene den enkelte har behov for. Det at koordinatorene bruker tid på å få det samlede tjenesteapparatet rundt ungdommen til å fungere, er derfor et viktig suksesskriterium i tiltaket.

Samarbeid med andre aktører oppleves stort sett som godt, samtidig som det varierer fra sak til sak. De ansatte forteller selv at dette ofte kan oppleves å avhenge av hvilke enkeltpersoner man møter i de ulike tjenestene. Det trekkes også frem at det er viktig at koordinatoren arbeider for at ungdommen skal se fordelene av at de ulike tjenestene samarbeider, slik at ungdommen selv skal ønske å møte opp på de ulike samarbeidsmøtene.

I denne sammenhengen er tillitsbyggende arbeid i forholdet til ungdommen viktig. Her viser en informant i barnevernet i Bergen til at barnevernet har vedtaksmyndighet, noe DUE ikke har. DUE vil da, ifølge samme informant, kunne oppleves mindre «skummel» for ungdommen, gitt at hva de sier og gjør ikke direkte kan få konsekvenser i forhold til bindende vedtak. Metodikken til DUE blir dermed mer

dialogbasert, uten at DUE står i en klar maktposisjon overfor ungdommen. Dette underbygges ytterligere av frivilligheten i DUE tiltaket.

DUE og samarbeidende etater møter imidlertid på mer strukturelle utfordringer knyttet blant annet til informasjonsutveksling. Bestemmelser knyttet til taushetsplikt vil kunne legge en demper på kontakten mellom DUE, barnevernet og blant annet skolene. Ulik praksis for informasjonsregistrering og kommunikasjonsutveksling vil også potensielt representere en utfordring. Her har også ungdommene selv en rolle, gitt at kommunikasjonsutveksling kan avhenge av ungdommens samtykke.

Godt tverretattlig og -faglig kommunikasjon avhenger også av at man er enige om hva som er problemet. Her synes DUEs mer miljøterapeutiske innfallsvinkel å bidra positivt til å spisse fokuset, gjennom å ta en koordinerende og støttende funksjon, i større grad på ungdommens premisser. I den grad DUE-koordinatoren lykkes med å bygge en tett relasjon til ungdommen, er de også i posisjon til både å kjenne ungdommens behov, kanskje bedre enn mange andre tjenester, og formidle dette til de andre tjenestene. Slik kan DUE-koordinatoren fungere som et talerør for ungdommen, for de ungdommene som ikke nødvendigvis klarer å formulere seg godt selv. Som en informant fra barnevernet i Bergen sier det; «Barnevernet driver ikke med miljøterapi. De gjennomføre undersøkelser, så henviser de videre. DUE er gode å ha når det er behov for kontekst.» Den samme vektleggingen av DUEs mer miljøterapeutiske styrke vektlegges av en informant i NAV Bergen; «DUE kan plukke ungdommen opp, kjøre vedkommende til rehabilitering, vente... NAV har ikke så mye tid til å følge opp, NAV kjøper seg ut av tidsklemma».

Ved å være tett på ungdommene i mange hverdagssituasjoner, kan DUE koordinatoren bygge en mer helhetlig og kontekstuell forståelse for den enkelte ungdommens situasjon. Dette til forskjell fra de mer sektoriserede fagperspektivene som ligger i det generelle hjelpeapparatet, hvor blant annet barnevernet og BUP kan plasseres.

For å få samordningen av tjenestene rundt ungdommene til å fungere godt er det også viktig at ungdommen selv er med på samarbeidsmøter, så langt det er mulig, slik at samarbeidet har fokus på ungdommens viktigste behov.

5. Gartnerhaugen

I Gartnerhaugen i Trondheim bor ungdom i private utleieboliger, med oppfølging fra Gartnerhaugens terapeuter. Noen bor i boliger tilknyttet private husverter, som får noe støtte for å være en ekstra ressurs for ungdommen. Gartnerhaugen er et rent barneverntiltak, organisert i Barne- og familietjenesten i Trondheim kommune. Høsten 2022 er i underkant av 80 ungdommer i botiltaket. I tillegg kan også barn og unge som bor i hjemmet få oppfølging fra tiltaket.

5.1 Mål og metode

5.1.1 Mål

Gartnerhaugens mål er å bidra med støtte, omsorg og kunnskap for at ungdommer skal leve et godt ungdomsliv og på sikt bli aktive og likeverdige deltakere i samfunnet.

5.1.2 Metode

Gartnerhaugen har flere tilbud til unge. Et av botiltakene er **ettervern og ungdom i egen bolig** – et tilbud til ungdom som bor eller skal flytte inn i egen bolig. Ungdommen får oppfølging fra en miljøterapeut, i form av opplæring, hjelp og støtte knyttet til det å bo for seg selv, etter egne behov og ønsker. I tillegg koordinerer Gartnerhaugen også et **husvertiltak**, hvor husverter kan leie ut en hybel eller leilighet i tilknytning til egen bolig, hvor en ungdom kan bo. Husverten kan da bistå leietakeren i varierende omfang, og ungdommen får også vanligvis oppfølging fra en miljøterapeut. Gartnerhaugen tilbyr også sine tjenester til andre kommuner.

Gartnerhaugen vektlegger å skreddersy sitt tilbud til den enkelte ungdoms behov. Som et tiltak for å møte ungdommen mer «der de er», har tiltaket for eksempel endret språket i sine rapporter, fra et formelt og skjematisk standardspråk til at rapporter nå skrives til ungdommene i «jeg» og «du»-form. Formålet er å gjøre rapportene mer forståelige og gjenkjennelige for ungdommene.

Metodisk baserer tiltaket seg i stor grad på å støtte ungdommene til selvstendighet, både i selve boforholdet og når det kommer til nettverksbygging vis a vis ungdommenes venner, familie og andre. Det samme gjelder for oppfølging i skole og i fritidsaktiviteter. Som en informant sier det på Gartnerhaugen, «Vi rammer dem liksom ikke inn med krav». Metoden baserer seg på frivillighet fra ungdommens

side, og man er fra tiltakenes side varsomme med å stille for mange krav. Filosofien er i stedet «Hva kan vi gjøre for deg?», som en informant på Gartnerhaugen formulerte det.

5.2 Målgruppe

5.2.1 Inklusjonskriterier

Gartnerhaugen er et barnevernstiltak for ungdom i alderen 13-23 år. Tiltaket får henvist ungdom fra barnevernet. Dette innebærer at det i stor grad er barnevernet som definerer målgruppen. For de som henvises er tiltakene opptatt av å gi tilpasset oppfølging.

Så godt som alle ungdommer i Gartnerhaugen under 18 år har vedtak etter § 4-4 andre ledd. Det betyr at ungdommene som er i tiltaket ikke er under barnevernets omsorg. De fleste av disse ungdommene kommer fra sine biologiske hjem, men det er også et mindretall som kommer fra frivillig institusjonsplassering. Ungdommer som kommer til Gartnerhaugen fra institusjon, er i all hovedsak over 18 år. I særtilfeller kan det gjøres unntak, i form av at ungdommer under 18 år, som barnevernet har omsorg for (omsorgsovertakelse etter barnevernlovens § 4-12), også tilbys tiltaket. Dette løses ved at ungdommen formelt plasseres i fosterhjem, samtidig som vedkommende har bolig og oppfølging gjennom botiltaket.

Gartnerhaugen uttrykker at hybel med oppfølging eller husvert kunne vært et godt tiltak for noen av ungdommer under 18 år, og som er under barnevernets omsorg (§ 4-12). Dette er imidlertid per dag ikke mulig fordi Gartnerhaugen ikke har hjemmel for å følge opp disse ungdommene. Gartnerhaugen forteller imidlertid at det vurderes å se på muligheten for å godkjenne husverter som fosterhjem.

Ungdommene som henvises er som regel for gamle til å etablere et nytt boforhold i en fosterfamilie, samtidig som det ikke synes å være behov for den tette oppfølgingen som gis på en institusjon.

Idegrunnlaget for botiltakene ligger tettere på en normaliseringslogikk, enn det institusjonene gjør. Samtidig innebærer dette at ikke alle ungdommene er der ennå, at de kan hente ut fordelene ved en slik logikk. Til det er deres behov for oppfølging for markerte. Dette innebærer at konseptet Gartnerhaugen bygger på, forutsetter at den enkelte unge har kommet et stykke på vei i prosessen mot større grad av selvstendighet. I denne kategorien finner vi at beboerne i tiltakene i hovedsak vil være fra 16 år til 18 år. Gartnerhaugen blir dermed også

ofte det siste tiltaket barnevernet leverer til en ungdom. Representanter fra tiltaket beskriver i denne sammenheng tiltaket som en «endestasjon» i barnevernet, som skal hjelpe ungdommen i stand til å leve et selvstendig liv. De opplever også at det at barnevernet tenker at nettopp å forsøke å leve et selvstendig liv er det beste for ungdommen, ofte kan være «inngangsbilletten» til tiltaket.

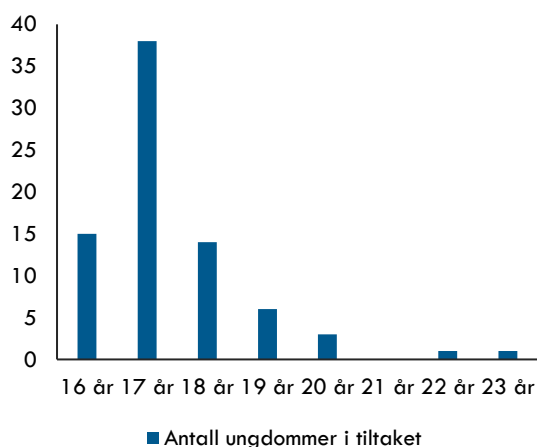
Samtidig fremholder informanter tilknyttet tiltaket at konseptet de tilbyr, i større grad er tilpasset noen brukergrupper fremfor andre. Gitt at ungdommene bosettes i egne hybler, med ambulerende oppfølging, anses tiltakene å være mindre egnet for ungdom som har alvorlige vansker i forhold til rus og/eller psykiatri. De ansatte på Gartnerhaugen gir blant annet uttrykk for at tiltaket ikke passer så godt for de som har behov for tunge tjenester.

Det hender likevel sjelden at tiltaket avviser ungdom som henvises fra barnevernet. Mentaliteten, slik en informant på Gartnerhaugen gir uttrykk for, er at «vi vil i hvert fall prøve». Dette baserer de på gode erfaringer med at personer har «landet» etter at de har fått bolig og oppfølging ved tiltaket.

5.2.2 Antall ungdommer og aldersfordeling

Det er 78 ungdommer i tiltaket per september 2022. De fleste er i aldersgruppen 16-18 år, med en hovedvekt av 17 åringer (Figur 5-1).

Figur 5-1: Antall ungdommer - Gartnerhaugen

Kilde: Gartnerhaugen. Per september 2022.

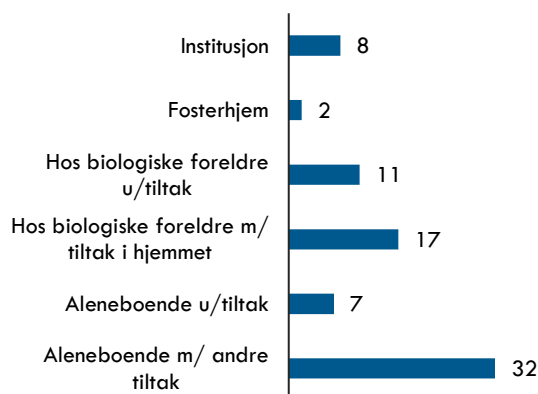
5.2.3 Alternative tiltak

Vi har bedt tiltakets ansatte om å vurdere hvor ungdommene i Gartnerhaugen alternativt ville ha vært hvis det ikke hadde vært for tiltaket. Figur 5-2 viser en oversikt over de ansattes vurdering av alternative tiltak for ungdommene som er i tiltaket per desember 2022.

Litt over halvparten av ungdommene antas å ville vært **aleneboende, med eller uten andre former for barnevernstiltak**. Denne gruppen omfatter imidlertid nesten utelukkende ungdommer over 18 år.

Videre antas det at rett over 35 prosent ville ha blitt **boende hos sine biologiske foreldre, med eller uten tiltak i hjemmet**, samt at henholdsvis ti og tre prosent ville ha bodd i **fosterhjem eller institusjon**. Dette omfatter både ungdommer under og over 18 år. Dette er naturligvis subjektive og vanskelige vurderinger, og fordelingen av alternative tiltak vil variere avhengig av hvilke ungdommer som til enhver tid er i tiltaket. Vurderingene av alternative tiltak tilsier likevel at målgruppen er svært variert i sine behov, hvorav en betydelig andel ville ha bodd på institusjon hvis Gartnerhaugen ikke hadde vært et tilgjengelig tiltak.

Figur 5-2: Antatte alternative tiltak Gartnerhaugen

Kilde: Gartnerhaugen i Trondheim. Ansattes vurderinger av alternative tiltak for alle ungdommene i tiltaket per desember 2022.

Mange av ungdommene i Gartnerhaugen kommer fra konfliktfylte hjem. I de fleste tilfellene er det foreldre som fungerer dårlig som omsorgspersoner og ungdommer som har blitt fulgt opp av barnevernet over lengre tid, hvor ulike former for hjelpetiltak allerede er utprøvd. Det kan være ungdommer som må fungere som omsorgspersoner for foreldre med rusproblemer eller psykiske problemer, og som ikke lenger ønsker å bo hjemme. Det kan også være ungdommer fra hjem hvor det er høyt konfliktnivå mellom foreldrene eller mellom ungdommen og foreldrene, som gjør at de ikke lenger ønsker å bo hjemme. En informant fra barnevernet i Trondheim oppgir at Gartnerhaugen oppleves som et alternativ for de barna som gjerne ellers ville falt mellom flere stoler – de kan ikke bo hjemme, men har gjerne ikke godt av eller behov for å bo på institusjon eller i fosterhjem.

5.3 Organisering

5.3.1 Organisering i kommunen

Gartnerhaugen er et barnevernstiltak under Omsorgsenheten i Barne- og familietjenesten (BFT) i Trondheim kommune. BFT er kommunens samlede tjeneste for barn og familier som trenger særlig oppfølging og tiltak. Omsorgsenheten er en byomfattende enhet som har ansvar for barn og unge som har sin omsorgsbasis utenfor hjemmet⁷. Gartnerhaugen er plassert i Byomfattende ressursavdeling under Omsorgsenheten. Ressursavdelingen driver også tiltaket Link for barn som bor i familier som sliter mye, ambulant familieteam og oppfølgingsteam som jobber i hovedsak med enslige mindreårige flyktninger. Denne avdelingen er nyopprettet som et ledd i en nylig omorganisering, og skal følge opp barn fra de er spedbarn til de fyller 25 år.

5.3.2 Ansatte

Hos Gartnerhaugens ungdomsteam (botiltak og ettervern) jobber 10 terapeuter med ulik kompetanse og erfaring, hvorav en er teamleder, i tillegg til avdelingsleder. De ansatte er alle terapeuter med minimum 3-årig høyskole- eller universitetsutdanning, og har relativt like arbeidsoppgaver. Noen av dem skiller seg imidlertid litt fra resten ved at de i tillegg til å følge opp barn i tiltaket også er med i et gruppeteam som gjennomfører gruppesamtaler med ungdommer. En ansatt peker på at de har hatt en større deling av oppgaver tidligere.

5.3.3 Inntak

Alle ungdommer som får bistand fra Gartnerhaugen må ha vedtak fra barnevernet i sin bydel, og alle tiltakene under Omsorgsenheten er hjemlet i barnevernloven. Barnevernstjenesten i bydelene i Trondheim kommune og barneverntjenester i andre kommuner i Trøndelag kan bestille tjenester fra Omsorgsenheten. Alle barna har dermed en saksbehandler i en bydel eller i en annen kommune som kjøper tjenesten fra Trondheim. Barna kan bli henvist til Gartnerhaugen fordi de har vært på institusjon eller i fosterhjem tidligere.

Det er sjeldent tiltaket avviser ungdommer. Ledelsen beskriver imidlertid at de kanskje burde ha avvist flere. Tiltaket kan også oppleve at beskrivelsene de får av ungdommer på institusjon som kommer frivillig til tiltaket, ikke nødvendigvis stemmer overens med virkeligheten når de kommer. Tiltaket opplever likevel at selv om utgangspunktet kan virke vanskelig for enkelte ungdommer, så finnes det tilfeller der tiltaket fungerer godt likevel. Dette kan ha påvirket tiltaket til

å ha en holdning til inntak hvor de ofte «gir det et forsøk» og sier ja til ungdommer heller enn å avvise. Dette kan også ha bidratt til at det over tid har blitt flere ungdommer per terapeut i tiltaket.

Ifølge en av våre informanter i ledelsen av Gartnerhaugen, avviser de i utgangspunktet ikke henviste ungdommer. De opererer heller ikke med venteliste, men tar i utgangspunktet inn alle ungdommer når de henvises. Ved økende tilfang må de spre kapasiteten til terapeutene utover flere. Dette illustreres av antallet ungdommer per terapeut. I utgangspunktet skal hver enkelt terapeut ha ti ungdommer hver, og man skal ha to terapeuter per ungdom. Per i dag har tiltaket tolv til tretten ungdommer per terapeut, som dermed er litt over idealet. Det er imidlertid stor variasjon i oppfølgingsbehovet mellom hver enkelt ungdom. Noen ungdommer kan man tenke at burde følges opp daglig, imens andre ungdommer møter terapeutene kun annenhver uke.

5.3.4 Kontroll med tiltaket

Saksbehandler i barnevernet gjennomfører jevnlig møter med Gartnerhaugen og ungdommene. På denne måten evaluerer barnevernet situasjonen og ungdommens utvikling i forhold til målene i tiltaksplanen, tett.

Barnevernet og Gartnerhaugen har også felles datasystem. På denne måten kan saksbehandler i barnevernet følge med på logger, referater og lignende, som koordinatorene legger inn etter møter med ungdommene. Videre skriver også koordinatoren en rapport en gang i halvåret, som sendes til saksbehandler i barnevernet. Rapporten godkjennes alltid av ungdommen selv før den sendes over.

Dersom saksbehandler i barnevernet opplever at det er behov for å endre innholdet i oppfølgingen, tar saksbehandler kontakt med koordinatoren. Dette kan særlig være tilfellet dersom det observeres at ungdommen ikke har den ønskede utviklingen. Diskusjon om eventuelle tilpasninger i oppfølging skjer i dialog med koordinatoren, og ofte også ungdommen selv.

5.4 Oppfølging

5.4.1 Oppfølgingens intensitet og varighet

Gartnerhaugen oppgir at det er lagt opp til at hver ansatt skal følge opp om lag ti ungdommer hver, samt at hver ungdom skal følges opp av to ansatte. I og med at tjenesten ikke har mulighet til å avvise ungdom som henvises, og ikke heller nødvendigvis har ressurser til å oppskalere antall ansatte i henhold til pågangen,

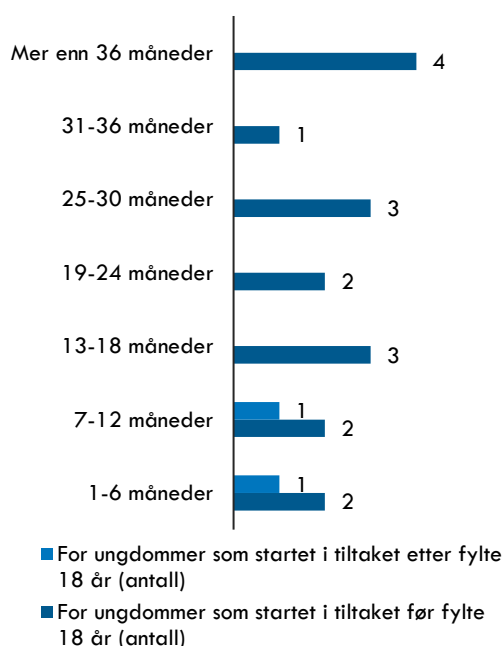
⁷ Barne- og familietjenesten Omsorgsenheten - Trondheim kommune

vil det i perioder være slik at de ansatte følger opp flere ungdom enn hva som er idealet. Konsekvensen av dette er at oppfølgingstiden per ungdom reduseres.

Med 8,9 årsverk som jobber med ungdom i botiltak og 78 ungdommer i botiltak per september 2022, tilsvarer dette at hver ungdom i gjennomsnitt får oppfølging tilsvarende en 11 prosent stilling (dette tilsvarer én halv dag i uken). I praksis er oppfølgingsintensiteten noe mindre i gjennomsnitt, fordi koordinatorene også bruker tid på andre ting enn oppfølging, herunder intern møteaktivitet, kompetanseheving, osv.

Gartnerhaugen oppgir at gjennomsnittlig oppfølgings-tid for ungdom er omtrent 24 måneder. Figur 5-3 viser fordeling av varighet blant ungdommene som avsluttet tiltaket i 2021. Vi ser av tabellen at varighetene i stor grad varierer, hvor enkelte kun er i tiltaket under ett halvt år, mens andre er i tiltaket over tre år.

Figur 5-3: Fordeling av ungdom etter antall måneder i tiltak (ungdom som avsluttet tiltaket i 2021)

Kilde: Gartnerhaugen

5.4.2 Tildeling av koordinatorene til ungdommer

Ved inntak av ungdommer har Gartnerhaugen tidligere i større grad tilpasset valg av terapeuter til ungdommen basert på egnethet for hver enkelt, og de opplevde at dette fungerte veldig bra. Det var imidlertid basert på oppdragsbaserte ansettelser, som de etter hvert måtte slutte med. Muligheten for matching av ansatte og ungdommer er også til dels avhengig av kapasitet, og har generelt blitt lavere ettersom tilfanget av ungdommer har økt. Man tar

imidlertid hensyn til terapeutenes sammensetning av ungdommer under oppfølging ved inntak av en ungdom, for eksempel ved å gi ungdommer med særlig oppfølgingsbehov til terapeuter som ikke har mange slike ungdommer fra før.

5.4.3 Tilgjengelighet

På Gartnerhaugen er de ansatte tilgjengelig for ungdommene innenfor normal arbeidstid (08.00-16.00). Ansatte har unntak fra kjernetid inntil to dager i uken og kan på disse dagene jobbe inntil klokken 21.00. De ansatte jobber gjerne på ettermiddag og kveld en til to dager i uken, men skal ikke jobbe mer enn 8 timer etter klokken 17 per uke.

De ansatte forteller at det til tider kan være vanskelig å begrense oppfølgingen til gitte arbeidstider. Enkelte ungdom har høye forventninger til hvor tilgjengelige de ansatte skal være. En ansatt forteller blant annet at vedkommende vet at de ansatte ikke skal ta med telefonen hjem etter jobb eller svare på henvendelser i helgene, men at det likevel forekommer. Det kan oppleves som særlig vanskelig å «ignorere» ungdom som de ansatte vet at ikke har noe nettverk som kan bistå. Den samme informanten forteller at inntrykket er at det er mange ansatte som har telefonen tilgjengelig utenom arbeidstid, men at de også tar noen avgjørelser vedrørende hvilke ungdommer det kan være nødvendig å svare og hvilke ungdommer som kan vente.

Det synes imidlertid å være felles enighet om at de ansatte selv har et ansvar for å sette grenser og verne om eget privatliv. Ansatte forteller at dette imidlertid kan være utfordrende når du er ny, blant annet fordi være vanskelig å ta vurderinger knyttet til når det er nødvendig å svare eller ikke.

5.4.4 Innholdet i oppfølgingen

Tiltaksplan og andre planer

Ungdommene som henvises til tiltakene skal ha en tiltaksplan. Planen utarbeides av saksbehandler i barnevernet, i samråd med ungdommen og koordinator. En viktig del av arbeidet er å følge opp målene i denne planen. Koordinatorene gjennomfører jevnlig møter med ungdommen, samt saksbehandler i barnevernet, for å evaluere hvordan ungdommen ligger an i forhold til målene i planen. Ansatte på Gartnerhaugen oppgir at de på disse møtene gjerne kan bli enig med ungdommen om noen konkrete mål for perioden frem til neste møte, og at de basert på dette målet kan bli enige om noen konkrete områder som ungdommen skal jobbe med.

Flere av de ansatte oppgir i samtaler at det ikke nødvendigvis er slik at det som står i planen samsvarer med livet til ungdommen og at en koordinators oppgave også er å forholde seg til og arbeide med det som skjer i ungdommens liv. Oppfølgingen kan

derfor i like stor grad handler om å følge opp og støtte ungdommen i problemstillinger som oppstår i hverdagen, for eksempel kjærlighetssorg, rusproblematikk, konflikter med venner og lignende. Dette kan føre til at fokuset skiftes litt vekk fra de langsiktige målene i planen.

Relasjons- og nettverksarbeid

En viktig del av arbeidet på Gartnerhaugen handler om å hjelpe ungdommen til å etablere et nettverk og å pleie eget nettverk. Gjennom samtale og oppfølging i grupper søker terapeutene i botiltaket og jobbe med den enkeltes relasjoner til sine omgivelser. Dette kan være til venner, familie eller andre. Gartnerhaugen ser det som et mål at ungdommene oppretter gode relasjoner og nettverk og at dette er på plass når de flytter fra tiltaket.

Nettverksbygging er ikke minst viktig for å bygge en bro til tiden for utflytting ut av Gartnerhaugen. Om Gartnerhaugen er nettverket, så vil selvstendighetsbygging være langt mer kompleks.

Gjennom tilstedeværelse, nettverksbygging, det å bistå, følge opp og være bindeledd til andre tjenester, opplever de ansatte i Gartnerhaugen at ungdommene ikke oppfatter tiltaket som en del av barnevernet. De er mer på ungdommens banehalvdel. Dette har også sammenheng med at botiltakene ikke har beslutningsmyndighet og med det er uten innflytelse på forhold som har å gjøre med fordeling av penger.

Bistand til å mestre eget liv

Mye av oppfølgingen på Gartnerhaugen skjer også ambulerende, ved at den ansatte reiser rundt eller ringer den enkelte beboeren for å minne om skole og andre forpliktelser. De ansatte forteller blant annet i samtale at de hjelper ungdommene med å mestre andre aspekter ved livet som hver enkelt kan oppleve som vanskelig eller utfordrende. Dette kan inkludere å være med ungdommen på ulike møter eller avtaler, for eksempel med NAV, psykolog, tannlege, lege eller lignende.

Koordinatorne prioriterer å være til stede for ungdommen. Dette gjelder alt fra å være en samtalepartner, til å bistå om tapte relasjoner til familie eller andre må bygges opp igjen, følge opp skole, ringe og vekke, hjelpe til med gode døgnrytmer og annet. I dette forsøker man å skreddersy oppfølgingen for den enkelte. Ungdommen ofte blir veldig trygg på koordinator, noe som gjør at de gjerne kan dele, sette ord på og diskutere sårbare aspekter ved livet, som rus, kjærlighet og lignende.

Samtidig har man en filosofi om selvstendighet, som impliserer at man har en tidsramme for oppfølgingen. Koordinator skal ikke bli uunnværlig, og den enkelte må etter hvert klare å håndtere sine daglige gjøremål

selv. De aller fleste av beboerne har dessuten et dagtilbud, enten i form av skole eller annet. Fritidsaktiviteter er imidlertid noe Gartnerhaugen i liten grad følger opp. Dette blir opp til den enkelte ungdom.

En metodikk særlig Gartnerhaugen gir uttrykk for at har fungert godt hos dem er å ta en litt mindre plass i ungdommenes liv, enn de gjorde før, samt å tydeliggjøre for ungdommen at tiltaket kun er for en begrenset periode. Dette gjør ungdommene mer forberedt på det som venter dem senere, når de skal flytte ut av botiltaket. De ansatte følte at de nesten støttet dem for mye. Etter hvert gjorde også arbeidsmengden det vanskelig å opprettholde dette aktivitetsnivået. Nå ser en mer etter andre ressurspersoner i ungdommenes nettverk, for så å få de frem. Det kan gi en god utvikling, slik de ansatte opplever det. Som en av de ansatte på Gartnerhaugen sier det, «jo mer vi klarer å jobbe med nettverket, jo bedre. Det er jo det livet de skal ha etterpå.»

Gruppetilbud

Tre av koordinatorene på Gartnerhaugen tilbyr også gruppesamtaler. Tilbudet går i sykluser på ti uker, der det gjennomføres én gruppesamtale hver uke. Alle ungdommer i tiltaket kan melde seg på gruppesamtalene, men kun ved oppstart av hver enkelt syklus. Hver gruppe består av om lag åtte til ti ungdommer, men de ansatte forteller i samtale at det ofte er frafall fra gruppene.

På gruppesamtalene tar koordinatorene opp ulike tema. Tema for samtale bestemmes i forkant av gruppetimen. De ansatte oppgir i samtale at de opplever at det er viktig at hver enkelt samtale skal omhandle et konkret tema – dette gjør at ungdommene opplever gruppene som mer meningsfylte. Det er imidlertid slik at samtalen ofte også beveger seg utenom de fastsatte temaene.

Tiltaket har tidligere forsøkt å dele tilbudet opp i to ulike grupper – én som skulle handle om livet generelt og én som skulle ta for seg boligsosiale problemstillinger. Erfaringen var imidlertid at de fleste ungdommene fattet liten interesse for gruppen som skulle ta for seg «det å bo». Ungdommene ønsket mye heller å snakke om følelser og om livet – tema som kan vise dem at andre ungdom også opplever de samme problemene i livet som de opplever.

De ansatte forteller at det er mange ungdommer som oppgir at de setter pris på gruppesamtalene. Mange av ungdommene er ensomme, og er mye alene, og mange opplever det derfor som fint å ha noe å gå til en gang i uken. Det bemerkes at tiltaket forsøker å være litt tydelige på at gruppen ikke nødvendigvis er

en vennegruppe, men det hender likevel at ungdom knytter kontakt med andre ungdom i gruppen.

Det er ikke alle ungdommene som er i tiltaket som deltar på gruppesamtalene, men det er også ungdommer som har deltatt i flere sykluser. Noen ungdommer får individuell oppfølging av koordinator ved siden av gruppesamtalene, men det er også ungdom som «klar seg» kun med samtalene. Litt av tanken bak gruppetilbudet er at det kan være ressursbesparende å følge opp ungdom i grupper, sammenlignet med at to ansatte følger opp hver enkelt ungdom.

5.4.5 Brukermedvirkning

Sentralt tiltaket er at ungdommen selv skal være med å bestemme innholdet i oppfølgingen. En ansatt påpeker derfor at de opplever det som litt rart å snakke om ordet brukermedvirkning som en del av tiltaket, når hele tiltakets formål på sett og vis handler om å hjelpe ungdommen til å medvirke i eget liv. Brukermedvirkning oppleves derfor som en selvfølge i alle deler av arbeidet. Samtidig oppgis det at fokuset på at ungdommen skal medvirke i tiltaket har blitt styrket over tid. Et eksempel som trekkes frem er at møtene mellom tiltaket og saksbehandler i barnevernet tidligere kunne foregå uten at ungdommen var med. Dette ikke lenger er tilfellet, og mentaliteten er heller slik at all kommunikasjon mellom saksbehandler i barnevernet og tiltaket skal kunne foregå foran ungdommen.

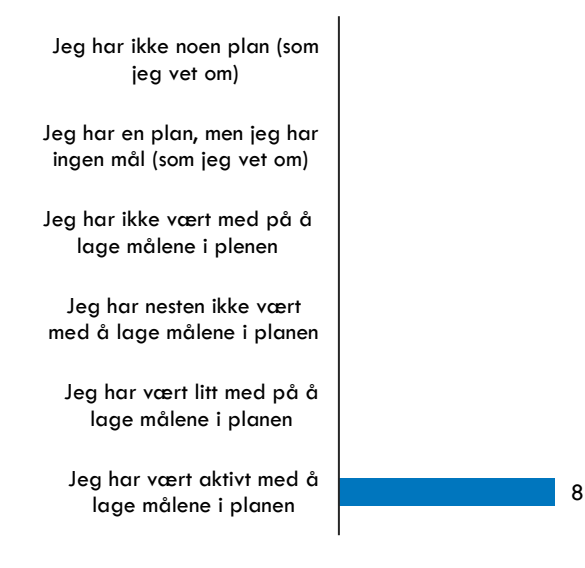
Innholdet i oppfølgingen i samarbeid med ungdommen der de ansatte stiller spørsmål ved hva ungdommen ønsker å oppnå og hvordan ungdommen selv tenker at de sammen kan jobbe mot dette målet. Hvis målet for eksempel er å flytte i egen bolig, vil koordinator spørre hvor ungdommen ønsker å bo og hvordan ungdommen selv ser for seg at dette kan oppnås. Videre vil samtalen omhandle hvordan leilighet ungdommen kan se for seg og hva som er viktige kvaliteter ved leiligheten. Koordinator sin rolle vil være å støtte ungdommen i arbeidet med å finne en leilighet, for eksempel gjennom å være med på visninger. Videre gjennomføres det også jevnlig evalueringsmøter med ungdommene.

Gartnerhaugen oppgir også at de har vurdert ulike former for å innhente mer direkte tilbakemeldinger fra brukerne, men at det utfordrende å finne arenaer der ungdommene har mulighet til å gi ærlige tilbakemeldinger. Tiltaket har tidvis gjennomført samarbeid med ulike utdanningsinstitusjoner, der studenter har tatt kontakt med ungdommene for å kartlegge hvordan de opplever tiltaket. Det er imidlertid ikke noen systematikk knyttet til dette. De ansatte oppgir også at det kan være utfordrende å definere hva det er relevant at ungdommene gir tilbakemelding på, i og med at det for noen kan være

vanskelig å skille mellom tiltaket som metode og koordinatoren som person.

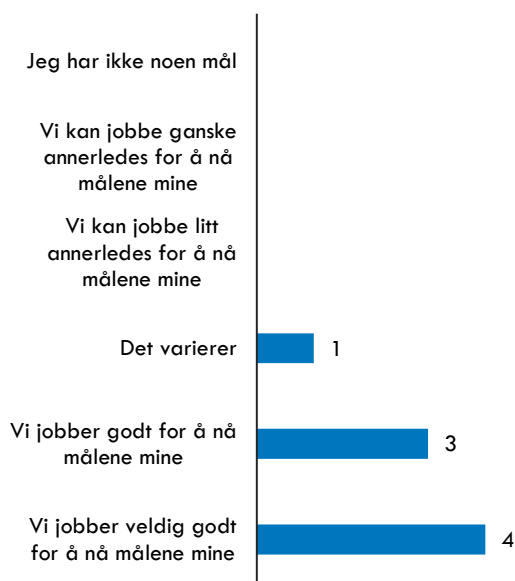
Resultater fra spørreundersøkelsen til ungdommene i Gartnerhaugen indikerer at ungdommene selv opplever at de selv får være med på å innvirke i tiltaket. Alle ungdommene som har besvart undersøkelsen (8 av 8) oppgir at de opplever at de selv har fått være med på å lage målene i egen tiltaksplan (Figur 5-4). Videre et det 7 av 8 ungdommer som oppgir at koordinator/tiltaket og ungdom sammen jobber godt eller svært godt med å nå ungdommens mål (Figur 5-5).

Figur 5-4: Om ungdommene selv opplever at de har vært med på å lage målene i egen plan

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av Gartnerhaugen på vegne av Oslo Economics.
Merknad: N=8.

Figur 5-5: Ungdommenes opplevelse av arbeidet med å nå ungdommens mål

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av Gartnerhaugen på vegne av Oslo Economics.
Merknad: N=8.

5.4.6 Samarbeid med og koordinering av andre tjenester

Gartnerhaugen ser det som viktig å samhandle med tjenester ungdommene forholder seg til. Koordinatoren følger opp andre tjenester som ungdommene mottar fra andre deler av hjelpeapparatet, og støtter ungdommen i bruken og kontakten med disse tjenestene. Noen ansatte gir uttrykk for at de opplever seg som et mellomledd, der ungdommene bruker koordinatorene som en hjelper og støtte inn mot andre tjenester. Dette kan også tilskrives at ungdommen føler trygghet overfor koordinatorene, men kanskje ennå ikke har bygget tillit til andre systemer.

Botiltakene har både møter med NAV, eksempelvis om støtte til boutgifter, eller til helsetjenester. I tilfelle med de sistnevnte kan botiltakets koordinatorene eksempelvis melde inn til fastlegen, psykiske helsetjenester eller tannlege. Botiltakene har også et godt samarbeid med de videregående skolene.

Det trekkes i samtaler frem at samhandling med mange tjenester også kan være utfordrende, og at samhandlingen med enkelte aktører, blant annet NAV, kan være veldig personavhengig. Koordinatorene forteller at de ofte opplever at det er utfordrende å komme i kontakt med ungdommenes saksbehandler i NAV, og at det er vanskelig å få gjennomslag for at ungdommene skal få hjelp de har behov for. Hjelpen ungdommene trenger fra NAV handler ofte om økonomisk støtte til bolig, og koordinatorene opplever

at det i noen tilfeller er vanskelig, og det tar tid, å overtale NAV til å dekke bostøtte til en type bolig som ungdommen har behov for.

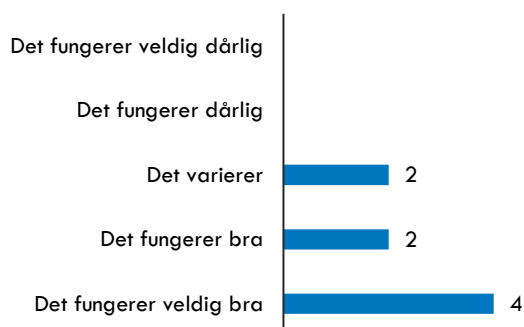
NAV på sin side forteller at de ofte kan oppleve at det blir utfordringer i overgangen mellom Gartnerhaugen og NAV. Dette henger i all hovedsak sammen med at leilighetene ungdommene bor i mens de er under 18 år, og får bokostnader dekket av foreldre eller barnevernet, er dyrere enn det NAV er villig til å dekke når de skal overta bostøtten fra 18 år. Konsekvensen av dette er sjelden at ungdommene tvinges til å bytte leilighet, men det krever ofte litt dialog med de ulike partene i overgangen. NAV uttrykker også at de i enkelte tilfeller der både NAV og Gartnerhaugen følger opp en ungdom opplever at samspillet mellom de to aktørene kan bli bedre. Dette handler blant annet om å avklare hvem som sitter med ansvaret for å hjelpe ungdommen med ulike deler av livet.

Koordinatorerne bruker også mye tid på å hjelpe ungdommene til å følge opp helsetjenester. Ofte innebærer det at koordinatorene ringer og bestiller time til lege eller andre helsetjenester, følger ungdommene til timene og støtter og motiverer dem til å motta tjenestene. Koordinatorerne oppgir at det ofte er utfordrende sikre at ungdommene får det samme helsetilbudet som andre barn, og at de noen ganger ikke lykkes med å nå inn til helsetjenestene slik at dette sikres.

Også vår informant i barnevernet uttaler at samarbeidet med helsetjenesten oppleves som utfordrende. Dette handler på samme måte om utfordringer med å få prioritert ungdommene inn i helsetjenesten. Informanten nevner blant annet at det ofte forventes at Gartnerhaugen skal ta ansvar for å utrede og behandle ungdommenes psykiske helseutfordringer, til tross for at de ansatte ikke har ansvar for eller kompetanse til dette..

Ungdommene selv virker å oppleve samarbeidet mellom de ulike tjenestene som godt. I spørreundersøkelsen til ungdommer svarer 6 av 8 at de opplever at samarbeidet mellom de ulike tjenestene fungerer bra eller veldig bra.

Figur 5-6: Ungdommenes opplevelse av hvordan samarbeidet mellom de ulike tjenestene fungerer

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av Gartnerhaugen på vegne av Oslo Economics.
Merknad: N=8.

5.5 Boligene

De fleste ungdommene i botiltaket leier boliger på privatmarkedet. Situasjonen i boligmarkedet, herunder ledig kapasitet og prisnivå, har dermed stor betydning for hvilke boliger som er tilgjengelige for ungdommene. Alternativet for ungdommer kan være å flytte inn i kommunale boliger.

Å finne en egnet bolig til ungdommene i privatmarkedet kan være utfordrende. Først og fremst kan økonomiske begrensninger gjøre at utvalget tilgjengelige boliger er lite. For eksempel ønsker mange ungdommer ikke å bo i kollektiv og dele fasiliteter med andre, hvilket kan gjøre det særlig vanskelig å finne boliger innenfor budsjett. Flere av ungdommene som er over 18 år får bostøtte fra NAV, og da må de forholde seg til taket som NAV setter for boutgifter. De ansatte beskriver at dette taket ofte ikke dekker markedspris for boliger. De ansatte opplever også at utleierye kan være skeptiske til å leie til ungdommer som har depositumsgaranti fra barnevernet eller NAV, og at et flertall av potensielle utleierye sier nei når dette kommer frem. Flere utleierye har begynt å be om referanser, noe som kan være vanskelig å oppdrive for flere av ungdommene, da de ofte aldri har bodd alene.

Kommunale boliger kan være et alternativ for ungdommen, men ansatte ved tiltaket beskriver at disse også har blitt veldig dyre og at dette gjør det det enda vanskeligere å finne bolig. I tillegg oppleves det at kommunene fraråder ungdommer å bo i kommunale boliger, da de kan havne tett på personer med rusproblematikk og andre utfordringer. Dette gjør samlokaliserte kommunale boliger mindre egnet til bosetting av ungdommer under 18 år. Enkeltstående kommunale boliger, herunder hybler, vil i prinsippet kunne tjene samme nytten som en hybel formidlet gjennom private utleierye.

Gartnerhaugen koordinerer også husvertiltaket, hvor husverter som leier ut hybel eller leilighet tilknyttet egen bolig kan bistå leietakeren med oppfølging i varierende grad. I disse tilfellene unngår husvertene oppdragsavtaler med barnevernstjenestene eller bydelen som ungdommen tilhører. Husvertene velges ut etter gitte kriterier og gis opplæring før de kan leie ut til ungdommene. Alle husverter gis også jevnlig veiledning, i tillegg til å delta på jevnlig møter sammen med ungdommen og tiltaket.

For ungdommer som er inne i husvertiltaket kan NAV også ofte bistå økonomisk i større grad. Årsaken til dette kan være at det i tilfeller med husvert er lettere å argumentere for at det er behov for støtten. Behovet for husvert kan gjerne være større for de yngste eller ungdommer med større utfordringer enn andre. Flere opplever at det kan være en trygghet at husverten er der, uten at de i særlig grad benytter seg av den praktiske støtten husverten tilbyr. De ansatte beskriver at husvertiltaket kan være et fantastisk tilbud, og at noen husverter særlig bidrar med å støtte ungdommen. Dette kan også gjøre det mulig for Gartnerhaugen å trappe ned oppfølgingen, noe som oppleves positivt ettersom ungdommen bygger relasjoner utenfor barnevernet. Tiltaket kan ende med at husverten slutter med den praktiske oppfølgingen, men at ungdommen fortsatt blir boende i den samme leiligheten eller hybelen. De ansatte beskriver at det er relativt lett å få tak i husverter til vanlig, men at det kan være utfordrende i perioder med stort behov. Det kan også være utfordrende å finne husverter som er «riktig» for hver enkelt ungdom.

5.6 Kostnader

5.6.1 Driftsutgifter i tiltaket

Gartnerhaugen har faste budsjetter, men har samtidig ikke anledning til å avvise henvisninger. Dette medfører at tiltaket må fordele tilgjengelig kapasitet på flere ungdommer dersom flere ungdommer blir henvist til tiltaket, i hvert fall på kort sikt. De ansatte oppgir at de per høsten 2022 har flere ungdommer i tiltaket enn de optimalt sett skulle ønsket gitt ungdommenes behov for oppfølging. Modellen medfører at de månedlige kostnadene per ungdom vil variere etter hvor mange ungdommer som er i tiltaket til enhver tid. Jo færre ungdommer i tiltaket, dess mer tid til oppfølging til hver enkelt og dess dyrere er tiltaket per ungdom.

Gartnerhaugens totale driftsutgifter var nær 6 millioner kroner i 2021 (se Tabell 5-1). Dette var i hovedsak utgifter til personell, og noe øvrige driftsutgifter. Når denne kostnaden fordeles utover årets tolv måneder, og deles på 71 ungdommer som var i tiltaket per 31.12.2021, gir det en

gjennomsnittlig driftskostnad per måned på 7 184 kroner.

Sammenlignet med de to andre tiltakene er dette relativt lavt (omtrent halvparten av utgifter til oppfølging per ungdom), hvilket kan bidra til å underbygge at tiltakets organisering gjør at kapasitet er relativt «tynt spredt».

Tabell 5-1: Driftsutgifter Gartnerhaugen, 2021

Utgifter	2021
Utgifter til personell	5 686 279
Andre driftskostnader	269 483
Samlede driftsutgifter 2021	5 955 762
Driftsutgifter per måned	496 313
Antall ungdommer i tiltak per 31.12.2021	71
Driftsutgifter per ungdom/måned	7 184

Kilde: Gartnerhaugen

Samlede kommunale og offentlige kostnader

Driftskostnader reflekterer primært lønnskostnader til ansatte, samt andre mindre kostnader til drift av tiltakene, men inkluderer ikke kostnader til bolig eller livsopphold for ungdommene.

For ungdom under 18 år betales bolig og livsopphold av foreldrene, eller barnevernet dersom foreldrene ikke har mulighet til å betale. De faktiske kostnadene til bolig varierer noe, avhengig av hvilken type bolig ungdommene ønsker og klarer å oppdrive i det private markedet. Bokostnadene kan ligge på omtrent 7000 kroner per måned. Elever i videregående skole kan få borteboerstipend fra Lånekassen, på inntil 4979 kroner per måned (sats for skoleåret 2022/2023). Resterende beløp og livsopphold dekkes av foreldre og/eller barnevernet. Vi legger til grunn at kommunenes satser for livsopphold er omtrent 6 500 kroner. Dersom ungdommen mottar barnetrygd reduseres satsen deretter (i 2022 er satsen for barnetrygd 1054 kroner for barn over 6 år). Andelen av de totale offentlige utgiftene som dekkes av statlige aktører kan variere, og i beregningene av kommunenes utgifter legger vi til grunn at staten dekker 5000 kroner per ungdom per måned i gjennomsnitt, for alle tiltakene.

I Tabell 5-1 har vi beregnet tentative kostnader for kommuner og det offentlige samlet for bolig, livsopphold og botiltakene samlet sett. De faktiske offentlige kostnadene for den enkelte ungdom vil variere både med ungdommens oppfølgingsbehov, foreldrenes mulighet til å delfinansiere bolig og livsopphold, og også med boligmarkedet i kommunene og den enkelte ungdommens behov for bolig og livsopphold. Vi har estimert samlede kostnader av

botiltaket, inkludert bolig og livsopphold, til omtrent 21 000 kroner i måneden per ungdom.

Tabell 5-2: Gjennomsnittlige månedskostnader per ungdom i Gartnerhaugen

	Gartnerhaugen
Tiltakets driftskostnader	7 184
Kostnad bolig	~7 500
Kostnad livsopphold	~6 500
Samlede offentlige kostnader	~21 000
Av dette - kommunale kostnader	~16 000

Kilde: Tall fra Gartnerhaugen er driftskostnader.

Tiltaket er dermed langt billigere enn både institusjonsplasseringer og forsterkede fosterhjem. For ungdommene i botiltak som har minst oppfølgingsbehov ligger kostnadene for kommunene av botiltakene omtrent på samme nivå som kostnadene av fosterhjem. Botiltakene er noe dyrere for kommunene enn de spesialiserte hjelpetiltakene MST og FFT.

5.7 Virkninger

5.7.1 Hvordan har tiltaket påvirket brukerne?

Mye av hensikten med tiltaket er å lære ungdommene til å følge opp viktige områder i eget liv og dermed bli mer selvstendig og i større grad ta ansvar for eget liv. Tiltaket har fokus på ungdommenes behov og de områdene av livet som ungdommene har mest behov for hjelp til å håndtere, det kan for eksempel være oppfølging av helse/helsehjelp, skole/arbeid, bosituasjon og sosialt nettverk.

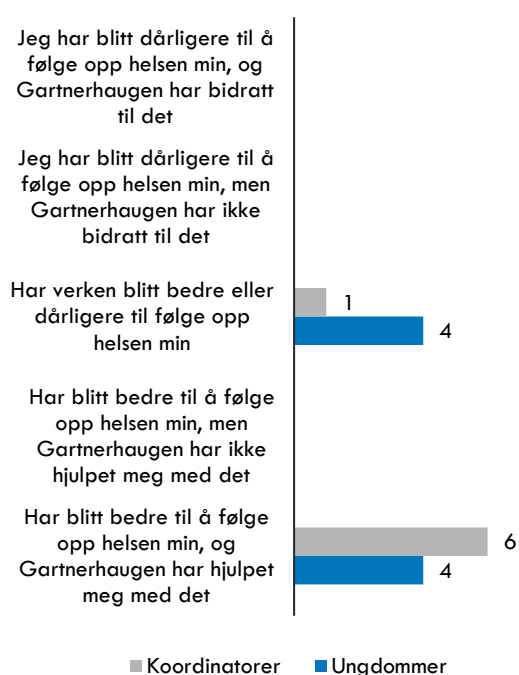
Helse

Gjennom å kartlegge og følge opp ungdommenes helsebehov, samtidig som det arbeides mot at ungdommen etter hvert skal kunne ha oversikt over og følge opp dette selv, kan tiltaket ha en positiv effekt på ungdommenes evne til å følge opp egen helse. Koordinatorere spiller en viktig rolle når det gjelder å oppmuntre og motivere ungdommene til å starte opp og fullføre nødvendige behandlinger i helsetjenesten. For enkelte kan dette også innebære å starte opp og/eller fullføre rusbehandling. Videre bidrar koordinatorere også ofte med praktiske ting for å støtte ungdommen i kontakten med helsetjenestene, som å bestille time, minne ungdommen på å møte opp til timer og følge behandlingsplaner. Dette innebærer også at koordinatorere aktivt går i dialog med helsetjenester for å bidra til at ungdommen får det tilbudet de har behov for og at tilbudet tilrettelegges for ungdommens behov. Eksempelvis vil koordinator være et talerør for ungdommenes sak, der de kanskje ikke klarer å ordlegge seg godt selv, og være en pådriver for at ungdommene skal få prioritet inn i

helsetjenesten. Koordinatorene oppgir at de bruker mye tid på dette, og det er ikke alltid de lykkes, men ved å ta en slik rolle bidrar de til at ungdommene i større grad får oppfølging fra helsetjenesten og at de også i større grad klarer å ta imot og nyttiggjøre seg oppfølgingen.

I spørreundersøkelsen, som er besvart av ungdommene i tiltaket, svarer halvparten av ungdommene (4 av 8) at de opplever at tiltaket har hjulpet dem til å bli bedre til å følge opp egen helse (Figur 5-7), mens 6 av 7 koordinatorene svarer det samme.

Figur 5-7: Ungdommer og koordinatore sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens evne til å følge opp sin fysiske eller psykiske helse

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av Gartnerhaugen på vegne av Oslo Economics.

Merknad: N(Koordinatorer)=7 og N(Ungdommer)=8

Skole og arbeid

Tiltaket kan også spille også en viktig rolle når det gjelder å hjelpe ungdom til å gjennomføre skole eller å stå i arbeid. Det er først og fremst skole som er relevant for ungdommer under 18 år.

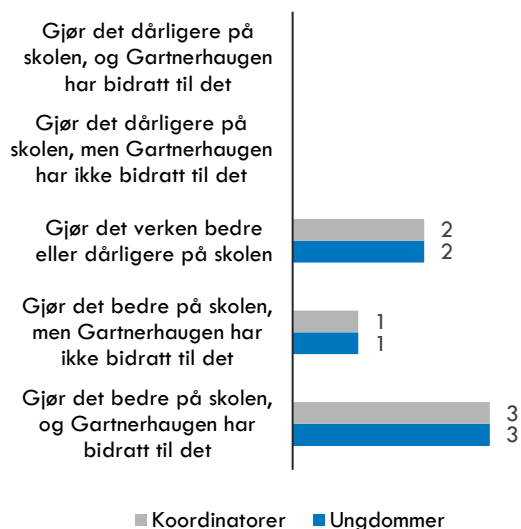
Dersom bosituasjonen og oppfølgingen bidrar til å stabilisere ungdommens liv og fungering, vil det også gi ungdommen bedre forutsetninger for å kunne fungere godt på skolen. Oppfølgingen i tiltaket kan også innebære å støtte ungdommene direkte i skolesituasjonen og å motivere ungdommene til å delta og følge opp aktiviteter i skolen.

Oppfølgingen vil også kunne innebære samarbeid med skolen, og andre aktører rundt ungdommen, for å bidra til å tilrettelegge systemene rundt ungdommen slik at ungdommen skal ha bedre forutsetninger for å kunne delta på skolen. Koordinatoren i tiltaket opptre som en støttespiller for ungdommen, en som kjenner ungdommens behov godt og som dermed kan «tale ungdommens sak» i dialogen både med skole og andre aktører, sånn at det også blir lettere for skole og andre aktører og tilrettelegge for ungdommens situasjon. Dette bidraget til samordningen av tjenester kan potensielt ha virkning både direkte inn i skolens tilrettelegging rundt ungdommen, mens også indirekte ved at ungdommen fungerer bedre på skolen når andre tjenester og elementer av livet fungerer. Det samme vil kunne gjelde i en eventuell arbeidssituasjon. Det er derfor flere elementer i tiltaket som kan bidra til å bedre ungdommenes forutsetninger for deltakelse og prestasjon på skole og i arbeid.

To av de åtte brukerne har som svart på spørreundersøkelsen fra Gartnerhaugen, oppgir «vet ikke» eller «ikke relevant» på spørsmål om tiltaket har påvirket skoleprestasjoner. Vi antar at dette betyr at de ikke går på skolen. Av de resterende, svarer tre av seks at de opplever at tiltaket har hjulpet dem til å presentere bedre på skolen, mens tre av seks koordinatorene svarer det samme.

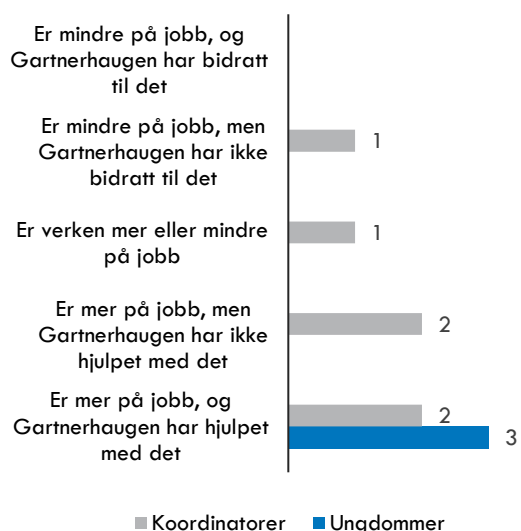
Av de åtte ungdommene som har svart på brukerundersøkelsen, svarer fem «vet ikke» eller «ikke relevant» på spørsmålet om tiltakets virkning på arbeidsevne. Vi antar at disse ikke er i arbeid. Av de resterende tre svarer alle at tiltaket har gjort dem bedre rustet til å være i arbeid.

Figur 5-8: Ungdommer og koordinatore sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens prestasjoner på skolen

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av Gartnerhaugen på vegne av Oslo Economics.
Merknad: N(Koordinatorer)=7 og N(Ungdommer)=8. Det er én koordinator og én ungdom som har oppgitt at de ikke vet eller at spørsmålet ikke er relevant. Disse er utelatt fra figuren.

Figur 5-9: Ungdommer og koordinatore sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens evne til å være i jobb

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av Gartnerhaugen på vegne av Oslo Economics.
Merknad: N(Koordinatorer)=7 og N(Ungdommer)=8. Det er henholdsvis en koordinator og fem ungdommer som har oppgitt at de ikke vet eller at spørsmålet ikke er relevant. Disse er utelatt fra figuren.

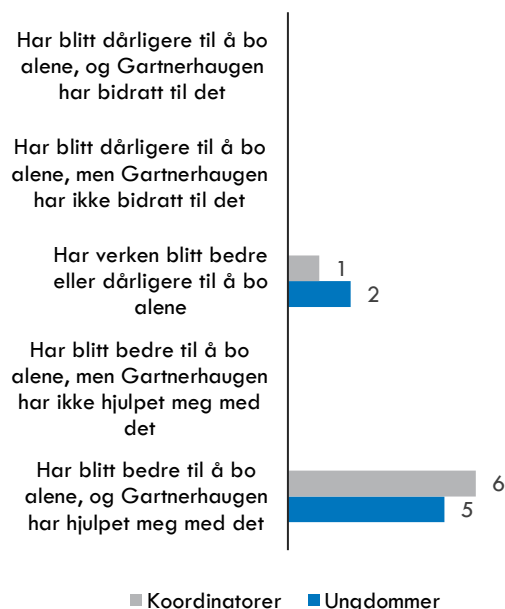
Boevne

Botiltakene innebærer en overgang fra å bo sammen med andre voksenpersoner til å bo alene for nær sagt

alle ungdommene. Mye av oppfølgingen i botiltaket er også rettet mot å støtte ungdommen i denne overgangen, både når det gjelder å få på plass økonomi rundt bosituasjonen og også i å håndtere sentrale elementer ved å bo alene, som å handle og lage mat, vaske, betale regninger osv.

Svar fra spørreundersøkelsen viser også at både ungdommer og koordinatore opplever at tiltaket har en positiv påvirkning på ungdommenes evne til å bo alene. Fem av åtte ungdommer som har besvart brukerundersøkelsen oppgir at Gartnerhaugen har hjulpet dem til å bli bedre til å bo alene, mens seks av syv koordinatore oppgir det samme.

Figur 5-10: Ungdommer og koordinatore sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens evne til å bo alene

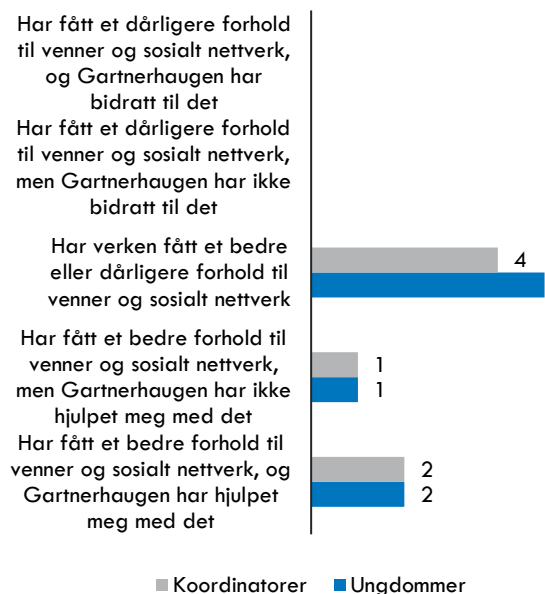
Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av Gartnerhaugen på vegne av Oslo Economics.
Merknad: N(Koordinatorer)=7 og N(Ungdommer)=8. Det er en ungdom som har oppgitt at de ikke vet eller at spørsmålet ikke er relevant. Disse er utelatt fra figuren.

Nettverk

Mange ungdommer i Gartnerhaugen har et dårlig forhold til foreldrene og nærmeste familie, og lite nettverk utenom. Koordinatorene i tiltaket jobber aktivt for å hjelpe ungdommene med å bygge og utvikle et bedre forhold til både foreldre, annen familie og annet nettverk (se omtale av dette i Kapittel 5.4.4).

I spørreundersøkelsen oppgir imidlertid kun 2 av 8 ungdommer at de opplever at tiltaket har bidratt til at ungdommen har fått et bedre forhold til venner og annet sosialt nettverk, mens to av syv koordinatore oppgir det samme.

Figur 5-11: Ungdommer og koordinatore sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens forhold til venner og annet sosialt nettverk

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av Gartnerhaugen på vegne av Oslo Economics.

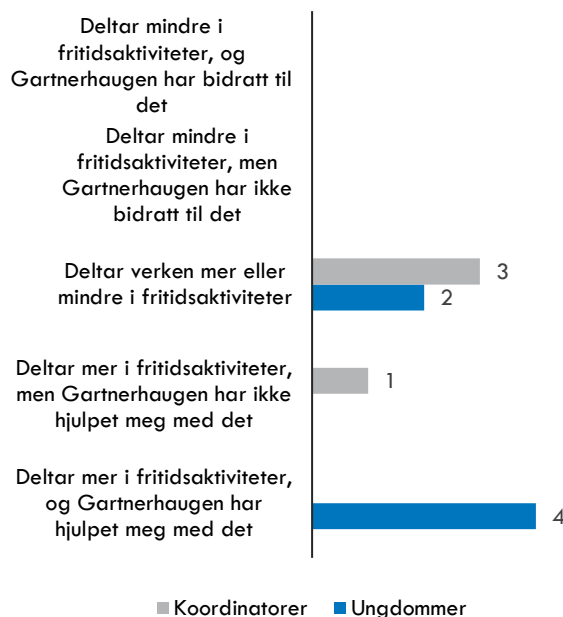
Merknad: N(Koordinatorer)=7 og N(Ungdommer)=8.

Fritidsaktiviteter

Koordinatorene kan også hjelpe ungdommene inn i fritidsaktiviteter, hvis det er noe ungdommen ønsker eller har behov for. Det er imidlertid ikke så mange som deltar i fritidsaktiviteter. Ungdommene har ofte store utfordringer med å håndtere de mest sentrale elementene i livet, og har gjerne ikke kapasitet til fritidsaktiviteter utover det. For enkelte kan likevel fritidsaktiviteter være viktig, og i slike tilfeller vil koordinatorene kunne hjelpe dem å finne en aktivitet og støtte dem i deltakelsen.

Fire av åtte ungdommer som har besvart brukerundersøkelsen opplever at Gartnerhaugen har bidratt til at de deltar mer i fritidsaktiviteter.

Figur 5-12: Ungdommer og koordinatore sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens deltakelse i fritidsaktiviteter

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av Gartnerhaugen på vegne av Oslo Economics.

Merknad: N(Koordinatorer)=7 og N(Ungdommer)=8. Det er tre koordinatore og to ungdommer som har oppgitt at de ikke vet eller at spørsmålet ikke er relevant. Disse er utelatt fra figuren.

Ungdommens liv samlet sett

Samlet sett vil tiltaket, gjennom å hjelpe ungdommene med ulike deler av livet, på kort sikt kunne bidra til å gi ungdommene ro og stabilitet i livssituasjonen, som gjør at de fungerer bedre i hverdagen, og på lengre sikt kunne bidra til å gjøre ungdommene mer selvstendige og trygge på seg selv.

Ungdommene i Gartnerhaugen mottar systematisk oppfølging, spesielt innrettet for å gjøre dem selvstendige og sikre at ungdommen er rustet for et liv etter tiltaket. Sammenlignet med å bli boende i et hjem som gir ungdommene dårlige forutsetninger for å mestre overgangen til voksenlivet, eller i et fosterhjem der oppfølgingen ikke er like systematisk og målrettet, synes kommunale botiltak for mange ungdommer å ha bedre forutsetning for å gjøre ungdommene rustet for livet etter tiltaket.

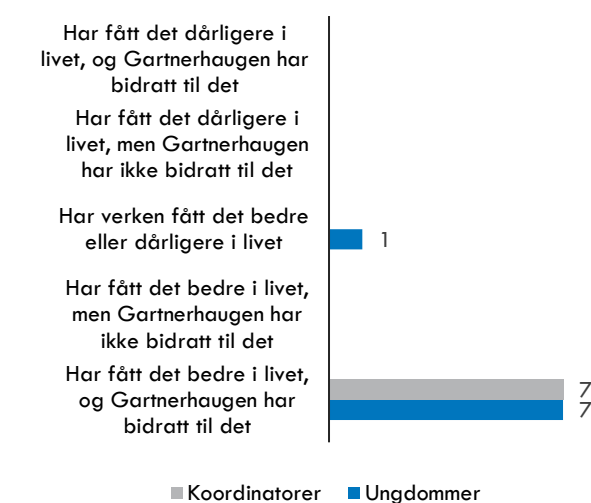
Ansatte beskriver hvordan ungdom som regel opplever stor personlig utvikling i løpet av tiltaksperioden. Det fortelles i samtale at tiltaket mange ganger har fått henvist ungdom, som ikke har fungert på institusjon. Beskrivelsen tiltaket får av disse ungdommene indikerer ofte at «her kommer det dynamitt». Når ungdommene kommer i tiltaket opplever det som at ungdommen lander mer følelsesmessig og er mindre utagerende enn forespeilet. Tiltaket opplever derfor at de for flere

ungdommer bidrar til å forebygge en negativ utvikling i ungdommens liv, for eksempel i form av å unngå at et lite rusproblem utvikler seg større eller at atferdsproblemer utvikler seg til lovbrudd og en kriminell løpebane.

Samtidig oppgir flere av våre informanter at det ikke er gitt at disse ungdommene klarer seg godt på egenhånd etter tiltaket. Mange vil fortsatt være avhengig av bistand fra NAV, noen videreutvikler et begynnende rusproblem og mange har fortsatt store psykiske utfordringer også når de er ferdige med tiltaket. Dette handler, ifølge våre informanter, om at mange av ungdommene har svært dårlige forutsetninger, og at ikke alle klarer å nyttiggjøre seg hjelpen. Det er aktørenes vurdering at disse ikke ville fått bedre forutsetninger i alternative tiltak.

Svar fra spørreundersøkelsen indikerer også at tiltaket har en positiv innvirkning på ungdommenes liv samlet sett – syv av åtte ungdommer oppgir at de opplever at Gartnerhaugen har bidratt til at de har fått det bedre i livet, det samme gjør syv av syv koordinatorene.

Figur 5-13: Ungdommer og koordinatore sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens liv samlet sett

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av Gartnerhaugen på vegne av Oslo Economics.

Merknad: N(Koordinatorer)=7 og N(Ungdommer)=8.

5.7.2 Brukervirkninger i forhold til alternative tiltak

For ungdommene i Gartnerhaugen brukes tiltaket i hovedsak som alternativ til å bo i et dårlig fungerende eller konfliktfyllt hjem, kanskje med hjelpetiltak fra barnevernet, eller som et alternativ til å flytte til institusjon eller i fosterhjem. Virkninger av et opphold i Gartnerhaugen må derfor vurderes opp mot virkninger av disse alternativene. Våre informanter fra tiltaket selv og barneverntjenesten vurderer i

hovedsak at Gartnerhaugen fungerer bedre enn disse alternativene, for de ungdommene som vurderes å passe i Gartnerhaugen. Dette siste er altså en viktig forutsetning. Noen vil ha det bedre hjemme, og andre vil ha det bedre i institusjon, avhengig av den enkeltes situasjon og behov.

Virkninger sammenlignet med å bli boende hjemme

For målgruppen i Gartnerhaugen er hjemmesituasjonen ofte vanskelig, og dette gir ungdommene dårlige forutsetninger for å håndtere sentrale elementer i hverdagen og overgangen til voksenlivet. Som tidligere beskrevet bor mange av disse ungdommene gjerne hos foreldre som fungerer dårlig som omsorgspersoner, og som derfor ikke evner å følge opp ungdommene i tilstrekkelig grad, for eksempel som følge av utfordringer knyttet til rus eller psykiske lidelser. I Gartnerhaugen får ungdommen tilgang på en fast, stabil og trygg voksenperson med utdanning innen helse- eller sosialfag, relasjons- og veiledningskompetanse, samt kompetanse på og erfaring med å følge opp ungdom. Det vurderes derfor som sannsynlig at mange av ungdommene som ellers ville ha blitt boende hjemme, vil få bedre oppfølging i Gartnerhaugen.

For de som alternativt ikke har en trygg voksenrelasjon og voksenstøtte i hjemmesituasjonen, vil noe av den mest sentrale forskjellen ved å flytte til Gartnerhaugen være å kunne få en tett og trygg relasjon til en voksen som gir støtte og omsorg, på ungdommens premisser. Koordinatoren blir en samtalepartner som skal se og møte ungdommens behov, men samtidig balanserer det å gi støtte opp mot å stille krav.

I tillegg til det rene omsorgselementet, får ungdommene støtte og profesjonell oppfølging til å håndtere sentrale elementer i livet. Det kan være ulike områder hvor ungdommene har behov for oppfølging, for eksempel knyttet til helse, skole og/eller arbeid, eller oppfølging knyttet til selve bosituasjonen. For ungdommer som ellers har manglet oppfølging og trygge voksenpersoner i livet, vil denne oppfølgingen i overgangen til voksenlivet kunne være avgjørende for at de skal håndtere livene sine og bli trygge, og selvstendige voksenpersoner. For at disse ungdommene skal ha bedre forutsetninger i botiltaket, sammenlignet med hjemmesituasjon, er det imidlertid avgjørende at oppfølgingen er av bedre kvalitet enn oppfølgingen de fikk hjemme, samt at de får hjelp til også å håndtere det å bo alene.

I flere tilfeller kan forholdet mellom barnet og foreldrene i hjemmet også være ustabil og preget av konflikter. Oslo Economics og NIBR (2021) beskriver i sin rapport fra 2021 et typetilfelle med en jente på 17 år som går på skole og bor hjemme med et ellers godt nettverk, men hvor konfliktnivået med moren er

høyt. Konfliktnivået skyldes ikke at moren mangler omsorgsevne, men noe har skåret seg i relasjonen mellom mor og datter. Jenta får derfor tilbud om å flytte inn i et kommunalt botiltak. For denne typen ungdommer vil det å kunne bo i egen bolig, med avstand fra den konfliktfylte situasjonen i hjemmet, kunne bidra til å gi ungdommen mer ro og stabilitet i livet. Gjennom å skape avstand til et konfliktfylt forhold kan det gi grunnlag for en bedre relasjon på sikt. Dette avhenger imidlertid av at oppfølgingen i tiltaket erstatter også de delene av voksenoppfølgingen i hjemmet som kanskje fungerte godt. I botiltaket vil jenta trolig ha behov for hjelp til å klare i bo alene, herunder matinnkjøp, vasking, betale regninger, osv. Dersom hun blir stående helt alene i dette, er det ikke sikkert botiltaket tilfører stabilitet.

Som nevnt over er det særlig avgjørende at koordinator klarer å etablere en trygg og omsorgsbasert relasjon til ungdommen for at ungdommen skal få de positive virkningene i form av økt stabilitet og fungering, sammenlignet med forventet utfall i hjemmesituasjon. Dette gjelder særlig i tilfeller der barnet har en god relasjon til forelder, men hvor forelder av ulike årsaker klarer ikke følge opp tilstrekkelig. Oslo Economics og NIBR (2021) beskriver i sin rapport et annet typetilfelle, der en far i perioder sliter med psykiske vansker. Datteren på 17 år har gjennom ungdommen inntatt en større omsorgsrolle for faren enn normalt, men er sliten av dette. Barnevernet i kommunen tilbyr et botiltak til datteren i en tid hvor faren er inne i en dårlig periode. Faren og datteren har fortsatt en god relasjon, i tillegg har datteren en eldre søster som følger henne opp. For at botiltaket i slike tilfeller skal virke bedre enn å bli boende hjemme, må følgende oppfølgingen være både tryggere og tettere enn det forelder kan tilby.

Virkninger sammenlignet med å være aleneboende

For enkelte ungdommer vurderes det mest nærliggende alternativet til Gartnerhaugen å være aleneboende med eller uten tiltak fra barnevernet. Aktuelle tiltak for denne delen av målgruppen antas å være tilbud om booppfølging fra NAV grunnet rus eller råd og veiledning fra barnevernstjenesten (for de under 18 år). For ungdom under 18 år som bor alene, er det grunn til å tro at barnevernet vil ha relativt tett oppfølging. Hvorvidt Gartnerhaugen virker bedre for ungdommene enn denne alternative oppfølgingen, vil avhenge av bosituasjonen og kvaliteten i den alternative oppfølgingen. Det er imidlertid grunn til å tro at alternativ oppfølging vil være mindre systematisk og skreddersydd til ungdommenes behov i overgangsfasen til voksenlivet.

Det synes derfor som sannsynlig å anta at ungdommen i Gartnerhaugen vil få bedre forutsetninger til å

etablere ro, stabilitet og selvstendighet, samt evne til å følge opp ulike aspekter av livet, som helse, skole og arbeid, sammenlignet med alternativ oppfølging som aleneboende. På samme måte som for ungdom som alternativt ville bodd i hjemmet, vil også virkningene for gruppen som alternativt ville bodd alene med annen type oppfølging avhenge av at koordinator klarer å etablere en trygg og omsorgsbasert relasjon til ungdommen, samt evner å utarbeide en plan for oppfølging som bistår ungdommen på de områdene der det er mest behov.

Virkninger sammenlignet med opphold i institusjon eller plassering i nytt fosterhjem

For flere ungdommer ville alternativet ha vært et opphold i institusjon eller fosterhjem, dersom ungdommen ikke hadde kunnet bo hjemme og ikke hadde kunnet bo alene.

Den primære målgruppen for barnevernsinstitusjoner er barn som trenger, og kan nytte seg av, den systematiske utviklingsstøtten og behandlingen institusjonene kan tilby. Når det gjelder tilgang på voksenpersoner med relevant kompetanse til å følge opp ungdommer med spesielle behov, for eksempel knyttet til psykisk helse og atferdsproblemer, kan institusjon følgelig tilby ungdommen en del av de samme kvalitetene som botiltakene kan, og med enda tettere oppfølging og tilstedeværelse.

Ved institusjon tildeles ikke nødvendigvis ungdommen den samme faste kontaktpersonen, som ungdommen kan etablere en trygg relasjon til. Tidligere utredninger viser at barn og unge i barnevernsinstitusjoner ofte opplever at de må forholde seg til mange forskjellige ansatte, i mange tilfeller også ufaglærte og vikarer (Menon, 2020b). Hyppig utskifting av personale og mangelfull kompetanse kan i mange tilfeller føre til at barna føler seg utrygge. Det synes derfor rimelig å anta at botiltak i mange tilfeller vil kunne tilby ungdom mer personilpasset og trygg oppfølging, sammenlignet med institusjon, forutsatt at ungdommen er selvstendig nok til å kunne bo alene.

Tilgangen på en trygg og stabil voksenperson kan i større grad vært til stede for ungdommer som plasseres i fosterhjem. Det stilles krav til at alle fosterforeldre skal gjennomgå grunnopplæring før eller i kort tid etter barnet flytter inn. Det kreves imidlertid ikke utdanning innen helse- eller sosialfag eller relasjons- og veiledningskompetanse. Det kan derfor argumenteres for at ungdom vil kunne få tilgang på mer systematisk og faglig fundert oppfølging i kommunale botiltak, sammenlignet med i fosterhjem.

Mange ungdommer i målgruppen for kommunale botiltak er også i en løsrivelsesfase og ønsker ofte

ikke å knytte seg til en ny familie. Situasjonene hvor botiltakene fremstår som et godt alternativ til å etablere et nytt fosterhjem, er særlig der det er unge med en viss grad av egenmestring. Et typetilfelle som beskrives av Oslo Economics og NIBR (2021) er en gutt på 16 år som har utfordringer med egen psykisk helse og et noe overdrevet alkoholbruk i perioder. Barnevernet i kommunen vurderer at omsorgssituasjonen ikke er alvorlig nok til at det oppfyller vilkår for omsorgsovertakelse, men at det heller ikke er hensiktsmessig med hjelpetiltak i hjemmet. Gutten er ung, men selvstendig for alderen, og ønsker på ingen måte en fosterfamilie. Gutten tilbys en sokkelleilighet hos en vertsfamilie, som følger opp med praktiske gjøremål i dagliglivet, i tillegg til oppfølging fra barnevernet. Kommunale botiltak kan for denne typen ungdommer tilby oppfølging fra en trygg og stabil voksenperson, på mange måter lignende fosterhjem, samtidig som ungdommen får mulighet til å leve et selvstendig liv.

Oslo Economics og NIBR (2021) beskriver et annet typetilfelle der en gutt på 16 er enebarn og bor med en enslig mor som har lange arbeidsdager, helseutfordringer og ikke klarer å følge opp barnet sitt. Gutten trekkes mot dårlige miljøer, sliter i økende grad psykisk og er lett påvirkelig, med fare for forverring. Barnevernet ser behov for tett oppfølging og bistand. Institusjonsopphold vil imidlertid sende gutten langt vekk fra moren som gutten er glad i, og det er en risiko for at et hardt miljø på institusjon kan forverre situasjonen. Barnevernet i kommunen tilbyr istedenfor et bofellesskap med stor grad av oppfølging, der de er kjent med beboer-sammensetningen og vet at gutten kan få tett og god oppfølging fra en voksenperson. I dette, og i mange tilfeller, er det en stor fordel for ungdommen at de kan beholde kontakten med nærmiljøet når de bor i Gartnerhaugen, de kan fortsette på samme skole og de kan beholde kontakten med eventuelle ressurspersoner i livet, som tanter, onkler eller andre støttepersoner rundt familien.

Det synes rimelig å anta at tiltaket, sammenlignet med både fosterhjem og institusjon, har bedre forutsetninger for å øke ungdommenes boevne. Tiltaket jobber aktivt for å få ungdommene ut i en egnet bolig og for å legge til rette for at den enkelte skal klare å ivareta boforholdet over tid, blant annet gjennom opplæring i økonomistyring, praktiske ferdigheter i det å bo og vedlikehold av bolig. Om tiltaket er bedre rustet til å hjelpe ungdommene med å skaffe og beholde arbeid eller å fullføre skole, sammenlignet med for eksempel fosterhjem og institusjon, er usikkert. De ansatte oppgir selv i samtale at de opplever at flere av ungdommene de følger opp ikke hadde klart å fullføre skolen om det ikke hadde vært for tiltaket. Tiltaket samarbeider tett med

flere skoler, og gjennomfører blant annet jevnlig samarbeidsmøter hvor det diskuteres hvordan skolen best kan tilrettelegge for ungdommen.

De ansatte trekker også i samtale frem at de opplever at tiltaket, i større grad enn institusjon, evner å gjøre ungdommen selvstendige og uavhengige. En ansatt begrunner dette med at opphold på institusjon kan beskrives som en slags «kunstig kontekst», ved at ungdommen må forholde seg til rammer og relasjoner som ikke nødvendigvis eksisterer på «utsiden», i det virkelige livet. Den ansatte forteller videre at de opplever at mange ungdom kanskje kan fungere godt i denne konteksten, men at det gjør dem lite forberedt på hva som vil møte dem i det virkelige livet, når oppholdet på institusjon er over. Tiltaket, på sin side, lærer ungdommen å leve og håndtere det virkelige livet.

5.7.3 Samfunnsvirkninger

Tiltaket kan trolig gjennom økt selvstendiggjøring og mestring av eget liv gi ungdommene bedre forutsetninger for å stå på egne ben i voksenlivet, ta vare på egen helse og delta på i egen skolegang. Alt dette gir bedre forutsetninger for å leve gode og lange liv som voksne, for å kunne delta i arbeidslivet som voksen og for å bli økonomisk selvstendig. Ungdommene i Gartnerhaugen er i utgangspunktet sårbare ungdommer, som gjerne har utfordringer på flere områder i livet og er i en avgjørende fase hvor de skal etablere seg på egenhånd i voksenlivet. Årene i overgangen fra ungdom til voksen kan være avgjørende for resten av livet. Tiltaket kan derfor utgjøre forskjellen mellom at en ungdom klarer seg på egne ben resten av livet, og et liv med dårlig helse og økonomisk avhengighet av det offentlige. For ungdommene som lykkes med denne selvstendigjøringen gjennom tiltaket, kan de positive virkningene derfor tenkes å bli livsvarige.

Økt livskvalitet for den enkelte, men også for pårørende, er en viktig del av samfunnsgevinsten. Bedre fysisk og psykisk helse i ungdomstiden gir ungdommene bedre helsemessige forutsetninger gjennom et langt liv. Dette vil igjen kunne ha stor betydning for livskvaliteten og helsen blant pårørende.

I den grad tiltaket bidrar til at ungdommer, som ellers ikke ville ha deltatt i arbeidslivet, klarer å stå i og beholde arbeid over livsløpet, har stor verdi også for samfunnet. Økt arbeidsdeltakelse gir også økt verdiskapning og skatteinngang for staten. Arbeidsdeltakelse reduserer også behovet for å motta trygdeytelser over livsløpet. I sum er utgjør dette betydelige besparelser for offentlige budsjetter.

Stabilitet, trygghet og selvstendighet i ungdomstiden gir dem også bedre forutsetninger for å unngå

kriminalitet, både i ungdommen og i voksen alder. Redusert kriminalitet er en betydelig, potensiell samfunnsgevinst.

Verken tiltaket eller noen av de andre offentlige instansene rundt disse ungdommene har oversikt over hvor mange som «lykkes» gjennom tiltaket. Det vi vet er at mange lykkes, i form av at de og koordinator opplever at de mestrer livene sine bedre under tiltaket. Det er imidlertid ingen som har en samlet oversikt over hvordan det går med disse i etterkant. Å lykkes i tiltaket betyr heller ikke nødvendigvis at de blir økonomisk uavhengige etter tiltaket. Mange vil ha behov for bistand fra NAV og andre offentlige tjenester i lang tid etterpå, og kanskje livet ut. Det er også en del som ikke lykkes i tiltaket, ved at livssituasjonen ikke bedrer seg i særlig grad, de får kanskje ikke bukt med sine psykiske utfordringer og rusproblemer kan eskalere. Det er vanskelig å si om noen av disse kunne hatt bedre forutsetninger i andre tiltak, men trolig vil det alltid være noen som ikke nyttiggjør seg av tiltaket selv om man i utgangspunktet tenkte at tiltaket var det beste alternativet.

5.7.4 Virker tiltaket i tråd med målene?

I brukerundersøkelsen oppgir de fleste brukerne at de jobber godt med målene de har satt seg i tiltaket, og at tiltaket har bidratt til at de har det bedre i livet. Omtrent halvparten av brukerne oppgir også at tiltaket har hjulpet dem å følge opp egen helse og å få bedre boevne.

Både ansatte og andre samarbeidende tjenester opplever i hovedsak at metoden som tilbys i tiltaket fungerer godt for å bidra til økt livsmestring og selvstendiggjøring av brukerne. Selv om ikke alle brukerne klarer å nyttiggjøre seg tiltaket, oppleves tiltaket likevel som det beste alternativet disse kan tilbys.

Vår informant fra barnevernet opplever også Gartnerhaugen som et særlig godt tiltak for de ungdommene som trenger hjelp i overgangen mellom ungdomsårene og voksenlivet. For disse ungdommene kan tiltaket være viktig for at ungdommen skal klare å mestre livet som voksen, blant annet når det gjelder å benytte seg av ulike tjenester, som NAV og helsetjenester, eller som en informant omtaler som «det andre ungdommer får til selv med støtte fra foreldrene sine». Informanten i barnevernet forteller at Gartnerhaugen for disse ungdommene i en periode kan gå inn og kompensere for manglende ferdigheter, både hos ungdommen selv og hos ungdommens foreldre.

Vår vurdering er at Gartnerhaugen i stor grad virker i tråd med målet om å gi støtte, omsorg og kunnskap for at ungdommer skal leve et godt ungdomsliv og på sikt bli aktive og likeverdige deltakere i samfunnet.

Metoden virker godt egnet til å ruste ungdommene i overgangen fra ungdom til voksenliv. Mange av brukerne vil likevel ikke være spesielt godt rustet for et selvstendig voksenliv når de går ut av tiltaket. Så lenge tiltaket tildeles basert på en grundig kartlegging og vurdering av ungdommenes behov, så er det heller ikke grunn til å tro at andre tiltak vil egne seg bedre. Sentrale elementer ved tiltaket som skiller tiltaket fra andre alternative tiltak for denne målgruppen er egen bolig i nærmiljøet, tett oppfølging fra en stabil voksenperson og fokus på selvstendiggjøring. Verken institusjon, fosterhjem eller hjelpetiltak i hjemmet innehar disse elementene på samme måte. Tiltaket utgjør dermed en viktig mulighet for ungdom i barnevernet, som ikke passer inn i alternative tiltak.

5.8 Suksesskriterier og barrierer

I det følgende lister vi opp det aktørene selv fremhever som de viktigste suksesskriteriene for at tiltaket skal oppnå sine overordnede mål, samt hva som vurderes å være de mest sentrale barrierene/hindrene for måloppnåelse.

5.8.1 Frivillighet

Ungdommen får selv være med på å bestemme om vedkommende ønsker tiltaket, samt hvor lenge tiltaket skal vare. Dette bidrar det også gjerne til å gjøre ungdommen mer investert i målene og oppfølgingen, fordi ungdommen føler seg hørt og som en aktiv deltaker i tiltaket.

5.8.2 Tilgjengelighet, fleksibilitet, og individuell tilrettelegging

Koordinatorerne tilpasser måten de jobber på avhengig av hva ungdommene har behov for, og følger opp ungdommen der de er. Dette er ikke så vanlig i andre deler av hjelpeapparatet. Det finnes heller ingen konkret mal for hvordan oppfølgingen skal være. Hver enkelt koordinator står fritt til å skreddersy oppfølgingen til hver enkelt ungdom, avhengig av hva de og ungdommen selv opplever at det er behov for. I en brukerundersøkelse gjennomført av Gartnerhaugen høsten 2020 oppgir en ungdom følgende: «Har fått mye treff og samtaler. Veldig fint at jeg kan bli hentet på jobb og at samtalerne kan være hjemme hos meg, det settes veldig pris på. Da slipper jeg å stresse mye med dette.»

Det trekkes også frem som viktig at de ansatte også jobber og møter ungdommene på kveldstid, og at de ikke kun er tilgjengelig for ungdom når mange uansett er på skole eller på arbeid.

5.8.3 Fokus på tiden etter tiltaket

Tiltaket jobber aktivt og målrettet for å sikre at ungdommen skal kunne stå på egne ben når tiltaket

avsluttes. Dette gjøres både gjennom å koble på de delene av hjelpeapparatet som ungdommen har behov for, for eksempel NAV og/eller ulike deler av helsetjenesten, samt ved å hjelpe ungdommen med å pleie og styrke sitt personlige nettverk.

I arbeidet mot ungdommens selvstendighet, sentralt at relasjonen mellom koordinator og ungdommen ikke blir for tett/personlig. Selv om koordinator skal hjelpe ungdommen med å mestre ulike deler av livet er det viktig at koordinator hele tiden er bevisst på at formålet med tiltaket er at koordinator skal være overflødig. I dette ligger det at det ikke nødvendigvis er tilrådelig at koordinator er med på å feire ungdommens bursdag, jul eller lignende. Selv om koordinator skal være tilgjengelig for ungdommen ved behov, er det også viktig at koordinatoren ikke gjør seg tilgjengelig utover avtalte tider (med mindre koordinator vurderer at det er særlig behov for dette). Dette «tvinger» ungdommen til å lære seg å benytte seg av eget nettverk og andre deler av hjelpeapparatet.

5.8.4 Samarbeid med andre aktører

Samarbeid med andre aktører i tjenesteapparatet rundt ungdommen er en viktig del av arbeidet med å støtte ungdommen til å etablere og nyttiggjøre seg de tjenestene den enkelte har behov for. Det at koordinatorene bruker tid på å få det samlede tjenesteapparatet rundt ungdommen til å fungere, er derfor et viktig suksesskriterium i tiltaket.

I den grad koordinatoren lykkes med å være tett på ungdommene i mange hverdagssituasjoner, kan koordinatoren bygge en mer helhetlig og kontekstuell forståelse for den enkelte ungdommens situasjon. Dette til forskjell fra de mer sektoriserede fagperspektivene som ligger i det generelle hjelpeapparatet, hvor blant annet barnevernet og BUP kan plasseres. Koordinator kan da spille en viktig rolle opp mot andre aktører i tjenesteapparatet ved å ha god kjennskap til ungdommens behov og kunne formidle dette til de andre tjenestene, sånn at det samlede tjenesteapparatet i større grad kan rigges rundt ungdommens sentrale behov.

Det er varierende hvor godt samarbeidet med de ulike tjenestene fungerer. For noen ungdom og med noen tjenester fungerer det godt, men det hender også at samarbeidet kan være utfordrende. Dette kan handle om ulik forståelse for hva som er tiltakets ansvar og hva som er andre tjenesters ansvar, samt utfordringer knyttet til å få prioritet for brukerne hos andre tjenester.

For å få samordningen av tjenestene rundt ungdommene til å fungere godt er det også viktig at ungdommen selv er med på samarbeidsmøter, så

langt det er mulig, slik at samarbeidet har fokus på ungdommens viktigste behov.

5.8.5 Økt tilfang reduserer oppfølgingstid per ungdom

Gartnerhaugen har ikke mulighet til å avvise ungdom som henvises til tiltaket. Konsekvensen av dette, så lenge tiltakets budsjetter ikke øker, er at oppfølgings-tiden per ungdom reduseres. Ansatte gir også i samtale uttrykk for at det hender at de føler at de ikke strekker til innenfor rammen av tiltaket. Det er ingenting som tilsier at oppfølgingen fra koordinatorene er dårligere, eller at virkningene for ungdommer i Gartnerhaugen er svakere, sammenlignet med andre tiltak. Det er imidlertid en fare for at en jevn økning i antall ungdommer i tiltaket vil kunne gå utover kvaliteten på innholdet i oppfølgingen. En ungdom oppgir følgende i brukerundersøkelsen fra 2020: «Hjelpen har vært bra, har fått oppfølging i flere år, og opplevde at de ansatte strakk seg langt for å hjelpe til. Men de ansatte kunne vært mer tilgjengelige, opplevde noen ganger at de ikke tok seg tid.»

5.8.6 Kan være vanskelig å finne bolig

De ansatte trekker frem at det tidvis kan være utfordrende å finne en egner bolig til ungdommene. Dette henger blant annet sammen med at økonomiske begrensninger gjøre at utvalget tilgjengelige boliger er lite, for eksempel fordi kollektiv for enkelte ungdommer ikke vurderes hensiktsmessig. Videre er mange utleierye skeptiske til å leie ut til ungdommene (f.eks. når det viser seg at de har depositumsgaranti fra NAV).

6. DUE/Foyer Bodø

DUE og Foyer i Bodø er to ulike botiltak med felles organisasjon og drift. I DUE bor ungdommene i private utleieboliger, mens ungdommene i Foyer bor i én av elleve Foyer-boliger som ligger samlet og hører til tiltaket permanent. Metoden for oppfølging av ungdommene er uavhengig av boform. Tiltaket er organisert som en del av barnevernstjenesten og har til enhver tid omtrent 30 plasser i botiltak. Tiltaket følger kun opp ungdom i botiltak.

6.1 Mål og metode

6.1.1 Mål

Foyer og DUE i Bodø har felles mål om å (i) gi utsatt ungdom mellom 16 og 25 år et systematisk, koordinert, helhetlig og individuelt tilpasset tilbud om oppfølging i nær tilknytning til sitt nettverk og nærmiljø, samt å (ii) legge til rette for å bedre overgangene mellom de ulike tjenestene innad i kommunen og mellom statlige og kommunale tjenester.

I DUE/Foyer går ulike tverrfaglige enheter og privat næringsliv sammen om å støtte ungdommen på veien mot et selvstendig liv. Målet for alle ungdommer er at de en gang skal stå på egne ben i livet.

6.1.2 Metode

DUE-konseptet i Bodø er basert på DUE-modellen som er utviklet i Bergen. Foyer-konseptet er et boligsosialt oppfølgingstilbud til ungdom som er etablert flere steder i Norge og verden. Foyer-tiltaket i Bodø var det første tilbudet av Foyer i Norge.

Det er kun boformen som utgjør forskjellen mellom DUE-tiltaket og Foyer-tiltaket. I DUE bor ungdommene i private utleieboliger, mens ungdommene i Foyer bor i kommunalt disponerte boliger som er samlokalisert med de ansatte i tiltaket. Foyer består i dag av **elleve Foyer-leiligheter, en akutthybel og to familieleiligheter (kan brukes til akutt samvær og som familiebolig)**. En Foyer-bolig skal være en mestringsarena for utvikling av selvstendighet.

DUE/Foyer skal utarbeide en ny utviklingsarena for ungdommer i sårbare overgangsfaser. En slik overgangsfase er for eksempel flytting fra hjemmet, institusjon eller fosterhjem over i egen bolig.

Hver ungdom i DUE/Foyer får en fast koordinator som bidrar med igangsetting av prosjektet for hver

ungdom, samt med støtte og opplæring i perioden hvor ungdommen er i tiltaket. Tiltaket trekker inn samarbeidspartnere basert på ungdommens behov, for eksempel fra skole, fastlege, institusjon eller familie. Slike tverrfaglige samarbeidsrutiner skal bidra til å sikre ungdommen et formålstjenlig tiltak.

DUE/Foyer tar i bruk «Den gode samtalen» i arbeidet med den enkelte ungdom. Målet med «Den gode samtalen» er å la ungdommen fabulere over sitt tema/problem, og at koordinatoren stiller åpne spørsmål og undrer seg sammen med ungdommen. Ungdommens problemstillinger settes videre inn i en «Hotspotliste», som er en tankerekke over det ungdommen ser på som sine problemområder, eller andre ting som ungdommen opplever som vanskelig å forholde seg til i livet og hverdagen. Ungdommen nummerer deretter temaene etter hvilke områder som oppleves som mest omfattende og som bør prioriteres. Et eksempel på en slik liste kan for eksempel være: 1) jeg skylder penger, 2) det er alltid bråk med mamma, 3) jeg klarer ikke å ringe til legekontor eller andre jeg trenger hjelp av, 4) det er vanskelig å bo hjemme. Etter nummerering jobber ungdom og koordinator med de ulike områdene i gitt rekkefølge. Arbeidet som gjøres dokumenteres i et skjema som heter «Kognitiv diamant».

Metoden «Kognitiv diamant» inneholder, i tillegg til det identifiserte problemområdet, fire ulike komponenter; tanker, handlinger, følelser og kroppsfunn. Formålet med metoden er å bevisstgjøre ungdommen, gjennom å reflektere over problemstillingen fra flere vinkler, for eksempel «Hva tenker du rundt at det alltid er bråk med mamma?», «Hvilke følelser vekker det i deg?» og så videre.

Etter å ha identifisert ulike problemområder som ungdommen ønsker å jobbe med, legger koordinator og ungdom sammen en plan for hvordan ungdommen skal arbeide.

6.2 Målgruppe

6.2.1 Inklusjonskriterier

Både Foyer og DUE retter seg mot ungdom mellom 16 og 25 år. Tiltakene er for ungdommer som er eller står i fare for å bli bostedsløse, har utfordringer knyttet til bolig, samt har behov for hjelp og veiledning for mestring av andre livsområder. Det er ungdom som er på vei ut i et selvstendig voksenliv, som trenger støtte til å opprettholde meningsfull dagaktivitet og mestre å bo i egen bolig.

Både DUE og Foyer var i utgangspunktet ettervernstiltak, men det er i dag like mange

ungdommer som kommer fra biologiske hjem som fra fosterhjem og institusjon. Ungdommer fra biologiske hjem kan bli søkt inn på bakgrunn av konflikter hjemme, at de ikke har et bosted, eller at de mangler foreldre. Det kommer også flere ungdommer til tiltaket fra institusjon og fosterhjem, for eksempel fordi de er blitt for gamle for fosterhjem eller at den eksisterende ordningen ikke fungerer lenger.

For ungdom som kommer fra institusjon eller fosterhjem er det en forutsetning at de kan tilbakeføres til foreldrene, og de fleste ungdommene i DUE/Foyer er derfor barn i barnevernet som frivillig er plassert utenfor hjemmet med samtykke fra ungdommen og/eller foreldrene (frivillig hjelpetiltak under barnevernlovens § 4-4, annet ledd). I enkelte tilfeller gjøres det imidlertid unntak, i form av at ungdommer som barnevernet har omsorg for (omsorgsovertakelse etter barnevernlovens § 4-12) også tilbys tiltaket. Dette løses ved at barnet formelt plasseres i fosterhjem, samtidig som det har bolig og oppfølging gjennom botiltaket. Ungdommen kan altså i disse tilfellene være under barnevernets omsorg, til tross for at DUE/Foyer ikke kan fungere som et § 4-12-tiltak.

Tiltaket er ikke rettet mot ungdommer med store rus- eller psykiske problemer, og slike utfordringer kan danne grunnlag for å ikke bli tatt inn. Særlig i Foyer-boligene er det nulltoleranse for rus, og man er særlig nølende til å ta ungdommer med rusproblematikk inn i Foyer-tiltaket. Tvilstilfeller kan håndteres ved at tiltaket inngår en særskilt avtale om at å være rusfri er en forutsetning for å flytte inn, og at ungdommen må flytte ut (og inn i institusjon, for eksempel) dersom vedkommende ikke klarer det. Det har vært flere eksempler på ungdommer som sliter med rus og/eller psykiske lidelser og som Foyer har fungert godt for. Et eksempel er en ungdom under 18 år i Foyer med store psykiske problemer, som tiltaket beskriver at burde ha fått hjelp i psykiatrien, som har klart seg veldig bra i Foyer. Dette har imidlertid krevd ekstra ressurser i form av utvidet oppfølging. Et annet eksempel er en ungdom som er blant dem som har vært lengst i tiltaket, som hadde store rusproblemer innledningsvis og som også har hatt noen tilbakeslag underveis. Vedkommende har fått god hjelp fra psykolog underveis og har opplevd stor bedring gjennom tiden i tiltaket.

Det er et krav at ungdommene skal delta i en eller annen form for meningsfull dagaktivitet mens de er i tiltaket, enten i skole, arbeid, aktiv helsebehandling, eller annet. DUE/Foyer beskriver at målgruppen er unge som:

- Er under oppfølging fra offentlige tjenester
- Står i fare for å bli plassert i institusjon og/eller har behov for å få kortet ned tiden i institusjon

- Har behov for ettervern etter for eksempel fosterhjem, institusjon eller soning
- Er motivert til endringsarbeid for egen livsmestring

Ansatte i DUE/Foyer beskriver at kjennetegn ved ungdommene i tiltaket er at de har opplevd svikt i systemet rundt seg, for eksempel som følge av foreldrenes psykiske helseproblemer. Disse ungdommene har behov for en stabil voksenperson, og kan dermed få god hjelp av en fast koordinator, som tilbyr kontinuerlig støtte.

Siden tiltakene ikke er døgnbemannet og ikke tilbyr spesialistbehandling har de følgende eksklusjonskriterier:

- Ungdom med behov for rusbehandling eller psykiatrisk behandling i institusjon
- Ungdom som ikke har motivasjon og/eller evne til å gjennomføre samarbeidsavtalen mellom Foyer og ungdommen
- Ungdom med alvorlig atferdsproblematikk
- Ungdom som har behov for/krav på omfattende tjenester fra pleie- og omsorgstjenesten

Det er kun barnevernet som kan tilby ungdom DUE, mens NAV og flyktningmottak også kan søke ungdom inn i Foyer. Det er i utgangspunktet barnevernet som definerer hvorvidt den enkelte ungdom tilbys DUE eller Foyer-tiltaket. Denne avgjørelsen baseres på en vurdering av hva som passer best for ungdommen selv. Ansatte i tiltaket forteller at DUE oftere brukes for ungdom i ettervern, som i større grad klarer seg selv, mens de yngste ungdommene oftere plasseres i Foyer, hvor de har bedre tilgang på voksenpersoner. Behovet kan også endres over tid. Noen ungdommer kan derfor begynne i Foyer og senere flyttes over til DUE når de er klar for økt selvstendighet i bosituasjonen. Samtidig kan DUE også foretrekkes fremfor Foyer, for eksempel for ungdommer som er svært sårbare og som kan tenkes påvirket negativt av å ha andre sårbare ungdommer rundt seg.

6.2.2 Antall ungdommer

Tiltaket har 11 plasser i Foyer og omtrent 20 plasser i DUE, slik at det totalt er plass til omtrent 30 ungdommer i tiltaket til enhver tid.

6.2.3 Alternative tiltak

Av ungdommene som er i DUE/Foyer per høst 2022 (39 ungdommer), kommer tre av ungdommene fra tidligere opphold på institusjon, mens tre kommer fra opphold fosterhjem. Disse ungdommene har gjerne kommet til DUE/Foyer fordi fosterhjemmet har blitt oppløst eller fordi ungdommen ikke fungerer på institusjon, og det vurderes at ungdommen er så gammel at det er lite hensiktsmessig å finne et nytt

fosterhjem eller en ny institusjon. Enkelte ungdommer har også gjerne forsøkt flere ulike tiltak.

DUE/Foyer oppgir videre at de resterende 33 ungdommene kommer fra biologiske hjem. Ungdommene kommer stort sett fra konfliktfylte hjem. I de fleste tilfellene er det foreldre som fungerer dårlig som omsorgspersoner og ungdommer som har blitt fulgt opp av barnevernet over lengre tid, hvor ulike former for hjelpetiltak allerede er utprøvd. Det kan være ungdommer som må fungere som omsorgspersoner for foreldre med rusproblemer eller psykiske problemer, og som ikke lenger ønsker å bo hjemme. Det kan også være ungdommer fra hjem hvor det er høyt konfliktnivå mellom foreldrene eller mellom ungdommen og foreldrene, som gjør at de ikke lenger ønsker å bo hjemme. En av våre informanter fra barnevernet i Bodø erfarer at tiltaket ikke benyttes for ungdom med foreldre med normal omsorgsevne.

Den samme informanten forteller at tiltaket i enkelte tilfeller kan tenkes å være en erstatning for en omsorgsovertakelse og institusjonsplassering. For ungdom som ønsker å fortsette å bo i nærmiljøet og fortsette på samme skole, kan DUE/Foyer muliggjøre dette. Tiltaket er i så måte en mellomting mellom å bo hjemme med hjelpetiltak og full omsorgsovertakelse. Informanten fra barnevernet fremhever at det er en fordel å unngå omsorgsovertakelser. Når ungdommen plasseres frivillig i DUE/Foyer kan foreldrene i større grad være på banen, sammenlignet med en omsorgsovertakelse og institusjonsplassering. Et annet alternativ til DUE/Foyer er MST, et av de mest omfattende hjelpetiltakene i hjemmet, som kan tenkes å brukes for samme målgruppe. DUE/Foyer plasserer seg dermed i tiltaksapparatet et sted mellom MST og institusjon.

Basert på overnevnte informasjon synes det naturlig å anta at alternativet for flere av ungdommene som i dag er i DUE/Foyer trolig hadde vært **institusjon eller fosterhjem**, dersom botiltaket ikke hadde eksistert. Dette gjelder både for de ungdommene som har kommet fra tidligere opphold i institusjon eller fosterhjem, men også for en andel av de ungdommene som har kommet fra foreldrehjem. For enkelte ungdom ville trolig også alternativet til DUE/Foyer være **å bli boende hjemme med hjelpetiltak** i hjemmet, for eksempel MST. Videre påpeker DUE/Foyer at det også anses som sannsynlig at en andel ungdom hadde vært **bostedsløse**. Foyer-tiltaket ble opprettet fordi kommunen opplevde at flere ungdommer i kommunen, som var under sine biologiske foreldre sin omsorg, i realiteten var bostedsløse fordi de av ulike årsaker ikke kunne bo hjemme. Disse ungdommene bodde gjerne på pensjonat eller rundt hos ulike bekjentskaper, som i mange tilfeller ikke var trygge eller en god innflytelse på ungdommen. Etter at Foyer-

tiltaket ble opprettet er erfaringen at det ikke lenger finnes bostedsløse ungdom i kommunen.

6.3 Organisering

6.3.1 Organisering i kommunen

Tiltakene DUE og Foyer Bodø er forankret i kommunens Boligpolitiske arbeidsplan, og er en del av kommunens oppvekstplan for barn og unge. Tiltakene er en del av barneverntjenesten under Bodø kommune Oppvekst og kultur, og ligger i avdeling for bo- og nærmiljøtiltak. Tiltakene holder til i samme lokaler.

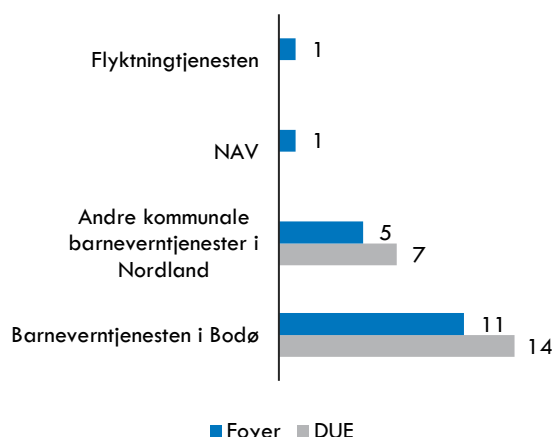
6.3.2 Ansatte

Tiltakets ansatte er seks koordinatore og en fagleder. Alle de ansatte i tiltakene har faste stillinger. Tidligere benyttet tiltaket seg av eksterne koordinatore i DUE-tiltaket, på oppdragsbasis, men i 2013-2014 gikk de over til å kun ha faste hundre prosentstillinger. Det har vært noen eksterne oppdrag i senere tid, men kun i noen få enkelttilfeller.

6.3.3 Inntak

Innsøkende instans til DUE er Barneverntjenesten i Bodø og andre kommunale barneverntjenester i Nordland. For Foyer er også NAV og flyktningkontorer innsøkende instanser. Fordelingen av ungdom per innsøkende instans for tiltakene i 2021 er gitt i Figur 6-1. Innsøkende instans sender søknad til avdeling for bo- og nærmiljøtiltak, som behandler søknader fortløpende. Kontrakstiden er i utgangspunktet et år, men den kan forlenges til tre år. Det er også to måneders gjensidig oppsigelse i kontrakten mellom tiltaket og ungdommen.

Figur 6-1: Antall ungdom i Foyer og DUE fordelt på innsøkende instans

Kilde: Foyer Bodø/DUE. Fordeling av ungdommer i tiltaket per september 2022. Barneverntjenesten i Bodø drifter også barneverntjenesten i enkelte omkringliggende kommuner og er dermed innsøkende instans for ungdommer fra disse.

Det er flere elementer som kan ha noe å si for hvilket tiltak som er best for hver enkelt ungdom. Foyer tilbyr egne leiligheter i samme bygg som ansattes kontorer, og er dermed utleier for ungdommen. Dette kan gjøre Foyer bedre egnet for ungdom som er mindre selvstendige eller av ulike årsaker ønsker mer nærhet til botiltaket enn andre. Det er for eksempel et vakselskap som også går rundt ved Foyer-boligene, som kan oppleves som en trygghet. Det er imidlertid også viktig for tiltaket at ungdommene som bor der passer med hverandre, og at man for eksempel ikke har for mange «like» ungdommer på samme sted. Dette kan også påvirke inntaket. Det kan videre hende at det for enkelte ungdommer passer best å begynne i Foyer, men å gå over til DUE ettersom de blir mer selvstendige.

DUE/Foyer har i utgangspunktet anledning for å si at en ungdom «ikke passer» til tiltaket, men det er sjeldent at ungdommer blir avvist. Begge tiltakene tar utgangspunkt i å tilby skreddersydde tjenester til ungdommene, og vil dermed tilpasse seg enkelte ungdommers behov.

DUE og Foyer er basert på frivillig deltakelse, og en beslutning om å bli med i tiltakene må tas av ungdommen. Ofte vil beslutningen tas etter et innledende kartleggingsmøte mellom tiltaket, ungdommen og ofte en saksbehandler fra innsøkende instans. I et slikt møte forteller representanter fra tiltakene om hva som tilbys, samt hvilke gjensidige ansvar og forventninger som skal legges til grunn for deltakelse. Målet er å kartlegge hva ungdommen har behov for, hva DUE/Foyer kan tilby, og hvordan dette samsvarer. Etter møtet kan ungdommen gjerne få et par dager til å tenke seg om på, ofte sammen med saksbehandler, før en beslutning tas. Representanter fra tiltaket kan også gjennomføre egne samtaler med saksbehandleren for å kartlegge nødvendig informasjon. Særlig for ungdommer som kommer fra institusjon kan denne beslutningsprosessen være lang, og gå over mange runder. Hvis ungdommen beslutter å delta i tiltaket, avtales det et oppstartsmøte.

6.3.4 Kontroll med tiltaket

Ungdommene som deltar i tiltaket i regi av barnevernet, har også en saksbehandler i barnevernet som følger dem opp mens de deltar i tiltaket. Ungdommen, koordinator i tiltaket og saksbehandler fra barnevernet har møter hver måned, som omtales som «ungdommens møter». I disse møtene kan ungdommen ta opp ting hvis det skulle være noe de ikke er fornøyd med i tiltaket. Ungdommene kan også kontakte sin saksbehandler i barnevernet direkte. Gjennom disse møtene får saksbehandler god innsikt i hvordan det går med ungdommen, og om det er noe som bør justeres på eller følges opp.

I tillegg har hver ungdom en tiltaksplan når de starter opp i tiltaket. Denne planen evalueres i ungdomsmøtene hver tredje måned, for å ta en avsjekk på om endringsarbeidet utvikler seg i tråd med planen og/eller om det bør gjøres justeringer.

6.4 Oppfølging

6.4.1 Oppfølgingens intensitet og varighet

Foyer og DUE Bodø oppgir at hver ungdom følges opp av én tildelt koordinator og at koordinator bruker en 20 prosent stilling på å følge opp hver enkelt ungdom. Dette medfører at en ansatt, i full stilling, til enhver tid følger opp om lag fem ungdommer. Grunnregelen er at koordinator skal møte hver enkelt ungdom minst én gang per uke. Ungdommer som har større utfordringer eller behov, for eksempel knyttet til rus og/eller psykisk helse, kan få tildelt en koordinator som følger dem opp i en 40 prosent stilling. I disse tilfellene vil det imidlertid være et mål at oppfølgingen over tid trappes ned til 20 prosent. Noen ungdommer kan også ha behov for mindre, for eksempel ti prosent oppfølging. Tiltaket forteller at de over tid har opplevd en økning i antall ungdom som har behov for 40 prosent oppfølging. Det er opplevd som uklart hvordan det skal håndteres dersom denne andelen ungdom blir for høy.

Med seks koordinatorene i fulle stillinger og 30 ungdommer i botiltak, tilsvarer dette at hver ungdom i gjennomsnitt får oppfølging tilsvarende en 20 prosent stilling (dette tilsvarer én dag i uken). I praksis er oppfølgingsintensiteten noe mindre i gjennomsnitt, fordi koordinatorene også bruker tid på andre ting enn oppfølging, herunder intern møteaktivitet, kompetanseheving, osv.

All ungdom i Foyer/DUE følges opp etter ettårsavtaler. Fire måneder før avtalen går ut gjøres det en vurdering, i samråd med ungdommen, av om avtalen skal fornyes eller om tiltaket skal avsluttes. Sentrale spørsmål som vurderes er blant annet om ungdommen mestrer delmål som har blitt satt for oppfølgingen, om ungdommen har gode forutsetninger for å leve selvstendig, om ungdommen har nytte av veiledning og hjelp fra tiltaket, samt om ungdommen selv opplever å være på et ønsket sted i livet. Tiltaket anslår at hver ungdom i snitt er i enten Foyer eller DUE i litt under to år. En ungdom kan maksimalt være i Foyer i tre år, med få unntak. Unntak kan gjøres for ungdommer som ikke vil ha noen form for oppfølging ellers. I slike tilfeller har ungdommen ofte utfordringer knyttet til rus og psykisk helse.

6.4.2 Tildeling av koordinatorene til ungdommer

Foyer har begrenset kapasitet og ressurser, og kan dermed oppleve begrensninger når det kommer til både å ta inn ungdommer i tiltaket og å matche dem

med koordinatorene basert på egenskaper, behov og/eller ønsker. Ledelsen forsøker imidlertid i størst mulig grad å hensynta eventuelle behov som ungdommen har, som gjør at enkelte koordinatorene bør ha enkelte ungdommer, og det kan gjøres rokkeringer på planer for tildeling av koordinatorene til ungdommer i enkelte tilfeller. Leder har en god relasjon til de ansatte og kjenner godt til deres egenskaper og ønsker, og har dermed gode forutsetninger for å foreslå ungdommer til koordinatorene. Dette er imidlertid en prosess som leder og koordinatorene gjør sammen. Leder kan gjennomgå søknader fra ungdommer sammen med koordinatorene, og drøfte hvordan man best kan ivareta ungdommen med tanke på valg av koordinator og andre mulige hensyn. Representanter fra tiltaket opplever også at det er en god relasjon mellom de ansatte, noe som bidrar til økt trygghet for ungdommen i flere deler av inntaksprosessen, samt ved tildeling av koordinator. Tiltaket har ikke anledning til å skalere opp tilbudet ved større etterspørsel fra ungdommer, og må dermed sette ungdommer på venteliste dersom det er fullt når de søker.

6.4.3 Tilgjengelighet

I Foyer og DUE Bodø jobber de ansatte fra 08.00 til 20.00 mandag til torsdag. Innenfor dette tidsrommet har koordinatorene både aktiv og passiv tid, hvor koordinatorene én til to dager skal ha aktiv tid mellom klokken 12.30 og 20.00. På fredager jobber koordinatorene fra 08.00 til 15.30. Ansatte er ikke tilgjengelig for ungdommene om natten, i helgene eller på høytidsdager. Foyer har et vaktelskap som er innom bomiljøet i løpet av kvelden/natten hver dag. Vaktelskapet kan banke på hos ungdommene dersom det opplever støy eller annet.

Fra åtte om morgenen til åtte om kvelden er det stort sett ansatte fra tiltaket i kontorlokalene ved Foyer-leilighetene. Ansatte jobber med ungdommer i Foyer og DUE ut fra avtaler med ungdommene. Tiltakene vektlegger at ungdommene skal klare seg selv så langt det er mulig i det daglige. Ungdommene kan ringe barnevernsvakten i Bodø ved akutte situasjoner. Barnevernsvakten vurderer i slike tilfeller situasjonen, og kan ved behov ta kontakt med fagleder i tiltaket eller ungdommenes koordinatorene direkte.

At ansatte ikke er tilgjengelig for ungdommen hele døgnet er et viktig metodisk grep i tiltaket. Foyer eller DUE skal være «en mellomgang på veien fra foreldrehjem, fosterhjem eller institusjon til selvstendighet». Dette forutsetter også at tilgjengeligheten og tilstedeværelsen til koordinator begrenses, slik at ungdommen «tvinges» til å leve selvstendig og til å ta egne valg og avgjørelser. I og med at et av målene med tiltaket er å få ungdommen

ut i skole eller arbeid, er det imidlertid viktig at de ansatte er tilgjengelige noen ettermiddager/kvelder i uka.

De ansatte gir i samtale uttrykk for at det til tider kan være vanskelig å begrense oppfølgingen til gitte arbeidstider. Enkelte ungdom har høye forventninger til hvor tilgjengelige de ansatte skal være. Det synes imidlertid å være enighet om at de ansatte selv har et ansvar for å sette grenser og verne om eget privatliv. Flere oppgir at de ikke nødvendigvis skruer av telefonen etter arbeidstid og det hender derfor at de får henvendelser fra ungdom på kveldstid. De ansatte gjør som regel en vurdering av hvorvidt det er behov for at de skal svare eller ikke. Selv om ansatte ikke gir respons på kveldstid, beskriver tiltaket at det likevel kan være beroligende for ungdommen å kunne formidle tanker ved å for eksempel sende melding.

Ungdommene blir gitt oversikt over koordinatorens arbeidstid og får beskjed om fravær. Ved fravær planlegger koordinator sammen med ungdommen i forkant hvilke behov ungdommen har, og hvordan eventuelle utfordringer kan løses.

6.4.4 Innholdet i oppfølgingen

Tiltaket skal gjennom miljøterapi og kognitivt endringsarbeid gjøre ungdommen i stand til å mestre eget liv. Dette gjøres blant annet gjennom å bistå ungdommen med å pleie nettverk, mestre egen økonomi, helse, samt eget boforhold. Oppfølgingen utformes basert på den enkelte ungdommens egne forutsetninger, behov og ønsker.

De ansatte i Foyer og DUE oppgir at oppstart i tiltaket alltid begynner med en kartlegging. På kartleggings-samtalen går koordinator gjennom flere ulike tema med ungdommen, som rus, psykisk og fysisk helse, voldserfaringer, samt annen relevant historikk. Det er ikke nødvendigvis slik at ungdommene er klar for å besvare alle spørsmål på den første samtalen, og da er det heller ingen som tvinger dem til det. De ansatte oppgir i samtale at det også er mye svar i å ikke svare på et spørsmål.

De ansatte møter som regel ungdommen fast en gang i uken. Møtet kan foregå flere ulike steder, blant annet avhengig av hva ungdommen selv ønsker. Innimellom kan koordinator komme hjem til ungdommen, møtet kan foregå i form av en tur eller i form av andre aktiviteter, som å gå ut for å spise, handle, en kjøretur og lignende.

Planer og mål

Ungdommene som henvises til tiltakene skal ha en tiltaksplan. Planen utarbeides av saksbehandler i barnevernet, i samråd med ungdommen og koordinator. Planen inneholder ulike delmål som skal hjelpe ungdommen mot et hovedmål om selvstendighet

og et godt liv. Eksempler på slike delmål kan være god økonomistyring, fullføre videregående eller lignende. En viktig del av arbeidet er å følge opp målene i denne planen. Koordinatorene gjennomfører jevnlig møter med ungdommen for å evaluere hvordan ungdommen ligger an i forhold til målene i planen.

Det hender også at koordinatorene og ungdommene utarbeider egne «kortsiktige handlingsplaner», hvor de samarbeider om å fylle inn hva ungdommen skal jobbe med i en periode, med hjelp av koordinatoren eller andre. Flere av de ansatte oppgir også i samtaler at oppfølgingsarbeidet i stor grad handler om å følge opp og støtte ungdommen i problemstillinger som oppstår i hverdagen, for eksempel kjærlighetssorg. Det kan også dukke opp problemstillinger eller utfordringer som barnevernet ikke kjente til da tiltaksplanen ble utformet, og som koordinator opplever at det er viktig å ta tak i. Dette kan føre til at fokuset i en periode skiftes litt vekk fra de langsiktige målene i planen.

Relasjons- og nettverksarbeid

Tiltaket har fokus på familie og nettverksarbeid og jobber målrettet sammen med ungdommen i forhold til å kartlegge, opprette og vedlikeholde kontakt og samarbeid med nettverket. En viktig del av dette arbeidet handler også om å bedre ungdommens relasjon til egen familie, for eksempel gjennom dialog og uformelle møter. De ansatte forteller i samtale at dette arbeidet også kan handle om å realitetsorientere ungdommen når det gjelder hvilken form for kontakt det kan være realistisk og hensiktsmessig at ungdommen skal ha, for eksempel med foresatte. Koordinator kan for eksempel snakke med ungdommen om hvordan ungdommen opplever samvær med foreldrene og hvordan ungdommen har det i ettkant av en kontakt. Koordinator jobber også med å lære ungdommen å sette grenser for egne relasjoner. Et eksempel som trekkes frem er at koordinator og ungdom i samtale kan komme frem til at ungdommen gjerne kan dra hjem til mor/far på julaften, men at det også er greit å dra hjem klokken 21.

Enkelte ganger kan koordinator i samtale med ungdommen foreslå at det beste for ungdommen er å holde litt avstand til foresatte. Dette gjelder også i forhold til andre deler av nettverket – koordinator og ungdommen kartlegger hvem ungdommen har godt av å ha i eget nettverk og hvem som ikke nødvendigvis gir ungdommen noe positivt.

Bistand til å mestre eget liv

Som tidligere nevnt er hovedmålet med tiltaket å hjelpe ungdommen til å leve et selvstendig liv. De ansatte forteller i samtale at en viktig del av koordinatorens arbeid er å gå foran og ved siden av ungdommen i starten, og etter hvert bak, når

ungdommen selv mestrer egne oppgaver og når sine mål.

Koordinatorene driver også mye med botrening, i form av hjelp og veiledning for å mestre og bo i egen bolig. Dette innebærer hjelp til blant annet vasking, rydding, økonomi og lignende. En ansatt forteller at vedkommende har en avtale med sine ungdommer om at vedkommende skal få komme inn i leiligheten en gang i uken. En slik avtale hjelper ofte ungdommen til å huske å rydde og vaske i leiligheten minst en gang i uken. På besøkene i boligen er koordinator opptatt av å se etter forbedringer fra sist besøk. Den ansatte forteller at det oppleves som viktig å trekke frem det ungdommen har fått til siden sist, fremfor å påpeke hva ungdommen ikke har gjort. Mange av ungdommene som er i tiltaket har «opplevd å få en pekefinger hele livet». Det å trekke frem de tingene ungdommene gjør bra, hjelper dem til å få troen på seg selv og at de kan mestre livet.

En del av botreningen handler også om å hjelpe ungdommen med å mestre egen økonomi. Koordinator starter gjerne med å danne seg et bilde av ungdommens økonomiske rammer – hva som kommer inn og går ut hver måned – før de hjelper ungdommen med å sette opp et budsjett, samt foreslår at de setter av et fast trekk til sparing og lignende. Målet er at ungdommen på sikt skal kunne ivareta egen økonomi på god måte.

Tiltaket har som mål at alle ungdommen skal stå i et dagtilbud i form av skole eller arbeidsrelatert aktivitet. Gjennom aktivitetstilbud og interesser kan ungdommen etablere nye relasjoner og utvide sitt nettverk. Dersom ungdommen ikke er i et dagtilbud, skal det arbeides målrettet mot dette. Koordinator har ansvar for koordinering, motivasjonsarbeid og bistand til måloppnåelse. Ungdom i Foyer eller DUE kan søke om å få dekket en fritidsaktivitet gjennom sin kontaktperson. Koordinator vil i samarbeid med ungdommen arbeide mot å finne frem til, og motivere til/komme i gang med, aktuelle fritidsaktiviteter. De ansatte oppgir i intervju at flere ungdommer synes at det kan være vanskelig å få til «god fritid». Dette henger blant annet sammen med at det kan være vanskelig å komme seg inn i en organisert fritidsaktivitet når du er 16, 17 eller 18 år. Det poengteres at det ofte er et høyt sportslig nivå på aktiviteter som håndball og fotball, og at det derfor ikke nødvendigvis er åpent eller tilgjengelig for hvem som helst. Deltakelse kan også være dyrt, i form av medlemskontingent og utgifter til nødvendig utstyr.

Koordinator kan også hjelpe ungdom med å komme i arbeid og til å mestre en arbeidshverdag. Det understrekes imidlertid av koordinatorene at dette avhenger av kapasiteten til hver enkelt ungdom og at

det slett ikke er alle som bør ha en jobb på siden. For mange ungdommer er det nok å arbeide for å fullføre skolen. Det påpekes også at det å ha inntekt fra en ekstrajobb som regel kun fører til at ungdommen blir trukket tilsvarende fra støtten ungdommen får fra barnevernet. De ansatte uttrykker at dette kan oppleves frustrerende. Mange ungdommer ønsker gjerne å ta en ekstrajobb for å spare til sertifikat, men det er vanskelig når de uansett blir trukket i andre enden. Enkelte har fått på plass egne avtaler med barnevernstjenesten, om at ungdommen kan sette pengene inn på en sparekonto for sertifikat, men dette gjelder ikke alle.

Koordinator veileder også ungdommen til de instansene som kan hjelpe ungdommen med de utfordringene den har. Dette kan for eksempel innebære å synliggjøre ungdommens behov for oppfølging, for eksempel fra spesialisthelsetjenesten, samt å søke ungdommen til oppfølging eller behandling. De ansatte forteller også i samtale at det ofte kan hende at de bistår ungdommene med transport til behandling og/eller er med i behandlingen i de første timene. Det samme gjelder også for andre viktige aktiviteter som skole, hvor de ansatte «på regnværsdager» kan hjelpe med transport til og fra skolen.

Hver koordinator har hver måned 500 kroner som de kan bruke på hver enkelt ungdom. Hva disse pengene brukes på varierer, og kan være alt fra å feire en gjennomført eksamen, ta en kaffe eller en brus på kafe, kjøre bil til Sverige eller lignende. I Foyer kan deler av disse midlene gå til fellesaktiviteter med de andre ungdommene i tiltaket, som for eksempel møter eller felles middag.

En viktig del av arbeidet med å selvstendiggjøre ungdommen handler også om å gjøre det tydelig at tiltaket, og koordinator, ikke vil være tilgjengelig for ungdommen til evig tid. De ansatte forteller at de pleier å si til ungdommene at «jeg er et komma i livet ditt», i form av at koordinator skal «inn og ut» mens ungdommens liv suser videre. Av samme årsak presiseres det at det er viktig å skille mellom å være personlig og privat med ungdommene. En ansatt forteller at vedkommende er tydelig på at en koordinator ikke skal være noen ny mamma.

Identitetsarbeid

De ansatte trekker også frem at en viktig del av tiltaket er å hjelpe ungdommene til å finne ut av hvem de er, både i vennegjengen og i andre sosiale relasjoner. Mange av ungdommene som er i tiltaket definerer seg gjerne som annerledes enn andre ungdommer, og opplever at de står «på utsiden».

Dette fører til at de ikke tør å ta plass i møte med venner og nye bekjenskaper. Koordinator og ungdommen jobber i disse tilfellene med å «finne ut av» hvem ungdommen er og ønsker å være i møte med andre ungdommer. Målet er at ungdommen skal finne sin plass i vennegjengen og være tryggere i møtet med andre mennesker.

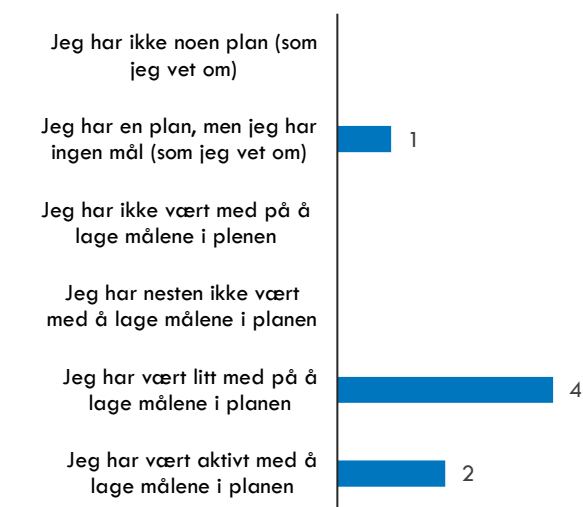
6.4.5 Brukermedvirkning

Brukermedvirkning er en sentral del av tiltaket. Oppfølgingen utformes i stor grad i samarbeid med ungdommen, der de ansatte stiller spørsmål ved hva ungdommen ønsker å oppnå og hvordan ungdommen selv tenker at de sammen kan jobbe mot dette målet.

Det ligger som et viktig premiss for tiltaket at ungdommen skal være i sentrum av eget liv. Dette innebærer at ungdommen må forstå, påvirke og delta der viktige bestemmelser blir tatt. Tiltaket og/eller koordinator skal ikke bestemme eller foreta seg noe uten at ungdommen informeres. Hvis målet for eksempel er å flytte i egen bolig, vil koordinator spørre hvor ungdommen ønsker å bo og hvordan ungdommen selv ser for seg at dette kan oppnås. Videre vil samtalen omhandle hvordan leilighet ungdommen kan se for seg og hva som er viktige kvaliteter ved leiligheten. Koordinator sin rolle vil være å støtte ungdommen i arbeidet med å finne en leilighet, for eksempel gjennom å være med på visninger. Videre gjennomføres det jevnlig evalueringsmøter med ungdommene.

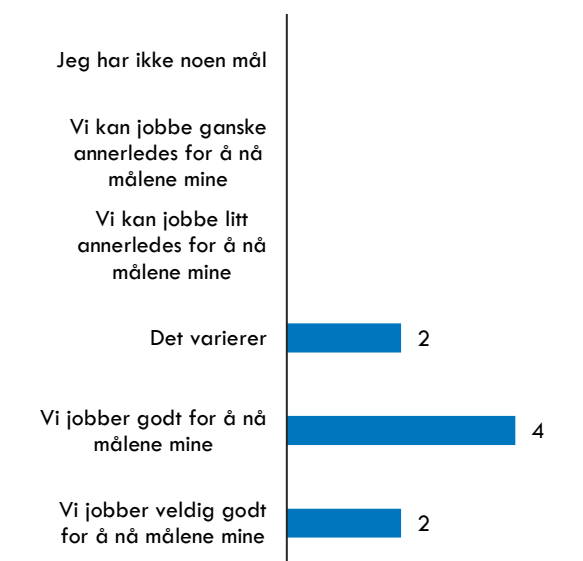
Resultater fra spørreundersøkelsen til ungdommene i DUE/Foyer indikerer at flere av ungdommene selv opplever at de får være med på å innvirke i tiltaket. Halvparten av ungdommene som har besvart undersøkelsen oppgir at de opplever at de selv har fått være med på å lage målene i egen tiltaksplan (Figur 6-2). Videre et det seks av åtte som oppgir at koordinator/tiltaket og ungdom sammen jobber godt eller svært godt med å nå ungdommens mål (Figur 6-3).

Figur 6-2: Om ungdommene selv opplever at de har vært med på å lage målene i egen plan

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE/Foyer Bodø på vegne av Oslo Economics.
Merknad: Én respondent har svart «Ikke relevant». Respondenten er utelatt fra figuren.

Figur 6-3: Ungdommenes opplevelse av arbeidet med å nå ungdommens mål

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE/Foyer Bodø på vegne av Oslo Economics.
Merknad: Én respondent har svart «Vet ikke». Respondenten er utelatt fra figuren.

6.4.6 Samarbeid med og koordinering av andre tjenester

En stor del av koordinatorenes oppfølgingsoppgaver er samhandling med andre tjenestene rundt ungdommen. Koordinatorene skal holde samlet oversikt over de ulike tiltakene og oppfølgingen

ungdommen får fra ulike instanser. Samhandlingen med disse andre tjenestene etableres etter den enkelte ungdoms behov. Noen kan for eksempel ha behov for hjelp til å bestille en time hos legen og hjelp til å huske og komme seg til timen. Koordinatorene kan hjelpe ungdommene med å bestille en time, hvis de tenker at ungdommene ikke klarer dette selv og ringe dem og minne dem på timen i forkant. Ofte blir koordinatorene også med på slike timer og møter hos lege, BUP, NAV, skole og barnevern, dersom ungdommen ønsker det. Noen ganger kan de sitte ute på gangen mens ungdommen har timen/møtet, men ofte blir de med inn for å støtte ungdommen i møtet. Det kan også være fint for ungdommen at koordinatoren har vært med i slike møter, da dette gjør at koordinatoren kan hjelpe med å huske hva ungdommen ble enige med disse andre instansene om i slike møter. Koordinatoren får gjennom slik deltakelse også større innblikk i ungdommens liv og forståelse for ungdommens situasjon, som gjør det lettere for koordinatoren å vite hva som er ungdommens oppfølgingsbehov i neste omgang.

Koordinatorene opplever at de ofte må ta en rolle i å «mase» ungdommene inn i andre tjenester, særlig i psykiatrien, men også i NAV eller skole. Det er vanskelig å få innpass i BUP, og det er en utfordring for disse ungdommene at de kan miste behandlingsplassen dersom de for eksempel ikke stiller opp til en avtalt behandlingstid. Ungdommene har gjerne store utfordringer i livet, og noen ganger får de ikke til å møte til avtalte tider. Da kan de miste retten til behandling, og i slike tilfeller må koordinatoren forsøke å få ungdommen inn igjen i behandling ved å mase på BUP. Dette lykkes ikke alltid.

Generelt opplever koordinatorene en god del frustrasjon knyttet til samhandling med andre tjenester, først og fremst når det gjelder helsetjenesten og i enkelte tilfeller NAV. Dette handler om det de opplever som lite tilgjengelighet og fleksibilitet i disse tjenestene. Det ser ut til å være en viktig del av koordinatortrollen å sørge for at ungdommene får de tjenestene de har behov for fra andre instanser.

Koordinatoren kan også kalle inn flere instanser til felles møter, dersom de opplever at det er behov for det. De vil i utgangspunktet også stille opp i slike felles møter sammen med ungdommen, dersom andre instanser har kalt inn til møter. Det kan for eksempel være møter i skolens regi, hvor representanter fra både NAV, helsetjeneste og barnevern kan være med. Koordinator er gjerne med for å støtte ungdommen, og høre hva som skjer i møtet, uten nødvendigvis å ha noen andre spesifikke oppgaver i møtet.

Én informant oppgir at slike møter med svært mange ulike aktører ofte er utfordrende å gjennomføre, og at ungdommene ofte blir passive i slike møter. Det blir

vanskeligere å få til en god dialog med utgangspunkt i ungdommens behov når det er mange fra ulike instanser til stede.

Koordinatorerne oppgir at formålet med deres samhandling med andre tjenester er å gjøre ungdommene i stand til å håndtere disse tjenestene selv. Ofte trenger ungdommene hjelp til å komme seg inn og følge opp hjelp fra andre tjenester i starten, men så klarer de dette mer på egen hånd etter hvert. Målet er at de skal håndtere voksentjenester selv når de er ferdige i tiltaket. Det er ingen fast modell for hvordan samhandlingen gjøres, dette defineres ut ifra hva som er den enkelte ungdommens behov til enhver tid. Bistanden skal imidlertid alltid ta utgangspunkt i ungdommens behov og ønsker.

Dette innebærer også at det aller meste av samhandling foregår med ungdommen selv til stede. Dette er et viktig prinsipp for DUE/Foyer. Avgjørelser og informasjonsutveksling skal ikke foregå over ungdommens hode. Det kan likevel være enkelte tilfeller hvor det er behov for å ha møter eller ta telefonsamtaler med enkelte aktører uten ungdommen til stede, og da gjøres dette.

I oppstarten av DUE/Foyer blir hver ungdom bedt om å signere samtykkeerklæring, som gir koordinatorene lov til å innhente og dele informasjon med andre tjenester. Uten dette samtykke kan de ikke bistå ungdommene i å håndtere andre tjenester. Også de andre tjenestene som er involvert må innhente slike samtykkeerklæringer for hver tjeneste de skal samhandle med. En informant fra en av de samhandlende tjenestene foretrekker at dette samtykket defineres for hver person det skal deles informasjon med, sånn at ungdommen er trygg på hvem som får tilgang til informasjon om dem. Ingen av informantene opplever utfordringer knyttet til å innhente samtykke eller praktisering av taushetsplikt.

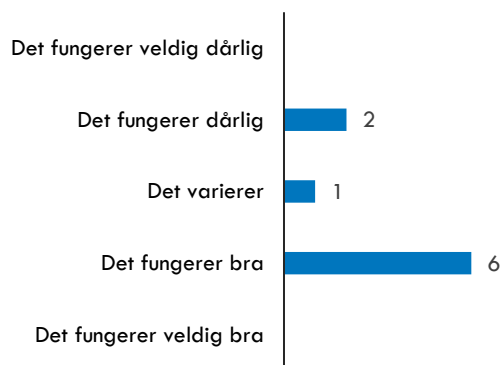
I brukerundersøkelsen ble ungdommene i DUE/Foyer spurt om hvor godt de mener at samarbeidet mellom de ulike aktørene fungerer. Seks av ni ungdommer som har besvart undersøkelsen oppgir at samarbeidet fungerer bra (se Figur 6-4).

Også informanter fra de samhandlende tjenester oppgir i hovedsak å ha gode erfaringer med samhandlingen med DUE/Foyer. En informant opplever at koordinatorene i tiltaket er mer fleksible enn andre aktører, og mer villige til å tilpasse oppfølgingen og samhandlingen til ungdommens behov, enn både barnevernet og andre tjenester. Informanten opplever denne fleksibiliteten og villigheten til å tilpasse fremgangsmåter til den enkeltes behov, som et viktig suksesskriterium i samhandling om utsatte barn og unge. Informanten opplever at saksbehandlere i barnevernet, er for

strenge med taushetsplikten og i for liten grad deler informasjon med andre tjenester. Dette til forskjell fra DUE/Foyer-koordinatorer, som oppleves som langt mer fleksible og involverende i samhandlingen.

Samtidig oppgir både ansatte i tiltaket og informanter fra samarbeidende tjenester at det er varierende hvor godt samarbeidet med de ulike tjenestene fungerer. For noen ungdom og med noen tjenester fungerer det godt, men det hender også at samarbeidet kan være utfordrende. Dette handler om ulik forståelse for hva som er tiltakets ansvar og hva som er andre tjenesters ansvar, samt utfordringer knyttet til å få prioritet for brukerne hos andre tjenester.

Figur 6-4: Ungdommenes opplevelse av hvordan samarbeidet mellom de ulike tjenestene fungerer

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE/Foyer Bodø på vegne av Oslo Economics.

6.5 Boligene

I DUE-tiltaket leier ungdommen boliger på privatmarkedet, og barnevernet dekker i utgangspunktet 7500 kroner per ungdom, i tillegg til at de dekker livsopphold utover husleie etter norm. Denne støtten kan bli mindre dersom de får annen støtte. Taket på 7500 kroner for husleie gjelder ekskludert strøm- og internettutgifter. For ungdommer som får ytelser fra NAV er taket lavere; maksimalt 6000 kroner.

Prosessen for å anskaffe bolig til ungdommen kan variere, og mange av ungdommene bruker mye tid på å lete etter boliger selv. Flere opplever at de må jobbe litt med å få ungdommene til å søke etter leiligheter med et realistisk prisnivå. Koordinatorerne er som oftest med på visninger på leiligheter og er med å planlegge en eventuell etablering i nytt bosted. Koordinatorerne beskriver at dette også kan være en god måte å bygge relasjon til ungdommene på. Leietaker skal selv være hovedkontakt for utleier og skrive under på leiekontrakt, men tiltaket har noen ganger ekstranøkkel i tilfelle krisesituasjoner oppstår.

Behov for dette vurderes for hver enkelt ungdom, men kan for eksempel gjelde for ungdom med psykiske helseutfordringer. Tiltakets erfaring tilsier at det sjeldent er behov for å benytte disse nøklene.

Det er ønskelig at ungdommene bor i leiligheter med en tilstrekkelig standard, med egen inngang, kjøkken og bad, og ikke i bofelleskap. DUE er opptatt av at boforholdene skal være gode, og at ungdommene for eksempel ikke bor i kjellerleiligheter med dårlig lys.

Det kan i perioder være vanskelig å finne ledige og passende leiligheter i markedet, men de ansatte har også over tid bygget gode relasjoner til flere utleiery og kan få beskjed dersom noe som er aktuelt for ungdommer blir ledig. Mange utleiery i markedet kan imidlertid være skeptiske til å leie ut til ungdommer, og beskriver ofte at de ikke tror at NAV- og barneverngarantiene de kommer med har særlig verdi. Det er imidlertid sjeldent at tiltaket opplever at det oppstår betydelige problemer i leieforholdene. Et slikt tilfelle oppstod da en ungdom forårsaket skade på en leilighet som krevde 25 000 kroner i oppussingsutgifter. I dette tilfelle samarbeidet tiltaket og utleiery om å utarbeide en liste over hva som måtte fikses, og skadene ble rettet opp i løpet av noen uker. I etterkant ønsket denne huseieren å leie ut til en ny ungdom ved tiltaket. De ansatte ved tiltaket beskriver at de gjerne inngår et samarbeid med utleiery om at de kan ringe hvis det er noe de lurer på, selv om ungdommen er hovedkontakt.

Foyer har 14 boenheter i samme bygg som tiltaket holder til. Dette inkluderer 11 toroms ungdomsleiligheter, en hybel for korttidsutleie, en toroms leilighet for korttidsutleie og en treroms akuttileilighet. Korttidsleilighetene kan leies ut til barnevernet, NAV, flyktningkontor eller kriesenter. Akuttileiligheten leies ut til barnevernet ved prekære behov, og benyttes ellers til å legge til rette for samvær mellom plasserte barn og familie/nettverk.

Leieforholdet mellom Foyer og beboer er beskrevet i en leiekontrakt hos boligkontoret, og er et juridisk bindende dokument. Foyer Bodø har egne husordensregler som er i samsvar med boligkontrakten. I tillegg inngås det en samarbeidsavtale mellom beboer og Foyer Bodø. Disse dokumentene skal beboeren underskrive.

Foyer-leilighetene befinner seg innenfor en låst port. I tillegg benytter Foyer seg av vaktjenester, slik at et vaktelskap går faste runder utenfor leilighetene. Dette kan gi en større trygghet for ungdommene sammenlignet med andre boalternativer. Beboerne i Foyer-leilighetene representerer også et fellesskap, og de kan tilbringe tid med hverandre hvis de ønsker. Dette er imidlertid ikke noe de ansatte ved tiltaket oppfordrer dem til eller legger til rette for aktivt, men

heller noe som kan forekomme om ungdommene ønsker det selv.

6.6 Kostnader

6.6.1 Driftskostnader

DUE/Foyer har rapportert estimerte kostnader per måned og år for husleie, oppfølging og annet. Utgifter knyttet til Foyer-leilighetene og kontorlokaler tilsvarer omtrent 15 500 kr per måned per leilighet. Ungdommene betaler husleie på 7 800 kr per måned for en Foyer-leilighet. En andel av ungdommens innbetalinger av husleie kan komme fra ungdommen, herunder fra lønn, stipend, bidrag eller annet, men husleien dekkes som oftest av barnevernet eller NAV. Barnevernet dekker også livsopphold på 6 300 kroner som ikke inngår i tiltakets direkte utgifter. Boligkontoret i Bodø gjør den praktiske jobben med leieavtaler for ungdommene, og søker bostøtte for ungdommene i Foyer. For DUE vil ungdommenes boligutgifter avhenge av leiemarkedet, men vi tar utgangspunkt i en tilsvarende husleie på 7 800 kroner. Kostnaden knyttet til oppfølging er av tiltakene estimert til 20 000 kroner i måneden, i tillegg til at «annet» er rapportert å utgjøre 1 500 kroner i måneden. Kostnader til oppfølging og annet er estimert til å være likt for begge tiltakene, men husleien kan naturligvis variere for ungdommer i DUE-tiltaket som leier i det private markedet. Tabell 6-1 oppsummerer kostnadene per vår 2022.

Tabell 6-1: DUE/Foyer Bodø - utgiftsestimater per ungdom

Kostnad	Kr/måned	Kr/år
Bolig (Foyer)	15 500	186 000
Bolig (DUE)	7 800	93 600
Oppfølging	20 000	240 000
Annet	1 500	18 000
Sum	29 300	351 600
Livsopphold (fra barnevern)	6 300	75 600
Sum (Foyer)	43 300	519 600
Sum (DUE)	35 600	427 200

Kilde: DUE/Foyer i Bodø. For Foyer-tiltaket er utgifter til bolig basert på tiltakets totale utgifter til Foyer-leilighetene og kontorlokaler. En del av utgiftene til kontorlokaler bør reelt sett fordeles på DUE-tiltaket, hvilket gjør at kr 15 500 i boligkostnader for Foyer er et noe høyt anslag, og kostnadene for DUE er noe lavere enn realiteten.

Tabell 6-2 gir oversikt over regnskap og budsjett for Avdeling bo- og nærmiljø for 2021. Avdeling bo- og næringsmiljø inkluderer også tiltaket EMF (enslige mindreårige flyktninger). Totalt 40 ulike ungdommer

var inne i DUE og Foyer i 2021. I DUE-tiltaket var det totalt 26, hvorav 11 avsluttet (en av dem gikk til Foyer) og 10 startet opp i 2021. Vi legger til grunn at det i gjennomsnitt var 16 ungdommer inne i DUE-tiltaket på et gitt tidspunkt, hvilket forutsetter at ungdommene som sluttet og begynte var like lenge inne i tiltaket i løpet av året i gjennomsnitt. For Foyer legger vi til grunn at tilsvarende gjennomsnittlig antall er ti, ettersom det var femten ungdommer i tiltaket totalt, hvorav fem avsluttet og fem startet opp (en av disse kom fra DUE). Dette gir et gjennomsnittlig antall ungdommer totalt på 26 ungdommer

Om en tar utgangspunkt i 26 ungdommer i gjennomsnitt på et gitt tidspunkt og totale utgifter (ikke hensyntatt inntekter) til driftskostnader og ansatte, utgjør dette 18 736 kroner i gjennomsnitt per ungdom per måned, noe lavere enn anslått oppfølgingskostnad på 20 000 kroner. Dette kan for eksempel skyldes at mengden oppfølging av ungdommer per ansatt er «for høyt» og kostnadene per ungdom dermed lavere. Utgifter knyttet til boliger og kontorlokaler utgjør 15 519 kroner per leilighet per måned.

Tabell 6-2: Regnskap og budsjett for Bo- og Nærmiljøetaten (2021)

Miljø- og veiledningstiltak	Regnskap
Driftskostnader	923 609
Kostnader ansatte	4 922 161
Samlede driftsutgifter ekskl. utgifter til boliger	5 845 770
Driftsutgifter per måned	487 147
Anslått gjennomsnittlig antall ungdommer i tiltakene	26
Samlede boligutgifter	2 607 123
Antall leiligheter (Foyer)	14

Kilde: DUE/Foyer i Bodø. Boutgifter inkluderer utgifter til leie av leiligheter og kontorlokaler, inkludert vakt- og vedlikeholdskostnader.

Samlede kommunale og offentlige kostnader

For ungdom under 18 år betales bolig og livsopphold av foreldrene, eller barnevernet dersom foreldrene ikke har mulighet til å betale. De faktiske kostnadene til bolig varierer noe, avhengig av hvilken type bolig ungdommene ønsker og klarer å oppdrive i det private markedet. Bokostnadene kan ligge på omtrent 7 500 kroner per måned. Elever i videregående skole kan få borteboerstipend fra Lånekassen, på inntil 4 979 kroner per måned (sats for skoleåret 2022/2023). Resterende beløp og livsopphold

dekkes av foreldre og/eller barnevernet. Vi legger til grunn at kommunenes satser for livsopphold er omtrent 6 500 kroner. Dersom ungdommen mottar barnetrygd reduseres satsen deretter (i 2022 er satsen for barnetrygd 1 054 kroner for barn over 6 år). Andelen av de totale offentlige utgiftene som dekkes av statlige aktører kan variere, og i beregningene av kommunenes utgifter legger vi til grunn at staten dekker 5 000 kroner per ungdom per måned i gjennomsnitt, for alle tiltakene.

I Tabell 6-3 har vi beregnet tentative kostnader for henholdsvis kommuner og det offentlige samlet for bolig, livsopphold og botiltakene samlet sett. De faktiske offentlige kostnadene for den enkelte ungdom vil variere både med ungdommens oppfølgingsbehov, foreldrenes mulighet til å delfinansiere bolig og livsopphold, og også med boligmarkedet i kommunene og den enkelte ungdommens behov for bolig og livsopphold. Vi har estimert samlede kostnader av botiltakene, inkludert bolig og livsopphold, til omtrent 32 500/40 500 kroner i måneden per ungdom.

Tabell 6-3: Kostnader for botiltakene, beregnet gjennomsnitt per ungdom/måned

	DUE/Foyer Bodø
Tiltakets driftskostnader	18 736
Kostnad bolig	~7 500/15 500
Kostnad livsopphold	~6 500
Samlede offentlige kostnader	~32 500/40 500
Av disse - kommunale kostnader	~27 500/ 35 500

Kilde: Tall fra DUE/Foyer Bodø for 2021.

Botiltakene er dermed langt billigere enn både institusjonsplasseringer og forsterkede fosterhjem. For ungdommene i botiltak som har minst oppfølgingsbehov ligger kostnadene for kommunene av botiltakene omtrent på samme nivå som kostnadene av fosterhjem. Botiltakene er noe dyrere for kommunene enn de spesialiserte hjelpetiltakene MST og FFT.

6.7 Virkninger

6.7.1 Hvordan har tiltaket påvirket brukerne?

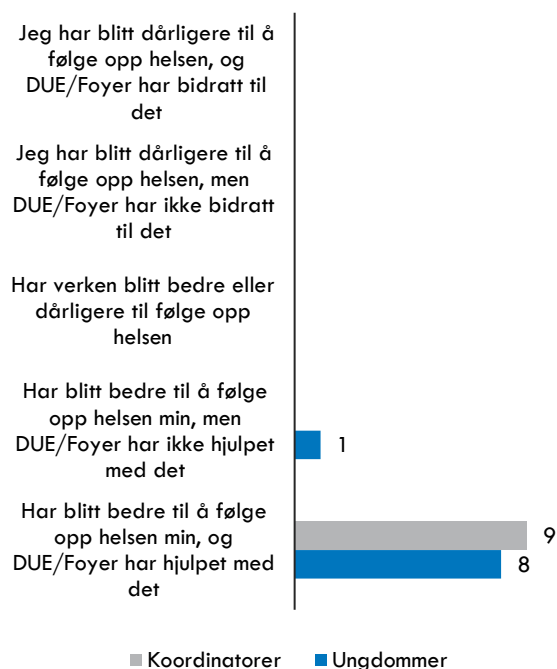
Mye av hensikten med tiltaket er å lære ungdommene til å følge opp viktige områder i eget liv og dermed bli mer selvstendig og i større grad ta ansvar for eget liv. Tiltaket har fokus på ungdommenes behov og de områdene av livet som ungdommene har mest behov for hjelp til å håndtere, det kan for eksempel være oppfølging av helse/helsehjelp, skole/arbeid, bosituasjon og sosialt nettverk.

Helse

Gjennom å kartlegge og følge opp ungdommenes helsebehov, samtidig som det arbeides mot at ungdommen etter hvert skal kunne ha oversikt over og følge opp dette selv, kan tiltaket trolig ha en positiv effekt på ungdommenes evne til å følge opp egen helse. Koordinatorene spiller en viktig rolle når det gjelder å oppmuntre og pushe ungdommene til å starte opp og fullføre nødvendige behandlinger i helsetjenesten. For enkelte kan dette også innebære å starte opp og/eller fullføre rusbehandling. Videre bidrar koordinatorene også ofte med praktiske ting for å støtte ungdommen i kontakten med helse-tjenestene, som å bestille time, minne ungdommen på å møte opp til timer og følge behandlingsplaner. Dette innebærer også at koordinatorene aktivt går i dialog med helsetjenester for å bidra til at ungdommen får det tilbudet de har behov for og at tilbudet tilrettelegges for ungdommens behov. Eksempelvis vil koordinator være et talerør for ungdommenes sak, der de kanskje ikke klarer å ordlegge seg godt selv, og være en pådriver for at ungdommene skal få prioritet inn i helsetjenesten. Koordinatorene oppgir at de bruker mye tid på dette, og det er ikke alltid de lykkes, men ved å ta en slik rolle bidrar de til at ungdommene i større grad får oppfølging fra helsetjenesten og at de også i større grad klarer å ta imot og nyttiggjøre seg oppfølgingen.

I spørreundersøkelsen, som er besvart av ungdommene i tiltaket, svarer åtte av ni ungdommer at de opplever at tiltaket har hjulpet dem til å bli bedre til å følge opp egen helse (se Figur 6-5). Ni av ni koordinatorene svarer det samme.

Figur 6-5: Ungdommer og koordinatorene sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens evne til å følge opp sin fysiske eller psykiske helse

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE/Foyer Bodø på vegne av Oslo Economics.

Merknad: N(Koordinatorer)=9 og N(Ungdommer)=9.

Skole og arbeid

Tiltaket spiller også en viktig rolle når det gjelder å hjelpe ungdom til å gjennomføre skole eller å stå i arbeid. Det er først og fremst skole som er relevant for ungdommer under 18 år.

Dersom bosituasjonen og oppfølgingen bidrar til å stabilisere ungdommens liv og fungering, vil det også gi ungdommen bedre forutsetninger for å kunne fungere godt på skolen. Oppfølgingen i tiltaket kan også innebære å støtte ungdommene direkte i skolesituasjonen og å motivere ungdommene til å delta og følge opp aktiviteter i skolen.

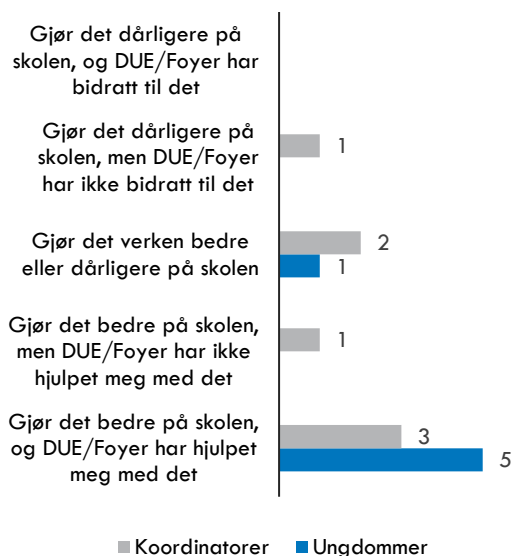
Oppfølgingen vil også kunne innebære samarbeid med skolen, og andre aktører rundt ungdommen, for å bidra til å tilrettelegge systemene rundt ungdommen slik at ungdommen skal ha bedre forutsetninger for å kunne delta på skolen. Koordinatoren i tiltaket opptrer som en støttespiller for ungdommen, en som kjenner ungdommens behov godt og som dermed kan «tale ungdommens sak» i dialogen både med skole og andre aktører, sånn at det også blir lettere for skole og andre aktører å tilrettelegge for ungdommens situasjon. Dette bidraget til samordningen av tjenester kan potensielt ha virkning både direkte inn i skolens tilrettelegging rundt ungdommen, mens også indirekte

ved at ungdommen fungerer bedre på skolen når andre tjenester og elementer av livet fungerer. Det samme vil kunne gjelde i en eventuell arbeidssituasjon. Det er derfor flere elementer i tiltaket som kan bidra til å bedre ungdommenes forutsetninger for deltakelse og prestasjon på skole og i arbeid

Tre av de ni ungdommene som har besvart spørreundersøkelsen fra DUE/Foyer, oppgir «vet ikke» eller «ikke relevant» på spørsmål om tiltaket har påvirket skoleprestasjoner. Vi antar at dette betyr at de ikke går på skole. Av de resterende, svarer fem av seks ungdommer de opplever at tiltaket har hjulpet dem til å presentere bedre på skolen, mens tre koordinatorene svarer det samme.

Av de ni ungdommene som har svart på undersøkelsen, svarer syv «vet ikke» eller «ikke relevant» på spørsmålet om tiltakets virkning på arbeidsevne. Vi antar at disse ikke er i arbeid. Av de resterende svarer én at tiltaket har gjort vedkommende bedre rustet til å være i arbeid.

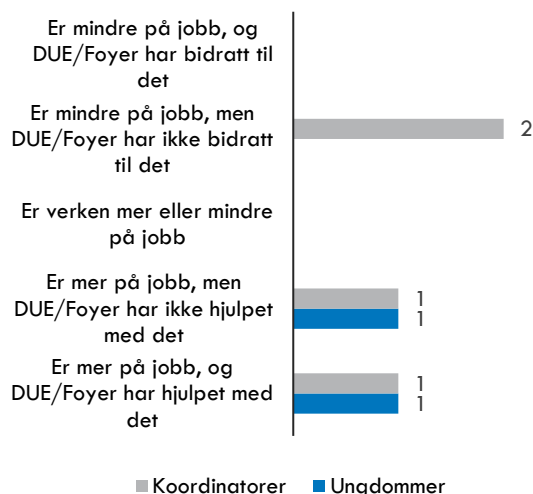
Figur 6-6: Ungdommer og koordinatorene sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens prestasjoner på skolen

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE/Foyer Bodø på vegne av Oslo Economics.

Merknad: N(Koordinatorer)=9 og N(Ungdommer)=9. Det er to koordinatorene og tre ungdommer som har oppgitt at de ikke vet eller at spørsmålet ikke er relevant. Disse er utelatt fra figuren.

Figur 6-7: Ungdommer og koordinatorene sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens evne til å være i jobb

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE/Foyer Bodø på vegne av Oslo Economics.

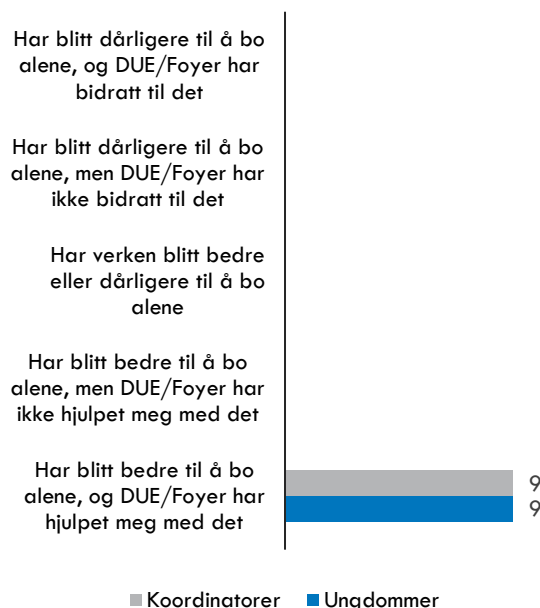
Merknad: N(Koordinatorer)=9 og N(Ungdommer)=9. Det er henholdsvis fem koordinatorene og syv ungdommer som har oppgitt at de ikke vet eller at spørsmålet ikke er relevant. Disse er utelatt fra figuren.

Boevne

Botiltakene innebærer en overgang fra å bo sammen med andre voksenpersoner til å bo alene for nær sagt alle ungdommene. Mye av oppfølgingen i botiltaket er også rettet mot å støtte ungdommen i denne overgangen, både når det gjelder å få på plass økonomi rundt bosituasjonen og også i å håndtere sentrale elementer ved å bo alene, som å handle og lage mat, vaske, betale regninger osv.

Svar fra spørreundersøkelsen viser også at både ungdommer og koordinatorene opplever at tiltaket har en positiv påvirkning på ungdommenes evne til å bo alene – alle ungdommene og alle koordinatorene som har besvart undersøkelsen oppgir at de opplever at DUE/Foyer har hjulpet ungdommen til å bli bedre til å bo alene.

Figur 6-8: Ungdommer og koordinatore sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens evne til å bo alene

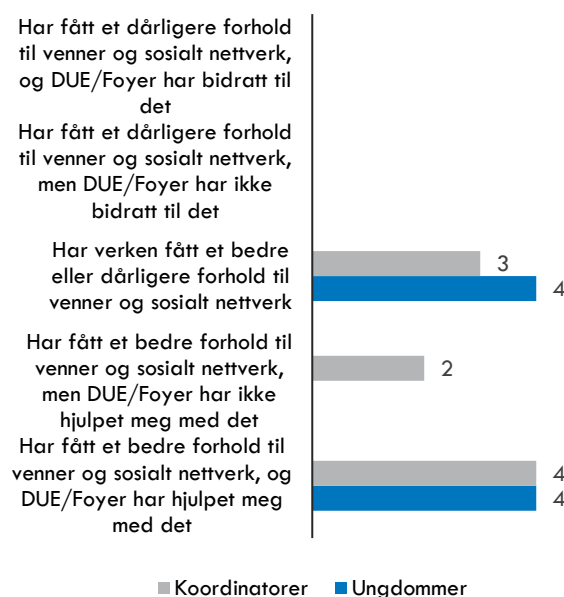
Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE/Foyer Bodø på vegne av Oslo Economics.
Merknad: N(Koordinatorer)=9 og N(Ungdommer)=9.

Nettverk

Mange ungdommer i DUE/Foyer har et dårlig forhold til foreldrene og nærmeste familie, og lite nettverk utenom. Koordinatorene i tiltaket jobber aktivt for å hjelpe ungdommene med å bygge og utvikle et bedre forhold til både foreldre, annen familie og annet nettverk (Se omtale av dette i Kapittel 6.4.4).

I spørreundersøkelsen oppgir fire av ni ungdommer at de opplever at tiltaket har bidratt til at ungdommen har fått et bedre forhold til venner og annet sosialt nettverk. Det samme gjelder for koordinatorene.

Figur 6-9: Ungdommer og koordinatore sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens forhold til venner og annet sosialt nettverk

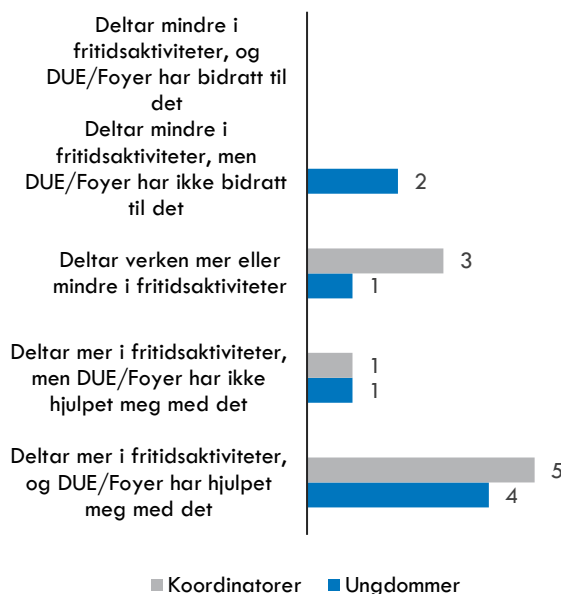
Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE/Foyer Bodø på vegne av Oslo Economics.
Merknad: N(Koordinatorer)=9 og N(Ungdommer)=9. Det er én ungdom som har oppgitt at vedkommende ikke vet eller at spørsmålet ikke er relevant. Respondenten er utelatt fra figuren.

Fritidsaktiviteter

Koordinatorene kan også hjelpe ungdommene inn i fritidsaktiviteter, hvis det er noe ungdommen ønsker eller har behov for. Det er imidlertid ikke så mange som deltar i fritidsaktiviteter. Ungdommene har ofte store utfordringer med å håndtere de mest sentrale elementene i livet, og har gjerne ikke kapasitet til fritidsaktiviteter utover det. For enkelte kan likevel fritidsaktiviteter være viktig, og i slike tilfeller vil koordinatorene kunne hjelpe dem med å finne en aktivitet og støtte dem i deltakelsen.

Fire av ni ungdommer svarer at de opplever at tiltaket har hjulpet dem til å delta mer i fritidsaktiviteter, mens fem av ni koordinatorene svarer det samme.

Figur 6-10: Ungdommer og koordinatører sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens deltakelse i fritidsaktiviteter

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE/Foyer Bodø på vegne av Oslo Economics.

Merknad: N(Koordinatorer)=9 og N(Ungdommer)=9. Det er én ungdom som har oppgitt at vedkommende ikke vet eller at spørsmålet ikke er relevant. Respondenten er utelatt fra figuren.

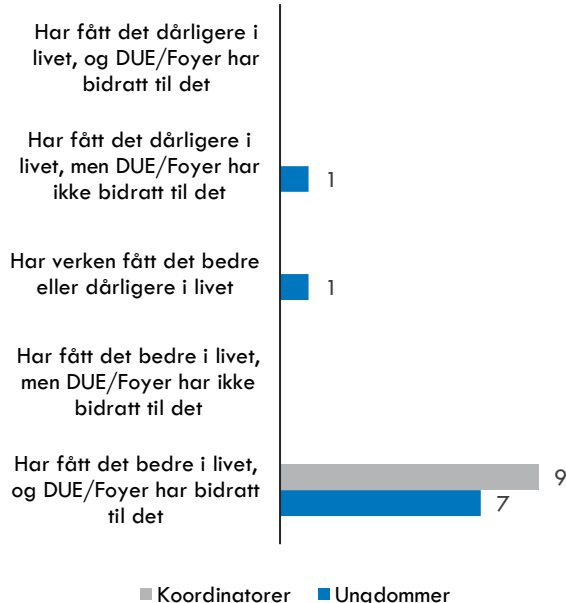
Ungdommens liv samlet sett

Samlet sett vil tiltaket, gjennom å hjelpe ungdommene med ulike deler av livet, på kort sikt kunne bidra til å gi ungdommene ro og stabilitet i livssituasjonen, som gjør at de fungerer bedre i hverdagen, og på lengre sikt kunne bidra til å gjøre ungdommene mer selvstendige og trygge på seg selv.

Ungdommene i DUE/Foyer mottar systematisk oppfølging, spesielt innrettet for å gjøre dem selvstendige og sikre at ungdommen er rustet for et liv etter tiltaket. Sammenlignet med å bli boende i et hjem som gir ungdommene dårlige forutsetninger for å mestre overgangen til voksenlivet, eller i et fosterhjem der oppfølgingen ikke er like systematisk og målrettet, synes kommunale botiltak for mange ungdommer å ha bedre forutsetning for å gjøre ungdommene rustet for livet etter tiltaket.

Svar fra spørreundersøkelsen indikerer også at tiltaket har en positiv innvirkning på ungdommenes liv samlet sett – syv av ni ungdommer oppgir at de opplever at DUE/Foyer har bidratt til at de har fått det bedre i livet, det samme gjør ni av ni koordinatører.

Figur 6-11: Ungdommer og koordinatører sin opplevelse av hvordan tiltaket påvirker ungdommens liv samlet sett

Kilde: Spørreundersøkelser gjennomført av DUE/Foyer Bodø på vegne av Oslo Economics.

Merknad: N(Koordinatorer)=9 og N(Ungdommer)=9.

6.7.2 Brukervirkninger i forhold til alternative tiltak

For ungdommene i DUE/Foyer brukes tiltaket i hovedsak som alternativ til å bo i et dårlig fungerende eller konfliktfylt hjem, kanskje med hjelpetiltak fra barnevernet, eller som et alternativ til institusjon eller fosterhjem. Det vurderes også som sannsynlig at enkelte ungdom ville ha vært bostedsløse. Virkninger av et opphold i DUE/Foyer må derfor vurderes opp mot virkninger av disse alternativene. Våre informanter fra tiltaket og barneverntjenesten vurderer i hovedsak at DUE/Foyer fungerer langt bedre enn disse alternativene, for de ungdommene som vurderes å passe i DUE/Foyer. Dette siste er altså en viktig forutsetning. Noen vil ha det bedre hjemme, og andre vil ha det bedre i institusjon, avhengig av den enkeltes situasjon og behov.

Virkninger sammenlignet med å bli boende hjemme

For målgruppen i DUE/Foyer er hjemmesituasjonen ofte vanskelig, og dette gir ungdommene dårlige forutsetninger for å håndtere sentrale elementer i hverdagen og i overgangen til voksenlivet. Som tidligere beskrevet bor mange av ungdommene gjerne hos foreldre som fungerer dårlig som omsorgspersoner, og som derfor ikke evner å følge opp ungdommene i tilstrekkelig grad, for eksempel som følge av utfordringer knyttet til rus eller psykiske lidelser. I DUE/Foyer får ungdommen tilgang på en fast, stabil og trygg voksenperson med utdanning

innen helse- eller sosialfag, relasjons- og veiledningskompetanse, samt kompetanse på og erfaring med å følge opp ungdom. Det vurderes derfor som sannsynlig at mange av ungdommene som ellers ville ha blitt boende hjemme, vil få bedre oppfølging i DUE/Foyer.

For de som alternativt ikke har en trygg voksenrelasjon og voksenstøtte i hjemmesituasjonen, vil noe av den mest sentrale forskjellen ved å flytte til DUE/Foyer være å kunne få en tett og trygg relasjon til en voksen som gir støtte og omsorg, på ungdommens premisser. Koordinatoren blir en samtalepartner som skal se og møte ungdommens behov, men samtidig balanserer det å gi støtte opp mot å stille krav.

I tillegg til det rene omsorgselementet, får ungdommene støtte og profesjonell oppfølging til å håndtere sentrale elementer i livet. Det kan være ulike områder hvor ungdommene har behov for oppfølging, for eksempel knyttet til helse, skole og/eller arbeid, eller oppfølging knyttet til selve bosituasjonen. For ungdommer som ellers har manglet oppfølging og trygge voksenpersoner i livet, vil denne oppfølgingen i overgangen til voksenlivet kunne være avgjørende for at de skal håndtere livene sine og bli trygge, og selvstendige voksenpersoner. For at disse ungdommene skal ha bedre forutsetninger i botiltaket, sammenlignet med hjemmesituasjon, er det imidlertid avgjørende at oppfølgingen er av bedre kvalitet enn oppfølgingen de fikk hjemme, samt at de får hjelp til også å håndtere det å bo alene.

I flere tilfeller kan forholdet mellom barnet og foreldrene også være ustabil og preget av konflikter. Oslo Economics og NIBR (2021) beskriver i sin rapport fra 2021 et typetilfelle med en jente på 17 år som går på skole og bor hjemme med et ellers godt nettverk, men hvor konfliktnivået med moren er høyt. Konfliktnivået skyldes ikke at moren mangler omsorgsevne, men noe har skåret seg i relasjonen mellom mor og datter. Jenta får derfor tilbud om å flytte inn i et kommunalt botiltak. For denne typen ungdommer vil det å kunne bo i egen bolig, med avstand fra den konfliktfylte situasjonen i hjemmet, kunne bidra til å gi ungdommen mer ro og stabilitet i livet. Gjennom å skape avstand til et konfliktfylt forhold, kan det gi grunnlag for en bedre relasjon på sikt. Dette avhenger imidlertid av at oppfølgingen i tiltaket erstatter også de delene av voksenoppfølgingen i hjemmet som kanskje fungerte godt. I botiltaket vil jenta trolig ha behov for hjelp til å klare å bo alene, herunder matinnkjøp, vasking, betale regninger, osv. Dersom hun blir stående helt alene i dette, er det ikke sikkert botiltaket tilfører stabilitet.

Som nevnt over er det særlig avgjørende at koordinator klarer å etablere en trygg og

omsorgsbasert relasjon til ungdommen for at ungdommen skal få de positive virkningene i form av økt stabilitet og fungering, sammenlignet med forventet utfall i hjemmesituasjon. Dette gjelder særlig i tilfeller der barnet har en god relasjon til forelder, men hvor forelder av ulike årsaker ikke klarer å følge opp tilstrekkelig. Oslo Economics og NIBR (2021) beskriver i sin rapport et annet typetilfelle, der en far i perioder sliter med psykiske vansker. Datteren på 17 år har gjennom ungdommen inntatt en større omsorgsrolle for faren enn normalt, men er sliten av dette. Barnevernet i kommunen tilbyr et botiltak til datteren i en tid hvor faren er inne i en dårlig periode. Faren og datteren har fortsatt en god relasjon, i tillegg har datteren en eldre søster som følger henne opp. For at botiltaket i slike tilfeller skal virke bedre enn å bli boende hjemme, må følgelig oppfølgingen være både tryggere og tettere enn det forelder kan tilby.

Tiltaket beskriver også selv at enkelte av de ungdommene som hadde blitt boende hjemme trolig i realiteten hadde blitt bostedsløse. Med dette menes det at ungdommen selv trolig hadde opplevd situasjonen hjemme som så uholdbar at ungdommen selv hadde valgt å sove på pensjonat eller hjemme hos andre bekjentskaper. Tiltaket beskriver at dette erfaringsmessig gjerne fører ungdommen inn i dårlige miljøer, for eksempel preget av rus eller prostitusjon. For disse ungdommene vurderes de virkningene beskrevet ovenfor å være av enda større omfang.

Virkninger sammenlignet med opphold i institusjon eller plassering i nytt fosterhjem

For flere ungdommer ville alternativet ha vært et opphold i institusjon eller fosterhjem, dersom ungdommen ikke hadde kunnet bo hjemme og ikke hadde kunnet bo alene.

Den primære målgruppen for barnevernsinstitusjoner er barn som trenger, og kan nyttiggjøre seg av, den systematiske utviklingsstøtten og behandlingen institusjonene kan tilby. Når det gjelder tilgang på voksenpersoner med relevant kompetanse til å følge opp ungdommer med spesielle behov, for eksempel knyttet til psykisk helse og atferdsproblemer, kan institusjon følgelig tilby ungdommen en del av de samme kvalitetene som botiltakene kan, og med enda tettere oppfølging og tilstedeværelse.

Ved institusjon tildeles imidlertid ikke ungdommen den samme faste kontaktpersonen, som ungdommen kan etablere en trygg relasjon til. Tidligere utredninger viser at barn og unge i barnevernsinstitusjoner ofte opplever at de må forholde seg til mange forskjellige ansatte, i mange tilfeller også ufaglærte og vikarer (Menon, 2020b). Hyppig utskifting av personale og mangelfull kompetanse kan i mange tilfeller føre til at barna føler seg utrygge. Det synes derfor rimelig å

anta at botiltak i mange tilfeller vil kunne tilby ungdom mer persontilpasset og trygg oppfølging, sammenlignet med institusjon, forutsatt at ungdommen er selvstendig nok til å kunne bo alene.

Tilgangen på en trygg og stabil voksenperson kan i større grad vært til stede for ungdommer som plasseres i fosterhjem. Det stilles krav til at alle fosterforeldre skal gjennomgå grunnopplæring før eller i kort tid etter barnet flytter inn. Det kreves imidlertid ikke utdanning innen helse- eller sosialfag eller relasjons- og veiledningskompetanse. Det kan derfor argumenteres for at ungdom vil kunne få tilgang på mer systematisk og faglig fundert oppfølging i kommunale botiltak, sammenlignet med i fosterhjem.

Mange ungdommer i målgruppen for kommunale botiltak er også i en løsrivelsesfase og ønsker ofte ikke å knytte seg til en ny familie. Situasjonene hvor botiltakene fremstår som et godt alternativ fremfor fosterhjem, er særlig der det er unge med en viss grad av egenmestring. Et typetilfelle som beskrives av Oslo Economics og NIBR (2021) er en gutt på 16 år som har utfordringer med egen psykisk helse og et noe overdrevet alkoholbruk i perioder. Barnevernet i kommunen vurderer at omsorgssituasjonen ikke er alvorlig nok til at det oppfyller vilkår for omsorgsovertakelse, men at det heller ikke er hensiktsmessig med hjelpetiltak i hjemmet. Gutten er ung, men selvstendig for alderen, og ønsker på ingen måte en fosterfamilie. Gutten tilbys en sokkelleilighet hos en vertsfamilie, som følger opp med praktiske gjøremål i dagliglivet, i tillegg til oppfølging fra barnevernet. Kommunale botiltak kan for denne typen ungdommer tilby oppfølging fra en trygg og stabil voksenperson, på mange måter lignende fosterhjem, samtidig som ungdommen får mulighet til å leve et selvstendig liv.

Våre informanter i DUE/Foyer og barnevernet erfarer også at institusjonsopphold under tvang eller tvangsflytting til et fosterhjem sjelden bidrar til bedring for ungdommene. Det at DUE/Foyer er frivillig er altså en avgjørende forskjell fra institusjonsopphold eller fosterhjemsplassering. Ved at det er frivillig blir også foreldrene i større grad koblet på, og kan fortsette å bidra med de kan i forhold til ungdommen, for eksempel når det gjelder økonomi eller også samvær i noen tilfeller.

Oslo Economics og NIBR (2021) beskriver et annet typetilfelle der en gutt på 16 år er enebarn og bor med en enslig mor som har lange arbeidsdager, helseutfordringer og ikke klarer å følge opp barnet. Gutten trekkes mot dårlige miljøer, sliter i økende grad psykisk og er lett påvirkelig, med fare for forverring. Barnevernet ser behov for tett oppfølging og bistand. Institusjonsopphold vil imidlertid sende

gutten langt vekk fra moren som gutten er glad i, og det er en risiko for at et hardt miljø på institusjon kan forverre situasjonen. Barnevernet i kommunen tilbyr istedenfor et bofellesskap med stor grad av oppfølging, der de er kjent med beboer-sammensetningen og vet at gutten kan få tett og god oppfølging fra en voksenperson. I dette, og i mange tilfeller, er det en stor fordel for ungdommen at de kan beholde kontakten med nærmiljøet når de bor i DUE/Foyer, de kan fortsette på samme skole og de kan beholde kontakten med eventuelle ressurspersoner i livet, som tanter, onkler eller andre støttepersoner rundt familien.

Det synes rimelig å anta at tiltaket, sammenlignet med både fosterhjem og institusjon, har bedre forutsetninger for å øke ungdommenes boevne. Tiltaket jobber aktivt for å få ungdommene ut i en egnet bolig og for å legge til rette for at den enkelte skal klare å ivareta boforholdet over tid, blant annet gjennom opplæring i økonomistyring, praktiske ferdigheter i det å bo og vedlikehold av bolig. Om tiltaket er bedre rustet til å hjelpe ungdommene med å skaffe og beholde arbeid eller å fullføre skole, sammenlignet med for eksempel fosterhjem og institusjon, er usikkert. De ansatte oppgir selv i samtale at de opplever at flere av ungdommene de følger opp ikke hadde klart å fullføre skolen om det ikke hadde vært for tiltaket. Tiltaket samarbeider tett med flere skoler, og gjennomfører blant annet jevnlig samarbeidsmøter hvor det diskuteres hvordan skolen best kan tilrettelegge for ungdommen.

De ansatte trekker også i samtale frem at overgangen fra institusjon til «den virkelige verden» kan være vanskelig for mange ungdommer. Dette begrunnes med at livet på institusjon i stor grad kan kalles å være en «kunstig verdens», men andre rammer og regler enn de ungdommene er nødt til å forholde seg til når de kommer ut. Mange ungdommer kan fungere godt i en slik kontekst, men oppholdet gjør dem likevel lite forberedt på hva som vil møte dem når oppholdet på institusjon er over. Botiltakene, på sin side, har nettopp hovedfokus på å lære ungdommen å leve i og håndtere et liv uten oppfølging.

6.7.3 Samfunnsvirkninger

Tiltaket kan trolig gjennom økt selvstendiggjøring og mestring av eget liv gi ungdommene bedre forutsetninger for å stå på egne ben i voksenlivet, ta vare på egen helse og delta på i egen skolegang. Alt dette gir bedre forutsetninger for å leve gode og lange liv som voksne, for å kunne delta i arbeidslivet som voksen og for å bli økonomisk selvstendig. Ungdommene i DUE/Foyer er i utgangspunktet sårbare ungdommer, som gjerne har utfordringer på flere områder i livet og er i en avgjørende fase hvor de skal etablere seg på egenhånd i voksenlivet. Årene

i overgangen fra ungdom til voksen kan være avgjørende for resten av livet. Tiltaket kan derfor utgjøre forskjellen mellom at en ungdom klarer seg på egne ben resten av livet, og et liv med dårlig helse og økonomisk avhengighet av det offentlige. For ungdommene som lykkes med denne selvstendig-gjøringen gjennom tiltaket, kan de positive virkningene derfor tenkes å bli livsvarige.

Økt livskvalitet for den enkelte, men også for pårørende, er en viktig del av samfunnsgevinsten. Bedre fysisk og psykisk helse i ungdomstiden gir ungdommene bedre helsemessige forutsetninger gjennom et langt liv. Dette vil igjen kunne ha stor betydning for livskvaliteten og helsen blant pårørende.

I den grad tiltaket bidrar til at ungdommer, som ellers ikke ville ha deltatt i arbeidslivet, klarer å stå i og beholde arbeid over livsløpet, vil dette ha stor verdi også for samfunnet. Økt arbeidsdeltakelse gir også økt verdiskapning og skatteinngang for staten. Arbeidsdeltakelse reduserer også behovet for å motta trygdeytelser over livsløpet. I sum er utgjør dette betydelige besparelser for offentlige budsjetter.

Stabilitet, trygghet og selvstendighet i ungdomstiden gir dem også bedre forutsetninger for å unngå kriminalitet, både i ungdommen og i voksen alder. Redusert kriminalitet er en betydelig, potensiell samfunnsgevinst.

Verken tiltaket eller noen av de andre offentlige instansene rundt disse ungdommene har oversikt over hvor mange som «lykkes» gjennom tiltaket. Det vi vet er at mange lykkes, i form av at de og koordinator opplever at de mestrer livene sine bedre under tiltaket. Det er imidlertid ingen som har en samlet oversikt over hvordan det går med disse i etterkant. Å lykkes i tiltaket betyr heller ikke nødvendigvis at de blir økonomisk uavhengige etter tiltaket. Mange vil ha behov for bistand fra NAV og andre offentlige tjenester i lang tid etterpå, og kanskje livet ut. Det er også en del som ikke lykkes i tiltaket, ved at livssituasjonen ikke bedrer seg i særlig grad, de får kanskje ikke bukt med sine psykiske utfordringer og rusproblemer kan eskalere. Det er vanskelig å si om noen av disse kunne hatt bedre forutsetninger i andre tiltak, men trolig vil det alltid være noen som ikke nyttiggjør seg av tiltaket selv om man i utgangspunktet tenkte at tiltaket var det beste alternativet.

6.7.4 Virker tiltaket i tråd med målene?

I brukerundersøkelsen oppgir de fleste brukerne at de jobber godt med målene de har satt seg i tiltaket, og at tiltaket har bidratt til at de har det bedre i livet. Et flertall av brukerne oppgir også at tiltaket har hjulpet dem å følge opp egen helse og å få bedre boevne.

Både ansatte og andre samarbeidende tjenester opplever i hovedsak at metoden som tilbys i tiltaket fungerer godt for å bidra til økt livsmestring og selvstendiggjøring av brukerne. Selv om ikke alle brukerne klarer å nyttiggjøre seg tiltaket, oppleves tiltaket likevel som det beste alternativet disse kan tilbys.

Vår vurdering er at DUE/Foyer i stor grad virker i tråd med målene om å gi utsatt ungdom et systematisk, koordinert, helhetlig og individuelt tilpasset tilbud om oppfølging i nær tilknytning til sitt nettverk og nærmiljø og legge til rette for å bedre overgangene mellom de ulike tjenestene.

Videre virker metoden godt egnet til å ruste ungdommene i overgangen fra ungdom til voksenliv. Mange vil likevel ikke være spesielt godt rustet for et selvstendig voksenliv når de går ut av tiltaket. Så lenge tiltaket tildeles basert på en grundig kartlegging og vurdering av ungdommenes behov, så er det heller ikke grunn til å tro at andre tiltak vil egne seg bedre. Sentrale elementer ved tiltaket som skiller tiltaket fra andre alternative tiltak for denne målgruppen er egen bolig i nærmiljøet, tett oppfølging fra en stabil voksenperson og fokus på selvstendiggjøring. Verken institusjon, fosterhjem eller hjelpetiltak i hjemmet innehar disse elementene i samme grad. Tiltaket utgjør dermed en viktig mulighet for ungdom i barnevernet, som ikke passer inn i alternative tiltak.

6.8 Barrierer og suksesskriterier

I det følgende lister vi opp det aktørene selv fremhever som de viktigste suksesskriteriene for at tiltaket skal oppnå sine overordnede mål, samt hva som vurderes å være de mest sentrale barrierene/hindrene for måloppnåelse.

6.8.1 Frivillighet

Ungdommen får selv være med på å bestemme om vedkommende ønsker tiltaket, samt hvor lenge tiltaket skal vare. Dette bidrar det også gjerne til å gjøre ungdommen mer investert i målene og oppfølgingen, fordi ungdommen føler seg hørt og som en aktiv deltaker i tiltaket.

6.8.2 God tid til hver enkelt ungdom

Hver enkelt koordinator kan maks følge opp fem ungdommer hver. Dette gir koordinator god tid til hver enkelt ungdom, og gjør det mulig å bruke tid på å bygge tillit. Informasjonsgrunnlaget i denne evalueringen tilsier ikke at oppfølgingen fra koordinatorene i DUE/Foyer Bodø er bedre, eller at virkningene for ungdommer er mer betydelige, sammenlignet med andre tiltak. De ansatte trekker imidlertid frem at god tid til hver enkelt ungdom er en

forutsetning for å sikre høy kvalitet på innholdet i oppfølgingen, samt høy grad av måloppnåelse.

6.8.3 Fleksibilitet, tilgjengelighet og individuell tilrettelegging

Selv om koordinatorens overordnede oppgave er å bistå ungdommen med å nå målene i tiltaksplanen, er tiltaket er innrettet slik at koordinator står fritt til å skreddersy oppfølgingen til hver enkelt ungdom, avhengig av hva de og ungdommen selv opplever at det er behov for. Dette gir koordinator mulighet til, gjennom observasjon og dialog med ungdommen, å identifisere andre underliggende forstyrrelser eller bekymringer i ungdommens liv, samt til å jobbe med disse.

Tiltaket oppsøker også ungdommene «der de er». Dette innebærer at møter, samtaler og annen oppfølging i stor grad foregår der ungdommen ønsker, for eksempel hjemme hos ungdommen eller i ungdommens nærmiljø. En slik tilnærming er mindre vanlig i andre deler av hjelpeapparatet, hvor oppfølging ofte innebærer at ungdommen må komme til timer/oppfølging på et bestemt sted. Det trekkes også frem som viktig at de ansatte også jobber og møter ungdommene på kveldstid, og at de ikke kun er tilgjengelig for ungdom når mange uansett er på skole eller på arbeid.

6.8.4 Fokus på tiden etter tiltaket

Tiltaket jobber aktivt og målrettet for å sikre at ungdommen skal kunne stå på egne ben når tiltaket avsluttes. Dette gjøres både gjennom å koble på de delene av hjelpeapparatet som ungdommen har behov for, for eksempel NAV og/eller ulike deler av helsetjenesten, samt ved å hjelpe ungdommen med å pleie og styrke sitt personlige nettverk.

I arbeidet mot ungdommens selvstendighet, sentralt at relasjonen mellom koordinator og ungdommen ikke blir for tett/personlig. Selv om koordinator skal hjelpe ungdommen med å mestre ulike deler av livet er det viktig at koordinator hele tiden er bevisst på at formålet med tiltaket er at koordinator skal være overflødig. I dette ligger det at det ikke nødvendigvis er tilrådelig at koordinator er med på å feire ungdommens bursdag, jul eller lignende. Selv om koordinator skal være tilgjengelig for ungdommen ved behov, er det også viktig at koordinatoren ikke gjør seg tilgjengelig utover avtalte tider (med mindre koordinator vurderer at det er særlig behov for dette). Dette «tvinger» ungdommen til å lære seg å benytte seg av eget nettverk og andre deler av hjelpeapparatet.

6.8.5 Lite fagmiljø

De ansatte fremhever det som en suksessfaktor at de er et lite miljø, med totalt syv ansatte i tiltaket. Det at de er få ansatte gir dem fleksibilitet, «(korte veier)»

mellom koordinatorene og gode muligheter til å tilpasse seg etter den enkelte ungdommens behov, ifølge ansatte i tiltaket.

6.8.6 Fleksibilitet i boligform

Fleksibiliteten i boformen ved at de kan tilby både DUE-boliger i det private utleiemarkedet og Foyer-boliger med økt nærhet til de ansatte, fremheves som en suksessfaktor. Dette gjør at de kan tilpasse boformen til den enkelte barns behov. Foyer egne seg for ungdom som er mindre selvstendige eller av ulike årsaker ønsker mer nærhet til de ansatte i botiltaket enn andre. Når ungdommen blir mer selvstendig er det mulig å flytte over i en DUE-bolig, som ligner med på en normal bolig og som de også kan fortsette å bo i etter at tiltaket er avsluttet. Muligheten for begge disse boformene gjør det altså mulig å tilpasse boligen til den enkeltes behov både ved oppstart og underveis i tiltaket.

6.8.7 Samarbeid med andre aktører

Samarbeidet med andre tjenester er avgjørende for å få på plass gode strukturer rundt ungdommens liv. Utfordringer med samarbeidet kan derfor også være en barriere for tiltaket. Det er varierende hvor godt samarbeidet med de ulike tjenestene fungerer. For noen ungdom og med noen tjenester fungerer det godt, men det hender også at samarbeidet kan være utfordrende. Dette kan handle om ulik forståelse for hva som er tiltakets ansvar og hva som er andre tjenesters ansvar, samt utfordringer knyttet til å få prioritet for brukerne hos andre tjenester.

I den grad koordinatoren lykkes med å være tett på ungdommene i mange hverdagsituasjoner, kan koordinatoren bygge en mer helhetlig og kontekstuell forståelse for den enkelte ungdommens situasjon. Dette til forskjell fra de mer sektoriserede fagperspektivene som ligger i det generelle hjelpeapparatet, hvor blant annet barnevernet og BUP kan plasseres. Koordinator kan da spille en viktig rolle opp mot andre aktører i tjenesteapparatet ved å ha god kjennskap til ungdommens behov og kunne formidle dette til de andre tjenestene, sånn at det samlede tjenesteapparatet i større grad kan rigges rundt ungdommens sentrale behov.

For å få samordningen av tjenestene rundt ungdommene til å fungere godt er det også viktig at ungdommen selv er med på samarbeidsmøter, så langt det er mulig, slik at samarbeidet har fokus på ungdommens viktigste behov. Samarbeidende aktører i Bodø påpeker også at det viktig at samhandlingen har fokus på ungdommens behov, og at det «ikke samhandles for samhandlingens skyld». Det innebærer for eksempel at det ikke bør være for mange som er med på samhandlingsmøter om en ungdom, og at det kun er de som trenger å være der. Hvis ikke kan møtene ha en tendens til å handle mer om tjenestenes

egne behov, og mindre om ungdommens faktiske behov.

Tjenester som samarbeider med DUE/Foyer påpeker også at fleksibiliteten både i botiltaket som sådan og hos koordinatorene spesifikt, er viktig som grunnlag for et godt samarbeid og også for å bidra til gode tjenester rundt ungdommen. Dette er ungdommer som kan ha sammensatte behov, og kanskje større behov for individuell tilrettelegging av tjenestene enn andre brukere. Fleksibilitet og muligheter for tilpasning av oppfølgingen, både i DUE/Foyer-tiltaket og fra andre

tjenester, fremsettes derfor av flere som et suksesskriterium for at det samlede tjenesteapparatet skal fungere godt. På den annen side påpekes det at manglende fleksibilitet fra ulike aktører i tjenesteapparatet ofte er en barriere for godt samarbeid og helhetlige tjenester til den enkelte. Fleksibiliteten som ligger i DUE/Foyer-tiltaket er dermed et sentralt suksesskriterium, ikke bare i oppfølgingen av den enkelte ungdom, men også for å få andre tjenester til å fungere for ungdommen.

7. Oppsummerende drøfting og anbefaling

De tre kommunale botiltakene som er evaluert utgjør viktige alternativer i barnevernets tiltaksapparat, for ungdom som ikke bør eller vil bo hjemme, i fosterhjem eller institusjon. Egen bolig og oppfølgingen de får i tiltaket skal ruste ungdommene til å mestre egne liv i overgangen til voksenlivet. Fleksibiliteten i tiltaket gjør at det kan innrettes for å møte behovene til svært ulike ungdommer, både når det gjelder bolig og oppfølging. For ungdom under 18 år anbefaler vi at det innføres enkelte krav eller retningslinjer for oppfølgingen i tiltaket på nasjonalt nivå.

I dette kapittelet oppsummerer vi våre vurderinger av de tre botiltakenes virkninger, suksesskriterier, overførbarhet til andre kommuner, samt våre anbefalinger til Bufdirs videre arbeid med kommunale botiltak.

7.1 Hvordan virker botiltakene?

Botiltakene hjelper ungdommene i overgangen til et mer selvstendig voksenliv

De tre tiltakene har noe ulike målformuleringer, men den metodiske innretningen er likevel svært lik i de tre tiltakene. Essensen av målsetningen i alle tre tiltakene er å tilby ungdommer helhetlig, koordinert miljø-terapeutisk oppfølging i egen bolig, som er tilpasset ungdommenes individuelle behov og som ruster ungdommen i overgangen til et selvstendig voksenliv. Vi vurderer at alle de tre botiltakene i stor grad virker i tråd med målsetningene. Både de ansatte i tiltakene, relevante samarbeidspartnere og ungdommen selv oppgir at de i hovedsak opplever at tiltaket har gode virkninger i forhold til de enkelte ungdommenes individuelle mål, og at tiltakene for mange ungdommer tilfører stabilitet, mestring og evne til å håndtere de mest sentrale elementene av livet på egenhånd.

Gjennom tiltaket **lærer ungdommene å ta mer ansvar** for eget liv og til å selv følge opp på viktige områder i livet, for eksempel egen helse, skole/arbeid og bosituasjon og sosialt nettverk. Vår vurdering er at kommunale botiltak kan ha bedre forutsetninger for å hjelpe ungdom på disse arenaene, sammenlignet med for eksempel institusjon. Ved at ungdommene bor alene er det mulig for koordinatorene å redusere oppfølgingen i takt med at ungdommen blir stadig mer selvstendig. Koordinatorene kan dermed, i større

grad enn i institusjon, «tvinge» ungdommene til å ta egne valg og til å ta ansvar for eget liv.

Gjennom å kartlegge og **følge opp ungdommenes helsebehov**, samtidig som det arbeides mot at ungdommen etter hvert skal kunne ha oversikt over og følge opp dette selv, har tiltakene positiv effekt på ungdommenes evne til å mestre egen helse. Koordinatorene spiller en viktig rolle både når det gjelder å sørge for at ungdommene får helsetjenester de har behov for og krav på, og for å motivere ungdommene til å starte opp og fullføre nødvendige behandlinger i helsetjenesten. Koordinatorene blir dermed en brobygger mellom ungdommen og behandlere i helsetjenesten. Fordi koordinatorene opparbeider seg en tett relasjon til ungdommen kan de også kan fungere som en «oversetter» for ungdommens behov og ressurser inn til behandlende tjenester. I brukerundersøkelsen oppgir et flertall av brukerne at botiltaket har hjulpet dem å håndtere egen helse.

Botiltakene spiller også en viktig rolle når det gjelder å **hjelpe ungdom til å gjennomføre skole eller å stå i arbeid**. Om tiltakene er bedre rustet til å hjelpe ungdommene med dette, sammenlignet med for eksempel fosterhjem og institusjon, vurderes imidlertid som usikkert. En del av ungdommene i botiltak er ikke på skole eller i arbeid.

Det synes imidlertid rimelig å anta at tiltakene, sammenlignet med både fosterhjem og institusjon, har bedre forutsetninger for å **øke ungdommenes boevne**. Tiltakene jobber aktivt for å få ungdommene ut i en egnet bolig og for å legge til rette for at den enkelte skal klare å ivareta boforholdet over tid, blant annet gjennom opplæring i økonomistyring, praktiske ferdigheter i det å bo og vedlikehold av bolig.

For mange ungdommer som mottar tiltakene er det ikke noe alternativ å bo hjemme lenger, og det kan for mange vise seg at tiltaket har en **positiv virkning på tidligere anspente familieforhold**. Tiltakene beskriver at de opplever at forholdet til familie bedrer seg så fort ungdommen får beskjed om at vedkommende har fått plass i tiltaket. Det at tiltakene er frivillig kan i seg selv bidra til å bedre relasjonen til foresatte. Mange foreldre kan oppleve det som vanskeligere om barnet tvangsflyttes til en institusjon eller et fosterhjem. Plassering på institusjon eller fosterhjem kan også i mange tilfeller innebære større fysisk avstand mellom ungdommen og foresatte, samt annet sosialt nettverk, noe som i seg selv kan gjøre det utfordrende å pleie og opprettholde en relasjon.

Samlet sett kan botiltakene, gjennom å hjelpe ungdommene med ulike deler av livet, på lengre sikt kunne bidra til å gjøre ungdommene **mer selvstendige og trygge på seg selv**. Tiltakene beskriver hvordan ungdom som regel opplever stor personlig utvikling i løpet av tiltaksperioden – de er mindre sinte, lander mer følelsesmessig, aksepterer den de er og tør å være seg selv i møte med andre mennesker. Ungdommene får også mer troen på seg selv og hva de kan oppnå i livet. På denne måten kan tiltakene bidra til å forebygge en negativ utvikling i ungdommens liv, for eksempel i form av å unngå at et lite rusproblem utvikler seg større eller at atferdsproblemer utvikler seg til lovbrudd og en kriminell løpebane.

Mange av ungdommene vil likevel ikke være spesielt godt rustet for et selvstendig voksenliv når de avslutter tiltaket. Det er ikke alle som lykkes i å nyttiggjøre seg oppfølgingen godt. Det er altså ikke slik at botiltakene alltid tilfører ungdommene stabilitet og bedre funksjonsnivå. Det handler trolig primært om at dette er ungdommer med dårligere forutsetninger på mange områder i livet, og det er nødvendigvis grunner til å tro at alternative tiltak ville ha fungert bedre.

Månedlige kostnader av de evaluerte botiltakene ligger i spennet 20 – 32 000 kroner per ungdom

De månedlige kostnadene per ungdom i botiltakene er beregnet til 27 500 kroner ved DUE Bergen, 21 000 kroner ved Gartnerhaugen, og 32 500 kroner ved DUE/Foyer Bodø. Dette er gjennomsnittlige kostnader per bruker i tiltakene høsten 2022, inkludert oppfølging, bolig og livsopphold. Kommunene betaler størsteparten av disse utgiftene.

Forskjellen mellom kostnadene i de tre botiltakene skyldes ulike kostnader til oppfølging (utgifter til koordinatorene). Gjennomsnittlig oppfølgingskostnad per ungdom er beregnet til ca. 13 500 kroner/måned i DUE Bergen, 7 000 kroner/måned ved Gartnerhaugen, og 18 500 kroner/måned ved DUE/Foyer i Bodø. Forskjellene ser i stor grad ut til å kunne forklares av ulik oppfølgingskapasitet per ungdom. DUE/Foyer i Bodø i gjennomsnitt har ansatt koordinatorene tilsvarende én 20 prosents stilling per ungdom. Dette er marginalt mer enn DUE Bergen (18 prosent stilling per ungdom), og nesten dobbelt så mye som i Gartnerhaugen (11 prosent stilling per ungdom).

Ulik oppfølgingskapasitet mellom tiltakene må også sees i sammenheng med målgruppen tiltakene tar inn. Foyer-tiltaket, med noe mer tilstedeværelse av voksne, gir mulighet for inntak av ungdommer som er noe mindre selvstendige, sammenlignet med DUE og Gartnerhaugen.

DUE/Foyer i Bodø oppgir også at de tar inn ungdommer som har noe mer oppfølgingsbehov enn de andre tiltakene gjør. DUE/Foyer i Bodø kan ta inn ungdommer med behov for oppfølging opp til 40 prosent, mens DUE Bergen har maksimalt oppfølging tilsvarende 30 prosent (12 timer per uke) og Gartnerhaugen ikke synes å ta inn ungdommer med større oppfølgingsbehov enn 20 prosent.

Til sammenligning bruker Gartnerhaugen også hybelverter, som gir noe rom for voksenærhet utover oppfølgingen som gis i tiltaket. Godtgjørelse til hybelvertene er imidlertid ikke inkludert i den beregnede oppfølgingskostnaden.

Botiltakene treffer et tidligere uløst behov

De tre kommunale botiltakene som er evaluert utgjør viktige alternativer i barnevernets tiltaksapparat, for ungdom som ikke bør eller vil bo hjemme, i fosterhjem eller institusjon. Oppfølging i egen bolig skal ruste ungdommene til å håndtere sentrale elementer i livet på egenhånd, når tiltaket avsluttes. Den metodiske innretningen er lik på tvers av de tre botiltakene og fremstår som godt egnet til å ruste målgruppen til å kunne leve selvstendige liv, i overgangen fra ungdom til voksenliv. Botiltakene ser ut til å ha gode virkninger i forhold til de enkelte ungdommenes individuelle mål. Tilbakemeldingene fra både brukere og andre involverte tilsier at mange ungdommer tilføres stabilitet, mestring og evne til å håndtere livet på egenhånd, noe som gir ungdommene bedre forutsetninger for å leve gode og selvstendige liv også i et livsløpsperspektiv.

Sentrale elementer ved botiltakene som skiller det fra alternative tiltak for målgruppen er egen bolig i nærmiljøet, tett oppfølging fra en stabil voksenperson og fokus på selvstendigjøring. Verken institusjon, fosterhjem eller hjelpetiltak i hjemmet innehar disse elementene på samme måte. Botiltakene utgjør dermed en viktig mulighet for ungdom i barnevernet, som ikke passer godt inn i alternative tiltak.

Egen bolig og oppfølging av en fast og trygg voksenperson bidrar til stabilitet og selvstendighet, også i forhold til alternative tiltak

I det følgende gir vi en beskrivelse av botiltakenes virkninger i forhold til fire ulike alternativ:

- Ungdommen bor hjemme med eller uten hjelpetiltak
- Ungdommen bor alene med eller uten tiltak
- Ungdommen bor på institusjon
- Ungdommer bor i fosterhjem

Virkninger sammenlignet med å bli boende hjemme med eller uten hjelpetiltak

Botiltakene brukes ofte som alternativ til å bli boende i dårlig fungerende eller konfliktfylte hjem.

Hjemmesituasjonen for disse ungdommene er ofte vanskelig, noe som gir ungdommene dårlige forutsetninger for å mestre hverdagen og overgangen til voksenlivet. Ungdommene bor gjerne hos foreldre som fungerer dårlig som omsorgspersoner, og som derfor ikke evner å følge opp ungdommene i tilstrekkelig grad, for eksempel som følge av utfordringer knyttet til rus eller psykiske lidelser. I botiltakene får ungdommene tilgang på en stabil og trygg voksenperson med relevant utdanning og kompetanse som gjør dem særlig egnet til å gi omsorg til, støtte og følge opp ungdom. Det vurderes derfor som sannsynlig at mange av ungdommene som ellers ville ha blitt boende hjemme, vil få bedre oppfølging i botiltakene. Dette gjelder trolig både oppfølging knyttet til helse, skole og/eller arbeid, evne til å bo alene, samt andre deler av livet. Tiltaket vil også i mange tilfeller ha gode forutsetninger for å bedre familieforholdet. For eksempel ved at ansatte, med kompetanse på familieveiledning, bistår med veiledning og rådgivning.

Effektene av tiltaket, sammenlignet med å bli boende hjemme, vil imidlertid være avhengig av at koordinator klarer å etablere en trygg og omsorgsbasert relasjon til ungdommen. Dette gjelder særlig i tilfeller der barnet har en god relasjon til forelder, men hvor forelder av ulike årsaker klarer ikke følge opp tilstrekkelig. For at botiltaket i slike tilfeller skal virke bedre enn å bli boende hjemme, må oppfølgingen være både tryggere og tettere enn det forelder kan tilby.

De fleste hjelpetiltak vil være billigere enn botiltak, men det kan også tenkes at mer omfattende statlige tiltak som MST kan være aktuell for målgruppen som et alternativ til botiltak. Kostanden forbundet med disse tiltakene er 15 000 kroner/måned. Dette er følgelig fortsatt billigere de samlede offentlige kostnadene forbundet med botiltakene.

Virkninger sammenlignet med å bo alene uten oppfølging

For enkelte ungdommer vurderes det mest nærliggende alternativet til et botiltak å være aleneboende. Sammenlignet med å bo alene med lite eller ingen oppfølging, er det rimelig å anta at botiltakene gir ungdommene bedre forutsetninger for å fungere godt. Dersom ungdommer som bor alene ikke får tilgang til en trygg voksenperson, samt den systematiske og skreddersydde oppfølgingen som botiltaket kan gi, vil de ha dårligere forutsetninger for å klare seg godt som aleneboende. Hvor mye oppfølging en aleneboende ungdom trenger vil variere, og avhenge av ungdommens selvstendighet, fungering og også i hvilken grad ungdommen har et eget nettverk å støtte seg på.

Virkninger sammenlignet med plassering i institusjon

For flere ungdommer er botiltak også et alternativ til plassering i institusjon. Vi vurderer at tiltakene, i større grad enn for eksempel institusjon, har mulighet til å hjelpe ungdommen med å bli selvstendige og uavhengige. Dette handler blant annet om at en institusjon kan fungere som en slags «kunstig kontekst», der ungdommen i stor grad forholder seg til rammer og relasjoner som ikke nødvendigvis eksisterer på «utsiden», i det virkelige livet. Mange ungdommer kan fungere godt i en slik kontekst, men oppholdet gjør dem likevel lite forberedt på hva som vil møte dem når oppholdet på institusjon er over. Botiltakene, på sin side, har nettopp hovedfokus på å lære ungdommen å leve i og håndtere et liv uten oppfølging. Videre kan det antas at botiltak i mange tilfeller vil kunne tilby ungdom mer personilpasset og trygg oppfølging, sammenlignet med institusjon, forutsatt at ungdommen er selvstendig nok til å kunne bo alene.

Botiltakene er betydelig billigere enn institusjon. Gjennomsnittskostnaden for en plassering i barnevernsinstitusjon, som i realiteten vil være alternativet for en del av målgruppen, er beregnet til over 400 000 kroner per måned. Av dette betaler kommunene i underkant av 200 000 kroner. Både kommunene og det offentlig samlet sparer dermed store summer på at ungdom plasseres i botiltak, sammenlignet med institusjon.

Virkninger sammenlignet med plassering i et nytt fosterhjem

Når det gjelder fosterhjem fremstår botiltakene som et godt alternativ for ungdom med en viss grad av egenmestring, som ikke nødvendigvis ønsker å knytte seg til en ny familie. Kommunale botiltak kan for denne typen ungdommer tilby oppfølging fra en trygg og stabil voksenperson, på mange måter lignende fosterhjem, samtidig som ungdommen får mulighet til å leve et selvstendig liv. Det er også vår vurdering av at ungdom vil kunne få tilgang på mer systematisk og faglig fundert oppfølging i kommunale botiltak.

Det synes rimelig å anta at tiltaket, sammenlignet med både fosterhjem og institusjon, har bedre forutsetninger for å øke ungdommenes boevne. For noen ungdommer vil likevel andre tiltak, som institusjon eller fosterhjem, være riktig.

Kostnadsforskjellen mellom botiltak og fosterhjem avhenger av hvilken type fosterhjem det er relevant å sammenligne med. Botiltakene er noe dyrere enn veiledende sats for godtgjørelse til ordinære fosterhjem (18 000 kroner/måned, se Kapittel 3.4), men langt billigere enn beredskapshjem og spesialiserte fosterhjem (disse har kommunal egenandel på 85 000 kroner/måned, se Kapittel 3.4).

7.2 Suksesskriterier og barrierer

I det følgende beskriver vi det vi vurderer som generelle suksesskriterier og barrierer for kommunale botiltak, som muliggjør eller hindrer de identifiserte virkningene.

Finansiering

Av de tre botiltakene vi har sett på i denne evalueringen, vurderer vi organiseringen i DUE Bergen som den mest hensiktsmessige. Tiltaket finansieres gjennom fakturering av innsøkende instans i henhold til antall timer med oppfølging for ungdommen per uke. Utgifter til bolig finansieres av ungdommen selv, oftest med støtte fra Barnevernstjenesten, NAV, foreldre eller annet. En fordel med denne organiseringen er at det tillater DUE-tiltaket å ta inn nye ungdommer og øke kapasiteten til tiltaket etter behov, uten at det går utover kvaliteten på tilbudet (forutsatt at tilgangen på kvalifisert arbeidskraft er tilstrekkelig).

Dette står i kontrast til for eksempel Gartnerhaugen, hvor budsjettene er faste. Samtidig skal tiltaket i utgangspunktet ta inn alle ungdommer som søkes inn, og må dermed nedskalere oppfølgingen per ungdom i perioder med høyt inntak. Dette fremstår som sårbart for kvaliteten i tilbudet.

DUE/Foyer i Bodø har på samme måte som Gartnerhaugen faste budsjetter, men setter ungdom på venteliste i tilfeller hvor innsøkingen er høyere enn antall plasser. Dette gjør det mulig å opprettholde oppfølgingen i perioder med høyt trykk på tjenesten, men innebærer også at ungdom med et behov for tiltaket må vente. Gitt at ungdommen søkes til tiltaket når barnevernet vurderer at ungdommen har behov for det, fremstår det som uheldig dersom ventelistene blir for lange.

Et risikomoment knyttet til DUE Bergens fleksible organisering er imidlertid at det er mer utfordrende å skalere ned antall ansatte enn opp. Dersom etter-spørselen etter tiltaket reduseres over tid kan det føre til høyere kostnader per ungdom enn ønskelig. Dette er en risiko kommunene vil måtte være bevisste på i bruken og oppskaleringen av tiltaket.

Manglende hjemmel i lovverket

Tidligere utredninger har påpekt at det kan oppstå gråsoner i tilfeller der kommunale botiltak benyttes. Tiltakene skal etter lovverket kun brukes for barn med vedtak etter barnevernlovens § 4-4 annet ledd, som et frivillig hjelpetiltak når foreldre har omsorg for barnet. Det er likevel slik at tiltaket kan være et godt alternativ også for barn som er under barnevernets omsorg etter § 4-12.

Botiltakene kan øke handlingsrommet for det kommunale barnevernet der vilkårene for

omsorgsovertakelse ikke er innfridd. Dette forutsetter at det er botiltak tilgjengelig i kommunene, samt at den oppfølging de gir, ivaretar ungdommens behov.

Denne evalueringen viser at dette utgjør en reell problemstilling også i de tre botiltakene som er evaluert her. Dette kan innebære at barn som vurderes som aktuelle for botiltak, men som i utgangspunktet er under barnevernets omsorg, vurderes tilbakeført til foreldrene som et ledd i overgangen til botiltak. Dersom dette ikke er mulig, kan botiltakene i utgangspunktet ikke ta inn barnet. I enkelte tilfeller gjøres dette likevel, ved at barnet formelt plasseres i fosterhjem, samtidig som det har bolig og oppfølging gjennom botiltaket. Like fullt er det også tilfeller hvor barn ikke får botiltak, til tross for at dette vurderes som beste løsning for barnet, på grunn av manglende hjemmel i lovverket. Manglende hjemmel i lovverket til å plassere barn som er under barnevernets omsorg i botiltak, er derfor en barriere for optimal tiltaksbruk for disse barna.

Inklusjons- og eksklusjonskriterier

Det vurderes som viktig at det fastsettes enkelte inklusjons- og eksklusjonskriterier for tiltaket. Tiltaket innebærer at ungdommen flytter for seg selv i egen leilighet. Selv om graden av oppfølging kan skaleres, for eksempel i form av husverter eller antall timer oppfølging fra koordinator, stiller dette visse krav til selvstendighet i form av at ungdommen må evne å bo alene.

Det synes videre å være bred enighet knyttet til at tiltakene ikke egner seg for unge med alvorlige rus- eller psykiske lidelser, blant annet fordi koordinatorene ikke har kompetanse til å behandle slike lidelser og heller ikke kapasitet til å følge opp denne typen utfordringer like tett som nødvendig. I enkelte tilfeller kan det likevel fungere å ta inn unge med denne typen problematikk, men dette fordrer et godt og tett samarbeid med nødvendig behandlingsapparat i helsetjenesten.

Botiltak er lite egnet for følgende grupper:

- Ungdom med behov for mer oppfølging eller tilsyn enn botiltakene kan tilby (herunder ungdom med behov for omfattende rusbehandling eller psykiatrisk behandling)
- Ungdom som ikke har motivasjon og/eller evne til å gjennomføre samarbeidsavtalen mellom tiltaket og ungdommen
- Ungdom med alvorlig atferdsproblematikk
- Ungdom som har behov for/krav på omfattende tjenester fra pleie- og omsorgstjenesten

Frivillighet, medvirkning og nærmiljø

Et sentralt element i alle de tre tiltakene er at ungdommen selv får være med på å bestemme om

vedkommende ønsker tiltaket eller ikke, samt hvor lenge tiltaket skal vare. Dette fremstår som viktig da dette gjør ungdommen mer investert i målene og oppfølgingen, fordi ungdommen føler seg hørt og som en aktiv deltaker i tiltaket og sin egen utvikling. Tiltakene har erfaringer med at ungdom som har fungert dårlig innenfor institusjonsrammer kan utvikle seg positivt når de får delta i et frivillig tiltak, hvor de selv må ta ansvar og blir stilt forventninger til.

Videre kan det at tiltaket er frivillig gjøre det enklere for å opprette en god dialog og et godt samarbeid med ungdommenes foresatte. Mange foreldre vil oppleve det som vanskeligere om barnet tvangsflyttes til en institusjon eller et fosterhjem. Plassering på institusjon eller fosterhjem kan også i mange tilfeller innebære større geografisk avstand mellom ungdommen og foresatte, samt til annet sosialt nettverk. Et botiltak i nærmiljøet kan på denne måten også gjøre det enklere for ungdommen å pleie og opprettholde egne relasjoner, både til foreldre og eventuelle venner, familie og annet nettverk.

Brukermedvirkning i løpet av tiltaksperioden virker også å være essensielt for å sikre god effekt av tiltakene. Medvirkning bør skje i form av at ungdommen gis mulighet til å være med på alle møter som koordinator gjennomfører med ulike deler av hjelpeapparatet, for eksempel saksbehandler i barnevernet og i NAV. Tilnærmingen til de ulike tiltakene er at all kommunikasjon mellom tiltaket og ulike instanser, for eksempel saksbehandler i barnevernet, skal kunne foregå mens ungdommen er til stede. Videre bør ungdommen selv får være med på å bestemme egne mål for tiltaket, samt hva som skal være innholdet i oppfølgingen. Eksempelvis er det i Gartnerhaugen slik at hvis ungdommen har et mål om å flytte i egen bolig, vil koordinator spørre hvor ungdommen ønsker å bo og hvordan ungdommen selv ser for seg at dette kan oppnås. Koordinator sin rolle vil være å støtte ungdommen i arbeidet med å finne en leilighet, for eksempel gjennom å være med på visninger, men det er ungdommen selv som definere egne ønsker knyttet til leilighet, beliggenhet og lignende.

DUE Bergen gjennomfører også egne brukerundersøkelser der ungdom stilles en rekke spørsmål, blant annet om hvordan ungdommen selv opplever samarbeidet med koordinator, arbeidet med å nå egne mål, samt om ungdommen selv opplever at vedkommende har vært med på å utforme målene i tiltaksplanen.

Flere aktører påpeker at det er en fordel at koordinatorene i botiltaket har en avstand til barneverntjenesten. Selv om botiltakene i mange tilfeller er definert som et barneverntiltak, fremstår ikke koordinatorene i botiltaket nødvendigvis som

koblet til barnevernet for ungdommen eller ungdommens foreldre. Informanter i botiltakene fremhever her særlig viktigheten av at rollene og ansvaret er ulikt. Dette kan gi økt tillit og troverdighet til botiltakets ansatte vis a vis både ungdommene, men også i noen tilfeller, deres foreldre. Både ungdommer og foreldre kan ha et negativt forhold til barneverntjenesten, eller frykte barnevernets vedtaksmyndighet. Det at det er et tydelig skille mellom tiltaket og barnevernet fremheves derfor som en fordel, slik at forholdet mellom koordinator og ungdommen, og også forholdet mellom koordinator og foreldre, blir mest mulig jevnbyrdig som grunnlag for en god og tillitsbasert relasjon.

Matching mellom ungdom og en fast koordinator

Det virker også å være viktig at ungdommene selv gis mulighet til å komme med innspill og ønsker knyttet til hvilke egenskaper de ønsker seg i en koordinator. Det kan være forhold som kjønn, språk eller interesser som kan gjøre det lettere for ungdom og koordinator å knytte bånd. I DUE Bergen gjennomføres det blant annet innledende samtaler med ungdommen om hvilke egenskaper vedkommende ønsker at koordinatoren skal ha. Ungdommer med en interesse for fotball, kan for eksempel ønske seg en koordinator med lignende interesser. Enkelte informanter har imidlertid påpekt at det er uheldig hvis ungdommene blir invitert til å komme med innspill og ønsker dersom disse ikke blir tatt til følge. Det bør derfor også gjøres tydelig for ungdommen at det ikke alltid er mulig for tiltaket å imøtekomme ungdommenes ønsker, men at det vil etterstrebes så langt det lar seg gjøre. Dersom det etter en stund viser seg at ungdom og koordinator er en dårlig match, bør det også være mulig for å bytte koordinator.

Det trekkes også frem som sentralt at ungdommene kun må forholde seg til et begrenset antall kontaktpersoner i tiltaket. I DUE Bergen og DUE/Foyer Bodø følges hver ungdom opp av én koordinator, mens hver ungdom i Gartnerhaugen følges opp av to koordinatore. Dette står i kontrast til for eksempel institusjon, der ungdommene som regel må forholde seg til flere ansatte. Det at ungdommen kun skal forholde seg til noen få faste koordinatore gir ungdommene et fast holdepunkt i livet, gir større muligheter for å opparbeide en god relasjon mellom ungdom og koordinator og sikrer forutsigbarhet i oppfølgingen.

Relasjonsbyggingen mellom ungdom og koordinator er en sentral oppgave for koordinatoren. Koordinatoren må være på ungdommens lag og opparbeide seg tillit slik at ungdommen har en trygg voksenperson som den kan stole på og åpne seg for. Relasjonsbygging må foregå over tid og tilpasses ungdommenes behov og tempo. Flere informanter trekker frem bilkjøring som

en nyttig arena for relasjonsbygging mellom koordinator og ungdom, fordi det gir gode forutsetninger for å oppnå gode samtaler med ungdommene.

Fleksibilitet og skreddersøm

Det vurderes også som viktig at botiltakene innrettes slik at koordinatorene står fritt til å skreddersy oppfølgingen til hver enkelt ungdom, avhengig av hva de og ungdommen selv opplever at det er behov for. Det overordnede målet for oppfølgingen skal og bør være å nå målene i tiltaksplanen utarbeidet av barnevernet, men det bør også være rom og fleksibilitet for andre fokusområder og andre delmål på veien mot å nå disse målene. Ansatte i flere av tiltakene oppgir for eksempel at arbeidet fra dag til dag ofte kan handle om å følge opp og støtte ungdommen i problemstillinger som oppstår i hverdagen, og som nødvendigvis ikke er en del av tiltaksplanen eller de formulerte målene. Dette kan for eksempel være kjærlighetssorg, konflikter hjemme og lignende. Det anses som hensiktsmessig at koordinator har fleksibilitet til at fokuset flyttes vekk fra de langsiktige målene perioder, fordi arbeid med hverdagslige problemstillinger ofte vil være nyttig for å hjelpe ungdommene med å nå de avtalte målene.

Fleksibilitet og mulighet for skreddersøm gir med andre ord koordinator mulighet til, gjennom observasjon og dialog med ungdommen, å identifisere andre underliggende forstyrrelser eller bekymringer i ungdommens liv, samt til å jobbe med disse. Videre gir en slik fleksibilitet også større rom for aktiv brukermedvirkning.

Tilgjengelighet

Tiltaket oppsøker ungdommene på arenaer der ungdommen oppholder seg, og tilpasser oppfølging etter ungdommens liv. Dette innebærer at møter, samtaler og annen oppfølging i stor grad foregår der ungdommen ønsker, for eksempel hjemme hos ungdommen eller i ungdommens nærmiljø. En slik tilnærming er mindre vanlig i andre deler av hjelpeapparatet, hvor oppfølging ofte innebærer at ungdommen må komme til timer/oppfølging på et bestemt sted. Tilnærmingen kan blant annet gi koordinatorene bedre forutsetninger for å ha oversikt over hvor ungdommen oppholder seg, hva de holder på med og hvem de er sammen med. Det fremheves også som viktig at de ansatte er tilgjengelige for å møte ungdommene når ungdommenes behov for kontakt oppstår. Dette er gjerne på ettermiddager og kveldstid.

Målrettet arbeid med selvstendigjøring

Tiltakene bør jobbe aktivt og målrettet for å sikre at ungdommen kan leve et selvstendig liv etter tiltaksperioden. Dette bør gjøres gjennom aktivt arbeid med

å koble på de delene av hjelpeapparatet som ungdommen har behov for, for eksempel NAV og/eller ulike deler av helsetjenesten, samt ved å hjelpe ungdommen med å pleie og styrke sitt personlige nettverk. Videre bør arbeidet med selvstendigjøring også fokusere på å bygge opp ungdommenes selvtillit og tro på at de kan klare å mestre livet på egenhånd.

Samtaler med tiltakene tyder på at koordinatorene i dette arbeidet må evne å balansere mellom å etablere en tett og stabil relasjon til ungdommen, samtidig som det er viktig at relasjonen ikke blir for tett eller personlig. Mange av ungdommene i målgruppen for tiltaket er foreldreløse eller har et distansert og/eller utfordrende forhold til egne foreldre. Flere kan derfor ha behov for eller ønske om at koordinator skal fylle foreldrerollen. Tiltakene som er evaluert i dette prosjektet er tydelige på koordinator ikke kan bli en erstatning for en forelder. Det er derfor viktig at koordinator er bevisst på at formålet med tiltaket er at koordinator skal være overflødig. Det er derfor ikke nødvendigvis tilrådelig at koordinator er med på å feire ungdommens bursdag, jul eller lignende.

Selv om koordinator skal være tilgjengelig for ungdommen ved behov, er det også viktig at koordinatoren ikke gjør seg tilgjengelig utover avtalte tider (med mindre koordinator vurderer at det er særlig behov for dette). Dette «tvinger» ungdommen til å lære seg å benytte seg av eget nettverk og andre deler av hjelpeapparatet.

Bygge relasjoner utenfor botiltaket

Et viktig element i oppfølgingen i alle de tre tiltakene er målrettet relasjons- og nettverksarbeid. Dette innebærer både å hjelpe ungdommen med å etablere og bygge et nettverk, samt å pleie forholdet til eksisterende nettverk, både foreldre, øvrig familie, venner og så videre.

Som en innledende del av dette arbeidet bør også ungdommens eksisterende nettverk kartlegges. Nettverkskartleggingen bør både skje direkte og indirekte. Direkte kartlegging kan gjøres ved bruk av ulike verktøy for kartlegging av eksisterende nettverk og ønsket nettverk. DUE Bergen oppgir for eksempel at de benytter nettverkskart for å få oversikt over ulike deler av ungdommens liv som det kan være relevant å jobbe med. Indirekte nettverkskartlegging bør gjerne skje som en del av den hverdagslige oppfølgingen – eksempelvis som en del av en flytteprosess, hvor det vil være relevant at koordinator forhører seg med ungdommen om vedkommende har en venn eller lignende som kan hjelpe til med å flytte.

I arbeidet med å bygge relasjoner utenfor tiltaket, for eksempel mellom ungdommen og ungdommens foreldre, fremstår det som viktig at koordinator hjelper ungdommen med å identifisere hensiktsmessige arenaer og rammer som sikrer at relasjonen fungerer. Helt konkret kan dette innebære at koordinator hjelper ungdommen med å avdekke felles interesser med for eksempel far eller mor, og ved behov også er med ungdommen på møter med far eller mor. Det synes imidlertid som viktig at koordinator og tiltaket også hjelper ungdommen med å vurdere hvilke relasjoner som ikke bra for ungdommen og sette grenser for seg selv. Dette kan enten innebære å sette begrensninger for sosialisering med familie eller venner, for eksempel ved å tydeliggjøre at det er helt greit å dra hjem på et gitt klokkeslett fra julefeiring med familien, eller å hjelpe ungdom med å kutte kontakt med usunne relasjoner.

I enkelte tilfeller kan koordinatorjobben også innebære å veilede eller hjelpe andre personer i ungdommens nettverk, fordi ungdommene gjerne kan påvirkes negativt dersom andre sentrale personer i ungdommens liv har problemer. Dette eksempelvis være i form av å gi økonomisk veiledning og hjelp til foreldre, hjelpe foreldre å få kontakt med NAV, eller lignende.

Betydningen av nettverksarbeidet i botiltakene tilsier også at botiltakene kan forventes å gi større positive virkninger for ungdommer som i utgangspunktet har noe nettverk rundt seg, som tiltaket kan bygge på. På dette området fremstår institusjon, eller flytting til fosterhjem utenfor nærområdet, som mindre egnede tiltak. Ved institusjonsplassering langt fra hjemmet risikerer en at nettverksressurser ungdommen måtte ha i sitt nærmiljø svekkes, og at en opplevelse av ensomhet og isolasjon hos den unge kommer i stedet for.

Der den unge har et godt nettverk å bygge på, og der dette nettverket har mulighet og evne til å være deltakende i den enkelte unges liv, kan det på sikt redusere ungdommens behov for oppfølging fra tiltaket.

De ansattes kompetanse og oppfølging

Alle de evaluerte tiltakene bemerker at de er svært nøye med hvilke personer som ansettes som koordinatorene.

DUE Bergen oppgir blant annet de stiller krav til formalkompetanse, ofte i form av sosialfaglig utdanning. Det påpekes samtidig at det også legges stor vekt på personlig egnethet, samt at den ansatte skal passe inn i og utfylle den eksisterende ansattgruppen. Det er for eksempel viktig å sikre en jevn kjønnsbalanse, da mange ungdom vektlegger kjønn i sine ønsker for koordinator. Videre kan det for

eksempel være behov for både innadvendte og utadvendte personer, personer med ulik bakgrunn og interesser, og så videre.

Relasjons- og kommunikasjonskompetanse, samt veilederkompetanse, vurderes som de viktigste kompetanseområdene. I tillegg er det behov for at koordinatorene har forståelse for hvordan de ulike tjenestene i det offentlige tiltaksapparatet fungerer, i form av systemkompetanse. For at koordinator skal kunne hjelpe ungdommen med å navigere i det offentlige tjenesteapparatet er det blant annet viktig at vedkommende selv kjenner til de ulike aktørenes roller og ansvar, hvilke krav som kan stilles til de ulike tjenestene, samt relevante kommunikasjonskanaler og møteplattformer for kontakt med de ulike aktørene.

Av personlige egenskaper trekkes blant annet frem at en koordinator må være flink til å bygge tillit og kontakt, samt at vedkommende må være raus, varm og omsorgsfull. Det påpekes samtidig at vedkommende må evne å sette grenser. Grenser er viktig for å sikre at relasjonen ikke blir for personlig. De ansatte må evne å vurdere når det er behov for å være tilgjengelig for ungdommen, samt når ungdommen bør «tvinges» til selvstendighet eller å benytte seg av eget nettverk og andre deler av hjelpeapparatet.

For å legge til rette for et godt fag- og ansattmiljø i en rolle som i det daglige krever mye selvstendig arbeid, er det viktig å sikre at det finnes rammer og rutiner for oppfølging av og kompetanseutvikling for de ansatte. Dette bør både skje gjennom intern veiledning og tilbakemelding, der ansatte blant annet kan diskutere enkeltsaker eller deler av arbeidet som oppleves som utfordrende. Videre bør ansatte også få tilgang på kursing og metodisk veiledning fra eksterne aktører, for eksempel psykologer eller annet helsepersonell.

Biformen

Det fremstår som en fordel at botiltakene kan tilby ulike former for boliger. Enkelte ungdommer kan ha behov for støtten det er å ha bemanning tilknyttet boligene, slik som Foyer-boligene, mens andre ungdom kan ønske en større grad av selvstendighet. Husvertordningen i Trondheim er også en art av dette, som kan dekke noen av de samme behovene, men som likevel er konseptuelt ulikt. Fordelen med husvertordningen er at husvertene potensielt kan bli en varig ressursperson for ungdommene, som et slags («lett») fosterhjem. Videre er Husvertordningen mer fleksibel enn Foyer, da boligmasse ikke nødvendigvis legger noen begrensning på hvor mange ungdom som kan følges opp. Samtidig er tilgjengeligheten av voksne i husvertordningen gjerne mindre enn i bemannede bofellesskap.

Å finne egnede utleieboliger er en utfordring for alle botiltakene. Leieprisene på tilgjengelige boliger er ofte høye i forhold til bostøtten fra NAV eller barnevernet. Økonomiske begrensninger gjør derfor at utvalget tilgjengelige boliger er lite. Mange private utleiende ønsker heller ikke å leie ut til denne målgruppen. Dette kan være en utfordring særlig i overgangen fra barnevern til NAV, hvor ungdommene har fått innvilget høyere satser for botilskudd fra barnevernet, grunnet ungdommens behov. Det kan ofte kreve litt arbeid for tiltakene før NAV går med på å dekke tilsvarende behov.

Overnevnte forhold er derfor et risikomoment med denne typen tiltak. Utfordringene med å finne en passende utleiebolig, som matcher ungdommens behov, til riktig pris og på riktig plass, vil avhenge i utleiemarkedet i den enkelte kommune, et marked som også vil variere over tid og være uforutsigbart. Samtidig er det en åpenbar fordel med private utleieboliger at ungdommen potensielt kan beholde leieforholdet også når tiltaket avsluttes.

Videre er det viktig at særlig sårbare ungdommer ikke plasseres i bolig i nærheten av andre utsatte ungdommer eller voksne, for å unngå at disse rekrutterer ungdommene inn i rusproblematikk eller på annen måte har dårlig påvirkning på ungdommene. En annen fordel med å bruke private utleieleiligheter er at disse ikke nødvendigvis ligger i nærheten av boliger for andre utsatte ungdommer eller voksne, og at boligen kan tilpasses den enkeltes behov for bomiljø. Botiltakene har dermed i liten grad utfordringer med dette. Det er likevel viktig å ta hensyn til dette i plassering av den enkelte ungdom.

7.3 Betydningen av lokale forhold

De tre botiltakene virker på generelt grunnlag å dekke et behov som ikke dekkes i det øvrige tjenestetilbudet for barn og unge i kommunene. Det er altså gode grunn til å vurdere mulighetene for å introdusere lignende tiltak i andre kommuner i Norge. Nedenfor drøfter vi lokale forhold som kan forventes å betydnings for hvordan botiltakene vil fungere.

Botiltakenes størrelse

Så lenge et tiltak i all hovedsak benytter boliger i utleiemarkedet, i tillegg til for eksempel husverter, kan tiltaket i prinsippet skaleres proporsjonalt etter behov/antall ungdommer. Det trenger derfor ikke være en fast størrelse for hvor stort tiltaket skal være. Nettopp fleksibiliteten i skaleringen og muligheten for å tilpasse bolig og oppfølging til den enkeltes behov, er avgjørende for tiltakenes virkning. De tre evaluerte botiltakene varierer også i stor grad i størrelsen, målt ved antall ansatte. DUE/Foyer i Bodø er det minste av de tre i så måte, med sine 7 ansatte. Dette synes å fungere godt, men fremstår også å være i nærheten

av et minste antall ansatte som skal til for å sikre et fagmiljø for koordinatorene.

For å sikre tilstrekkelig kvalitet i oppfølgingstilbudet mener vi derfor at det bør være et visst antall ansatte i tiltaket, slik at koordinatorene kan danne et faglig felleskap. Flere koordinatorene gir også bedre muligheter for å kunne tilby koordinatorene som passer den enkelte ungdoms behov.

Å ha en viss størrelse på antall ansatte stiller krav til både antall ungdommer i tiltaket og tilgjengelige ressurser i kommunen, hvilket kan være urealistisk i mindre kommuner spesielt. For mindre kommuner kan en løsning være å samarbeide om tiltaket. Dette kan være nødvendig for at tiltakene skal være overførbare til mindre kommuner, med tilfredsstillende faglig kvalitet. Dersom mindre kommuner samarbeider på tvers om botiltak, vil et større befolkningsgrunnlag bidra til at tiltakene blir mindre sårbare for store relative endringer i innsøkingen.

Samtidig er lange reiseveier innad i et tiltaksområde en potensiell utfordring. Koordinatorene bør kunne besøke ungdommene fysisk på relativt kort varsel, og tiltaket fordrer derfor en viss geografisk nærhet mellom ungdom og koordinator. En mulig løsning kan være en interkommunal organisering, der administrative funksjoner plasseres i én bestemt kommune, men der koordinatorene rekrutteres og plasseres lokalt i hver kommune.

Finansieringsform

For å iverksette botiltak i en kommune på en mest mulig effektiv måte er en fleksibel finansieringsform å foretrekke. Det virker hensiktsmessig at barnevernet betaler botiltaket per ungdom de har i tiltaket og proporsjonalt med ungdommens oppfølgingsbehov, slik som også er praksis for andre barnevernstiltak. Dette krever imidlertid at kommunene har mulighet og ressurser til å benytte seg av en slik finansieringsform. En fleksibel finansieringsform gir tiltakene mulighet til å planlegge oppskalering fremover i tid etter anslått behov for tiltakenes tjenester.

Dette har vist seg effektivt når det kommer til å introdusere nye ungdommer til tiltaket, basert på erfaringene til DUE i Bergen. Gjennom flere år med stigende etterspørsel har tiltaket oppskalert ved å ansette flere basert på fremtidig behov. Det er imidlertid rimelig å anta at det er mer utfordrende å skalere tiltaket ned enn opp, og at en risiko for manglende etterspørsel må hensyntas i en vurdering av finansieringsform. Ved sviktende etterspørsel etter tiltaket kan det være vanskeligere å skalere ned utgiftene, og dermed kan tiltaket bli dyrere per ungdom. I Bergen er det lite som tyder på at risikoen er stor, da behovet for DUEs tjenester har vært betydelig og økende. Den potensielle størrelsen på

målgruppen, i dag og i fremtiden, er noe kommunene vil måtte vurdere og basere skaleringen av tiltaket på.

For kommuner som skal etablere et botiltak kan det være fornuftig at det i en periode opereres med faste budsjetter, samt et tak på inntak, slik det i dag gjøres i DUE/Foyer Bodø. Ettersom tiltaket øker i omfang, og inntak til tjenesten øker, kan en fleksibel finansieringsform å foretrekke.

Øvrig tjenestetilbud i kommunen

Botiltakene er koordinerende tjenester, og en betydelig del av tjenestene de leverer er å bistå ungdommene med å navigere i det øvrige tjenesteapparatet. For at denne koordineringsfunksjonen skal fungere optimalt er tiltakene avhengig av at disse tjenestene på øvrige områder i kommunene er tilgjengelige og velfungerende. Botiltakene må imidlertid tilpasse seg til det tjenestetilbudet som er i enhver kommune, og bistå ungdommene best mulig gitt ungdommens behov og det tilgjengelige tilbudet fra andre tjenester. Botiltakenes fleksibilitet gjør at de er godt egnet, uavhengig av det eksisterende tjenestetilbudet, men måloppnåelsen i tiltaket må forventes å avhenge av at det er et tilstrekkelig tilbud til disse ungdommene også fra andre tjenester.

Alle tre tiltak forteller at de opplever at samarbeid med psykiske helsetjenester, både kommunalt og i spesialisthelsetjenesten, som utfordrende. Det oppleves særlig som utfordrende å få ungdommene inn i nødvendige tjenester.

Videre forteller også enkelte tiltak, eksempelvis Gartnerhaugen, at samarbeidet med NAV til tider kan oppleves som utfordrende. Dette er både knyttet til at det kan være vanskelig å opprette kontakt med saksbehandler i NAV, i tillegg til at det kan være vanskelig å få NAV til å gi ungdommene tilstrekkelig økonomisk støtte til å dekke det som tiltaket vurderer som en egnet bolig.

Boligmarkedet

De tre tiltakene vi har vurdert belager seg i stor grad på at ungdommene kan finne boliger i det private boligmarkedet. Dette vil også være en sentral forutsetning for overførbarhet til andre kommuner. Vi har ikke grunn til å anta at tilgjengeligheten av utleieleiligheter vil være et problem i noen kommuner, men at tiltaket er prisgitt utviklingen i utleiemarkedet for bolig kan være en risikofaktor. Man kan se for seg at i enkelte kommuner er tilbudet av egnede utleieboliger svært lavt, men samtidig kan leieprisene være lave ettersom etterspørselen etter utleie er lav. I kommuner med høy etterspørsel etter boliger, for eksempel i byer med høy forekomst av studenter, kan prisene stige raskt sammenlignet med støtten som er tilgjengelig for ungdommene i tiltakene. Å belage seg

på bruk av utleieleiligheter kan altså medføre risiko knyttet til både tilgjengelighet og pris, og dette bør hensyntas i vurderinger av overførbarhet for tiltakene.

Det kan også tenkes å være utfordrende for små kommuner å basere botiltakene på bruk av private utleieboliger, dersom utleiemarkedet er begrenset. Kommunene kan da vurdere bruk av kommunale boliger, slik de gjør i Foyer Bodø. Ved bruk av kommunale boliger er det viktig å ta høyde for risikoen ved å plassere sårbare ungdom og voksne i nærheten av hverandre, for å unngå uheldige effekter for eksempel i form av at ungdommene utsettes for kontakt med rusmiljøer eller andre uheldige «smittevirkninger».

7.4 Anbefalinger

Den metodiske tilnærmingen i de tre evaluerte botiltakene bør spres

De tre evaluerte botiltakene synes som et godt supplement i den eksisterende tiltaksporteføljen til barn i barnevernet. I utgangspunktet fremstår disse botiltakene, med metodikken som ligger i tiltakene, som et tilbud som bør være tilgjengelig for ungdommer i hele landet. Det kan imidlertid være noen utfordringer med å etablere denne typen botiltak i mindre kommuner. Dersom det i små kommuner kun er et fåtall ungdommer som har behov for botiltak, vil det være utfordrende å etablere et tilstrekkelig godt tilbud. Botiltakene bør også ha et fagmiljø av en viss størrelse, for å sikre tilstrekkelig kvalitet i oppfølgingen. Det vil være naturlig at mindre kommuner samarbeider for å etablere botiltak. Samtidig bør boligene kunne etableres i ungdommenes nærmiljø. Det vil kunne innebære noen utfordringer dersom det blir lang geografisk avstand mellom botiltakene og ungdommene som har behovet. Det er imidlertid mulig å tenke seg praktiske løsninger på dette.

Etablering av botiltak i kommunene bør baseres på kunnskap om målgruppens størrelse i den enkelte kommune. Dersom botiltak mer systematisk skal være tilgjengelig i hele landet, kan det derfor være fornuftig å ha en stegvis tilnærming. Vi anbefaler at Bufdir først jobber for å bistå kommunene med å etablere kvalitativt gode botiltak i store og mellomstore kommuner. I tillegg bør Bufdir jobbe med å kartlegge behovet for botiltak også i mindre kommuner. Erfaringene fra dette kan brukes som grunnlag for å vurdere behovet for å etablere botiltak over hele landet, samt hvordan et slikt tilbud bør innrettes.

Hvilke grupper har behov for botiltak?

Botiltakenes fleksibilitet fremstår som det avgjørende suksesskriteriet og gjør at tiltakene kan innrettes for å

møte behovene til svært ulike ungdommer, både når det gjelder bolig og oppfølging. Den primære målgruppen for botiltakene synes å være ungdom som ikke fungerer godt i hjemmet, hvor barnevernet vurderer at de vil kunne klare seg bedre i egen bolig med oppfølging. Dette kan også inkludere ungdom som alternativt ville blitt plassert i barnevern-institusjoner, frivillig eller med tvang, og ungdom som kommer fra institusjonsopphold. Kriteriet for å bruke botiltakene i stedet for institusjon bør være en barnevernfaglig vurdering om at de antas å ha bedre forutsetninger i botiltakene, sammenlignet med institusjon. I tillegg er det en forutsetning at botiltakene er frivillige, og at ungdommen, og foreldre når ungdommen er under 18 år, samtykker i bruk av botiltak.

Botiltak er dermed et reelt alternativ til fosterhjem og institusjon for barn som har bodd i foreldrehjemmet under foreldrenes omsorg frem til ungdomsalder, men som da vurderes å ikke kunne bo hjemme lenger. Disse kan da flytte til botiltak, mens foreldrene beholder omsorgen. Dersom botiltak ikke hadde vært et alternativ, kunne det i slike tilfeller blitt aktuelt med omsorgsovertakelse etter barnevernlovens § 4-12. Tilbudet av kommunale botiltak kan derfor i praksis bidra til å redusere omfanget av omsorgsovertakelser. Det er i utgangspunktet svært positivt at barnevernet kan bruke frivillige tiltak, fremfor tvangsbaserte tiltak. Det kan også ha stor verdi at foreldrene i større grad kan og vil bidra inn i ungdommens liv når tiltaket er frivillig, sammenlignet med omsorgsovertakelse.

I utgangspunktet er botiltakene ikke egnet for ungdommer med alvorlige psykiske lidelser eller rusproblemer, dersom de har behov for mer tilsyn eller helsefaglig oppfølging enn botiltakene har kapasitet og kompetanse til å gi. Dette må imidlertid vurderes i hvert enkelt tilfelle. For denne gruppen vil plassering i botiltakene kreve tett samarbeid med helsetjenesten, og inntaket bør dermed også gjøres i dialog med helsetjenesten. I en etableringsfase av botiltak er det trolig fornuftig at tiltakene ikke rettes mot disse ungdommene, men at en utvidelse av målgruppen mot også disse ungdommene vurderes etter at tiltaket er etablert og har fungert over noe tid.

For at botiltakene skal treffe målgruppens ulike behov, vil det også være en fordel at kommunene kan tilby ulike boformer, som kan imøtekomme behovene hos ulike ungdommer, og i deres ulike faser. Noen vil ha best av å kunne bo i boliger med en form for kontinuerlig tilstedeværelse av voksne, som i ulike former for bofellesskap eller hos hybelverter. Dette kan særlig gjelde de yngste ungdommene i målgruppen, eller i starten av tiltaket. For de fleste ser det imidlertid ut til at det fungerer godt å bo i private utleieboliger, med en oppfølging som er tett i starten og som gradvis trappes ned ettersom ungdommen blir

mer selvstendig. Fleksibilitet i tilgangen til boliger vil uansett være en fordel. Av de boformene vi har evaluert i denne utredningen, er det bruk av private utleieboliger som gir størst fleksibilitet samlet sett, fordi man i hvert enkelt tilfelle oppdriver en ny bolig og man kan da lete etter boliger som i størst mulig grad passer den enkeltes behov.

Fleksibel finansieringsform

For kommunene anbefaler vi også at botiltakene innrettes med en finansieringsform som gir fleksibilitet. En finansiering gjennom fakturering av innsøkende instans, for eksempel i henhold til antall timer med oppfølging for ungdommen per uke, gir fleksibilitet og mulighet til å justere bruken av tiltaket ettersom behovene i målgruppen oppstår. Denne modellen benyttes i DUE Bergen, og er en modell som andre kommuner bør kunne se hen til i organiseringen av botiltakene.

Retningslinjer for å sikre tilstrekkelig kvalitet

Det er et paradoks at ungdommer som alternativt ville blitt plassert i fosterhjem eller institusjon, bor alene i botiltak som ikke er regulert med tilsvarende krav til kvalitet og kontroll som disse alternativene. Når sårbare ungdommer bor alene som et ledd i et tiltak fra barnevernet, bør det stilles noen minstekrav til kvalitet og kontroll med disse tiltakene, på samme måte som det stilles krav til fosterhjem og institusjon. Hybelvertene som tilbys i Garnerhaugen er et eksempel på en boform med lignende trekk som fosterhjem, hvor privatpersoner får noe godtgjørelse for å ha en viss tilstedeværelse i ungdommens liv. Det virker rimelig at denne tiltaksformen stiller noen krav til opplæring og kontroll med slike hybelverter. Like fullt bør det stilles krav til andre former for botiltak, for å sikre at ungdommene får oppfølging av tilstrekkelig kvalitet. Dette er særlig viktig for ungdom under 18 år, som bor utenfor hjemmet.

I vurderingen av hvilke krav som skal stilles til botiltakene bør det tas hensyn til hvilke grunnleggende elementer som botiltakene må inneha for å sikre en tilstrekkelig oppfølging, samt at kravene som stilles for botiltakene står i forhold til de kravene som stilles for alternative tiltak som fosterhjem og institusjon, i lys av ulike behov i målgruppen. I tillegg må det være mulig å kontrollere at kravene opprettholdes. Det er for eksempel vanskelig å stille krav om at ungdommen tilbys en «tett og trygg voksenrelasjon», fordi dette vanskelig lar seg måle, selv om dette kanskje ville vært et ønskelig krav.

Med utgangspunkt i disse behovene, og basert på funnene om virkninger og suksesskriterier i de tre botiltakene som her er evaluert, foreslår vi at det som et minimum etableres krav eller retningslinjer for at ungdommene skal motta følgende i tiltaket; en fast kontaktperson, en viss oppfølgingsintensitet over tid,

oppfølging etter en systematisk metode, og av botiltak med et fagmiljø av en viss størrelse. Bufdir må imidlertid vurdere disse forslagene i lys av den samlede situasjonen på botiltaksområdet, og opp mot krav og retningslinjer som stilles for andre tiltak i barnevernet.

Fast voksenperson: Hver ungdom bør få en eller to faste ansatte som de kan bygge en tillitsbasert relasjon til, og som i utgangspunktet følger ungdommen gjennom hele tiltaksperioden. Det er viktig at oppfølgingen av ungdommene ikke fordeles mellom for mange ansatte. Hver enkelt ungdom bør derfor ideelt sett følges opp av én eller to koordinatorene, som også følger ungdommen gjennom hele tiltaksperioden. Det viktigste kravet til voksenpersonene er at de er gode til å bygge relasjoner med ungdommer, lese og tilpasse seg ungdommenes behov, at de kan ha noe fleksibilitet knyttet til arbeidstid og at de kan veilede ungdommene.

Oppfølgingsintensitet: Oppfølgingsintensiteten bør tilpasses behovene til den enkelte ungdom. En modell der oppfølgingsbehovet vurderes ved oppstart, i samråd mellom barnevernet, ungdommen selv og tiltaket, virker fornuftig. I DUE Bergen, som allerede benytter en slik modell, benyttes en nedre grense for oppfølging på fire timer per uke. Dette kan være en rimelig nedre grense for oppfølging for ungdom under 18 år i botiltak. Samtidig er det viktig at dette timeantallet ikke innføres som en rigid grense for antall timer oppfølging ungdommen skal få enhver uke i tiltaket, men at oppfølgingen i praksis tilpasses ungdommenes behov, som vil variere i perioder. Oppfølgingsintensiteten bør derfor defineres som en forventet gjennomsnittlig timebruk over tid.

Systematisk metode for oppfølging: Tiltakets overordnede mål bør være å gjøre ungdommen i stand til å leve et selvstendig liv. Botiltakene må derfor ha et bevisst forhold til metoden de benytter for å oppnå selvstendiggjøring. Oppfølgingen bør innebærer å hjelpe ungdommen til selv å kunne kontakte og benytte seg av nødvendige tjenester, håndtere sin egen helse, samt bygge opp nettverk rundt seg, slik at de i størst mulig grad er rustet til et voksenliv i etterkant av tiltakene. Det er imidlertid også essensielt at koordinator gis rom til å skreddersy oppfølgingen etter ungdommens ønsker, behov og observerte utvikling.

Botiltakenes størrelse: For å sikre at botiltakene skal kunne ha en systematisk metode i oppfølgingsarbeidet bør det vurderes om det skal settes en nedre grense for antall ansatte i et gitt tiltak. Dette for å sikre fagmiljø og faglig utvikling blant de ansatte, men også for å gi en viss fleksibilitet til å tilpasse valg av koordinator til ungdommenes behov.

8. Referanser

- Andreassen, T., 2003. *Behandling av ungdom i institusjoner - Hva sier forskningen?*. s.l.:Kommuneforlaget.
- Backe-Hansen, E., Madsen, C., Kristoffersen, L. B. & Hvinden, B., 2014. *Barnevern i Norge 1990-2010: En longitudinell studie*, s.l.: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Barne- og likestillingsdepartementet, 2016-2017. *Prop. 73 L Endringer i barnevernloven (barnevernsreform)*, s.l.: s.n.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2022. *Gjennomføring av videregående opplæring for ungdom med tiltak fra barnevernet*. [Internett]
Available at:
bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barnevern_skole/Gjennomforing_vgo/
[Funnet 14 November 2022].
- Barneombudet, 2020. *Jeg skulle hatt BUP i en koffert. En psykisk helsetjeneste tilpasset barn og unges behov. En psykisk helsetjeneste tilpasset barn og unges behov*, s.l.: s.n.
- Bjørkquist, C. & J. F. M., 2019. Introduksjon: Behovet for samordning og samarbeid.. I: *Organisasjonsperspektiv på samordning av helse og velferdstjenester. på samordning av helse-og velferdstjenester*. s.l.:Cappelen Damm Akademisk, pp. 7-17.
- Bufdir, 2010. *Kvalitet i barnevernsinstitusjoner*, s.l.: <https://www.bufdir.no/bibliotek/dokumentside/?docId=BUF00004808>.
- Christensen, T. & Lægreid, P., 2007. *The Whole-of-Government Approach to Public Sector Reform*. 1059-1066.. [Internett]
Available at:
<https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2007.00797.x>
- DUE, 2012. *Der Ungdommen Er: Metodehåndbok*, Bergen: DUE.
- Egelund, T. & Hestbæk, A.-D., 2003. *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversikt*, København: Socialforskningsinstituttet (SFI 03:04).
- FAFO, 2020. *Trøbbel i grenseflatene*, s.l.: s.n.
- FHI, 2021. *FHI (2021) Effekter av og Effekter av og erfaringer med eksterne skolefokuserte tiltak for barn og unge som er plassert på barnevernsinstitusjon*, s.l.: FHI - Rapport.
- Garvik, M., Paulsen, V. & Berg, B., 2016. *Barnevernets rolle i bosetting og oppfølging av enslige mindreadrige flyktninger*, Trondheim: NTNU Samfunnsforskning .
- Hansen, I. L. S., Grødem, A. S. & Sandbæk, M. L., 2013. *Boligpolitiske velferdsgevinster*, Oslo: Fafo.
- Havik, T., 2007. *Slik fosterforldre ser det II – Resultat fra en kartleggingsstudie Rapport nr. 1.*, Bergen: Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet.
- Helgesen, M. K., 2019. *Bedre tverrfaglig innsats – styrket tverrsektorielt samarbeid om utsatte barn og unge? I: Organisasjonsperspektiv på samordning av helse- og velferdstjenester*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, pp. 193-214.
- Helse- og omsorgsdepartementet, 2013. *Morgendagens omsorg (Meld. St. 29 (2012-2013))*. [Internett]
Available at:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/34c8183cc5cd43e2bd341e34e326dbd8/no/pdfs/stm201220130029000dddpdfs.pdf>
- Helsedirektoratet, 2017. *Veileder om oppfølging av personer med store og sammensatte behov [nettdokument]*. Oslo: Helsedirektoratet (sist faglig oppdatert 11. februar 2019, lest 28. november 2022), s.l.: s.n.
- Helsedirektoratet, 2022a. *Samarbeid om tjenester til barn, unge og deres familier. Nasjonal veileder..* [Internett]
Available at:
<https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/samarbeid-om-tjenester-til-barn-unge-og-deres-familier>
- Institutt for samfunnsforskning, 2018. *Kommunale botiltak for barn og unge - En hvit flekk i velferdsstaten*, s.l.: ISF-rapport 2018:14.
- IPSOS, 2018. *Kartlegging av samhandling om utsatte barn og unge*, s.l.: s.n.
- Justis- og politidepartementet, 2006. *Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader*, s.l.: s.n.
- Kayed, N. S. e. a., 2015. *Psykisk helse hos barn og unge i barneverninstitusjoner.*, Trondheim: Norwegian University of Science and Technology, Faculty of Medicine, RKBU.
- Kriminalomsorgen, 2021. *Nøkkeltall fra kriminalomsorgen*. [Internett]
Available at:
<https://www.kriminalomsorgen.no/noekkeltall-fra->

[kriminalomsorgen.6399908-516313.html](https://www.kriminalomsorgen.no/6399908-516313.html)
[Funnet august 2021].

Kunnskapsforlaget, 2013. *Effekt av og erfaringer med kontinuitetsfremmende tiltak i barnevernsinstitusjoner*, s.l.: Kunnskapsforlaget, Rapport nr 4-2013.

Lindsey, D., Martin, D. & Doh, J., 2002. The Failure of Intensive Casework Services to Reduce Foster Care Placements: An Examination of Family Preservations Studies. *Children and Youth Services Review*, 24(9-10), pp. 743-775.

Menon, 2020a. *Best egnende tiltak når barn skal bo utenfor hjemmet*, s.l.: Menon-publikasjon nr 134/2020.

Menon, 2020b. *Institusjonstilbudet i barnevernet*, s.l.: Menon-publikasjon nr. 54/2020.

NAV, 2020. *Ung ufør*. [Internett]
Available at:
<https://www.nav.no/no/person/pensjon/uforetrygd/ung-ufor>
[Funnet 2021].

NAV, 2021. *Arbeidsavklaringspenger (AAP)*. [Internett]
Available at: <https://www.nav.no/aap>
[Funnet 2021].

NAV, 2021. *Grunnbeløpet i folketrygden*. [Internett]
Available at: <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kontakt-nav/utbetalinger/grunnbelopet-i-folketrygden>
[Funnet 2021].

NIBR, 2006. *Hjelpetiltak i barnevernet – virker de?*, s.l.: NIBR-rapport 2006:7.

NIBR, 2015. *Bolig etter fengsel og institusjon – samhandling mellom institusjonsnivåer*, s.l.: NIBR-rapport 2015:5.

NTNU Samfunnsforskning, 2020. *Ettervern – en god overgang til voksenlivet?*, Trondheim: NTNU Samfunnsforskning - Mangfold og integrering.

NTNU, 2015. *Psykisk helse hos barn og unge i barnevernsinstitusjoner*, Trondheim: s.n.

Oslo Economics og NIBR, 2021. *Utredning om kommunale botiltak*, s.l.: OE-rapport 2020/63.

Oslo Economics, 2017. *Samfunnsøkonomisk analyse av hjelpetiltak fra barnevernet*, s.l.: Oslo Economics rapport nr 2017-1.

Paulsen, V. et al., 2017. *Relasjonen som plattform i møte med ungdom i barnevernet. Norges barnevern*, Issue nr 2 2017.

Peters, B. G., 2015. *Pursuing horizontal management: The politics of public sector coordination*. s.l.: University Press of Kansas..

Politiet og Oslo kommune, 2021. *Barne- og ungdomskriminalitet i Oslo. Rapport basert på data fra 2020*, s.l.: s.n.

Riksrevisjonen, 2020. *Riksrevisjonens undersøkelse av om statlige barnevernsmyndigheter sikrer det beste for barn i barnevernsinstitusjoner. Dokument 3:7 (2019-2020)*, s.l.: s.n.

Riksrevisjonen, 2021. *Riksrevisjonens undersøkelse av psykiske helsetjenester*, s.l.: s.n.

Rogoff, B., 2003. *The Cultural Nature of Human Development*, s.l.: Oxford University Press.

Røvik, K. A., 1998. *Moderne organisasjoner. Trender i organisasjonstenkingen ved tusenårsskiftet*. s.l.: Fagbokforlaget.

SSB, 2015. *Innsattes levekår 2014. Før, under og etter soning*, s.l.: s.n.

SSB, 2022. *Barnevern (Tabell: 13342: Gjennomføring i videregående opplæring blant elever 22 år eller yngre. Etter fullføringsgrad, kjønn, todelt utdanningsprogram, grunnskolepoeng og barnevernstiltak 2012-2018 - 2015-2021)*. [Internett]
Available at:
<https://www.ssb.no/statbank/table/13342/>
[Funnet 14 November 2022].

SSB, 2022. *Stadig færre mottar sosialhjelp*. Oslo: SSB.

Statens undersøkelseskomisjon for helse- og omsorgstjenester, 2020. *Ungdom med uavklart tilstand*, s.l.: s.n.

Storø, J., Bunkholdt, V. & Larsen, E., 2010. Er institusjonen alltid et onde, og familien alltid et gode?. *Norges barnevern*, 2010(3), p. 166–181.

oslo**economics**

www.osloeconomics.no

E-post og telefon:
post@osloeconomics.no
+47 21 99 28 00

Besøksadresse:
Klingenberggata 7
0161 Oslo

Postadresse:
Postboks 1562 Vika
0118 Oslo